

СЛУ НА СОЦИЈАЛИСТ

Službeni vesnik SR
Makedonije

91001 Skopje
fah 51

„СЛУЖБЕН ЛИСТ НА СФРЈ“ излегува во издание на српскохрватски, македонски, албански и унгарски јазик. — Огласи според тарифата. — Жиро-сметка кај Службата на општественото кинематографство 60802-603-1125

Петок, 26 мај 1978

БЕЛГРАД

БРОЈ 29

ГОД. XXXIV

Цена на овој број е 36 динари. — Претплата за 1978 година изнесува 550 динари. — Редакција: Улица Јована Ристика бр. 1. Пошт. Факс 226. — Телефони: централ 650-135 Уредништво 651-885; Служба за претплата 651-732; Комерцијален сектор 651-671; Телекс 11736

462.

Врз основа на член 337 точка 1 од Уставот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, издавам

У К А З

ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

Се прогласува Законот за облигационите односи, што го усвои Собранието на СФРЈ, на седницата на Сојузниот собор од 30 март 1978 година.

ПР бр. 690
30 март 1978 година
Белград

Претседател,
на Републиката
Јосип Броз Тито, с. р.

Претседател
на Собранието на СФРЈ,
Киро Глигоров, с. р.

ЗАКОН

ЗА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

Дел први

ОСНОВИ НА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

(ОПШТ ДЕЛ)

Глава I

ОСНОВНИ НАЧЕЛА

Цел и содржина на законот

Член 1

Заради создавање услови за слободен промет на стоки и вршење услуги на единствениот југословенски пазар во условите на социјалистичко стоковно производство и за задоволување на материјалните и други потреби на работните луѓе и граѓаните како и заради обезбедување одговорност на организациите на здружен труд и на другите учесници во правниот промет за извршувањето на нивните обврски, а со тоа и за остварување и за развој на социјалистичките самоуправни општествено-економски односи, со овој закон се уредуваат основите на облигационите односи (општ дел) и договорните и други облигациони односи во областа на прометот на стоки и услуги.

Учесници на облигационите односи

Член 2

Учесници на облигационите односи се основните и други организации на здружен труд и други оп-

штествени правни лица (во натамошниот текст: општествени правни лица), поединците и граѓанските правни лица.

Облигационите односи и располагањето со општествените средства

Член 3

(1) Општествените правни лица учествуваат во облигационите односи во остварувањето на правото на располагање со општествените средства со кои управуваат работниците во основните и други организации на здружен труд односно работните луѓе во други општествени правни лица.

(2) Општествените правни лица го остваруваат правото на располагање со општествените средства во облигационите односи согласно со одлуките што работниците во основните и други организации на здружен труд односно работните луѓе во други општествени правни лица ги донесуваат во согласност со статутот, другите самоуправни општи акти и законот.

Облигационите односи и општественото планирање

Член 4

Општествените правни лица во засновувањето на облигационите односи постапуваат во согласност со своите планови и го обезбедуваат извршувањето на материјалните обврски преземени со самоуправните спогодби за основите на плановите на самоуправните организации и заедници и со договорите за основите на плановите на општествено-политичките заедници.

Облигационите односи и користењето на општествените средства

Член 5

Општествените правни лица во засновувањето на облигационите односи се должни општествено и економски целесобразно да ги користат општествените средства со кои располагаат и да ја зачувуваат нивната ненамалена вредност, како и да обезбедуваат унапредување и проширување на материјалната основа на здружен труд односно остварување на своите цели и задачи и заштита на општествената сопственост.

Облигационите односи и самоуправните спогодби

Член 6

(1) Општествените правни лица кои засновуваат облигациони односи заради извршување на самоуправна спогодба што меѓусебно ја склучиле се должни да постапуваат во согласност со таа самоуправна спогодба.

(2) Во засновувањето на облигационите односи општествените правни лица се должни да водат сметка за самоуправните спогодби и општествените до-

говори што ги склучиле со други и за својата одговорност за извршувањето на обврските преземени со тие самоуправни спогодби и општествени договори.

Соработка во облигационите односи

Член 7

(1) Во засновувањето на облигационите односи и во остварувањето на правата и обврските од тие односи, општествените правни лица остваруваат соработка во односите на меѓусебна поврзаност и зависност, заемна одговорност како и солидарност на работниците во здружениот труд, засновани врз самоуправувањето и врз општествената сопственост на средствата за производство и другите средства на трудот.

(2) Во меѓусебните односи на соработка општествените правни лица се должни да водат сметка за целите на потрајната соработка и за остварувањето на другите заеднички интереси и на друг начин да создаваат услови за остварување на правата и извршување на обврските од облигационите односи.

(3) Врз овие основи основните и други организации на здружен труд, земјоделските и други задруги остваруваат соработка во облигационите односи и со земјоделците и со другите работни луѓе кои самостојно вршат дејност со личен труд.

Обврски спрема граѓаните како потрошувачи и комисијци на услуги

Член 8

Во засновувањето на облигационите односи и остварувањето на правата и обврските од тие односи, основните и други организации на здружен труд, задругите и работните луѓе кои самостојно вршат дејност со личен труд се должни, кога со вршењето на својата дејност непосредно задоволуваат потреби на граѓаните, своите права и обврски да ги уредуваат и вршат на начин со кој се обезбедува редовно и квалитетно задоволување на потребите на граѓаните и што поповолни услови за задоволувањето на тие потреби.

Однесување на пазарот

Член 9

Организациите на здружен труд и другите учесници во прометот се должни во облигационите односи да постапуваат во согласност со начелото на единство на југословенскиот пазар и утврдената економска политика, да не ја нарушуваат стабилноста на пазарот и да не им нанесуваат штета на другите учесници на пазарот, на потрошувачите и на општествената заедница како целина.

Слобода на уредувањето на облигационите односи

Член 10

Учесниците во прометот слободно ги уредуваат облигационите односи, а не можат да ги уредуваат спротивно на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи и на мералот на социјалистичкото самоуправно општество.

Рамноправност на учесниците во облигациониот однос

Член 11

Учесниците во облигациониот однос се рамноправни.

Начело на совесност и чесност

Член 12

Во засновувањето на облигационите односи и остварувањето на правата и обврските од тие односи учесниците се должни да се придржуваат кон начелото на совесност и чесност.

Забрана на злоупотреба на право

Член 13

(1) Забрането е вршењето на право од облигационите односи спротивно на целта заради која е тоа со закон установено или признаено.

(2) Исто така, забрането е вршењето на право од облигациониот однос спротивно на целта заради која е тоа установено со самоуправна спогодба.

Забрана на создавање и искористување на монополска положба

Член 14

Во засновувањето на облигационите односи учесниците не можат да установуваат права и обврски со кои за кој и да е од нив или за друг се создава или искористува монополска положба на единствениот југословенски пазар, со која се стекнуваат материјални или други предности кои не се засновуваат врз трудот или создаваат нерамноправни односи во работењето или ги нарушуваат другите основи на самоуправните општествено-економски односи.

Начело на еднаква вредност на давањето

Член 15

(1) Во засновувањето на двострани договори, учесниците тргнуваат од начелото на еднаква вредност на заемните давања.

(2) Со закон се определува во кои случаи нарушувањето на тоа начело повлекува правни последици.

Забрана на предизвикување на штета

Член 16

Секој е должен да се воздржи од постапка со која може на друг да му предизвика штета.

Должност за исполнување на обврски

Член 17

(1) Учесниците во облигациониот однос се должни да ја извршат својата обврска и се одговорни за нејзиното исполнување.

(2) Обврската може да се угаси само со согласност на волјите на учесниците во облигациониот однос или врз основа на закон.

Однесување во извршувањето на обврските и во остварувањето на правата

Член 18

(1) Учесникот во облигациониот однос е должен во извршувањето на својата обврска да постапува со внимание кое во правниот промет се бара во соодветниот вид облигациони односи (внимание на добар стопанственик односно внимание на добар домаќин).

(2) Учесникот во облигациониот однос е должен во извршувањето на обврска од својата професионална дејност да постапува со зголемено внимание, според правилата на струката и обичаите (внимание на добар стручњак).

(3) Учесникот во облигациониот однос е должен во остварувањето на своето право да се воздржи од постапка со која би се отежнало извршувањето на обврска на друг учесник

Решавање на спорови на мирен начин

Член 19

Учесниците во облигациониот однос ќе настојуваат споревите да ги решаваат со усогласување, посредување или на друг мирен начин.

Диспозитивен карактер на одредбите на законот

Член 20

Учесниците можат својот облигационен однос да го уредат поинаку отколку што е определено со овој закон, ако од одделна одредба на овој закон или од нејзината смисла не произлегува нешто друго.

Примена на добрите деловни обичаи

Член 21

(1) Учесниците во облигационите односи се должни во правниот промет да постапуваат во согласност со добрите деловни обичаи.

(2) Врз облигационите односи се применуваат узансите ако учесниците во облигационите односи ја договориле нивната примена или ако од околностите произлегува дека ја сакале нивната примена.

Постапување во согласност со статутите и другите општи акти

Член 22

(1) Општествените правни лица и граѓанските правни лица во засновувањето на облигациониот однос постапуваат во согласност со својот статут и со другите општи акти.

(2) Но, договорот кој е склучен или друго правно дејствие што е преземено спротивно на тие акти останува во сила, освен ако другата страна знаела или морала да знае за тоа, или ако со овој закон е определено поинаку.

Примена на другите сојузни закони

Член 23

Врз облигационите односи што се уредуваат со други сојузни закони се применуваат одредбите од овој закон во прашањата што не се уредени со тој закон.

Примена на републичките односно покраинските закони

Член 24

Врз облигационите односи што се уредуваат со републички односно покраински закони нема да се применуваат одредбите од општиот дел на овој закон во прашањата што со оглед на посебната природа на определени облигациони односи, се уредени поинаку со републички односно со покраински закони.

Примена на одделни одредби

Член 25

(1) Одредбите од овој закон што се однесуваат на договорите се применуваат врз сите видови договори, освен ако за договорите во стопанството не е изречно определено поинаку.

(2) Договори во стопанството, во смисла на овој закон, се договорите што организациите на здружен труд и другите организации и заедници кои вршат стопанска дејност, како и имателите на дуќани и другите поединци кои во вид на регистрирано занимање вршат некоја стопанска дејност, ги склучуваат меѓу себе во вршењето на дејностите што сочинуваат предмети на нивното работење или се во врска со тие дејности.

(3) Одредбите од овој закон што се однесуваат на договорите сообразно се применуваат и врз другите правни работи.

Глава II

НАСТАНУВАЊЕ НА ОБВРСКИТЕ

ОДДЕЛ I

ДОГОВОР

Отсек I

СКЛУЧУВАЊЕ НА ДОГОВОРОТ

I. СОГЛАСНОСТ НА ВОЛЈИТЕ

Кога е договорот склучен

Член 26

Договорот е склучен кога договорните страни се спогодиле за суштествените состојки на договорот.

Задолжително склучување и задолжителна содржина на договорот

Член 27

(1) Ако некој според законот е обврзан да склучи договор, заинтересираното лице може да бара таквиот договор да се склучи без одлагање.

(2) Одредбите на прописите со кои делумно или во целост се определува содржината на договорот се составни делови на тие договори и ги надополнуваат или стапуваат на местото на договорните одредби кои не со во согласност со нив.

Изјава на волјата

Член 28

(1) Волјата за склучување на договор може да се изјави со зборови, со вообичаените знаци или со друго однесување од кое со сигурност може да се заклучи за нејзиното постоење.

(2) Изјавата на волјата мора да биде направена слободно и сериозно.

Дозвола и одобрение

Член 29

(1) Кога за склучување на договор е потребна согласност од некое трето лице, оваа согласност може да биде дадена пред склучувањето на договорот, како дозвола, или по неговото склучување, како одобрение, ако со закон не е пропишано нешто друго.

(2) Дозволата односно одобрение мораат да бидат дадени во формата пропишана за договорите за чие склучување се даваат.

Преговори

Член 30

(1) Преговорите што му претходат на склучувањето на договор не обврзуваат и секоја страна може да ги прекине секогаш кога сака.

(2) Но страната што водела преговори без намера да склучи договор одговара за штетата настаната со водењето на преговорите.

(3) Одговара за штетата и страната што водела преговори со намера да склучи договор, па се откаже од таа намера без основана причина и со тоа на другата страна ѝ предизвика штета.

(4) Ако не се спогодат поинаку, секоја страна ги поднесува своите трошоци околу подготовките за склучување на договорот, а заедничките трошоци ги поднесуваат во еднакви делови.

Време и место на склучување на договорот

Член 31

(1) Договорот е склучен оној момент кога понудувачот ќе прими изјава од понудениот дека ја прифаќа понудата.

(2) Се смета дека е договорот склучен во местото во кое понудувачот имал свое седиште односно живеалиште во моментот кога ја направил понудата.

Понуда

Член 32

(1) Понудата е предлог за склучување на договор направен за определено лице кој ги содржи сите суштествени состојки на договорот така што со неговото прифаќање би можел да се склучи договор.

(2) Ако договорните страни по постигнатата согласност за суштествените состојки на договорот оставиле некои споредни точки за подоцна, договорот се смета склучен, а споредните точки, ако самите договараачи не постигнат согласност за нив, ќе ги уреди судот водејќи сметка за претходните преговори, утврдената практика меѓу договорачите и обичаите.

Општа понуда

Член 33

Предлогот за склучување на договор направен за неопределен број лица, што ги содржи суштествените состојки на договорот за чие склучување е наменет, важи како понуда, доколку не произлегува поинаку од околностите на случајот или од обичајот.

Излагање на стоки

Член 34

Излагањето на стоки со означување на цената се смета за понуда, доколку не произлегува поинаку од околностите на случајот или од обичајот.

Испраќање на каталози и огласи

Член 35

(1) Испраќањето на каталози, ценовници, тарифи и други известувања, како и огласите направени

ни преку печатот, со летоци, по радиото, телевизијата или на некој друг начин не претставуваат понуда за склучување на договор, туку само покана да се направи понуда под објавените услови.

(2) Но испраќачот на таквите покани ќе одговара за штетата што би ја претрпел понудувачот, ако без основана причина не ја прифатил неговата понуда.

Дејство на понудата

Член 36

(1) Понудувачот е врзан со понудата освен ако ја исклучил својата обврска да ја одржи понудата, или ако тоа исклучување произлегува од околностите на работата.

(2) Понудата може да се отповика само ако понудениот го примил отповикот пред приемот на понудата или истовремено со неа.

До кога понудата обврзува

Член 37

(1) Понудата во која е определен рокот за вејзино прифаќање го обврзува понудувачот до истекот на тој рок.

(2) Ако понудувачот во писмо или во телеграма го определил рокот за прифаќање, ќе се смета дека тој рок започнал да тече од датумот означен во писмото односно од денот кога телеграмата е предадена на пошта.

(3) Во случај писмото да не е датирано, рокот за прифаќање на понудата тече од моментот кога писмото е предадено на пошта.

(4) Понудата направена за отсутно лице во која не е определен рокот за прифаќање, го врзува понудувачот за времето кое е редовно потребно понудата да стигне до понудениот, овој да ја разгледа, да одлучи за неа и одговорот за прифаќањето да стигне до понудувачот.

Форма на понудата

Член 38

(1) Понудата на договорот за чие склучување законот бара посебна форма го обврзува понудувачот само ако е направена во таа форма.

(2) Истото важи и за прифаќањето на понудата.

Прифаќање на понудата

Член 39

(1) Понудата е прифатена кога понудувачот ќе ја прими изјавата од понудениот дека ја прифаќа понудата.

(2) Понудата е прифатена и кога понудениот ќе го испрати предметот или ќе ја плати цената како и кога ќе стори некое друго дејствие кое врз основа на понудата, практиката утврдена меѓу заинтересираните страни или обичајот, може да се смета како изјава за прифаќање.

(3) Прифаќањето може да се отповика ако понудувачот ја прими изјавата за отповикување пред изјавата за прифаќањето или истовремено со неа.

Прифаќање на непосредна понуда

Член 40

(1) Понудата направена за присутно лице се смета одбиена ако не е прифатена без одлагање, освен ако од околностите произлегува дека на понудениот му припаѓа извесен рок за размислување.

(2) Понудата направена по телефон, телепринтер или по непосредна радиоврска се смета како понуда за присутно лице.

Прифаќање на понудата со предлог да се измени**Член 41**

Ако понудениот изјави дека ја прифаќа понудата и истовремено предложи таа да се измени или дополни во нешто, се смета дека понудата ја одбил и дека од своја страна му направил друга понуда на својот поранешен понудувач.

Молчење на понудениот**Член 42**

(1) Молчењето на понудениот не значи прифаќање на понудата.

(2) Нема дејство одредбата во понудата дека молчењето на понудениот или некое друго негово пропуштање (на пример, ако не ја одбие понудата во определениот рок или ако испратениот предмет за кој му се нуди договор не го врати во определениот рок и сл.) ќе се смета како прифаќање.

(3) Но, кога понудениот се наоѓа во постојана деловна врска со понудувачот во поглед на определени стоки, се смета дека ја прифатил понудата што се однесува на таквите стоки, ако не ја одбил веднаш или во оставениот рок.

(4) Исто така, лицето што му се понудило на друг да ги извршува неговите налози за вршење на определени работи, како и лицето во чија деловна дејност спаѓа вршењето на таквите налози, должно е да го изврши добиениот налог ако не го одбило веднаш.

(5) Ако во случајот од претходниот став понудата односно налогот не е одбиен, се смета дека договорот е склучен во моментот кога понудата односно налогот стигнал до понудениот.

Задолжението прифаќање и задолжението доставување на изјавата за прифаќање**Член 43**

(1) Прифаќањето на понудата извршено со задолжување се смета како нова понуда од страна на понудениот.

(2) Но, ако изјавата за прифаќање што е направена навремено, стигнала до понудувачот по истекот на рокот за прифаќање, а понудувачот знаел или можел да знае дека изјавата е испратена навремено, договорот е склучен.

(3) Сепак, договор во таквиот случај не е склучен ако понудувачот веднаш, а најдоцна првиот нареден работен ден по примањето на изјавата, или и пред примањето на изјавата, а по истекот на рокот за прифаќање на понудата, го извести понудениот дека поради задолжување не се смета врзан со својата понуда.

Смрт или неспособност на една страна**Член 44**

Понудата не го губи дејството ако смртта или неспособноста на една страна настапила пред нејзиното прифаќање, освен ако спротивно произлегува од намерата на страните, обичајот или природата на работата.

Преддоговор**Член 45**

(1) Преддоговор е таков договор со кој се презема обврска да се склучи подоцна друг, главен договор.

(2) Прописите за формата на главниот договор важат и за преддоговорот, ако пропишаната форма е услов за полноважноста на договорот.

(3) Преддоговорот обврзува ако ги содржи суштествениите состојки на главниот договор.

(4) На барање од заинтересираната страна судот ќе ѝ наложи на другата страна која одбива да пристапи кон склучување на главниот договор да го направи тоа во рокот што ќе ѝ го определи.

(5) Склучување на главниот договор може да се бара во рок од шест месеци од истекот на рокот предвиден за негово склучување, а ако тој рок не е предвиден, тогаш од денот кога според природата на работата и околностите договорот требало да биде склучен.

(6) Преддоговорот не обврзува ако околностите од неговото склучување се измениле толку што не би бил ни склучен да постоеа такви околности во тоа време.

II. ПРЕДМЕТ**Каков мора да биде предметот на обврската****Член 46**

(1) Договорната обврска може да се состои во давање, сторување, несторување или трпење.

(2) Таа мора да биде возможна, дозволена и определена односно определлива.

Ништовност на договорот поради предметот**Член 47**

Кога предметот на обврската е невозможен, недоволен, неопределен или неопределив, договорот е ништовен.

Дополнителна можност**Член 48**

Договорот склучен под одложен услов или рок е полноважен ако предметот на обврската кој во почетокот бил невозможен станал возможен пред остварувањето на условите или истекот на рокот.

Кога предметот на обврската е недозволен**Член 49**

Предметот на обврската е недозволен ако им е спротивен на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи и на моралот на социјалистичкото самоуправно општество.

Кога е предметот определив**Член 50**

(1) Предметот на обврската е определив ако договорот содржи податоци со помош на кои може да се определи или ако страните му оставиле на трето лице да го определи.

(2) Ако тоа трето лице не сака или не може да го определи предметот на обврската, договорот е ништовен.

III. ОСНОВ**Дозволен основ****Член 51**

(1) Секоја договорна обврска да има дозволен основ.

(2) Основот е недозволен ако им е спротивен на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи и на моралот на социјалистичкото самоуправно општество.

(3) Се претпоставува дека обврската има основ иако не е изразен.

Ништовност на договорот поради основот

Член 52

Ако основот не постои или е недозволен, договорот е ништовен.

Побуди за склучување на договорот

Член 53

(1) Побудите од кои е склучен договорот не влијаат врз неговата полноважност.

(2) Но, ако недозволената побуда суштествено влијаела врз одлуката на едниот договарач да го склучи договорот и ако другиот договарач тоа го знаел или морал да го знае, договорот ќе биде без дејство.

(3) Договорот без надомест нема правно дејство и кога другиот договарач не знаел дека недозволената побуда суштествено влијаела врз одлуката на неговиот содоговарач.

IV. СПОСОБНОСТ

Договори на правно лице

Член 54

(1) Правно лице може да склучува договори во правниот промет во рамките на својата правна способност.

(2) Договорот склучен спротивно на одредбата на став 1 од овој член нема правно дејство.

(3) Совесната страна може да бара надомест на штетата што ја претрпела поради склучувањето на договор кој нема правно дејство.

Согласност за склучување на договор

Член 55

(1) Кога со статут или со друг самоуправен општ акт на организацијата на здружен труд е определено и во судскиот регистар запишано дека нејзиниот застапник може да склучи определен договор само при согласност на некој орган, согласноста може да се даде претходно, истовремено или дополнително, ако во регистарот не е запишано нешто друго.

(2) Другата страна има право да ја повика организацијата на здружен труд нејзиниот овластен орган во примерен рок да се изјасни дали дава согласност, па ако тој не го стори тоа, ќе се смета дека не е дадена согласност.

(3) Дополнителната согласност има повратно дејство, ако не е договорено поинаку.

(4) Ако не е дадена согласност, се смета дека договорот не е ни склучен.

(5) Кога според одредбите на овој член се смета дека договорот не е склучен, совесната страна може да бара од организацијата на здружен труд справедлив надомест.

(6) Одредбите на претходните ставови се применуваат и во случајот кога со статутот или друг самоуправен општ акт на организацијата на здружен труд е определено дека застапникот може да склучи некој договор само заедно со определен орган на таа организација.

Договор на деловно неспособно лице

Член 56

(1) За склучување на полноважен договор е потребно содоговарачот да ја има деловната способност која се бара за склучувањето на тој договор.

(2) Ограничено деловно способно лице може без одобрение од својот законски застапник да ги склучува само оние договори чие склучување му е дозволено со закон.

(3) Другите договори на тие лица, ако се склучени без одобрение од законскиот застапник се рупливи, но можат да останат во сила со негово дополнително одобрение.

Право на содоговарачот на деловно неспособно лице

Член 57

(1) Содоговарачот на деловно неспособно лице кој не знаел за неговата деловна неспособност може да се откаже од договорот што го склучил со него без одобрение од неговиот законски застапник.

(2) Истото право ги има и содоговарачот на деловно неспособно лице кој знаел за неговата деловна неспособност, но бил измамен од него дека има одобрение од својот законски застапник.

(3) Ова право се гаси по истекот на триесет дена од узнавањето за деловната неспособност на другата страна односно за отсуството на одобрение од законскиот застапник, но и порано ако законскиот застапник ќе го одобри договорот пред да истече тој рок.

Повикување на законскиот застапник да се изјасни

Член 58

(1) Содоговарачот на деловно неспособно лице кој склучил договор со него без одобрение од неговиот законски застапник може да го повика законскиот застапник да се изјасни дали го одобрува тој договор.

(2) Ако законскиот застапник не се изјасни во рок од триесет дена од овој повик дека го одобрува договорот, ќе се смета дека одбил да даде одобрение.

Кога содоговарачот ќе стекне деловна способност по склучување на договорот

Член 59

Деловно способно лице може да бара да се поништи договорот што без потребното одобрение го склучило за време на својата ограничена деловна способност само ако тужбата ја поднело во рок од три месеци од денот на стекнувањето на целосната деловна способност.

V. МАНИ НА ВОЛЈАТА

Закана

Член 60

(1) Ако договорната страна или некој трет со недозволена закана предизвикал оправдан страв кај другата страна така што оваа поради тоа склучила договор, другата страна може да бара да се поништи договорот.

(2) Стравот се смета за оправдан ако од околностите се гледа дека со сериозна опасност е загрозен животот, телото или друго значајно добро на договорната страна или на трето лице.

Суштествена заблуда

Член 61

(1) Заблудата е суштествена ако се однесува на суштествените својства на предметот, на лицето со кое се склучува договорот ако се склучува со оглед на тоа лице, као и на околностите што според обичаите во прометот или според намерата на стран-

ките се сметаат за решавачки, а страната која е во заблуда инаку не би склучила договор со таква содржина.

(2) Страната која е во заблуда може да бара поништување на договорот поради суштествена заблуда, освен ако при склучувањето на договорот не постапувала со вниманието кое се бара во предметот.

(3) Во случај на поништување на договорот поради заблуда, другата совесна страна има право да бара надомест на претрпената штета, без оглед што страната која е во заблуда не е виновна за својата заблуда.

(4) Страната која е во заблуда не може да се повикува на неа ако другата страна е готова да го изврши договорот како да немало заблуда.

Заблуда за побудата кај договорот без надомест

Член 62

Кај договорот без надомест за суштествена заблуда се смета и заблудата за побудата која била решавачка за преземањето на обврската.

Недоразбирање

Член 63

Кога страните веруваат дека се согласни, а всушност меѓу нив постои недоразбирање за природата на договорот, или за основот или за предметот на обврската, договорот не настанува.

Посредна изјава

Член 64

Заблудата на лицето преку кое страната ја изјавила својата волја се смета исто како и заблудата во сопственото изјавување на волјата.

Измама

Член 65

(1) Ако едната страна предизвика заблуда кај другата страна или ја одржува во заблуда со намера со тоа да ја наведе на склучување на договор, другата страна може да бара поништување на договорот и тогаш кога заблудата не е суштествена.

(2) Страната која склучила договор под измама има право да бара надомест на претрпената штета.

(3) Ако измамата ја сторило трето лице, измамата влијае врз самиот договор ако другата договорна страна, во време на склучувањето на договорот знаела или морала да знае за измамата.

(4) Договор без надомест може да се поништи и кога измамата ја сторило трето лице, без оглед дали другата договорна страна во време на склучувањето на договорот знаела или морала да знае за измамата.

Привиден договор

Член 66

(1) Привидниот договор нема дејство меѓу договорните страни.

(2) Но, ако привидниот договор прикрива некој друг договор, тој другиот важи ако се исполнети услови за неговата правна исправност.

(3) Привидност на договорот не може да се истакнува спрема трето совесно лице.

VI. ФОРМА НА ДОГОВОРОТ

Неформалност на договорот

Член 67

(1) Склучувањето на договорот не подлежи на никаква форма освен ако со закон е определено поинаку.

(2) Барањето на законот договорот да биде склучен во определена форма важи и за сите подоцнежни измени или дополнувања на договорот.

(3) Но, полноважни се подоцнежните усни дополнувања за споредните точки за кои во формалниот договор не е речено ништо, доколку тоа не ѝ е спротивно на целта заради која е пропишана формата.

(4) Полноважни се и подоцнежните усни спогодби со кои се намалуваат или олеснуваат обврските на едната или другата страна, ако посебната форма е пропишана само во интерес на договорните страни.

Раскинување на формалните договори

Член 68

Формалните договори можат да бидат раскинати со неформална спогодба, освен ако за определениот случај со закон е предвидено нешто друго или ако целта поради која е пропишана формата за склучување на договорот бара раскинувањето на договорот да биде извршено во истата форма.

Договорена форма

Член 69

(1) Договорните страни можат да се спогодат посебната форма да биде услов за полноважноста на нивниот договор.

(2) Договорот за чие склучување е договорена посебна форма може да биде раскинат, дополнет или на друг начин изменет и со неформална спогодба.

(3) Ако договорните страни предвиделе посебна форма само да осигурат доказ за својот договор, или да постигнат нешто друго, договорот е склучен кога е постигната согласност за неговата содржина, а за договарачите во исто време настанува обврска да му ја дадат на договорот предвидената форма.

Санкција на недостигот на потребната форма

Член 70

(1) Договорот кој не е склучен во пропишаната форма нема правно дејство доколку од целта на прописот со кој е определена формата не произлегува нешто друго.

(2) Договорот кој не е склучен во договорената форма нема правно дејство доколку странките ја обусловиле полноважноста на договорот со посебната форма.

Претпоставка за целесност на исправа

Член 71

(1) Ако договорот е склучен во посебна форма, било врз основа на закон или според волјата на странките, важи само она што е изразено во таа форма.

(2) Сепак, ќе бидат полноважни истовремените усни спогодби за споредните точки за кои во формалниот договор не е речено ништо, доколку не се во спротивност со неговата содржина или ако не ѝ се спротивни на целта поради која е пропишана формата.

(3) Полноважни се и истовремените усни спогодби со кои се намалуваат или олеснуваат обврските на една или на обете страни ако посебната

форма е пропишана само во интерес на договорните страни.

Составување на исправа

Член 72

(1) Кога за склучување на договорот е потребно да се состави исправа, договорот е склучен кога исправата ќе ја потпишат сите лица кои се обврзуваат со него.

(2) Договорачот кој не знае да пишува ќе стави на исправата ракознак заверен од двајца сведоци или од судот односно од друг орган.

(3) За склучување на двостран договор е доволно обете страни да потпишат една исправа или секоја од страните да го потпише примерокот на исправата што е наменет за другата страна.

(4) Барањето на писмената форма е исполнето ако страните разменат писма или се спогодат по телепринтер или со некое друго средство кое овозможува со извесност да се утврдат содржината и давачот на изјавата.

Кога е извршен договор на кој му недостига форма

Член 73

Договорот за чие склучување се бара писмена форма се смета за полноважен иако не е склучен во таа форма, ако договорните страни ги извршиле, во целост или во претежен дел, обврските што настануваат од него, освен ако од целта поради која е пропишана формата очигледно не произлегува нешто друго.

VII. УСЛОВ

Услови и нивното дејство

Член 74

(1) Договорот е склучен под услов ако неговиот настанок или престанување зависи од неизвесен факт.

(2) Ако е склучен под одложен услов, па условот се исполни, договорот дејствува од моментот на неговото склучување, освен ако од законот, природата на работата или волјата на страните не произлегува нешто друго.

(3) Ако е склучен под раскинлив услов, договорот престанува да важи кога ќе се исполни условот.

(4) Се смета дека условот е остварен ако неговото остварување, спротивно на начелото на совестност и честност, го спречи страната врз чиј товар е определен, а се смета дека не е остварен ако неговото остварување, спротивно на начелото на совестност и честност, го предизвикува страната во чија корист е определен.

Недозволен или невозможен услов

Член 75

(1) Ништовен е договорот во кој е поставен одложен или раскинлив услов спротивен на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи или на моралот на социјалистичкото самоуправни општество.

(2) Договорот склучен под невозможен одложен услов е ништовен, а невозможниот раскинлив услов се смета за непостоечки.

Обезбедување на условно право

Член 76

Ако договорот е склучен под одложен услов, доверителот чие право е условено може да бара соодветно обезбедување на тоа право ако е загрозено негово остварување.

VIII. РОК

Сметане на времето

Член 77

(1) Рокот определен во денови започнува да тече првиот ден по настанот од кој се смета рокот, а завршува со истекот на последниот ден од рокот.

(2) Рокот определен во недели, месеци или години, завршува оној ден кој според името и бројот се поклопува со денот на настанокот на настанот од кој започнува да тече рокот, а ако таков ден нема во последниот месец, крајот на рокот паѓа на последниот ден од тој месец.

(3) Ако последниот ден од рокот паѓа во ден кога со закон е определено да не се работи, како последен ден од рокот се смета наредниот работен ден.

(4) Почетокот на месецот го означува првиот ден во месецот, средината — петнаесеттиот, а крајот — последниот ден во месецот, ако не произлегува нешто друго од намерата на странките или од природата на договорниот однос.

Примена на правилата за условот

Член 78

Кога дејството на договорот започнува од определеното време, сообразно се применуваат правилата за одложниот услов, а кога договорот престанува да важи по истекот на определениот рок, сообразно се применуваат правилата за раскинливиот услов.

IX. КАПАР И ПИШМАНЛАК

1. КАПАР

Враќање и засметување на капарот

Член 79

(1) Ако во моментот на склучувањето на договорот едната страна ѝ дала на другата извесен паричен износ или извесно количество на други замениви предмети како знак дека договорот е склучен (капар), договорот се смета склучен кога капарот е даден, ако не е договорено нешто друго.

(2) Во случај на исполнување на договорот, капарот мора да се врати или да се засмета во исполнувањето на обврската.

(3) Ако не е договорено нешто друго, страната која дала капар не може да се откаже од договорот оставајќи ѝ го капарот на другата страна, ниту тоа може да го стори другата страна со враќање на удвоен капар.

Неизвршување на договорот

Член 80

(1) Ако за неизвршувањето на договорот е одговорна страната која дала капар, другата страна може, по свој избор, да бара извршување на договорот ако тоа уште е возможно и да бара надомест штетата, а капарот да го засмета во надоместот или да го врати или да се задоволи со примениот капар.

(2) Ако за неизвршувањето на договорот е одговорна страната која го примила капарот, другата страна може, по свој избор, да бара извршување на договорот ако тоа уште е возможно или да бара надомест на штетата и враќање на капарот, или да бара враќање на удвоен капар.

(3) Во секој случај, кога другата страна бара извршување на договорот, таа има право и на надомест на штетата што ја трпи поради задоцнувањето.

(4) Судот може на барање од заинтересираната страна да го намали претерано големиот капар.

Во случај на делумно исполнување на обврската

Член 81

(1) Во случај на делумно исполнување на обврската, доверителот не може да го задржи капарот, туку може да бара исполнување на остатокот од обврската и надомест на штетата поради задоцнувањето, или да бара надомест на штетата поради нецелосното исполнување, но во обата случаја капарот се засметува во надоместот.

(2) Ако доверителот го раскине договорот и го врати она што го примила како делумно исполнување, тој може да избира помеѓу останатите барања што ѝ припаѓаат на едната страна кога договорот останал неизвршен по вина на другата.

2. ПИШМАНЛАК

Улога на пишманлакот

Член 82

(1) Со одредбата на договорните страни може да се овласти едната или секоја страна да се откаже од договорот со давање на пишманлак.

(2) Кога страната во чија корист е договорен пишманлак, ќе ѝ изјави на друга страна дека ќе даде пишманлак, таа повеќе не може да бара извршување на договорот.

(3) Страната овластена да се откаже е должна да го даде пишманлакот истовремено со изјавата за откажување.

(4) Ако договорачите не определите рок до кој овластената страна може да се откаже од договорот, таа може да го стори тоа сè додека не ќе протече рокот определен за исполнување на нејзината обврска.

(5) Ова право на откажување од договорот престанува и кога страната во чија корист е договорено ќе започне да ги исполнува своите обврски од тој договор или да прима исполнување од другата страна.

Капар како пишманлак

Член 83

(1) Кога покрај капарот е договорено право да се откаже од договорот, тогаш капарот се смета како пишманлак и секоја страна може да се откаже од договорот.

(2) Во овој случај, ако се откаже страната што дала капар, таа го губи, а ако се откаже страната што го примила капарот, таа го враќа во двоен износ.

Отсек 2

ЗАСТАПУВАЊЕ

I. ЗА ЗАСТАПУВАЊЕТО ВООПШТО

Моќност за застапување

Член 84

(1) Договор како и друга правна работа може да се преземе и преку застапник.

(2) Овластувањето за застапување се заснова врз закон, статут или друг самоуправен општ акт, врз акт на надлежниот орган или врз изјава на волјата на застапуваниот (полномошно).

Дејства на застапувањето

Член 85

(1) Договорот што ќе го склучи застапник од името на застапувано лице и во границите на своите овластувања ги обврзува непосредно застапуваниот и другата договорна страна.

(2) Под истите услови и другите правни работи на застапникот произведуваат правно дејство непосредно спрема застапуваното лице.

(3) Застапникот е должен да ја извести другата страна дека истапува од името на застапуваниот, но и кога тој не ќе го стори тоа, договорот произведува правно дејство за застапуваниот и за другата страна, ако оваа знаела или од околностите можела да заклучи дека тој истапува како застапник.

Пренесување на овластувањата

Член 86

(1) Застапникот не може да ги пренесе своите овластувања врз друг, освен кога му е дозволено со закон или со договор.

(2) По исклучок, тој може да го стори тоа ако е спречен од околностите да ја сврши работата лично, а интересите на застапуваниот бараат неотложно преземање на правната работа.

Пречекорување на границите на овластувањето

Член 87

(1) Кога застапникот ќе ги пречекори границите на овластувањето, застапуваниот е во обврска само доколку ќе го одобри пречекорувањето.

(2) Ако застапуваниот не го одобри договорот во рокот кој е редовно потребен да се разгледа и оцени договор од таков вид, ќе се смета дека одобрувањето е одбиено.

(3) Одобрувањето од претходниот став има повратно дејство, ако страните не определат поинаку.

(4) Ако другата страна не знаела ниту морала да знае за пречекорувањето на овластувањето, може веднаш по узнавањето за пречекорувањето, не чекајќи застапуваниот да се изјасни за договорот, да изјави дека не се смета за врзана со договорот.

(5) Ако застапуваниот го одбие одобрувањето, застапникот и застапуваниот се солидарно одговорни за штетата што другата страна ја претрпела, ако таа не знаела ниту морала да знае за пречекорувањето на овластувањето.

Склучување на договор од страна на неовластено лице

Член 88

(1) Договорот што некое лице ќе го склучи како полномошник од името на друг без негово овластување го обврзува неовластено застапуваниот само ако тој дополнително го одобри договорот.

(2) Страната со која е склучен договорот може да бара од неовластено застапуваниот во примерен рок да се изјасни дали го одобрува договорот.

(3) Ако неовластено застапуваниот ни во оставениот рок не го одобри договорот, се смета дека договорот не е ни склучен.

(4) Во тој случај, страната со која е склучен договорот може од лицето кое како полномошник без овластување го склучило договорот да бара надомест на штетата, ако во моментот на склучувањето на договорот не знаела ниту морала да знае дека тоа лице немало овластување за склучување на договорот.

II. ПОЛНОМОШНО

Давање на полномошно

Член 89

(1) Полномошното е овластување за застапување што властодавецот со правна работа му го дава на полномошникот.

(2) Постојењето и обемот на полномошното се независни од правниот однос врз чија подлога е дадено полномошното.

(3) Полномошник може да биде и правно лице.

Посебна форма на полномошното**Член 90**

Формата пропишана со закон за некој договор или за некоја друга правна работа важи и за полномошното за склучување на тој договор односно за преземање на таа работа.

Обем на овластувањето**Член 91**

(1) Полномошникот може да ги презема само оние правни работи за чие преземање е овластен.

(2) Полномошникот на кој му е дадено општо полномошно може да ги презема само правните работи што спаѓаат во редовното работење.

(3) Работа која не спаѓа во редовното работење полномошникот може да преземе само ако е посебно овластен за преземање на таа работа односно на видот на работите меѓу кои спаѓа таа.

(4) Полномошникот не може без посебно овластување за секој одделен случај да преземе менична обврска, да склучи договор за гаранција, за порамнување, за избран суд, како ни да се откаже од некое право без надомест.

Отповикување и стеснување на полномошното**Член 92**

(1) Властодавецот може по своја волја да го стесни или да го отповика полномошното, дури и ако со договорот се откажал од тоа право.

(2) Отповикување и стеснување на секое полномошно може да се направи со изјава без посебна форма.

(3) Ако со отповикување или стеснување на полномошното е повреден договор за налог или договор за дело, или некој друг договор, полномошникот има право на надомест на штетата настаната со тоа.

Дејство на престанувањето и на стеснувањето на полномошното спрема трети лица**Член 93**

(1) Отповикувањето на полномошното како и неговото стеснување нема дејство спрема третото лице кое склучило договор со полномошникот или извршило друга правна работа, а не знаело ниту морало да знае дека полномошното е отповикано односно стеснето.

(2) Во тој случај, властодавецот има право да бара од полномошникот надомест на штетата што би ја претрпел поради тоа, освен ако полномошникот не знаел ниту морал да знае за отповикувањето односно за стеснувањето на полномошното.

(3) Истото важи и во другите случаи на престанување на полномошното.

Други случаи на престанување на полномошното**Член 94**

(1) Полномошното престанува со престанувањето на правното лице како полномошник, ако со законот не е определено поинаку.

(2) Полномошното престанува со смртта на полномошникот.

(3) Полномошното престанува со престанувањето на правното лице односно со смртта на лицето што го дало, освен ако започнатата работа не може да се прскине без штета за правните следбеници или ако полномошното важи и во случај на смрт на давачот, било по негова волја било со оглед на природата на работата.

III. ДЕЛОВНО ПОЛНОМОШНО**Кој може да даде полномошно и неговата содржина****Член 95**

(1) Деловно полномошно може да даде, во границите на законот, организација на здружен труд, односно друго правно лице, и со него да го овласти полномошникот да склучува договори и да ги врши другите работи што се вообичаени во вршењето на нивната деловна дејност.

(2) Деловниот полномошник не може да отуѓи или да оптовари недвижности, да преземе менични обврски или обврски за гаранција, да земе заем и да води спор, ако не добил посебно полномошно за секоја таква работа.

(3) Деловното полномошно може да биде ограничено на определен вид работи, или на определени работи, но овие ограничувања имаат дејство спрема трет само ако за нив знаел или морал да знае.

Деловно полномошно на имател на дуќан**Член 96**

(1) Одредбите за деловното полномошно сообразно се применуваат врз деловното полномошно на имател на дуќан.

(2) Деловното полномошно не престанува со смртта на имателот на дуќан, како ни кога тој ќе биде лишен од деловна способност.

IV. ОВЛАСТУВАЊА НА ТРГОВСКИ ПАТНИК**Член 97**

(1) Трговскиот патник на организација на здружен труд која се занимава со стопанска дејност е овластен да ги презема само оние работи што се однесуваат на продажбата на стоки и што се наведени во полномошното што му го дала организацијата.

(2) Во случај на неизвесност, се смета дека трговскиот патник не е овластен да склучува договори туку само да собира порачки, но сепак договорот што го склучил ќе остане во сила, ако властодавецот дополнително го одобри.

(3) Трговскиот патник кој е овластен да продава стоки не е овластен да ја наплати цената, како ни да продава на кредит, освен ако има посебно овластување за продажба на кредит.

(4) Трговскиот патник е овластен за властодавецот да прима рекламации поради недостаток на стоките и други изјави во врска со извршувањето на договорот склучен со негово посредување, како и од името на властодавецот да презема потребни мерки за зачувување на неговите права од тој договор.

V. ОВЛАСТУВАЊА НА ЛИЦАТА ШТО ВРШАТ ОПРЕДЕЛЕНИ РАБОТИ**Член 98**

(1) Работниците во организациите на здружен труд што работат на такви работи чие вршење е сврзано за склучување и исполнување на определени договори, како што се продавачите во продавници, работниците кои вршат определени услуги во угостителството, работниците на работи на шалтерската служба во пошта, во банка и сл. се овластени со самото тоа за склучување и исполнување на тие договори.

(2) Истото важи и за работниците вработени кај работни луѓе кои самостојно вршат дејност со личен труд.

Отсек 3

ТОЛКУВАЊЕ НА ДОГОВОРОТ

Примена на одредбите и толкување на спорните одредби

Член 99

(1) Одредбите на договорот се применуваат онака како што гласат.

(2) При толкувањето на спорните одредби не треба да се прифаќа буквалното значење на употребените изрази, туку треба да се истражува заедничката намера на договорачите и одредбата да се разбере така како што тоа им одговара на начелата на облигационото право утврдени со овој закон.

Нејасни одредби во посебни случаи

Член 100

Во случај кога договорот е склучен според однапред отпечатена содржина, или кога договорот бил на друг начин подготвен и предложен од една договорна страна, нејасните одредби ќе се толкуваат во корист на другата страна.

Дополнително правило

Член 101

Нејасните одредби во договорот без надомест треба да се толкуваат во смисла која е помалку тешка за должникот, а во товарниот договор во смисла со која се остварува справедлив однос на заемните давања.

Вонсудско толкување на договорот

Член 102

(1) Договорните страни можат да предвидат дека, во случај на несогласност во поглед на смислата и досегот на договорните одредби, некој трет ќе го толкува договорот.

(2) Во тој случај, ако со договорот не е предвидено поинаку, страните не можат да поведат спор пред суд или пред друг надлежен орган додека претходно не ќе прибават толкување на договорот, освен ако третото лице одбие да даде толкување на договорот.

Отсек 4

НЕВАЖНОСТ НА ДОГОВОРОТ

I. НИШТОВНИ ДОГОВОРИ

Ништовност

Член 103

(1) Договорот кој им е спротивен на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи или на моралот на социјалистичкото самоуправни општество е ништовен, ако целта на повреденото правило не упатува на некоја друга санкција или ако законот во определениот случај не пропишува нешто друго.

(2) Ако склучувањето на определен договор е забрането само на едната страна, договорот ќе остане во сила ако во законот не е предвидено нешто друго за определениот случај, а страната што ја повредила законската забрана ќе ги поднесува соодветните последици.

Последици од ништовноста

Член 104

(1) Во случај на ништовност на договорот секоја договорна страна е должна да ѝ го врати на другата

сето она што го примила по основ на таквиот договор, а ако тоа не е можно, или ако природата на она што е исполнето му се спротивставува на враќањето, ќе се даде соодветен надомест во пари, според цените во време на донесувањето на судската одлука, доколку законот не определува нешто друго.

(2) Но, ако договорот е ништовен поради тоа што според својата содржина или цел им е спротивен на начелата на општественото уредување утврдени со уставот, на принудните прописи или на моралот на социјалистичкото самоуправни општество, судот може да го одбие, во целост, или делумно, барањето на несовесната страна за враќање на она што ѝ го дала на другата страна, а може и да одлучи другата страна она што го примила по основ на забраниот договор да ѝ го предаде на општината из чија територија таа има седиште односно живеалиште, или престојувалиште.

(3) При одлучувањето судот ќе води сметка за совесноста на едната односно на обете страни, за значењето на општествените интереси што се загрозуваат, како и за моралните сфаќања на општеството.

Делумна ништовност

Член 105

(1) Ништовноста на некоја одредба на договорот не повлекува ништовност и на самиот договор, ако тој може да опстане без ништовната одредба, и ако таа не била ни услов на договор ни решавачка побуда поради која е склучен договорот.

(2) Но, договорот ќе остане во сила дури и ако ништовната одредба била услов или решавачка побуда на договорот во случај кога ништовноста е установена токму за да биде договорот ослободен од таа одредба, и да важи без неа.

Конверзија

Член 106

Кога ништовниот договор ги исполнува условите за полноважност на некој друг договор, тогаш помеѓу договорачите ќе важи тој друг договор, ако тоа би било во согласност со целта што ја имале предвид договорачите кога го склучиле договорот и ако може да се земе дека тие би го склучиле тој договор да знаеле за ништовноста на својот договор.

Дополнително исчезнување на причината за ништовноста

Член 107

(1) Ништовниот договор не станува полноважен кога забрана или некоја друга причина за ништовноста дополнително ќе исчезне.

(2) Но, ако забраната била од помало значење, а договорот е извршен, ништовноста не може да се истакнува.

Одговорност на лицето виновно за ништовноста на договорот

Член 108

Договарачот кој е виновен за склучувањето на ништовен договор му е одговорен на својот содоговарач за штетата што ја трпи поради ништовноста на договорот, ако овој не знаел или според околностите не морал да знае за постоенето на причината за ништовноста.

Истакнување на ништовноста

Член 109

На ништовноста судот внимава по службена должност и на неа може да се повикува секое заинтересирано лице.

Неограничено истакнување на ништовност**Член 110**

Правото на истакнување на ништовноста не се гаси.

II. РУШЛИВИ ДОГОВОРИ**Кога е договор рушлив****Член 111**

Договорот е рушлив кога го склучила страна ограничено деловно способна, кога при негово склучување имало мани во поглед на волјата на страните, како и кога е тоа определено со овој закон или со посебен пропис.

Поништување на договорот**Член 112**

(1) Договорната страна во чиј интерес е установена рушливост може да бара договорот да се поништи.

(2) Но, содоговарачот на таа страна може да бара од неа во определен рок, но не пократок од 30 дена, да се изјасни дали останува при договорот или не, зашто во спротивно ќе смета дека договорот е поништен.

(3) Ако повиканата договорна страна во оставениот рок не се изјасни или ако изјави дека не останува при договорот, ќе се смета дека договорот е поништен.

Последица од поништувањето**Член 113**

(1) Ако врз основа на рушлив договор кој е поништен било нешто исполнето, ќе се изврши враќање, а ако тоа не е можно или ако природата на она што е исполнето му се противи на враќањето, ќе се даде соодветен надомест во пари.

(2) Надоместот во пари се дава според цените во време на враќањето односно донесувањето на судската одлука.

Враќање и надомест во случај на поништување на договор на ограничено деловно способно лице**Член 114**

Во случај на поништување на договор поради ограничена деловна способност на едниот договарач, содоговарачот на таквото лице може да бара враќање само на оној дел од исполнувањето кој се наоѓа во имотот на ограничено деловно способно лице, или е употребен во негова корист, како и она што е намерно уништено или отуѓено.

Одговорност за поништување на договорот**Член 115**

Договарачот на чија страна е причината за рушливост му е одговорен на својот содоговарач за штетата што ја трпи поради поништувањето на договорот, ако овој не знаел ниту морал да знае за постоењето на причината за рушливоста на договорот.

Одговорност на ограничено деловно способно лице**Член 116**

Ограничено деловно способно лице одговара за штетата настаната со поништувањето на договор, ако со лукавство го убедило својот содоговарач дека е деловно способно.

Престанување на право**Член 117**

(1) Правото да се бара поништување на рушлив договор престанува со истекот на рокот од една година од узнавањето за причината за рушливоста односно од престанувањето на принудата.

(2) Тоа право во секој случај престанува со истекот на рокот од три години од денот на склучувањето на договорот.

III. ДОГОВОРИ КОИ НЕ СЕ ВО СОГЛАСНОСТ СО САМОУПРАВНА СПОГОДБА**Усогласување односно поништување на договор****Член 118**

(1) Кога учесниците во самоуправната спогодба ќе склучат договор заради извршување на таа спогодба, договорот мора да биде во согласност со таа самоуправна спогодба.

(2) Во спротивно, секој учесник во самоуправната спогодба, па и оној кој не е договорна страна, може да бара таквиот договор да се усогласи со самоуправната спогодба, или, ако тоа не е можно, во целост или делумно да се поништи.

Враќање и надомест во случај на поништување на договор**Член 119**

Ако врз основа на договорот кој е поништен било нешто исполнето, ќе се изврши враќање, а ако тоа не е можно, или ако природата на она што е исполнето му се противи на враќањето, ќе се даде соодветен надомест во пари според цените во време на враќањето односно донесувањето на судската одлука.

Престанување на право**Член 120**

(1) Правото да се бара усогласување односно поништување на договорот што е спротивен на самоуправна спогодба престанува со истекот на рокот од една година од узнавањето за тој недостаток.

(2) Тоа право во секој случај престанува со истекот на рокот од три години од денот на склучувањето на договорот.

Отсек 5**ДВОСТРАНИ ДОГОВОРИ****I. ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНИТЕ И ПРАВНИТЕ НЕДОСТАТОЦИ НА ИСПОЛНУВАЊЕТО****Член 121**

(1) Кај договорот со надомест секој договарач одговара за материјалните недостатоци на своето исполнување.

(2) Исто така, договарачот одговара и за правните недостатоци на исполнувањето и е должен да ја штити другата страна од правата и барањата на трети лица со кои нејзиното право би било исклучено или стеснето.

(3) Врз овие обврски на пренесувачот сообразно се применуваат одредбите на овој закон за одговорноста на продавачот за материјалните и правните недостатоци, ако за определен случај не е пропишано нешто друго.

II. ПРИГОВОР ЗА НЕИСПОЛНУВАЊЕ НА ДОГОВОР

Правило на истовремено исполнување

Член 122

(1) Во двостраните договори ниедна страна не е должна да ја исполни својата обврска ако другата страна не ја исполни или ако не е готова истовремено да ја исполни својата обврска освен ако нешто друго е договорено или со закон определено, или ако нешто друго произлегува од природата на работата.

(2) Но, ако на суд едната страна истакне дека не е должна да ја исполни својата обврска додека и другата страна не ја исполни својата, судот ќе ѝ наложи да ја исполни својата обврска кога и другата страна ќе ја исполни својата.

Кога исполнувањето на обврската на една страна ќе стане неизвесно

Член 123

(1) Ако е договорено прво едната страна да ја исполни својата обврска, па по склучувањето на договорот материјалните прилики на другата страна се влошат до таа мера што е неизвесно дали таа ќе може да ја исполни својата обврска, или ако таа неизвесност произлегува од други сериозни причини, страната што се обврзала прва да ја исполни својата обврска може да го одложи нејзиното исполнување додека другата страна не ќе ја исполни својата обврска или додека не ќе даде доволно обезбедување дека ќе ја исполни.

(2) Тоа важи и кога материјалните прилики на другата страна биле во иста мера тешки уште пред склучувањето на договорот, ако нејзиниот содоговарачот не го знаел тоа ниту морал да го знае.

(3) Во тие случаи страната што се обврзала прва да ја исполни својата обврска може да бара да ѝ се даде обезбедување во примерен рок, а по истекот на тој рок без резултат, може да го раскине договорот.

III. РАСКИНУВАЊЕ НА ДОГОВОР ПОРАДИ НЕИСПОЛНУВАЊЕ

Права на една страна кога другата страна не ќе ја исполни својата обврска

Член 124

Во двостраните договори, кога една страна не ќе ја исполни својата обврска, другата страна, ако не е определено нешто друго, може да бара исполнувањето на обврските или под условите предвидени во идните членови, да го раскине договорот со проста изјава, ако раскинувањето на договорот не настапува според самиот закон, а во секој случај има право на надомест на штетата.

Кога исполнувањето во рокот е суштествена состојка на договор

Член 125

(1) Кога исполнувањето на обврската во определениот рок претставува суштествена состојка на договорот, па должникот не ќе ја исполни обврската во тој рок, договорот се раскинува според самиот закон.

(2) Но, доверителот може да го одржи договорот во сила, ако по истекот на рокот, без одлагање, го извести должникот дека бара исполнување на договорот.

(3) Кога доверителот барал исполнување, па не го добил во разумен рок, може да изјави дека го раскинува договорот.

(4) Овие правила важат како во случај кога договорните страни предвиделе дека договорот ќе

се смета раскинат ако не биде исполнет во определениот рок, така и тогаш кога исполнувањето на договорот во определениот рок е суштествена состојка на договорот според природата на работата.

Кога исполнувањето во рокот не е суштествена состојка на договор

Член 126

(1) Кога исполнувањето на обврската во определениот рок не е суштествена состојка на договорот, должникот го задржува правото да ја исполни својата обврска и по истекот на рокот, а доверителот да бара нејзино исполнување.

(2) Но, ако доверителот сака да го раскине договорот, мора да му остави на должникот примерен дополнителен рок за исполнување.

(3) Ако должникот не ја исполни обврската во дополнителниот рок, настапуваат истите последици како и во случај кога рокот е суштествена состојка на договорот.

Раскинување на договор без оставање на дополнителен рок

Член 127

Доверителот може да го раскине договорот без да му остави на должникот дополнителен рок за исполнување ако од должниковото држење произлегува дека тој нема да ја изврши својата обврска ни во дополнителниот рок.

Раскинување на договор пред истекот на рокот

Член 128

Кога пред истекот на рокот за исполнување на обврската е очигледно дека едната страна нема да ја исполни својата обврска од договорот, другата страна може да го раскине договорот и да бара надомест на штетата.

Раскинување на договор со последователни обврски

Член 129

(1) Кога во договорот со последователни обврски едната страна не ќе исполни една обврска, другата страна може, во разумен ток, да го раскине договорот во поглед на сите идни обврски, ако од дадените околности е очигледно дека и тие нема да бидат исполнети.

(2) Таа може да го раскине договорот не само во поглед на идните обврски, туку и во поглед на веќе исполнетите обврски, ако нивното исполнување без изостанатите исполнувања нема интерес за неа.

(3) Должникот може да го одржи договорот ако даде соодветно ~~обезбедување~~ *обезбедување*.

Должност за известување

Член 130

Доверителот кој поради неисполнување на должниковата обврска го раскинува договорот, должен е тоа да му го соопшти на должникот без одлагање.

Кога договор не може да се раскине

Член 131

Договорот не може да се раскине поради неисполнување на незначителен дел од обврската.

Дејство на раскинувањето

Член 132

(1) Со раскинувањето на договорот обете страни се ослободени од своите обврски, освен од обврската за надомест на евентуалната штета.

(2) Ако една страна го извршила договорот целосно или делумно, има право да ѝ се врати она што го дала.

(3) Ако обете страни имаат право да бараат враќање на даденото, заемните враќања се вршат според правилата за извршувањето на двостраните договори.

(4) Секоја страна ѝ должи на другата надомест за користа што во меѓувреме ја имала од она што е должна да го врати односно да го надомести.

(5) Страната што враќа пари е должна да плати затезна камата од денот кога ја примила исплатата.

IV. РАСКИНУВАЊЕ ИЛИ ИЗМЕНА НА ДОГОВОР ПОРАДИ ПРОМЕНЕТИ ОКОЛНОСТИ

Претпоставки за раскинување

Член 133

(1) Ако по склучувањето на договорот настапат околности што го отежнуваат исполнувањето на обврската на една страна, или ако поради нив не може да се оствари целта на договорот, а во едиоги и во другиот случај во таа мера што е очигледно дека договорот повеќе не им одговара на очекувањата на договорните страни и дека според општото мислење би било несправедливо да се одржи во сила таков каков што е, страната на која ѝ е отежнато исполнувањето на обврската односно страната која поради променетите околности не може да ја оствари целта на договорот може да бара договорот да се раскине.

(2) Раскинување на договор не може да се бара ако страната што се повикува на променетите околности била должна во време на склучувањето на договорот да ги земе предвид тие околности или можела да ги избегне или да ги совлада.

(3) Страната која бара раскинување на договорот не може да се повикува на променетите околности што настапиле по истекот на рокот определен за исполнување на нејзината обврска.

(4) Договорот нема да се раскине ако другата страна понуди или се согласи соодветните услови од договорот да се изменат справедливо.

(5) Ако изрече раскинување на договорот, судот, на барање од другата страна, ќе ја обврзе страната што го барала да ѝ надомести на другата страна справедлив дел од штетата што ја трпи поради тоа.

Должност за известување

Член 134

Страната што е овластена да бара поради променетите околности раскинување на договорот е должна за својата намера да бара раскинување на договорот, да ја извести другата страна штом узгнала дека настаниле такви околности, а ако тоа не го сторила одговара за штетата што другата страна ја претрпела поради тоа што барањето не ѝ било соопштено на време.

Околности од значење за одлуката на судот

Член 135

При одлучувањето за раскинување на договор односно за негова измена, судот се раководи од начелата на чесниот промет, водејќи сметка особено за целта на договорот, за нормалниот ризик кај договорот од односен вид, за општиот интерес, како и за интересите на обете страни.

Откажување од повикувањето на променетите околности

Член 136

Страните можат со договорот однапред да се откажат од повикувањето на определени променети околности, освен ако е тоа во спротивност со начелото на совесност и честност.

V. НЕВОЗМОЖНОСТ ЗА ИСПОЛНУВАЊЕ

Невозможност за исполнување за која не одговара ниедна страна

Член 137

(1) Кога исполнувањето на обврската на едната страна во двостран договор станало невозможно поради настан за кој не е одговорна ни едната ни другата страна, се гаси и обврската на другата страна, а ако оваа исполнила нешто од својата обврска, може да бара враќање според правилата за враќање на стеченото без основ.

(2) Во случај на делумна невозможност за исполнување поради настан за кој не е одговорна ни едната ни другата страна, другата страна може да го раскине договорот ако делумното исполнување не им одговара на нејзините потреби, инаку договорот останува во сила, а другата страна има право да бара сразмерно намалување на својата обврска.

Невозможност за исполнување за која одговара другата страна

Член 138

(1) Кога исполнувањето на обврската на едната страна во двостран договор станало невозможно поради настан за кој одговара другата страна, нејзината обврска се гаси а таа го задржува своето побарување спрема другата страна, со тоа што се намалува за онолку колку што таа можела да има корист од ослободувањето од сопствената обврска.

(2) Покрај тоа, таа е должна да ѝ ги отстапи на другата страна сите права што би ги имала спрема трети лица во врска со предметот на својата обврска чие исполнување станало невозможно.

VI. ПРЕКУМЕРНО ОШТЕТУВАЊЕ

Очигледен несразмер на заемните давања

Член 139

(1) Ако помеѓу обврските на договорните страни во двостран договор во време на склучувањето на договорот постоел очигледен несразмер, оштетената страна може да бара поништување на договорот ако за вистинската вредност тогаш не знаела ниту морала да знае.

(2) Правото да се бара поништување на договорот престанува со истекот на една година од неговото склучување.

(2) Откажувањето однапред од ова право нема правно дејство.

(4) Договорот ќе остане во сила ако другата страна понуди дополнување до вистинската вредност.

(5) Поради овој несразмер не може да се бара поништување на договорот на среќа, на јавна продажба, како ни тогаш кога за предметот е дадена поголема цена од особена наклоност.

Посебни случаи

Член 140

(1) Ако се отуѓува основно средство во општествена сопственост, а стекнувачот е физичко или граѓанско правно лице, може да се бара поништување на договорот доколку она што е примено е во очигледен несразмер со вредноста во време на склучувањето на договорот.

(2) Ако физичко или граѓанско правно лице отуѓува предмет кој може да биде основно средство, а стекнувачот е општествено правно лице, може да се бара поништување на договорот доколку она што е дадено е во очигледен несразмер со вредноста во време на склучувањето на договорот.

(3) Незнаењето на вистинската вредност на предметот во моментот на склучувањето на договорот не е услов за негово поништување.

(4) Поништување на договорот може да бара општествено правно лице кое било договорна страна, како и надлежниот орган.

(5) Доколку со овој член не е пропишано поинаку, сообразно се применуваат правилата од претходниот член.

(6) Под основно средство во смисла на овој член не се подразбира недвижност која е основно средство на општествено правно лице.

VII. ЛИХВАРСКИ ДОГОВОР

Член 141

(1) Ништовен е договор со кој некој, користејќи ја состојбата на нужда или тешката материјална состојба на друг, неговото недоволно искуство, лекомисленост или зависност, ќе договори за себе или за некој трет корист која е во очигледен несразмер со она што тој на другиот му го дал или сторил, или се обврзал да му даде или да му стори.

(2) Врз лихварскиот договор сообразно се применуваат одредбите на овој закон за последиците од ништовноста и за делумната ништовност на договорот.

(3) Ако оштетениот бара да се намали неговата обврска на справедлив износ, судот ќе го дозволи таквото барање ако е тоа можно, а во тој случај договорот со соодветната измена останува во сила.

(4) Оштетеникот може да поднесе барање за намалување на обврската на справедлив износ во рок од пет години од склучувањето на договорот.

VIII. ОПШТИ УСЛОВИ НА ДОГОВОРОТ

Обврсаност

Член 142

(1) Општите услови определени од страна на еден договарач било да се содржани во формален договор, било договорот да се повикува на нив, ги дополнуваат посебните спогодби утврдени помеѓу договарачите во истиот договор и, по правило, обврзуваат како и овие.

(2) Општите услови на договорот мораат да се објават на вообичаениот начин.

(3) Општите услови ја обврзуваат договорната страна ако ѝ биле познати или морале да ѝ бидат познати во моментот на склучувањето на договорот.

(4) Во случај на несогласување на општите услови и посебните спогодби важат овие последниве.

Ништовност на некои одредби на општите услови

Член 143

(1) Ништовни се одредбите на општите услови што ѝ се спротивни на самата цел на склучениот договор или на добрите деловни обичаи, дури и ако општите услови што ги содржат се одобрени од надлежниот орган.

(2) Судот може да ја одбие примената на одредби на општите услови што ја лишуваат другата страна од правото да стави приговори, или оние врз основа на кои таа ги губи правата од договорот или ги губи роковите, или кои инаку се несправедливи или претерано строги спрема неа.

Однос на општите услови и поединечните договори

Член 144

Ако помеѓу општествено-политичка заедница, самоуправна интересна заедница, месна заедница,

односно организација на потрошувачите и некоја организација на здружен труд која се занимава со работи на прометот на стоки и услуги на мало се утврдени општите услови за испорака на стоки или вршење на услуги, тие услови се составни делови на сите поединечни договори што таа организација би ги склучила за тие испораки или услуги, ако со закон не е определено поинаку.

IX. ОТСТАПУВАЊЕ НА ДОГОВОР

Услови на отстапување

Член 145

(1) Секоја страна во двостран договор може, ако со тоа се согласи другата страна, да му го отстапи договорот на некое трето лице, кое со тоа станува носител на сите нејзини права и обврски од тој договор.

(2) Со отстапувањето на договорот договорниот однос помеѓу отстапувачот и другата страна преминува врз примачот и другата страна во моментот кога другата страна се согласила за отстапувањето, а ако другата страна ја дала својата согласност однапред, во моментот кога е известена за отстапувањето.

(3) Согласноста за отстапувањето на договорот е полноважна само ако е дадена во формата во законот пропишана за отстапен договор.

(4) Одредбите за споредните права во врска со договорот за преземање на долг сообразно ќе се применат и врз отстапувањето на договор.

Одговорност на отстапувачот

Член 146

(1) Отстапувачот му одговара на примачот за полноважноста на отстапениот договор.

(2) Тој не му гарантира дека другата страна ќе ги исполни своите обврски од отстапениот договор, освен ако се обврзал за тоа особено.

(3) Тој не ѝ гарантира на другата страна дека примачот ќе ги исполни обврските од договорот, освен ако се обврзал за тоа особено.

Приговори

Член 147

Другата страна може да му ги истакне на примачот сите приговори од отстапениот договор, како и оние што ги има од другите односи со него, но не и приговорите што ги има спрема отстапувачот.

Отсек 6

ОПШТИ ДЕЈСТВА НА ДОГОВОРОТ

I. СОЗДАВАЊЕ НА ОБВРСКИ ЗА ДОГОВАРАЧИТЕ

Дејства на договорот меѓу договарачите и нивните правни следбеници

Член 148

(1) Договорот создава права и обврски за договорните страни.

(2) Договорот има дејство и за универзалните правни следбеници на договорните страни, освен ако е нешто друго договорено или произлегува нешто друго од природата на самиот договор.

(3) Со договорот може да се установи право во корист на трето лице.

II. ДОГОВОР ВО КОРИСТ НА ТРЕТО ЛИЦЕ**Непосредно право на третиот****Член 149**

(1) Кога некој од свое име ќе договори побарување во корист на трет, третиот стекнува сопствено и непосредно право спрема должникот, ако нешто друго не е договорено или не произлегува од околностите на работата.

(2) Договорачот има право да бара должникот да го изврши спрема третиот она што е договорено во корист на тоа трето лице.

Отповикување на користа за трет**Член 150**

(1) Договорачот на корист за трет може да ја отповика или да ја измени сè додека третиот не изјави дека го прифаќа она што е договорено во неговата корист.

(2) Ако е договорено дека должникот ќе го изврши она за што се обврзал во корист на трет дури по смртта на договорачот, овој може сè до тогаш, па и со својот тестамент, да ја отповика користа договорена за трет ако од самиот договор или од околностите не произлегува нешто друго.

Приговор на должникот спрема трет**Член 151**

Должникот може да му ги истакне на трет сите приговори што ги има спрема договорачот по основ на договорот со кој е договорена корист за трет.

Одбивање на трет**Член 152**

Ако третиот ја одбие користа што е договорена за него, или договорачот ја отповика, користа му припаѓа на договорачот, ако нешто друго не е договорено или не произлегува од природата на работата.

Ветување дејствие на трето лице**Член 153**

(1) Ветувањето сторено на друг дека трет нешто ќе стори или ќе пропушти, третиот не го обврзува, а ветувачот одговара за штетата што другиот би ја претрпел поради тоа што третиот не сака да се обврзе или да изврши или да пропушти определено дејствие.

(2) Ветувањето нема да одговара ако на друг му ветил дека само ќе се заземе кај третиот овој да се обврзе нешто да стори или да пропушти, а во тоа не успеал и покрај сето потребно залагање.

ОДДЕЛ 2**ПРИЧИНУВАЊЕ НА ШТЕТА****Отсек 1****ОПШТИ НАЧЕЛА****Основи на одговорноста****Член 154**

(1) Тој што ќе му причини штета на друг должен е да ја надомести, доколку не ќе докаже дека штетата настанала без негова вина.

(2) За штета од предмети или дејноста од кои произлегува зголемена опасност од штета за околината, се одговара без оглед на вината.

(3) За штета без оглед на вината се одговара и во други случаи предвидени со закон.

Штета**Член 155**

Штета е намалувањето на општествените средства односно на нечиј имот (обична штета) и спречувањето на нивното зголемување (испуштена корист), како и нанесувањето на друга физичка или психичка болка или страв (нематеријална штета).

Барање да се отстрани опасноста од штета**Член 156**

(1) Секој може да бара од друг да го отстрани изворот на опасност од кој му се заканува познателна штета нему или на неопределен број лица, како и да се воздржи од дејност од која произлегува вознемирување или опасност од штета, ако настанувањето на вознемирувањето или на штетата не може да се спречи со соодветни мерки.

(2) Судот, на барање од заинтересираното лице, ќе нареди да се преземат соодветни мерки за спречување на настанувањето на штета или вознемирување, или да се отстрани изворот на опасноста, на трошок на држателот на изворот на опасноста, ако тој самиот не го стори тоа.

(3) Ако штетата настане во вршењето на општокорисна дејност за која е добиена дозвола од надлежниот орган може да се бара само надомест на штетата која ги преминува нормалните граници.

(4) Но, и во тој случај може да се бара преземање на општествено оправдани мерки за спречување на настанувањето на штетата или за нејзино намалување.

Барање да се престане со повреда на право на личност**Член 157**

(1) Секој има право да бара од суд или од друг надлежен орган да нареди престанување на дејствие со кое се повредува интегритетот на човечката личност, на личниот и семејниот живот и други права на неговата личност.

(2) Судот односно друг надлежен орган може да нареди престанување на дејствието под закана со плаќање на извесна парична сума определена вкупно или по единица време, во корист на повредениот.

Отсек 2**ОДГОВОРНОСТ ПО ОСНОВ НА ВИНА****Постоење на вина****Член 158**

Вина постои кога штетникот причинил штета намерно или со невнимание.

Неодговорни лица**Член 159**

(1) Лице кое поради душевна болест или застнат умствен развој или од кои и да е други причини не е способно за расудување, не одговара за штетата што ќе му ја причини на друг.

(2) Тој што ќе му причини штета на друг во состојба на преодна неспособност за расудување,

одговорен е за неа, освен ако докаже дека во таа состојба не се нашол по своја вина.

(3) Ако во таа состојба се нашол по туѓа вина, за штетата ќе одговара оној што го довел во таа состојба.

Одговорност на малолетник

Член 160

(1) Малолетник до наполнета седма година не одговара за штетата што ќе ја причини.

(2) Малолетник од наполнета седма до наполнета четиринаесетта година не одговара за штета, освен ако се докаже дека при причинувањето на штетата бил способен за расудување.

(3) Малолетник со наполнети четиринаесет години одговара според општите правила за одговорноста за штета.

Нужна одбрана, состојба на нужда, отстранување на штета од друг

Член 161

(1) Тој што во нужна одбрана му причини штета на напаѓачот не е должен да ја надомести, освен во случај на пречекорување на нужната одбрана.

(2) Кога некој ќе причини штета во состојба на нужда, оштетеникот може да бара надомест од лицето што е виновно за настанувањето на опасноста од штета, или од лицата од кои е отстранета штетата, но од овие последните не повеќе од користа што ја имале од тоа.

(3) Тој што ќе претрпи штета отстранувајќи од друг опасност од штета, има право да бара од него надомест на онаа штета на која се изложил разумно.

Дозволена самопомош

Член 162

(1) Тој што во случај на дозволена самопомош ќе му причини штета на лицето што ја предизвикало потребата од самопомош, не е должен да ја надомести.

(2) Под дозволена самопомош се подразбира правото на секое лице да ја отстрани повредата на правото кога непосредно се заканува опасност, ако таква заштита е нужна и ако начинот на отстранување на повредата на правото им одговара на приликите во кои настанува опасност.

Согласност на оштетеникот

Член 163

(1) Тој што на своја штета ќе му дозволи на друг преземање на некое дејствие, не може да бара од него надомест на штетата причинета со тоа дејствие.

(2) Ништовна е изјавата на оштетеникот со која се согласил да му се стори штета со дејствие кое е забрането со законот.

Отсек 3

ОДГОВОРНОСТ ЗА ДРУГ

Душевно болни и заостанати во умствениот развој

Член 164

(1) За штета што ќе ја причини лице кое поради душевна болест или заостанат умствен развој или поради некои други причини не е способно за расудување, одговара оној кој врз основа на закон, или на одлука од надлежниот орган, или на договор, е должен да врши надзор над него.

(2) Тој може да се ослободи од одговорноста ако докаже дека го вршел надзорот на кој е обврзан или дека штетата би настанала и при грижливо вршење на надзорот.

Одговорност на родителите

Член 165

(1) Родителите одговараат за штетата што ќе му ја причини на друг нивното дете до наполнета седма година, без оглед на својата вина.

(2) Тие се ослободуваат од одговорност ако постојат причини за исклучување на одговорноста според правилата за одговорноста без оглед на вината.

(3) Тие не одговараат ако штетата настанала додека детето му било доверено на друго лице и ако тоа лице е одговорно за штетата.

(4) Родителите одговараат за штетата што ќе ја причини на друг нивното малолетно дете што наполнило седум години, освен ако докажат дека штетата настанала без нивна вина.

Солидарна одговорност

Член 166

Ако покрај родителите за штетата одговара и детето, нивната одговорност е солидарна.

Одговорност на друго лице за малолетник

Член 167

(1) За штетата што на друг ќе му ја причини малолетник додека е под надзор на старател, училиште или друга установа, одговора старателот, училиштето односно другата установа, освен ако докажат дека надзорот го вршеле на начинот на кој се обврзани, или дека штетата би настанала и при грижливо вршење на надзорот.

(2) Ако за штетата одговара и малолетникот, одговорноста е солидарна.

Посебна одговорност на родителите

Член 168

(1) Ако должноста за надзор над малолетно лице не лежи врз родителите туку врз некое друго лице, оштетеникот има право да бара надомест од родителите кога штетата настанала поради лошото воспитување на малолетникот, лошите примери или порочните навики што му ги дале родителите, или ако и инаку штетата може да им се впише во вина на родителите.

(2) Лицето врз кое во овој случај лежи должноста за надзор има право да бара од родителите да му го надоместат исплатениот износ ако тоа му исплатило надомест на оштетеникот.

Одговорност по основ на справедливост

Член 169

(1) Во случај на штета што ја причинило лице кое за неа не е одговорно, а надомест не може да се добие од лицето што било должно да води надзор над него, судот може, кога тоа го бара справедливоста, а особено со оглед на материјалната состојба на штетникот и оштетеникот, да го осуди штетникот да ја надомести штетата, наполно или делумно.

(2) Ако штетата ја причинил малолетник способен за расудување кој не е во состојба да ја надомести, судот може, кога тоа го бара справедливоста, а особено со оглед на материјалната состојба

на родителите и на оштетеникот, да ги обврзе родителите да ја надоместат штетата, наполно или делумно, иако не се виновни за неа.

Отсек 4

ОДГОВОРНОСТ НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА ЗДРУЖЕН ТРУД И НА ДРУГИ ПРАВНИ ЛИЦА СПРЕМА ТРЕТ

Одговорност на организациите на здружен труд

Член 170

(1) За штета што работник во работата или во врска со работа ќе му ја причини на трето лице одговора организацијата на здружен труд во која работел работникот во моментот на причинувањето на штетата, освен ако докаже дека работникот во дадените околности постапувал онака како што требало.

(2) Оштетеникот има право да бара надомест на штетата и непосредно од работникот ако штетата ја причинил намерно.

(3) Со одредбата на став 1 од овој член не се засага во правилата за одговорноста за штета што потекнува од опасен предмет или од опасна дејност.

Одговорност на други лица

Член 171

(1) Одредбите на претходниот член се применуваат и врз другите правни лица и врз лицата кои со личен труд со средства во сопственост на граѓаните вршат стопанска или друга дејност во поглед на одговорноста за штетата што работниците кои работат кај нив ќе ја причинат во работата или во врска со работата.

(2) Лицето кое на оштетеникот му ја надоместило штетата што работникот ја причинил намерно или со крајно невнимание, има право од тој работник да бара надомест на платениот износ.

(3) Тоа право застарува во рок од шест месеци од денот на исплатениот надомест на штетата.

Одговорност на правно лице за штета што ќе ја причини негов орган

Член 172

(1) Правно лице одговара за штета што ќе му ја причини негов орган на трето лице во вршењето или во врска со вршењето на своите функции.

(2) Ако за определен случај не е нешто друго определено во законот, правното лице има право на надомест од лицето што штетата ја скривило намерно или со крајно невнимание.

(3) Тоа право застарува во рок од шест месеци од денот на исплатениот надомест на штетата.

Отсек 5

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ОД ОПАСЕН ПРЕДМЕТ ИЛИ ОПАСНА ДЕЈНОСТ

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Претпоставка на причиноста

Член 173

Штетата настаната во врска со опасен предмет односно опасна дејност се смета дека произлегува од тој предмет односно дејност, освен ако се докаже дека тие не биле причина за штетата.

Кој одговара за штета

Член 174

(1) За штета од опасен предмет одговара неговиот имател, а за штета од опасна дејност одговора лицето што се занимава со неа.

(2) Како имател се смета сопственикот на предметот, како и општественото правно лице кое има право на располагање односно на кое предметот му е даден на привремено користење.

Противправно одземање на опасен предмет од имателот

Член 175

Ако на имателот му е одземен опасен предмет на противправен начин, за штетата што произлегува од него не одговара тој, туку оној што му го одзел опасниот предмет, ако имателот не е одговорен за тоа.

Предавање предмет на трето лице

Член 176

(1) Наместо имателот на предметот, и исто како тој, одговара лицето на кое имателот му го доверил предмет да се служи со него, или лицето кое е инаку должно да го надгледува, а не е кај него на работа.

(2) Но, покрај него, ќе одговара и имателот на предметот ако штетата произлегла од некоја скриена мана или скриено својство на предметот на кои тој не му обрнал внимание.

(3) Во тој случај одговорното лице што му го исплатило надоместот на оштетеникот има право да го бара целиот негов износ од имателот.

(4) Имателот на опасен предмет што му го доверил на лице кое не е оспособено или не е овластено да ракува со него, одговара за штетата што ќе произлезе од тој предмет.

Ослободување од одговорноста

Член 177

(1) Имателот се ослободува од одговорноста ако докаже дека штетата произлегува од некоја причина што се наоѓала надвор од предметот, а чие дејство не можело да се предвиди, ниту да се избегне или отстрани.

(2) Имателот на предметот се ослободува од одговорноста и ако докаже дека штетата настанала исклучиво со дејствие на оштетеникот или на трето лице, кое тој не можел да го предвиди и чии последици не можел да ги избегне или отстрани.

(3) Имателот се ослободува од одговорноста делумно ако оштетеникот делумно придонел за настанувањето на штетата.

(4) Ако за настанувањето на штетата делумно придонело трето лице, тоа му одговара на оштетеникот солидарно со имателот на предметот, а е должно да го поднесува надоместот сразмерно со тежината на својата вина.

(5) Лицето со кое имателот се послужил при употребата на предметот не се смета како трето лице.

II. ОДГОВОРНОСТ ВО СЛУЧАЈ НА НЕСРЕКА ПРЕДИЗВИКАНА СО МОТОРНИ ВОЗИЛА ВО ДВИЖЕЊЕ

Член 178

(1) Во случај на несрека предизвикана со моторно возило во движење што е причинета со исклучива вина на еден имател, се применуваат правилата за одговорноста по основ на вина.

(2) Ако постои обострана вина, секој имател одговара за вкупната штета што тие ја претрпеле сразмерно со степенот на својата вина.

(3) Ако нема вина кај ниеден, имателите одговараат еднакво, ако причините за справедливост не бараат нешто друго.

(4) За штетата што ќе ја претрпат трети лица, имателите на моторни возила одговараат солидарно.

III. ОДГОВОРНОСТ НА ПРОИЗВОДИТЕЛОТ НА ПРЕДМЕТ СО НЕДОСТАТОК

Член 179

(1) Тој што ќе пушти во промет некој предмет што го произвел, а кој поради некој недостаток за кој тој не знаел претставува опасност од штета за лица или за предмети, одговара за штетата што би настанала поради тој недостаток.

(2) Производителот одговара и за опасните својства на предметот ако не презел сè што е потребно штетата, што можел да ја предвиди, да ја спречи со предупредување, со безбедна амбалажа или со друга соодветна мерка.

Отсек 6

ПОСЕБНИ СЛУЧАИ НА ОДГОВОРНОСТА

Одговорност поради терористички акти, јавни демонстрации или манифестации

Член 180

За штета настаната од смрт или телесна повреда поради акти на насилство или терор, како и при јавни демонстрации и манифестации, одговара општествено-политичката заедница чии органи, според важечките прописи, биле должни да ја спречат таквата штета.

Одговорност на организаторот на приредби

Член 181

Организаторот на собирање на поголем број луѓе во затворен или на отворен простор одговара за штетата настаната од смрт или телесна повреда што некој ќе ја претрпи поради извонредни околности што можат да настанат во такви прилики, како што е бранување на масите, општ неред и слично.

Одговорност поради недавање на неопходна помош

Член 182

(1) Тој што без опасност за себеси нема да му даде помош на лице чиј живот или здравје се очигледно загрозува, одговара за штетата што настанала од тоа, ако тој според околностите на случајот морал да ја предвиди таа штета.

(2) Ако бара справедливоста, судот може таквото лице да го ослободи од обврската да ја надомести штетата.

Одговорност во врска со обврска за склучување договор

Член 183

Лице кое според законот е обврзано да склучи некој договор, должно е да ја надомести штетата ако на барање од заинтересираното лице без одлагање не го склучи тој договор.

Одговорност во врска со вршењето на работи од општ интерес

Член 184

Организациите што вршат комунална или друга слична дејност од општ интерес одговараат за штетата ако без оправдана причина ја запрат или нередовно ја вршат својата услуга.

Отсек 7

НАДОМЕСТ

I. НАДОМЕСТ НА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА

Воспоставување на поранешната состојба и надомест во пари

Член 185

(1) Одговорното лице е должно да ја воспостави состојбата што била пред да настане штетата.

(2) Доколку воспоставувањето на поранешната состојба не ја отстранува штетата на полно, одговорното лице е должно за остатокот на штетата да даде надомест во пари.

(3) Кога воспоставувањето на поранешната состојба не е можно, или кога судот смета дека не е нужно тоа да го стори одговорното лице, судот ќе определи тоа да му исплати на оштетеникот соодветна сума пари на име надомест на штетата.

(4) Судот ќе му досуди на оштетеникот надомест во пари кога тој го бара тоа, освен ако околностите на дадениот случај го оправдуваат воспоставувањето на поранешната состојба.

Кога втасува обврската за надомест

Член 186

Обврската за надомест на штетата се смета за втасана од моментот на настанувањето на штетата.

Надомест во случај на пропаѓање на предметот одземен на недозволен начин

Член 187

Ако предметот што на имателот му бил одземен на недозволен начин пропаднал поради виша сила, одговорното лице е должно да даде надомест во пари.

Надомест во форма на парична рента

Член 188

(1) Во случај на смрт, телесна повреда или оштетување на здравјето, надоместот се определува, по правило, во форма на парична рента, доживотно или за определено време.

(2) Паричната рента досудена на име надомест на штетата се плаќа месечно однапред, ако судот не определи нешто друго.

(3) Доверителот има право да бара потребно обезбедување за исплата на рентата, освен ако тоа, според околностите на случајот, не би било оправдано.

(4) Ако должникот не го даде обезбедувањето што ќе го определи судот, доверителот има право да бара наместо рента да му се исплати една вкупна сума, чија височина се определува според височината на рентата и веројатното траење на доверителовиот живот, со одбивање на соодветните камати.

(5) Од сериозни причини доверителот може и во други случаи да бара, веднаш или подоцна, наместо рентата да му се исплати една вкупна сума.

II. ОБЕМ НА НАДОМЕСТОТ НА МАТЕРИЈАЛНАТА ШТЕТА

Обична штета и испуштена корист

Член 189

(1) Оштетеникот има право како на надомест на обичната штета, така и на надомест на испуштената корист.

(2) Височината на надоместот на штетата се определува според цените во времето на донесувањето на судската одлука, освен случајот кога законот наредува нешто друго.

(3) При оцената на височината на испуштената корист се зема предвид добивката што можела основано да се очекува според редовниот тек на работите или според посебни околности, а чие остварување е спречено со штетниковото дејствие или пропуштање.

(4) Кога предметот е уништен или оштетен со кривично дело сторено со умисла, судот може да ја определи височината на надоместот според вредноста што предметот ја имал за оштетеникот.

Целосен надомест

Член 190

Судот, земајќи ги предвид и околностите што настапиле по причинувањето на штетата, ќе досуди надомест во износот кој е потребен оштетениковата материјална ситуација да се доведе во онаа состојба во која би се наоѓала да немало штетно дејствие или пропуштање.

Намалување на надоместот

Член 191

(1) Судот може, водејќи сметка за материјалната состојба на оштетеникот, да го осуди одговорното лице да исплати помал надомест отколку што изнесува штетата, ако таа не е причинета ни намерно ни со крајно невнимание, а одговорното лице е во слаба имотна состојба, па исплатата на целосниот надомест би го довела во скудност.

(2) Ако штетникот причинил штета работејќи нешто заради корист на оштетеникот, судот може да определи помал надомест, водејќи сметка за грижливоста што штетникот ја покажува во сопствените работи.

Поделена одговорност

Член 192

(1) Оштетеникот кој придонел штетата да настане или да биде поголема отколку би била инаку, има право само на сразмерно намален надомест.

(2) Кога е невозможно да се утврди кој дел од штетата произлегува од оштетениковото дејствие, судот ќе досуди надомест водејќи сметка за околностите на случајот.

III. ПОСЕБНО ЗА НАДОМЕСТОТ НА МАТЕРИЈАЛНАТА ШТЕТА ВО СЛУЧАЈ НА СМРТ, ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА И ОШТЕТУВАЊЕ НА ЗДРАВЈЕТО

Загубена заработка и трошоци за лекување и погреб

Член 193

(1) Тој што ќе причини нечија смрт е должен да ги надомести вообичаените трошоци за неговиот погреб.

(2) Тој е должен да ги надомести и трошоците за негово лекување од добиените повреди и другите потребни трошоци во врска со лекувањето, како и заработката загубена поради неспособноста за работа.

Право на лицето што го издржувал загиналиот

Член 194

(1) Лицето што загиналиот го издржувал или редовно го помагал, како и она што според законот имало право да бара издржување од загиналиот, има право на надомест на штетата што ја трпи со загубувањето на издржувањето односно помагањето.

(2) Оваа штета се надоместува со плаќање на парична рента, чиј износ се одмерува со оглед на сите околности на случајот, а кој не може да биде поголем од оној што оштетениот би го добивал од загиналиот да останал жив.

Надомест на штетата во случај на телесна повреда или нарушавање на здравјето

Член 195

(1) Тој што на друг ќе му нанесе телесна повреда или ќе му го наруши здравјето, должен е да му ги надомести трошоците околу лекувањето и другите потребни трошоци во врска со тоа, како и заработката загубена поради неспособноста за работа за време на лекувањето.

(2) Ако повредениот поради целосна или делумна неспособност за работа ја губи заработката, или потребите му се трајно зголемени, или можностите за негово натамошно развивање и напредување се уништени или намалени, одговорното лице е должно да му плаќа на повредениот определена парична рента, како надомест за таа штета.

Измена на досудениот надомест

Член 196

Судот може на барање од оштетеникот за иднина да ја зголеми рентата, а може на барање од штетникот да ја намали или укине, ако позначително се променат околностите што судот ги имал предвид при донесувањето на поранешната одлука.

Непреносливост на правото

Член 197

(1) Правото на надомест на штета во вид на парична рента поради смрт на блиското лице или поради повреда на телото или оштетување на здравјето не може да се пренесе врз друго лице.

(2) Втсаните износи на надоместот можат да се пренесат врз друг, ако износот на надоместот е определен со писмена спогодба на страните или со правосилна судска одлука.

IV. ПОСЕБНО ЗА НАДОМЕСТОТ НА МАТЕРИЈАЛНАТА ШТЕТА ВО СЛУЧАЈ НА ПОВРЕДА НА ЧЕСТА И ШИРЕЊЕ НА НЕВИСТИНИТИ НАВОДИ

Член 198

(1) Тој што на друг му ја повреди честа како и тој што изнесува или пренесува неистинити наводи за минатото, за знаењето, за способноста на друго лице, или за нешто друго, а знае или би морал да знае дека се неистинити, и со тоа му причини материјална штета, должен е да ја надомести.

(2) Но, не одговара за причинетата штета оној што ќе соопшти нешто неистинито за друг не знаејќи дека е тоа неистинито, ако тој или оној кому тоа му го соопштил имал во тоа сериозен интерес.

V. НАДОМЕСТ НА НЕМАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА**Објавување на пресуда или на исправка****Член 199**

Во случај на повреда на права на личност судот може да нареди, на трошок на штетникот, објавување на пресудата односно на исправката или да нареди штетникот да ја повлече изјавата со која е сторена повредата, или нешто друго со што може да се оствари целта која се постигнува со надоместот.

Паричен надомест**Член 200**

(1) За претрпени физички болки, за претрпени душевни болки поради намалување на животната активност, нагрденост, повреда на угледот, честа, слободата или правата на личноста, смрт на блиско лице како и за страв судот, ако најде дека околностите на случајот, а особено јачината на болките и стравот и нивното траење го оправдува тоа, ќе досуди справедлив паричен надомест, независно од надоместот на материјалната штета како и во нејзино отсуство.

(2) При одлучувањето за барањето за надомест на нематеријална штета, како и за височината на нејзиниот надомест, судот ќе води сметка за значењето на повреденото добро и за целта за која служи тој надомест, но и за тоа со него да не им се погледува на стремежите што не се спојливи со неговата природа и општествена цел.

Лица кои имаат право на паричен надомест во случај на смрт или тежок инвалидитет

Член 201

(1) Во случај на смрт на некое лице, судот може да им досуди на членовите на неговото потесно семејство (брачен другар, деца и родители) справедлив надомест за нивните душевни болки.

(2) Таквиот надомест може да им се досуди и на браќата и сестрите ако помеѓу нив и умрениот постоела потрајна животна заедница.

(3) Во случај на особено тежок инвалидитет на некое лице, судот може да им досуди на неговиот брачен другар, на децата и на родителите справедлив паричен надомест за нивните душевни болки.

(4) Надоместот од ст. 1 и 3 на овој член може да му се досуди и на вонбрачниот другар, ако помеѓу него и умрениот постоела трајна животна заедница.

Сатисфакција во посебни случаи**Член 202**

Право на справедлив паричен надомест поради претрпени душевни болки има лицето кое со измама, со принуда или со злоупотреба на некој однос на потчинетост или зависност, е наведено на казнива обљуба или на казниво блудно дејствие, како и лицето спрема кое е извршено некое друго кривично дело против достоинството на личноста и моралот.

Надомест за идна штета**Член 203**

Судот на барање на оштетениот ќе досуди надомест и за идна нематеријална штета ако според редовниот тек е извесно дека таа ќе трае и во иднина.

Наследување и отстапување на побарување на надомест на нематеријална штета**Член 204**

(1) Побарувањето на надомест на нематеријална штета преминува врз наследникот само ако е признаено со правосилна одлука или со писмена спогодба.

(2) Под истите услови, тоа побарување може да биде предмет на отстапување, пребивање и на прилюдно извршување.

Поделена одговорност и намалување на надоместот**Член 205**

Одредбите за поделена одговорност и за намалување на надоместот што важат за материјална штета сообразно се применуваат и врз нематеријалната штета.

Отсек 8**ОДГОВОРНОСТ НА ПОВЕЌЕ ЛИЦА ЗА ИСТА ШТЕТА****Солидарна одговорност****Член 206**

(1) За штета што ја причиниле повеќе лица заедно, сите учесници одговараат солидарно.

(2) Подбудиувачот и помагачот, како и оној што помогнал да не се откријат одговорните лица, одговараат солидарно со нив.

(3) Солидарно одговараат за причинетата штета и лицата што ја причиниле работејќи независно едно од друго, ако не можат да се утврдат нивните удели во причинетата штета.

(4) Кога е несомнено дека штетата ја причинило некое од две или повеќе определени лица што на некој начин се меѓусебно поврзани, а не може да се утврди кое од нив ја причинило штетата, тие лица одговараат солидарно.

Солидарна одговорност на наредувачот и изведувачот на работи**Член 207**

Нарачувачот и изведувачот на работи врз недвижност солидарно му одговараат на третото лице за штета што ќе му настане во врска со изведувањето на тие работи.

Регрес на исплатувачот**Член 208**

(1) Солидарниот должник што ќе исплати повеќе отколку што изнесува неговиот удел во штетата, може да бара од секој од другите должници да му го надомести она што го платил за него.

(2) Колку изнесува уделот на секој одделен должник определува судот со оглед на тежината на неговата вина и тежината на последиците што произлегле од неговото дејствување.

(3) Во случај на неможност да се утврдат уделите на должниците, врз секое паѓа еднаков дел, освен ако справедливоста бара во конкретниот случај да се одлучи поинаку.

Отсек 9**ПРАВО НА ОШТЕТЕНИКОТ ПО ЗАСТАРЕНОСТА НА ПРАВОТО ДА БАРА НАДОМЕСТ****Член 209**

По настапувањето на застареност на правото да бара надомест на штетата, оштетеникот може

да бара од одговорното лице, според правилата кои важат во случај на стекнување без основ, да му го отстапи она што го добил со дејствието со кое е причинета штетата.

ОДДЕЛ 3

СТЕКНУВАЊЕ БЕЗ ОСНОВ

Отсек 1

ОПШТО ПРАВИЛО

Член 210

(1) Ако општествено средство со кое управуваат работниците односно други работни луѓе во определено општествено правно лице на кој и да е начин преминало во општествени средства со кои управуваат работниците односно други работни луѓе во друго општествено правно лице, или во имот на некое лице, а тој премин нема основ во некоја самоуправна спогодба или во некоја друга правна работа или во закон, стекнувачот е должен да го врати, ако е тоа можно, а инаку е должен да ја надомести вредноста на постигнатата корист.

(2) Одредбата на претходниот став сообразно се применува кога некој дел од имотот на едно лице на кој и да е начин поминал во општествени средства со кои управуваат работниците односно други работни луѓе во општествено правно лице или во имот на некое друго лице, а тој премин нема основ во самоуправна спогодба или во некоја друга правна работа или во закон.

(3) Под премин на општествено средство односно имот се подразбира и стекнување корист со извршено дејствие.

(4) Обврска за враќање односно за надомест на вредноста настанува и кога нешто ќе се прими со оглед на основот што не се остварил или кој поодна отпаднал.

Отсек 2

ПРАВИЛА НА ВРАЌАЊЕТО

Кога не може да се бара враќање

Член 211

Тој што ќе изврши исплата знаејќи дека не е должен да плати, нема право да бара враќање, освен ако го задржал правото да бара враќање или ако платил за да ја избегне принудата.

Двојна исплата на долг

Член 212

Тој што ист долг го платил двапати, па макар еднаш и по основ на извршна исправа, има право да бара враќање според општите правила за стекнување без основ.

Извршување на некоја природна обврска или некоја морална или општествена должност

Член 213

Не може да се бара она што е дадено или сторено на име извршување на некоја природна обврска или некоја морална или општествена должност.

Обем на враќањето

Член 214

Кога се враќа она што е стекнато без основ, мораат да се вратат плодовите и да се плати за-

тезна камата и тоа, ако е стекнувачот несовесен, од денот на стекнувањето, а инаку од денот на поднесувањето на барањето.

Надомест на трошоците

Член 215

Стекнувачот има право на надомест на нужните и корисните трошоци, но ако бил несовесен, надомест за корисните трошоци му припаѓа само до износот што претставува зголемување на вредноста во моментот на враќањето.

Кога може да се задржи примено

Член 216

Не може да се бара враќање на неосновано платени износи на име надомест на штетата поради повреда на телото, нарушување на здравјето или смрт, доколку исплатата му е извршена на совесен прибавувач.

Употреба на предмети во туѓа корист

Член 217

Ако некој употребил свој или туѓ предмет во корист на трет, а нема услови за примена на правилата за работороводство без налог, третиот е должен да го врати предметот односно ако не е можно тоа, да ја надомести неговата вредност.

Издаток за друг

Член 218

Тој што за друг ќе направи некаков издаток или нешто друго што овој според законот бил должен да го направи, има право да бара надомест од него.

Употреба на туѓ предмет во своја корист

Член 219

Кога некој ќе употреби туѓ предмет во своја корист, имателот може да бара независно од правото на надомест на штетата или во отсуство на таа, да му ја надомести овој користа што ја имал од употребата.

ОДДЕЛ 4

РАБОТОВОДСТВО БЕЗ НАЛОГ

Отсек 1

ОПШТО ПРАВИЛО

Член 220

Кон вршење туѓа работа може неповикано да се пристапи само ако работата не трпи одлагање, па претстои штета или пропуштање на очигледна корист.

Отсек 2

ОБВРСКИ И ПРАВА НА РАБОТОВОДИТЕЛОТ БЕЗ НАЛОГ

Обврски на работороводителот без налог

Член 221

(1) Работороводителот без налог е должен за својата постапка да го извести што е можно побргу оној чија е работата и да ја продолжи започнатата работа, доколку му е тоа разумно можно, додека овој не ќе биде во можност да ја преземе грижата за неа.

(2) По завршената работа тој е должен да му положи сметка и да му го отстапи на оној чија е работата сето она што го прибавил вршејќи ја неговата работа.

(3) Доколку не е наредено поинаку со законот, работодаводителот без налог има обврски на налогопримач.

Должно внимание и одговорност

Член 222

(1) При вршењето на туѓа работа работодаводителот без налог е должен да се раководи со вистинските или веројатните намери и потреби на оној чија е работата.

(2) Тој е должен да постапи со внимание на добар стопанственик односно добар домаќин.

(3) Судот може, со оглед на околностите во кои некој неповикано врши туѓа работа, да ја намали неговата одговорност или сосем да го ослободи од одговорноста за невнимание.

(4) За одговорноста на деловно неспособен работодаводител без налог важат правилата за неговата договорна и вондоговорна одговорност.

Право на работодаводителот без налог

Член 223

(1) Работодаводителот без налог кој постапил во сето како што треба и го работел она што го барало околностите, има право да бара оној чија работа ја вршел да го ослободи од сите обврски што поради таа работа ги презел врз себе, да ги преземе сите обврски што ги склучил од негово име, да му ги надомести сите нужни и корисни издатоци, како и да му ја надомести претрпената штета, дури и ако не е постигнат очекуваниот резултат.

(2) Нему му припаѓа и примерен надомест за трудот, ако ја отстранил штетата од лицето чија е работата или ако му прибавил корист што им одговара во сето на неговите намери и потреби.

Вршење на туѓа работа со намера да му се помогне на друг

Член 224

Тој што врши туѓа работа со намера да му помогне на друг, а не се исполнети условите за работороводство без налог, има право на надомест за направените трошоци, но најмногу до височината на користа што ја постигнал другиот.

Однесување на додатоците

Член 225

Секој работодаводител без налог има право да ги однесе предметите со кои го зголемил туѓиот имот, а за кои не му се надоместуваат направените издатоци, ако тие можат да се одвојат без оштетување на предметот на кој му се додадени, но лицето во чија работа се замешал, ако сака, може да ги задржи тие додатоци доколку ќе му ја надомести нивната сегашна вредност, но најмногу до износот на направените издатоци.

Отсек 3

ВРШЕЊЕ ТУЃИ РАБОТИ ПРОТИВ ЗАБРАНА

Член 226

(1) Тој што врши туѓа работа и покрај забраната на лицето чија е работата, а за забраната знаел или морал да знае, ги нема правата што му припаѓаат на работодаводителот без налог.

(2) Тој одговара за штетата што ја причинил со мешањето во туѓи работи, дури и ако до неа дошло без негова вина.

(3) Но, кога забраната за вршење на работата му е спротивна на законот или моралот, а особено ако некој забранил друг да исполни некоја негова законска обврска што не трпи одлагање, важат општите правила за работороводството без налог.

Отсек 4

НЕВИСТИНСКО РАБОТОВОДСТВО

Член 227

(1) Тој што врши туѓа работа со намера да ги задржи за себе постигнатите користи, иако знае дека работата е туѓа, должен е на барање од оној чија е работата да поднесе сметка како работороводител без налог и да му ги предаде сите постигнати користи.

(2) Оној чија е работата може да бара и враќање на предметите во поранешната состојба, како и надомест на штетата.

Отсек 5

ОДОБРЕНИЕ

Член 228

Ако оној чија е работата дополнително го одобри она што е извршено, работодаводителот без налог се смета за налогопримач кој од почетокот работел по налог од лицето чија е работата.

ОДДЕЛ 5

ЕДНОСТРАНА ИЗЈАВА НА ВОЛЈА

Отсек 1

ЈАВНО ВЕТУВАЊЕ НАГРАДА

Кога обврзува

Член 229

(1) Со јавен оглас стореното ветување награда на оној што ќе изврши определено дејствие. Ќе постигне некој успех, ќе се најде во определена ситуација или, ако ветувањето е сторено под некој друг услов, го обврзува ветувачот да го исполни ветувањето.

(2) Ветувачот на награда или на каков и да е награден натпревар е должен да го определи рокот за натпревар, а ако не го определи секој што сака да учествува во натпреварот има право да бара судот да определи соодветен рок.

Отповикување на ветувањето

Член 230

(1) Ветувањето може да се отповика онака како што е сторено, како и со лично соопштение, но оној што го извршил дејствието, а не знаел ниту морал да знае дека ветувањето на наградата е отповикано, има право да ја бара ветената награда, а оној што до отповикувањето ги направил потребните издатоци заради извршување на дејствието определено во јавниот оглас има право на нивен надомест, освен ако ветувачот докаже дека се тие направени залудно.

(2) Ветувањето награда не може да се отповика ако со огласот е определен рокот за извршување на дејствието односно за известување за постигнатиот резултат или за остварување на определена ситуација.

Кој има право на награда**Член 231**

(1) Право на награда има оној што прв ќе го изврши дејствието за кое е вета на награда.

(2) Ако повеќе лица истовремено го извршиле дејствието, секому му припаѓа еднаков дел од наградата, доколку справедливоста не бара поинаква поделба.

Случај на конкурс**Член 232**

(1) За доделување награда во случај на конкурс одлучува организаторот на конкурсот или едно од повеќе лица што ќе ги определи тој.

(2) Ако во условите на конкурсот или со некои општи прописи што важат за определен конкурс се поставени правилата според кои наградата треба да биде доделена, секој учесник во конкурсот има право да бара поништување на одлуката за доделување награда, ако наградата не е доделена согласно со тие правила.

(3) Собственост или некое друго право над делото наградено на конкурс стекнува организаторот на конкурсот само ако е тоа наведено во огласот на конкурсот.

Престанување на обврска**Член 233**

Обврската на ветувачот на награда престанува ако никој не му соопшти, во рокот определен во огласот, дека го извршил дејствието или постигнал успех, или воопшто ги исполнил условите поставени во јавниот оглас, а ако рокот не е определен, со истекот на една година од огласот.

Отсек 2**ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ****I. ОПШТИ ОДРЕДБИ****Понм****Член 234**

Хартија од вредност е писмена исправа со која нејзиниот издавач се обврзува дека ќе му ја исполни на нејзиниот законит имател обврската запишана на таа исправа.

Суштествени состојки**Член 235**

(1) Хартијата од вредност мора да ги содржи следните суштествени состојки:

1) означување на видот на хартијата од вредност;

2) фирма односно назив и седиште односно име и живсалиште на издавачот на хартијата од вредност;

3) фирма односно назив или име на лицето на кое односно по чија наредба гласи хартијата од вредност, или означување дека хартијата гласи на доносителот;

4) точно означена обврска на издавачот што произлегува од хартијата од вредност;

5) место и датум на издавањето на хартијата од вредноста, а кај оние што се издаваат во серија и нејзиниот сериски број;

6) потпис на издавачот на хартијата од вредност односно факсимил на потписот на издавачот на хартиите од вредност што се издаваат во серија.

(2) Со посебен закон за одделни хартии од вредност можат да бидат определени и други суштествени состојки.

(3) Исправата која не содржи која и да е од суштествените состојки не важи како хартија од вредност.

(4) Хартиите од вредност издадени во серија, кои не содржат која и да е од суштествените состојки, немаат правно дејство.

На кого може да гласи хартијата од вредност**Член 236**

Хартијата од вредност може да гласи на доносител, на име или по наредба.

Настанување на обврската**Член 237**

Обврската од хартијата од вредност настанува во моментот кога издавачот на хартијата од вредност ќе му ја предаде на нејзиниот корисник.

Посебни услови за издавање хартија од вредност во серија**Член 238**

Со посебен закон се определуваат и другите услови за издавање хартии од вредност во серија.

II. ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВОТО**Кому му припаѓа правото од хартијата од вредност****Член 239**

(1) Побарувањето од хартијата од вредност е врзано за самата хартија и му припаѓа на нејзиниот законит имател.

(2) Како законит имател на хартија од вредност на доносител се смета нејзиниот доносител.

(3) Како законит имател на хартија од вредност на име или по наредба се смета лицето на кое хартијата од вредност гласи односно лицето врз кое уредно е пренесена.

(4) Совесниот прибавувач на хартија од вредност на доносител станува нејзин законит имател и го стекнува правото на побарувањето запишано на неа и кога хартијата од вредност излегла од рацете на нејзиниот издавач односно на нејзиниот поранешен имател и без негова волја.

Кој може да бара исполнување**Член 240**

Исполнување на побарување на хартија од вредност може да бара, со нејзино поднесување, само нејзиниот законит имател односно лицето што ќе го овласти тој.

III. ПРЕНОС НА ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТ**Пренос на правото од хартијата врз доносител****Член 241**

Правото на хартијата од вредност се пренесува врз доносителот со нејзиното предавање.

Пренос на правото од хартијата на име**Член 242**

(1) Правото од хартијата од вредност на име се пренесува со цесија.

(2) Со посебен закон може да биде определно дека правото од хартијата од вредност на име може да се пренесува и со индосамент.

(3) Пренос на правото од хартијата од вредност на име се врши со забележување на самата хартија фирмата односно називот односно името на новиот имател, со потпишување од пренесувачот и запишување на преносот во регистарот на хартиите од вредност, ако токов регистар се води кај издавачот.

Пренос на правото од хартијата по наредба

Член 243

Правото од хартијата од вредност по наредба се пренесува со индосамент.

Видови на индосамент

Член 244

(1) Индосаментот може да биде полн, бланко и на доносител.

(2) Полниот индосамент содржи изјава за пренесувањето и фирма, односно назив или име на лицето врз кое се пренесува правото од хартијата од вредност (индосатар) и потпис на пренесувачот (индосант), а може да содржи и други податоци (место, датум и др.).

(3) Бланко индосаментот содржи само потпис на индосантот.

(4) Во случај на пренесување врз доносител, наместо името на индосатарот се ставаат зборовите „на доносител“.

(5) Индосаментот на доносител важи како бланко индосамент.

(6) Никштовен е делумниот индосамент.

Пренос на полномошно и пренесување за залог

Член 245

(1) Хартијата од вредност може да се пренесе и како пренос во полномошно односно како пренос за залог.

(2) Кај преносот на полномошно се става клаузулата „вредност во полномошно“, а кај преносот за залог „вредност за залог“ или слично.

Дејство на преносот на правата

Член 246

(1) Со преносот на правата од хартија од вредност, нејзиниот нов имател ги прибавува сите права што му припаѓале на претходниот имател.

(2) Преносот на правата од хартија од вредност на име, било да се врши со цесија или со индосамент, нема дејство спрема издавачот додека тој за тоа ќе биде известен писмено односно додека тој пренос не ќе биде забележан во регистарот на хартиите од вредност на име, ако се води таков регистар кај издавачот.

(3) Цедентот односно индосантот не одговара за неисполнувањето на обврската од страна на издавачот, освен во случај на поинаква законска одредба или ако постои спротивна одредба запишана на самата хартија од вредност.

Дејство на преносот на полномошно и на преносот за залог

Член 247

Имателот на хартија од вредност што е пренесена врз него како „пренос на полномошно“ или како „пренос за залог“, може да ги врши сите права што произлегуваат од таа хартија од вредност, но хартијата може да ја пренесе врз друг само како пренос на полномошно.

Докажување на законитоста на преносот

Член 248

(1) Последниот индосатар го докажува своето право од хартијата од вредност со непрекината низа индосаменти.

(2) Ова правило се применува сообразно и врз последниот цесионар.

Забрана на пренос

Член 249

(1) Забрана на пренос со индосамент на хартаја од вредност по наредба се врши со изразот „не по наредба“ или со ставање слична клаузула која има исто значење.

(2) Правото од хартија од вредност чиј пренос со индосамент е забрането може да се пренесе само со цесија.

(3) Пренесот со индосамент можат да го забранат издавачот и индосантот.

(4) Со посебен закон или со изјава на издавачот запишана на самата хартија од вредност на име може да се забрани секој нејзин пренос.

IV. ПРОМЕНИ КАЈ ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ

Промени што ги врши издавачот

Член 250

(1) Хартијата од вредност на доносител или по наредба може издавачот, по барање и на трошок на имателот на хартијата, да ја промени во хартија на име.

(2) Ако промената не ја забранил изречно, издавачот на хартијата од вредност на име може по барање и на трошок на имателот да ја промени во хартија на доносител или по наредба.

Промени што ги врши имателот при пренесувањето

Член 251

(1) Хартијата од вредност по наредба индосантот може да ја пренесе со индосамент врз доносителот, ако со посебен закон не е определено поинаку.

(2) Хартијата од вредност на име, цедентот односно индосантот може да ја пренесе само на определено лице.

(3) Хартијата од вредност на доносителот може со индосамент да се пренесе и на определено лице.

Соединување и делење на хартиите од вредност

Член 252

(1) Хартии од вредност издадени во серија можат, по барање и на трошок на имателот, да се соединат во една или во повеќе хартии од вредност.

(2) Хартијата од вредност може, по барање и на трошок на имателот, да се подели на повеќе хартии од вредност со помал износ, но тие не можат да бидат под износот на најнискиот апоен на хартијата издадена во таа серија.

V. ИСПОЛНУВАЊЕ НА ОБВРСКА ОД ХАРТИЈА ОД ВРЕДНОСТ

Престанување на обврската

Член 253

(1) Обврската од хартијата од вредност престанува со исполнувањето од страна на издавачот на хартијата спрема законитиот имател.

(2) Побарувањето од хартијата од вредност престанува и кога таа ќе му припадне на издавачот, доколку со посебен закон не е определено поинаку.

(3) Совесниот издавач на хартија од вредност на носител се ослободува од обврската со исполнувањето на носителот и тогаш кога тој не е законит имател на хартијата од вредност.

Забрана на исполнувањето

Член 254

(1) Ако издавачот на хартијата од вредност на носител знаел или морал да знае дека носителот не е законит имател на хартијата, ниту е овластен од страна на законитиот имател, должен е да го одбие исполнувањето, инаку одговара за штетата.

(2) Издавачот на хартија од вредност не може полноважно да ја исполни својата обврска ако надлежниот орган му го забранил тоа, или кога знаел или морал да знае дека е повредена постапката за амортизација или за поништување на хартијата од вредност.

Исплата на каматата или на другите приноси по исплатата на главницата

Член 255

Должникот кој му ја исплатил главницата на имателот на хартијата од вредност должен е да ги исплати купоните на каматите односно на другите приноси од истата хартија, што ќе му бидат поднесени за исплата по исплатата на главницата, доколку овие побарувања не се застарени.

Приговори на барањето за исполнување на обврската

Член 256

(1) Против барањето на имателот на хартија од вредност, издавачот може да ги истакне само приговорите што се однесуваат на издавањето на самата хартија, како што е фалсификатот; потоа приговорите што произлегуваат од содржината на хартијата, како што се роковите или условите; најпосле, приговорите што ги има спрема самиот имател на хартијата, како што се компензацијата, недостигот на со законот пропишана постапка за прибавување на хартија од вредност и отсуството на овластување.

(2) Издавачот може против барањето на имателот кому тој му ја отстапил хартијата од вредност да ги истакне недостатоците на правната работа врз основа на која е извршено пренесувањето, но тие недостатоци не може да ги истакне против барањето на некој подоцнежн имател.

(3) Меѓутоа, ако имателот на хартија од вредност, примајќи ја хартијата од својот претходник, знаел или морал да знае дека тој му ја предава хартијата од вредност за да го избегне приговорот што го има издавачот спрема него, издавачот може да го истакне тој приговор и спрема имателот на хартијата.

(4) Со посебен закон можат да се определат и други видови приговори кај одделни видови хартии од вредност.

VI. ЛЕГИТИМАЦИОНИ ХАРТИИ И ЗНАЦИ

Легитимациони хартии

Член 257

Врз железничките билети, театарските и други влезници, бонувите и други слични исправи што содржат определена обврска за нивниот издавач, а во кои не е означен доверителот, ниту од нив или од околностите во кои се издадени произлегува дека можат да му се отстапат на друг, сообразно се применуваат соодветните одредби за хартиите од вредност.

Легитимациони знаци

Член 258

(1) Гардеробните или слични знаци кои се состојат од парче хартија, метал или друг материјал на кои обично е втиснат некој број, или е наведен бројот на предадените предмети, а кои обично не содржат нешто определено за обврската на нивниот издавач, служат да покажат кој доверител е во обврзан однос при чие настанување се издадени.

(2) Издавачот на легитимационен знак се ослободува од обврската кога во добра вера ќе му ја изврши на носителот, но за носителот не важи претпоставката дека е тој вистински доверител, или дека е овластен да бара исполнување, и во случај на спор е должен да го докаже тоа свое својство.

(3) Доверителот може да бара исполнување на обврската иако го загубил легитимациониот знак.

(4) Во поглед на другото во секој одделен случај треба да се прочитува заедничката волја на издавачот и на примачот на законот, како и она што е вообичаено.

VII. ДРУГИ ОДРЕДБИ

Замена на оштетена хартија од вредност

Член 259

Имателот на оштетена хартија од вредност која не е подобна за промет, но чија вистинитост и содржина можат точно да се утврдат, има право да бара издавање на нова хартија од вредност во ист износ, со тоа што ќе ја врати оштетената хартија и ќе ги надомести трошоците.

Амортизација на хартија од вредност

Член 260

Загубената хартија од вредност може да се амортизира само ако гласи на име или по наредба, доколку со посебен закон не е определено поинаку.

Застареност на побарувањето од хартијата од вредност

Член 261

За застареноста на побарувањето од хартијата од вредност важат правилата за застареноста, ако со посебен закон не е определено поинаку.

Глава III

ДЕЈСТВА НА ОБВРСКИТЕ

ОДДЕЛ I

ДОВЕРИТЕЛОВИ ПРАВА И ДОЛЖНИКОВИ ОБВРСКИ

Отсек 1

ПРАВО НА НАДОМЕСТ НА ШТЕТА

I. ОПШТИ ПРАВИЛА

Исполнување на обврската и последици од неисполнувањето

Член 262

(1) Доверителот во обврзан однос е овластен да бара од должникот исполнување на обврската, а должникот е должен да ја исполни совесно во сето како што гласи таа.

(2) Кога должникот не ќе ја исполни обврската или ќе задоцни со нејзиното исполнување, доверителот има право да бара и надомест на штетата што ја претрпел поради тоа.

(3) За штетата поради задоцнување со исполнувањето одговара и должникот кому доверителот му дал примерен дополнителен рок за исполнување.

(4) Должникот одговара и за делумната или целосната невозможност за исполнување иако не ја скривил таа невозможност ако настапила по неговото доаѓање во задоцнување за кое одговара.

(5) Но, должникот се ослободува од одговорноста за штетата ако докаже дека она што е предмет на обврската случајно би пропаднало и кога тој својата обврска би ја исполнил на време.

Ослободување на должникот од одговорноста

Член 263

Должникот се ослободува од одговорноста за штетата ако докаже дека не можел да ја исполни својата обврска односно дека задоцнил со исполнувањето на обврската поради околности настанати по склучувањето на договорот кои не можел да ги спречи, отстрани или избегне.

Договорно проширување на одговорноста

Член 264

(1) Со договор може да се прошири одговорноста на должникот и врз случај за кој тој инаку не одговара.

(2) Но, исполнувањето на ваквата договорена одредба не може да се бара ако тоа би било во спротивност со начелото на совесност и чесност.

Ограничување и исклучување на одговорноста

Член 265

(1) Одговорноста на должникот за намерата или крајното невнимание не може однапред со договор да се исклучи.

(2) Но судот може, по барање од заинтересираната договорена страна да ја поништи и договорната одредба за исклучување на одговорноста за обично невнимание, ако таквата спогодба произлегла од монополската положба на должникот или воопшто од нерамноправниот однос на договорните страни.

(3) Полноважна е одредбата на договорот со која се определува највисокиот износ на надоместот, ако така определениот износ не е во очигледен несразмер со штетата и ако за определениот случај не е нешто друго определено со закон.

(4) Во случај на ограничување на височината на надоместот доверителот има право на целосен надомест ако невозможността за исполнување на обврската е причинета намерно или со крајно невнимание на должникот.

Обем на надоместот

Член 266

(1) Доверителот има право на надомест на обичната штета и испуштената корист, кои должникот морал да ги предвиди во време на склучувањето на договорот како можни последици од повреда на договорот, со оглед на фактите што тогаш му биле познати или морале да му бидат познати.

(2) Во случај на измама или намерно неисполнување, како и неисполнување поради крајно невнимание, доверителот има право да бара од должникот надомест на целокупната штета што настанала поради повреда на договорот, без оглед на тоа што должникот не знаел за посебните околности поради кои настанале тие.

(3) Ако при повреда на обврската, покрај штетата, за доверителот настанала и некоја добивка, при определувањето на височината на надоместот за неа ќе се води сметка во разумна мера.

(4) Страната што се повикува на повреда на договорот е должна да ги преземе сите разумни мерки за да се намали штетата предизвикана од таа повреда, инаку другата страна може да бара намалување на надоместот.

(5) Одредбите на овој член сообразно се применуваат и врз неисполнувањето на обврските кои не настанале од договорот, доколку за одделни од нив не е нешто друго предвидено со овој закон.

Вина на доверителот

Член 267

Кога за настанатата штета, или за нејзината големина, или за отежнувањето на должниковата положба има вина кај доверителот или кај лицето за кое одговара тој, надоместот се намалува сразмерно.

Одговорност поради пропуштање на известувањето

Член 268

Договорната страна која е должна да ја извести другата страна за фактите што се од влијание врз нивниот меѓусебен однос, одговара за штетата што ќе ја претрпи другата страна поради тоа што не била известена на време.

Примена на одредбите за причинување штета

Член 269

Доколку со одредбите на овој отсек не е пропишано поинаку, врз надоместот на оваа штета сообразно се применуваат одредбите на овој закон за надоместот на вондоговорната штета.

II. ДОГОВОРНА КАЗНА

Општи правила

Член 270

(1) Доверителот и должникот можат да договорат дека должникот ќе му плати на доверителот определен паричен износ или ќе му прибави некоја друга материјална корист ако не ја исполни својата обврска или ако задоцни со нејзиното исполнување (договорна казна).

(2) Ако не произлегува нешто друго од договорот, се смета дека казната е договорена за случај ако должникот задоцни со исполнувањето.

(3) Договорна казна не може да биде договорена за парични обврски.

Начин на определување

Член 271

(1) Договорните страни можат да ја определат височината на казната според својот наод, во едеч вкупен износ, во процент, или за секој ден задоцнување, или на некој друг начин.

(2) Таа мора да биде договорена во форма која е пропишана за договорот од кој настанала обврската на чие исполнување се однесува.

Акцесорност

Член 272

(1) Спогодбата за договорната казна ја дели правната судбина на обврската на чие обезбедување се однесува таа.

(2) Спогодбата го губи правното дејство ако до неисполнување или до задоцнување дошло од причини за кои должникот не одговара.

Доверителски права

Член 273

(1) Кога казната е договорена за случај на неисполнување на обврската, доверителот може да бара или исполнување на обврската или договорна казна.

(2) Тој го губи правото да бара исполнување на обврската ако побарал исплата на договорната казна.

(3) Кога казната е договорена за случај на неисполнување, должникот нема право да ја исплати договорната казна и да се откаже од договорот, освен ако тоа била намера на договарачите кога ја договарале казната.

(4) Кога казната е договорена за случај должникот да задоцни со исполнувањето, доверителот има право да бара и исполнување на обврската и договорна казна.

(5) Доверителот не може да бара договорна казна поради задоцнување ако го примил исполнувањето на обврската, а без одлагање не му соопштил на должникот дека го задржува своето право на договорна казна.

Намалување на износот на договорната казна

Член 274

Судот, по барање од должникот, ќе го намали износот на договорната казна ако најде дека е таа несразмерно висока со оглед на вредноста и значењето на предметот на обврската.

Договорна казна и надомест на штета

Член 275

(1) Доверителот има право да бара договорна казна и кога нејзиниот износ ја надминува височината на штетата што ја претрпел, како и кога не претрпел никаква штета.

(2) Ако штетата што ја претрпел доверителот е поголема од износот на договорната казна, тој има право да ја бара разликата до целостниот надомест на штетата.

Надомест определен со закон и договорна казна

Член 276

Ако за неисполнување на обврската или за случај на задоцнување со исполнувањето со законот определена височина на надоместот под назив пенал, договорна казна, надомест или под некој друг назив, а договорните страни покрај тоа договориле казна, доверителот нема право наедно да ја бара договорната казна и надоместот определен со закон, освен ако е тоа дозволено со самиот закон.

III. ЗАТЕЗНА КАМАТА

Кога се должи

Член 277

(1) Должникот што ќе задоцни со исполнувањето на парична обврска, покрај главницата, должи и камата по стапката што во местото на исполнувањето се плаќа на штедни влогови по видување.

(2) За парична обврска произлезена од договор во стопанството, стапката на затезната камата ја пропишува Сојузниот извршен совет.

(3) Ако стапката на договорената камата е повисока од стапката на затезната камата од претходниот став на овој член, таа тече и по должниковото задоцнување.

Право на целосен надомест

Член 278

(1) Доверителот има право на затезна камата без оглед на тоа дали претрпел некаква штета поради должниковото задоцнување.

(2) Ако штетата што ја претрпел доверителот поради должниковото задоцнување е поголема од износот што би го добил на име затезна камата, тој има право да ја бара разликата до целосниот надомест на штетата.

Камата на камата

Член 279

(1) На втасаната, а неисплатена договорна или затезна камата, како и на други втасани повремени парични давања не тече затезна камата, освен кога е тоа определено со закон.

(2) На износот на неисплатената камата може да се бара затезна камата само од денот кога до судот е поднесено барање за нејзина исплата.

(3) На повремено втасаните парични давања тече затезна камата од моментот кога до судот е поднесено барање за нивна исплата.

Отсек 2

ПОБИВАЊЕ НА ДОЛЖНИКОВИТЕ ПРАВНИ ДЕЈСТВИЈА

Општо правило

Член 280

(1) Секој доверител чие побарување е втасано за исплата, и без оглед кога настанало, може да го побива правното дејствие на својот должник што е преземено на штета на доверителите.

(2) Се смета дека правното дејствие е преземено на штета на доверителите ако поради неговото извршување должникот нема dostatно средства за исполнување на доверителовото побарување.

(3) Под правно дејствие се подразбира и пропуштањето поради кое должникот загубил некакво материјално право или со кое за него настанала некаква материјална обврска.

Услови за побивање

Член 281

(1) Товарното располагање може да се побива ако во времето на располагањето должникот знаел или можел да знае дека со преземеното располагање им нанесува штета на своите доверители и ако на третото лице со кое или во чија корист е преземено правното дејствие тоа му било познато или можело да му биде познато.

(2) Ако третото лице е должников сопруг, или сродник по крв во права линија, или во странична линија до четвртиот степен, или по жена до истиот степен, се претпоставува дека му било познато дека должникот со преземеното располагање им нанесува штета на доверителите.

(3) Кај бесплатните располагања и со нив изедначените правни дејствија се смета дека должникот знаел дека со преземеното располагање им нанесува штета на доверителите, и за побивање на тие дејствија не се бара на третото лице тоа да му било познато или да можело да му биде познато.

(4) Откажувањето од наследство се смета како бесплатно располагање.

Исклучување на побивањето

Член 282

Не можат да се побиваат поради оштетување на доверителите вообичаените пригодни подароци, наг-

радните подароци, како ни подароци направени од благородност, сразмерни со материјалните можности на должникот.

Како се врши побивање

Член 283

(1) Побивање може да се врши со тужба или со приговор.

(2) Тужба за побивање се поднесува против третото лице со кое, или во чија корист е преземено правното дејствие што се побива односно против неговите универзални правни следбеници.

(3) Ако третиот со некоја товарна работа ја отуѓил користа прибавена со располагањето кое се побива, тужба може да се подигне против прибавувачот само ако тој знаел дека прибавувањето на неговите претходници можело да се побива, а ако таа корист ја отуѓил со работа без надомест, тужба може да се подигне против прибавувачот и ако тој не го знаел тоа.

(4) Тужениот може да го избегне побивањето ако ја исполни должниковата обврска.

Дејство на побивањето

Член 284

Ако судот го усвои тужбеното барање, правното дејствие го губи дејството само спрема тужителот и само толку колку што е потребно за исполнување на неговите побарувања.

Рок за подигање тужба

Член 285

(1) Тужба за побивање може да се поднесе во рок од една година за располагањето од член 281 став 1, а за другите случаи во рок од три години.

(2) Рокот од претходниот став се смета од денот кога е преземено правното дејствие кое се побива односно од денот кога требало да се преземе пропуштено дејствие.

Отсек 3

ПРАВО НА ЗАДРЖУВАЊЕ

Вршење на правото на задржување

Член 286

(1) Доверителот на втасано побарување во чии раце се наоѓа некој должников предмет има право да го задржи додека не ќе му биде исплатено побарувањето.

(2) Во случај должникот да станал неспособен за плаќање, доверителот може да го врши правото на задржување иако неговото побарување не е втасано.

Исклучоци

Член 287

(1) Доверителот нема право на задржување кога должникот бара да му се врати предметот кој излегол од негов посед против негова волја, или кога должникот бара да му се врати предметот што му е предаден на доверителот на чување или на послуга.

(2) Тој не може да задржи ни полномошно добиено од должникот, како ни други должникови исправи, легитимации, преписка и други слични предмети, како ни други предмети кои не можат да се изложат на продажба.

Обврска за враќање на предметот пред исполнувањето на обврската

Член 288

Доверителот е должен да му го врати предметот на должникот ако овој му даде соодветно обезбедување за неговото побарување.

Дејство на правото на задржување

Член 289

Доверителот што го држи должниковиот предмет по основ на правото на задржување има право да се наплати од неговата вредност на истиот начин како заложниот доверител но е должен пред да пристапи кон остварување на наплатувањето, за својата намера навреме да го извести должникот.

ОДДЕЛ 2

ДОВЕРИТЕЛОВИ ПРАВА ВО НЕКОИ ПОСЕБНИ СЛУЧАИ

Кога обврската се состои од давање предмети определени според родот

Член 290

Кога обврската се состои од давање предмети определени според родот, а должникот падне во задолжување, доверителот, откако претходно за тоа го извистил должникот, може по свој избор да набави предмет од ист род и да бара од должникот надомест на цената и надомест на штетата, или да ја бара вредноста на предметите што се должат и надомест на штетата.

Кога обврската се состои од сторување

Член 291

Кога обврската се состои од сторување, а должникот таа обврска не ја исполнил на време, доверителот може, откако за тоа претходно го извистил должникот, сам на трошок на должникот да го стори она што бил должен да го стори должникот, а од должникот да бара надомест на штетата поради задолжувањето, како и надомест на друга штета што би ја имал поради ваквиот начин на исполнување.

Кога обврската се состои од несторување

Член 292

(1) Кога обврската се состои од несторување, доверителот има право на надомест на штетата со самото тоа што должникот постапил спротивно од својата обврска.

(2) Ако е нешто изградено спротивно од обврската, доверителот може да бара тоа да се отстрани на трошок на должникот и должникот да му ја надомести штетата што ја претрпел во врска со градењето и отстранувањето.

(3) Судот може, кога ќе најде дека е тоа очигледно покорисно, земајќи го предвид општествениот интерес и оправданиот интерес на доверителот, да одлучи да не се урнува она што е изградено, туку на доверителот да му се надомести штетата во пари.

Право да се бара надомест наместо досудното

Член 293

(1) Ако должникот не ја исполни својата обврска во рокот што му е определен со правосилна одлука, доверителот може да го повика да ја исполни во дополнителен примерен рок и да изјави дека по истекот на тој рок нема да го прими исполнувањето,

туку ќе бара надомест на штетата поради неисполнување.

(2) По истекот на дополнителниот рок, доверителот може да бара само надомест на штетата поради неисполнување.

Судски пенали

Член 294

(1) Кога должникот во рокот не изврши некоја своја непарична обврска утврдена со правосилна одлука, судот може, по барање од доверителот, да му определи на должникот дополнителен примерен рок и да изрече, а заради влијање врз должникот и независно од секоја штета, дека должникот, ако не ја изврши својата обврска во тој рок, ќе биде должен да му исплати на доверителот извесна сума пари за секој ден за задоцнување или за некоја друга единица време, почнувајќи од истекот на тој рок.

(2) Кога должникот дополнително ќе ја исполни обврската, судот може да ја намали така определената сума, водејќи сметка за целта поради која го наредил нејзиното плаќање.

Глава IV

ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ОБВРСКИТЕ

ОДДЕЛ I

ОПШТО ПРАВИЛО

Член 295

(1) Обврската престанува кога ќе се исполни, како и во други случаи определени со закон.

(2) Со престанувањето на главната обврска се гаснат гаранцијата, залогот и другите споредни права.

ОДДЕЛ 2

ИСПОЛНУВАЊЕ

Отсек I

ОПШТИ ПРАВИЛА ЗА ИСПОЛНУВАЊЕ

1. КОЈ МОЖЕ ДА ИСПОЛНИ И ТРОШОЦИ НА ИСПОЛНУВАЊЕТО

Исполнување од страна на должникот или трето лице

Член 296

(1) Обврската може да ја исполни не само должникот туку и трето лице.

(2) Доверителот е должен да прими исполнување од секое лице кое има некој правен интерес обврската да биде исполнета дури и кога должникот му се противи на тоа исполнување.

(3) Доверителот е должен да прими исполнување од трето лице ако должникот е согласен со тоа, освен кога според договорот или природата на самата обврска не треба да ја исполни должникот лично.

(4) Доверителот може да прими исполнување од трето лице без знаење на должникот, та и во случај кога должникот го известил дека не се согласува да ја исполни неговата обврска трет.

(5) Но, ако должникот му понудил сам да ја исполни веднаш својата обврска, доверителот не може да го прими исполнувањето од трето лице.

Исполнување на деловно неспособен

Член 297

(1) И деловно неспособен должник може правно-исправно да ја исполни обврската ако постоењето

на обврската е несомнено и ако втасал рокот за нејзиното исполнување.

(2) Но, може да се оспорува исполнувањето ако такво лице исплатило застарен долг или долг што произлегува од игра или од обложување.

Трошоци на исполнувањето

Член 298

Трошоците на исполнувањето ги поднесува должникот доколку не ги причинил доверителот.

II. ИСПОЛНУВАЊЕ СО СУБРОГАЦИЈА

Исполнување со преминување на правото врз исполнувачот (суброгација)

Член 299

(1) Во случај на исполнување на туѓа обврска, секој исполнувач може да договори со доверителот, пред исполнувањето или при исполнувањето, исполнувањето побарување да премине врз него со сите или само со некои споредни права.

(2) Доверителовите права можат да преминат врз исполнувачот и врз основа на договор помеѓу должникот и исполнувачот, склучен пред исполнувањето.

(3) Во овие случаи суброгацијата на исполнувачот во правата на доверителот настанува во моментот на исполнувањето.

Законска суброгација

Член 300

Кога обврската ќе ја исполни лице кое има некој правен интерес во тоа, врз него преминува според самиот закон во моментот на исполнувањето на доверителовото побарување со сите споредни права.

Суброгација во случај на делумно исполнување

Член 301

(1) Во случај на делумно исполнување на доверителовото побарување, врз исполнувачот преминуваат споредните права со кои е обезбедено исполнувањето на тоа побарување само доколку не се потребни за исполнување на остатокот од доверителовото побарување.

(2) Но, доверителот и исполнувачот можат да договорат дека гаранциите ќе ги користат сразмерно со своите побарувања, а можат да договорат и дека исполнувачот ќе има право на првенствена наплата.

Докази и средства за обезбедување

Член 302

(1) Доверителот е должен да му ги предаде на исполнувачот средствата со кои се докажува или се обезбедува побарувањето.

(2) По исклучок, доверителот може да му го предаде на исполнувачот предметот што го примил во залог од должникот или од некој друг, само ако залогодавецот се согласи со тоа, инаку тој останува кај доверителот, да го држи и чува за сметка на исполнувачот.

Колку може да се бара од должникот

Член 303

Исполнувачот врз кого преминало побарувањето не може да бара од должникот повеќе отколку што му исплатил на доверителот.

Исклучување на одговорноста на доверителот за постоењето и наплативоста на побарувањето**Член 304**

(1) Доверителот што примил исполнување од трето лице не одговара за постоењето и наплативоста на побарувањето во време на исполнувањето.

(2) Со ова не се исклучува примената на правилото за стекнување без основ.

III. КОМУ МУ СЕ ВРШИ ИСПОЛНУВАЊЕ**Овластено лице****Член 305**

(1) Исполнувањето мора да му биде извршено на доверителот или на лице определено со закон, со судска одлука, со договор меѓу доверителот и должникот, или од страна на самиот доверител.

(2) Исполнувањето е полноважно и кога му е извршено на трето лице, ако доверителот дополнително го одобрил или ако го користел.

Исполнување на деловно неспособен доверител**Член 306**

(1) Исполнувањето извршено на деловно неспособен доверител го ослободува должникот само доколку било корисно за доверителот или предметот на исполнувањето уште се наоѓа кај него.

(2) Деловно неспособниот доверител може, откако ќе стане деловно способен, да го одобри исполнувањето што го примил во време на својата деловна неспособност.

IV. ПРЕДМЕТ НА ИСПОЛНУВАЊЕТО**Содржина на обврската****Член 307**

(1) Исполнувањето се состои од извршување на она што ја сочинува содржината на обврската, па ниту должникот може да ја исполни со нешто друго, ниту доверителот може да бара нешто друго.

(2) Нема полноважно исполнување ако она што го предад должникот како предмет што го должи, и доверителот како таков го примил навистина не е тоа, и доверителот има право да го врати она што му е предадено и да го бара предметот што му се должи.

Замена за исполнувањето**Член 308**

(1) Обврската престанува ако доверителот во спогодба со должникот прими нешто друго наместо она што му се должи.

(2) Во тој случај, должникот одговара исто како продавачот за материјалните и правните недостатоци на предметот даден наместо она што го должел.

(3) Но, доверителот, наместо барање по основ на одговорноста на должникот за материјалните или за правните недостатоци на предметот, може да бара од должникот, но не повеќе од гарантот, исполнување на првобитното побарување и надомест на штетата.

Предавање заради продажба**Член 309**

Ако должникот му предад на доверителот некој предмет или некое друго право да ги продаде и од

постигнатиот износ да го наплати своето побарување, а остатокот да му го предаде, обврската престанува дури откако доверителот ќе се наплати од постигнатиот износ.

Делумно исполнување**Член 310**

(1) Доверителот не е должен да прими делумно исполнување, освен ако природата на обврската не налага поинаку.

(2) Но, доверителот е должен да го прими делумното исполнување на парична обврска, освен ако има посебен интерес да го одбие.

Обврска за давање на предмети определени според родот**Член 311**

(1) Ако предметите се определени само според родот, должникот е должен да даде предмети со среден квалитет.

(2) Но, ако му била позната намената на предметите, должен е да даде предмети со соодветен квалитет.

V. ЗАСМЕТУВАЊЕ НА ИСПОЛНУВАЊЕТО**Ред на засметувањето****Член 312**

(1) Кога меѓу исти лица постојат повеќе истородни обврски, па она што ќе го исполни должникот не е доволно за да можат да се намират сите, тогаш, ако за тоа не постои спогодба меѓу доверителот и должникот, засметувањето се врши по оној ред што ќе го определи должникот најдоцна при исполнувањето.

(2) Кога не постои должниковата изјава за засметувањето, обврските се намируваат по оној ред како која втасала за исполнување.

(3) Ако повеќе обврски втасале истовремено, прво се намируваат оние што се најмалку обезбедени, а кога се сите еднакво обезбедени, прво се намируваат оние што на должникот му се најголем товар.

(4) Ако во сето што е напред кажано обврските се еднакви, се намируваат по редот како што настанале, а ако настанале истовремено, она што е дадено на име исполнување се распоредува на сите обврски сразмерно со нивните износи.

Засметување на каматите и трошоците**Член 313**

Ако должникот, покрај главницата, должи и камати и трошоци, засметувањето се врши така што прво се отплатуваат трошоците, потоа каматите и најпосле главницата.

VI. ВРЕМЕ НА ИСПОЛНУВАЊЕТО**Кога рокот не е определен****Член 314**

Ако рокот не е определен а целта на работата, природата на обврската и другите околности не бараат извесен рок за исполнување, доверителот може да бара веднаш исполнување на обврската, а должникот од своја страна може да бара од доверителот веднаш да го прими исполнувањето.

Исполнување пред рокот**Член 315**

(1) Кога рокот е договорен исклучиво во интерес на должникот, тој има право да ја исполни обврската и пред договорениот рок, но е должен да го извести доверителот за својата намера и да внимава тоа да не биде во невреме.

(2) Во другите случаи, кога должникот ќе понуди исполнување пред рокот, доверителот може да го одбие исполнувањето, а може и да го задржи правото на надомест на штетата, ако за тоа без одлагање го извести должникот.

Право на доверителот да бара исполнување пред рокот**Член 316**

Доверителот има право да бара исполнување пред рокот, ако должникот не му го дал ветието обезбедување или ако по негово барање не го дополнително обезбедувањето намалено без негова вина, како и кога рокот е договорен исклучиво во негов интерес.

Кога определувањето на рокот и е оставено на една страна**Член 317**

Кога определувањето на времето за исполнување е оставено на волјата на доверителот или на должникот, другата страна може, ако овластеникот не го определи рокот ни по опомената, да бара од судот да определи примерен рок за исполнување.

Парични обврски**Член 318**

(1) Ако плаќањето се врши со посредство на банка или друга организација кај која се води сметката на доверителот, ќе се смета, доколку договорните страни не определиле поинаку дека долгот е намирен кога до банката односно до организацијата кај која се води сметката ќе пристигне парична дознака во полза на доверителот или налог (вирман) на должниковата банка односно организација да ѝ го одобри на сметката на доверителот износот означен во налогот.

(2) Ако со договорот е предвидено плаќање преку пошта се претпоставува дека странките се согласиле дека со уплата на износот што го должи на пошта должникот ја намирал својата обврска спрема доверителот ако ваков начин на плаќање не е договорен. долгот е намирен кога доверителот ќе ја прими паричната дознака.

(3) Ако со посебен пропис или со договор е предвидено плаќање со чековна уплатница на определена сметка, се претпоставува дека странките се согласиле дека исплатата е извршена тогаш кога должникот ќе го уплати износот што го должи со чековна уплатница во корист на означената сметка.

VII. МЕСТО НА ИСПОЛНУВАЊЕТО**Општи правила****Член 319**

(1) Должникот е должен да ја исполни обврската, а доверителот да го прими исполнувањето во местото определено со правната работа или со закон.

(2) Кога местото на исполнувањето не е определено, а не може да се определи ни според целта на работата, природата на обврската или другите околности, исполнувањето на обврската се врши во мес-

тото во кое должникот во време на настанувањето на обврската имал свое седиште односно живеалиште, а во недостиг на живеалиште, свое престојувалиште.

(3) Но, ако должник е организација на здружен труд која има повеќе единици во разни места, како место на исполнување се смета седиштето на единицата што треба да ги изврши дејствијата неопходни за исполнување на обврската, ако на доверителот таа околност при склучувањето на договорот му била позната или морала да му биде позната.

Место на исполнување на паричните обврски**Член 320**

(1) Паричните обврски се исполнуваат во местото во кое доверителот има седиште односно живеалиште, а во недостиг на живеалиште, престојувалиште.

(2) Ако плаќањето се врши со вирман, паричните обврски се исполнуваат во седиштето на организацијата кај која се водат паричните средства на доверителот.

(3) Ако доверителот го променил местото во кое имал свое седиште, односно живеалиште во време кога настанала обврската, па поради тоа се зголемени трошоците на исполнувањето, тоа зголемување паѓа врз товар на доверителот.

VIII. ПРИЗНАНИЦА**Претпоставки во врска со признаницата****Член 321**

(1) Тој што ќе исполни обврска на полно или делумно, има право да бара доверителот да му издаде признаница за тоа.

(2) Должник кој исплатил парична обврска преку банка или пошта, може да бара доверителот да му издаде признаница само ако за тоа има оправдана причина.

(3) Ако е издадена признаница дека на полно е исплатена главницата, се претпоставува дека се исплатени и каматите и судските и други трошоци, ако ги имало.

(4) Исто така, ако должникот на повремени давања, како што се закупнините, и на други побарувања кои повремено се пресметуваат, како што се оние што настануваат со трошење на електрична енергија, или вода, или со употреба на телефон, има признаница дека го исплатил подоцна втасаното побарување, се претпоставува дека ги исплатил и оние што втасале порано.

Одбивање на издавање признаница**Член 322**

Ако доверителот одбие да издаде признаница, должникот може да го положи кај судот предметот на својата обврска.

IX. ВРАЌАЊЕ НА ОБВРЗНИЦА**Член 323**

(1) Кога ќе ја исполни својата обврска, на полно, должникот може, покрај признаницата, да бара од доверителот да му ја врати обврзницата.

(2) Кога доверителот не може да ја врати обврзницата, должникот има право да бара доверителот да му издаде јавно заверена исправа дека обврската престанала.

(3) Ако на должникот му е вратена обврзницата, се претпоставува дека обврската е на полно исполнета.

(4) Должникот кој ја исполнил обврската само делумно, има право да бара тоа исполнување да се забележи на обврзницата.

Отсек 2

ЗАДОЦНУВАЊЕ

I. ЗАДОЦНУВАЊЕ НА ДОЛЖНИКОТ

Кога должникот паѓа во задолжување

Член 324

(1) Должникот паѓа во задолжување кога не ќе ја исполни обврската во рокот определен за исполнување.

(2) Ако рокот за исполнување не е определен, должникот паѓа во задолжување кога доверителот ќе го повика да ја исполни обврската, усно или писмено, со вонсудска опомена или со започнување на некоја постапка чија цел е да се постигне исполнување на обврската.

II. ЗАДОЦНУВАЊЕ НА ДОВЕРИТЕЛОТ

Кога доверителот паѓа во задолжување

Член 325

(1) Доверителот паѓа во задолжување ако без основана причина одбие да го прими исполнувањето или ако го спречи со своето однесување.

(2) Доверителот паѓа во задолжување и кога е готов да го прими исполнувањето на должниковата истовремена обврска, но не нуди исполнување на својата втасана обврска.

(3) Доверителот не паѓа во задолжување ако докаже дека во време на понудата за исполнување, или во времето определено за исполнување, должникот не бил во можност да ја исполни својата обврска.

Дејства на доверителовото задолжување

Член 326

(1) Со паѓањето на доверителот во задолжување престанува задолжувањето на должникот и врз доверителот преминува ризикот од случајното пропаѓање или оштетување на предметот.

(2) Од денот на доверителовото задолжување престанува да тече каматата.

(3) Доверителот во задолжување е должен да му ја надомести на должникот штетата настаната поради задолжувањето за која одговара, како и трошоците околу натамошното чување на предметот.

Отсек 3

ПОЛАГАЊЕ И ПРОДАЖБА НА ПРЕДМЕТ ШТО СЕ ДОЛЖИ

Полагање кај суд

Член 327

(1) Кога доверителот е во задолжување, или е непознат, или кога е неизвесно кој е доверител или каде се наоѓа, или кога доверителот е деловно неспособен, а нема застапник, должникот може да го положи предметот што го должи кај судот за доверителот.

(2) Истото право го имаат и трети лица кои се правно заинтересирани да биде исполнета обврската.

(3) За извршеното полагање должникот е должен да го извести доверителот ако знае за него и за неговото престојувалиште.

Кај кој суд се врши полагање

Член 328

(1) Полагање се врши кај стварно надлежниот суд во местото на исполнувањето, освен ако причините на економичноста или природата на работата бараат полагањето да се изврши во местото каде што се наоѓа предметот.

(2) Секој друг стварно надлежен суд мора да го прими предметот во депозит, а должникот е должен да му даде надомест на доверителот ако овој со полагањето кај друг суд претрпел штета.

Предавање на чување на друго лице

Член 329

(1) Кога предмет на обврската е некој предмет кој не може да се чува во судски депозит, должникот може да бара од судот да определи лице на кое ќе му го предаде предметот да го чува на трошок и за сметка на доверителот.

(2) Во случај на обврска од договор во стопанството, предавањето на таков предмет на чување во јавен склад за сметка на доверителот произведува дејство на полагање кај суд.

(3) За извршеното предавање на чување должникот е должен да го извести доверителот.

Земање на положениот предмет назад

Член 330

(1) Должникот може да го земе назад положениот предмет.

(2) За земањето на предметот должникот е должен да го извести доверителот.

(3) Правото на должникот да го земе положениот предмет престанува кога должникот ќе изјави на судот дека се откажува од тоа право, кога доверителот ќе изјави дека го прима положениот предмет, како и кога ќе биде утврдено со правосилна одлука дека полагањето ги исполнува условите на уредно исполнување.

Дејство на полагањето

Член 331

(1) Со полагањето на предметот што го должи должникот се ослободува од обврската во моментот кога го извршил полагањето.

(2) Ако должникот бил во задолжување, неговото задолжување престанува.

(3) Од моментот кога предметот е положен, ризикот од случајно пропаѓање или оштетување на предметот преминува врз доверителот.

(4) Од денот на полагањето престанува да тече каматата.

(5) Ако должникот го земе назад положениот предмет ќе се смета како да немало полагање, а неговите содолжници и гаранти остануваат во обврска.

Трошоци на полагањето

Член 332

Трошоците на полноважно и неотповикано полагање ги поднесува доверителот, доколку ги надминуваат трошоците на исполнувањето што е должен да ги поднесува должникот.

Продажба наместо полагање на предметот

Член 333

(1) Ако предметот е непогоден за чување, или ако за неговото чување или за неговото одржување се потребни трошоци несразмерни со неговата вредност, должникот може да го продаде на јавна продажба во местото определено за исполнување, или на некое друго место, ако е тоа во интерес на доверителот, а постигнатиот износ, по одбивањето на трошоците на продажбата, да го положи кај судот на тоа место.

(2) Ако предметот има тековна цена, или ако е со мала вредност во споредба со трошоците на јавната продажба, должникот може да го продаде од слободна рака.

(3) Ако предметот е таков што може брзо да пропадне или да се расипе должникот е должен да го продаде без одлагање на најпогоден начин.

(4) Во секој случај, должникот е должен да го известува доверителот за намераваната продажба секогаш кога е тоа можно, а по извршената продажба, за постигнатата цена и за нејзиното полагање кај судот.

Предавање на предметот на доверителот

Член 334

Судот ќе му го предаде на доверителот положениот предмет под условите што ги поставил должникот.

Продажба заради покривање на трошоците за чување

Член 335

(1) Ако трошоците за чување не бидат исплатени во разумен рок, судот, на барање од чуварот, ќе нареди предметот да се продаде и ќе го определи начинот на продажба.

(2) Од износот добиен со продажба ќе се одбијат трошоците на продажбата и трошоците за чување, а остатокот ќе се положи кај судот за доверителот.

ОДДЕЛ 3

ДРУГИ НАЧИНИ НА ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ОБВРСКИТЕ

Отсек 1

ПРЕБИВАЊЕ (КОМПЕНЗАЦИЈА)

Општи услови

Член 336

Должникот може да го пребие побарувањето што го има спрема својот доверител со она што овој го побарува од него, ако обете побарувања гласат на пари или други замениви предмети од ист род и ист квалитет и ако обете се втасани.

Изјава за пребивање

Член 337

(1) Пребивање не настанува штом ќе се стекнат условите за тоа, туку е потребно едната страна да ѝ изјави на другата дека врши пребивање.

(2) По изјавата за пребивање се смета дека пребивањето настанало оној момент кога се стекнале условите за тоа.

Отсуство на заемност

Член 338

(1) Должникот не може да изврши пребивање на она што му го должи на доверителот со она што доверителот му го должи на неговиот гарант.

(2) Но гарантот може да изврши пребивање на должниковата обврска спрема доверителот со должниковото побарување од доверителот.

(3) Тој што дал свој предмет во залог за туѓа обврска, може да бара од доверителот да му го врати заложениот предмет кога ќе се исполнат условите за престанувањето на таа обврска со пребивање, како и кога доверителот по своја вина ќе пропушти да изврши пребивање.

Застарено побарување

Член 339

(1) Долг може да се пребие со застарено побарување само ако тоа уште не било застарено во моментот кога се стекнале условите за пребивање.

(2) Ако условите за пребивање настанале откако едно од побарувањето застарело, пребивање не настанува ако должникот на застареното побарување истакнал приговор за застареноста.

Пребивање со отстапено побарување

Член 340

(1) Должникот на отстапено побарување може да му ги пребие на примамот оние свои побарувања кои до известувањето за отстапувањето можел да му ги пребие на отстапувачот.

(2) Тој може да му ги пребие и оние свои побарувања од отстапувачот што ги стекнал пред известувањето за отстапувањето, а чиј рок за исполнување не втасал во моментот кога е известен за отстапувањето, но само ако тој рок паѓа пред рокот за исполнување на отстапеното побарување или во исто време.

(3) Должникот кој без резерва му изјавил на примамот дека се согласува со отстапувањето не може повеќе да му пребие никакво свое побарување од отстапувачот.

(4) Ако отстапеното побарување е запишано во јавните книги, должникот може да му изврши пребивање на приемникот само ако неговото побарување е запишано кај отстапеното побарување или ако примамот при отстапувањето е известен за постоењето на тоа побарување.

Случаи кога пребивањето е исклучено

Член 341

Не може да престане со пребивање:

- 1) побарување кое не може да се заплени;
- 2) побарување на предмети или вредност на предмети кои на должникот му биле дадени на чување или на заем, или кои должникот ги зел бесправно, или ги задржал бесправно;
- 3) побарување настанало со намерно причинување на штета;
- 4) побарување на надомест на штета причинета со оштетување на здравје или со причинување на смрт;
- 5) побарување што произлегува од законската обврска за издржување.

Забрана над побарување на другата страна

Член 342

Должникот не може да врши пребивање ако неговото побарување втасало дури откако некој трет ставил забрана над побарувањето на доверителот спрема него.

Засметување со пребивање

Член 343

Кога помеѓу две лица постојат повеќе обврски кои можат да престанат со пребивање, пребивањето се врши според правилата што важат за засметувањето на исполнувањето.

Отсек 2

ОТПУСТАЊЕ НА ДОЛГ

Спогодба

Член 344

(1) Обврската престанува кога доверителот ќе му изјави на должникот дека нема да бара нејзино исполнување и кога должникот ќе се согласи со тоа.

(2) За полноважноста на оваа спогодба не е потребно таа да биде склучена во форма во која е склучена работата од која настанала обврската.

Откажување од средствата за обезбедување

Член 345

Браќањето на залогот и откажувањето од другите средства со кои било обезбедено исполнувањето на обврската, не значи откажување на доверителот од правото да бара нејзино исполнување.

Отпуштање на долг на гарантот

Член 346

(1) Отпуштањето на долг на гарантот не го ослободува главниот должник, а отпуштањето на долг на главниот должник го ослободува гарантот.

(2) Кога има повеќе гаранти, па доверителот ќе ослободи еден од нив, другите остануваат во обврска, но нивната обврска се намалува за делот кој отпаѓа на ослободениот гарант.

Општо отпуштање на долгови

Член 347

Општото отпуштање на долговите ги гаси сите побарувања на доверителот спрема должникот, со исклучок на оние за кои доверителот не знаел дека постојат во моментот кога е извршено отпуштањето.

Отсек 3

НОВАЦИЈА

Услови

Член 348

(1) Обврската престанува ако доверителот и должникот се согласат постојаната обврска да ја заменат со нова и ако новата обврска има различен предмет или различен правен основ.

(2) Спогодбата на доверителот и должникот со која се менува или додава одредба за рокот, за местото, или за начинот на исполнување, потоа дополнителната спогодба за каматата, за договорната казна, за обезбедувањето на исполнувањето или за која и да е друга споредна одредба, како и спогодбата за издавање на нова исправа за долгот, не се сметаат за новација.

(3) Издавањето на меница или чек поради некоја поранешна обврска не се смета за новација, освен кога е тоа договорено.

Волја да се изврши новација

Член 349

Новација не се претпоставува, па ако страните не изразиле намера да ја угасат постојната обврска кога создавале нова, поранешната обврска не престанува, туку постои и понатаму покрај новата.

Дејства на новацијата

Член 350

(1) Со договорот за новација поранешната обврска престанува, а настанува нова.

(2) Со поранешната обврска престануваат и залогот и гаранцијата, освен ако со гарантот или со залогодавецот не е договорено поинаку.

(3) Истото важи и за другите споредни права што биле врзани за поранешната обврска.

Недостаток на поранешната обврска

Член 351

(1) Новацијата е без дејство ако поранешната обврска била ништовна или веќе угасена.

(2) Ако поранешната обврска била само рушлива, новацијата е полноважна ако должникот знаел за недостатокот на поранешната обврска.

Дејство на поништувањето

Член 352

Кога договорот за новација е поништен се смета дека и немало новација и дека поранешната обврска и не престанала да постои.

Отсек 4

СОЕДИНУВАЊЕ (КОНФУЗИЈА)

Член 353

(1) Обврската престанува со соединување кога едно исто лице ќе стане и доверител и должник.

(2) Кога гарантот ќе стане доверител, обврската на главниот должник не престанува.

(3) Обврската запишана во јавна книга престанува со соединување дури кога ќе се изврши упис на бришењето.

Отсек 5

НЕВОЗМОЖНОСТ ЗА ИСПОЛНУВАЊЕ

Престанување на обврската поради невозможност за исполнување

Член 354

(1) Обврската престанува кога нејзиното исполнување ќе стане невозможно поради околности за кои должникот не одговара.

(2) Должникот треба да ги докаже околностите кои ја исклучуваат неговата одговорност.

Кога предмет на обврската се предмети определени според родот

Член 355

(1) Ако предмет на обврската се предмети определени според родот, обврската не престанува дури и кога сите такви предмети што ги има должникот ќе пропаднат поради околности за кои тој не одговара.

(2) Но, кога предмет на обврската се предмети определени според родот кои треба да се земат од определена маса такви предмети, тогаш обврската престанува кога ќе пропадне целата таа маса.

Отстапување на правата спрема третниот одговорен за невозможност за исполнување

Член 356

Должникот на определен предмет кој е ослободен од својата обврска поради невозможност за исполнување е должен да му го отстапи на доверителот правото кое би го имал спрема третото лице поради настанатата невозможност.

Отсек 6

ИСТЕК НА ВРЕМЕ, ОТКАЗ**Рокот во траен долговен однос**

Член 357

Трајниот долговен однос со определен рок на траењето престанува кога рокот ќе истече, освен кога е договорено или со закон определено дека по истекот на рокот долговниот однос продолжува за неопределено време ако не биде навремено откажан.

Отказ на траен долговен однос

Член 358

(1) Ако времето на траењето на долговниот однос не е определено, секоја страна може да го прекине со отказ.

(2) Отказот мора да биде доставен до другата страна.

(3) Отказ може да се даде во секое време, само не во невреме.

(4) Отказниот долговен однос престанува кога ќе истече отказниот рок определен со договор, а ако таквиот рок не е определен со договор, тогаш односот престанува по истекот на рокот определен со законот или со обичајот односно со истекот на примерениот рок.

(5) Страните можат да се договорат дека нивниот долговен однос ќе престане со самото доставување на отказот, ако за определен случај законот не наредува нешто друго.

(6) Доверителот има право да го бара од должникот она што е втасано пред да престане обврската со истекот на рокот или со отказот.

Отсек 7

СМРТ

Член 359

Со смртта на должникот или на доверителот престанува обврската само ако настанала со оглед на личните особини на некоја од договорните страни или на личните способности на должникот.

ОДДЕЛ 4

ЗАСТАРЕНОСТ

Отсек 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ**Општо правило**

Член 360

(1) Со застареност престанува правото да се бара исполнување на обврската.

(2) Застареноста настапува кога ќе истече определеното време со закон во кое доверителот можел да бара исполнување на обврската.

(3) Судот не може да ја зема предвид застареноста ако должникот не се повикал на неа.

Кога застареноста започнува да тече

Член 361

(1) Застареноста почнува да тече првиот ден по денот кога доверителот имал право да бара исполнување на обврската, ако за одделни случаи со закон не е пропишано нешто друго.

(2) Ако обврската се состои во тоа нешто да не се стори, да се пропушти или трпи, застареноста почнува да тече првиот ден од денот кога должникот постапил спротивно на обврската.

Настапување на застареноста

Член 362

Застареноста настапува кога ќе истече последниот ден од времето определено со закон.

Засметување на времето на претходниците

Член 363

Во време на застареноста се смета и времето кое изминало во корист на должниковите претходници.

Забрана на промената на рокот на застареноста

Член 364

(1) Со правна работа не може да се определи долго или пократко време на застареноста од она време што е определено со закон.

(2) Со правна работа не може да се определи дека застареноста нема да тече за некое време.

Откажување од застареноста

Член 365

Должникот не може да се откаже од застареноста пред да измине времето определено за застареност.

Писмено признание и обезбедување на застарена обврска

Член 366

(1) Писменото признание на застарена обврска се смета како откажување од застареноста.

(2) Исто дејство има давањето на залог или некое друго обезбедување за застарено побарување.

Дејство на исполнувањето на застарена обврска

Член 367

Ако должникот исполни застарена обврска, нема право да бара да му се врати она што го дал, дури и ако не знаел дека обврската е застарена.

Доверител чие побарување е обезбедено

Член 368

(1) Кога ќе измине времето на застареноста, доверителот чие побарување е обезбедено со залог или со хипотека може да се намира само од оптоварен предмет, ако го држи во раце или ако неговото право е запишано во јавната книга.

(2) Меѓутоа, застарените побарувања на камати и на други поврмени давања не можат да се намираат ни од оптоварен предмет.

Споредни побарувања

Член 369

Кога ќе застари главното побарување, тогаш се застарени и споредните побарувања, како што се побарувањата на камати, плодови, трошоци, договорна казна.

Кога не се применуваат правилата за застареност**Член 370**

Правилата за застареност не се применуваат во случаи кога во законот се определени роковите во кои треба да се подигне тужба или да се изврши определено дејствие под закана на губење на правото.

Отсек 2**ВРЕМЕ ПОТРЕБНО ЗА ЗАСТАРЕНОСТ****Општ рок на застареноста****Член 371**

Побарувањата застаруваат за пет години, ако со закон не е определен некој друг рок на застареност.

Повремени побарувања**Член 372**

(1) Побарувањата на повремени давања кои втасуваат годишно или во пократки определени временски периоди (повремени побарувања), па било да се работи за споредни повремени побарувања, како што е побарувањето на камати, било да се работи за такви повремени побарувања во кои се исцрпува самото право, како што е побарувањето на издржување, застаруваат за три години од втасаноста на секое одделно давање.

(2) Истото важи за ануитетите со кои во еднакви однапред определени повремени износи се отплатуваат гласницата и каматите, но не важи за отплатите во рати и за други делумни исполнувања.

Застареност на самото право**Член 373**

(1) Самото право од кое произлегуваат повремени побарувања застарува за пет години, сметајќи од втасаноста на најстарото неисполнето побарување по кое должникот не вршел давања.

(2) Кога ќе застари правото од кое произлегуваат повремени побарувања, доверителот го губи правото не само да бара идни повремени давања, туку и повремени давања кои втасале пред оваа застареност.

(3) Не може да застари правото на издржување определено со закон.

Меѓусебни побарувања од договор во прометот на стоки и услуги**Член 374**

(1) Меѓусебните побарувања на општествените правни лица од договорите во прометот на стоки и услуги, како и побарувањата на надомест за издадоци направени во врска со тие договори, застаруваат за три години.

(2) Застарувањето тече одвоено за секоја испорака на стоки, извршена работа или услуга.

Побарување на закупнина**Член 375**

Побарувањето на закупнина, било да е определено да се плаќа повремено, било во еден вкупен износ, застарува за три години.

Побарување на надомест на штета**Член 376**

(1) Побарувањето на надомест на причинета штета застарува за три години од кога оштетенитекот узнал за штетата и за лицето што ја сторило штетата.

(2) Во секој случај ова побарување застарува за пет години од кога настанала штетата.

(3) Побарувањето на надомест на штета настаната со повреда на договорна обврска застарува за времето определено за застареност на таа обврска.

Побарување на надомест на штета причинета со кривично дело**Член 377**

(1) Кога штетата е причинета со кривично дело, а за кривично гонење е предвиден подолг рок на застареност, барањето за надомест на штета спрема одговорното лице застарува кога ќе измине времето определено за застареност на кривичното гонење.

(2) Прекилот на застарувањето на кривичното гонење повлекува со себе и прекин на застарувањето на барањето за надомест на штета.

(3) Истото важи и за застојот на застарувањето.

Едногодишен рок на застареност**Член 378**

(1) Застаруваат за една година:

1) побарувањето на надомест за испорачана електрична и топлотна енергија; гас, вода, за ојачарски услуги и за одржување на чистота, кога испораката односно услугата е извршена за потребите на домаќинство;

2) побарувањето на радиостаница и радиотелевизиска станица за употреба на радиоприемник и телевизиски приемник;

3) побарувањето на пошта, телеграф и телефон за употреба на телефон и на поштенски преградоци, како и другите нивни побарувања што се наплатуваат во тримесечни или во пократки рокови;

4) побарувањето на претплата на повремена публикација, сметајќи од истекот на времето за кое е наратана публикацијата.

(2) Застарувањето тече иако се продолжени испораките или услугите.

Побарувања утврдени пред судот или пред друг надлежен орган**Член 379**

(1) Сите побарувања што се утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган, или со порамнување пред суд или пред друг надлежен орган, застаруваат за десет години, па и оние за кои законот инаку предвидува пократок рок на застареност.

(2) Меѓутоа, сите повремени побарувања што произлегуваат од такви одлуки или порамнувања и втасуваат во иднина, застаруваат во рокот предвиден за застареноста на повремениите побарувања.

Рокови на застареност кај договорите за осигурување**Член 380**

(1) Побарувањата на договорачот на осигурување односно на трето лице од договорот за осигурување на живот застаруваат за пет, а од другите договори за осигурување за три години, сметајќи од првиот ден по истекот на календарската година во која настанало побарувањето.

(2) Ако заинтересираното лице докаже дека до денот определен во претходниот став не знаело дека настанал осигурениот случај, застарувањето почнува од денот кога узнало за тоа, со тоа што во секој случај побарувањето застарува кај осигурувањето на живот за десет, а кај другите за пет години од денот определен во претходниот став.

(3) Побарувањата на осигурителот од договорот за осигурување застаруваат за три години.

(4) Кога во случај на осигурување од одговорноста на трет, оштетеното лице бара надомест од осигуреникот, или го добие од него, застарувањето на барањето на осигуреникот спрема осигурителот почнува од денот кога оштетеното лице барало по судски пат надомест од осигуреникот односно кога осигуреникот го обесштетил.

(5) Непосредно барање на трето оштетено лице спрема осигурителот застарува за истото време за кое застарува неговото барање спрема осигуреникот одговорен за штетата.

(6) Застарувањето на побарување кое му припаѓа на осигурителот спрема третото лице одговорно за настапување на осигурениот случај почнува да тече тогаш кога и застарувањето на побарување на осигуреникот спрема тоа лице и се навршува во истиот рок.

Отсек 3

ЗАСТОЈ НА ЗАСТАРУВАЊЕТО

Побарувања помеѓу определени лица

Член 381

Застарувањето не тече:

- 1) помеѓу брачни другари;
- 2) помеѓу родители и деца додека трае родителското право;
- 3) помеѓу штитеник и неговиот старател, како и органот за старателство, за време на траењето на старателството и додека не ќе бидат положени сметките;
- 4) помеѓу две лица што живеат во вонбрачна заедница додека постои таа заедница.

Побарувања на определени лица

Член 382

Застарувањето не тече:

- 1) за време на мобилизација, во случај на непосредна воена опасност или војна во поглед на побарувањата на лицата на воена должност;
- 2) во поглед на побарувањата што ги имаат лицата вработени во туѓо домаќинство спрема работодавецот или спрема членовите на неговото семејство кои живеат заедно со него, сè додека трае тој работен однос.

Несовладливи пречки

Член 383

Застарувањето не тече за сето време за кое доверителот не бил во можност поради несовладливи пречки по судски пат да бара исполнување на обврската.

Влијание на причините за застој врз текот на застарувањето

Член 384

(1) Ако застарувањето не можело да почне да тече поради искожа законска причина, тоа почнува да тече кога ќе престане таа причина.

(2) Ако застарувањето почнало да тече пред да настане причината која го запрела неговиот натамошен тск, тоа продолжува да тече кога ќе престане таа причина, а времето што изминало пред запирањето се смета по рокот за застареноста определен со законот.

Побарувања спрема деловно неспособни лица и живните побарувања

Член 385

(1) Застарувањето тече и спрема малолетник и друго деловно неспособно лице, без оглед на тоа дали имаат законски застапник или не.

(2) Меѓутоа, застареност на побарувањата на малолетник кој нема застапник и на друго деловно неспособно лице без застапник не може да настапи додека не ќе изминат две години откако станале на полно деловно способни, или откако добиле застапник.

(3) Ако за застареност на некое побарување е определено време пократко од две години, а доверител е малолетник кој нема застапник или некое друго деловно неспособно лице без застапник, застарувањето на тоа побарување почнува да тече од кога доверителот станал деловно способен или од кога добил застапник.

Побарување спрема лице што е на отслужување на воениот рок

Член 386

Застареност спрема лице кое се наоѓа на отслужување на воениот рок или на воена вежба не може да настапи додека не ќе изминат три месеци од отслужувањето на воениот рок, или од престанувањето на воената вежба.

Отсек 4

ПРЕКИНУВАЊЕ НА ЗАСТАРУВАЊЕТО

Призивање на долг

Член 387

(1) Застарувањето се прекинува кога должникот ќе го признае долгот.

(2) Признавање на долг може да се стори не само со изјава до доверителот, туку и на посреден начин, како што се давањето отплата, плаќањето камата, давањето обезбедување.

Подигање тужба

Член 388

Застарувањето се прекинува со подигање тужба и со секое друго доверителово дејствие преземено против должник пред суд или пред друг надлежен орган заради утврдување, обезбедување или остварување на побарувањето.

Откажување, отфрлање или одбивање тужба

Член 389

(1) Се смета дека прекинувањето на застарување извршено со подигање тужба или со некое друго доверителово дејствие преземено против должникот пред суд или пред друг надлежен орган заради утврдување, обезбедување или остварување на побарување не настапило ако доверителот се откаже од тужбата или од дејствието што го презел.

(2) Исто така, се смета дека немало прекинување ако доверителовата тужба или барање биде отфрлено или одбиено, или ако издејствуваната или преземената мерка за извршување или обезбедување биде поништена.

Отфрлање на тужбата поради ненадлежност

Член 390

(1) Ако тужбата против должникот е отфрлена поради ненадлежност на судот или поради некоја друга причина која не се однесува на суштината на работата, па доверителот повторно подигне тужба во рок од три месеци од денот на правосилноста на одлуката за отфрлање на тужбата, се смета дека застарувањето е прекинато со првата тужба.

(2) Истото важи и за повикување во заштита, и за истакнување на пребивање на побарувањата во спор, како и во случај кога суд или друг орган го упатил должникот своето пријавено побарување да го остварува во процесна постапка.

Повикување на должникот

Член 391

За прекинување на застарувањето не е доволно доверителот писмено или усно да го повика должникот да ја исполни обврската.

Рок на застареноста во случај на прекинување

Член 392

(1) По прекинувањето, застарувањето почнува да тече одново, а времето што изминало пред прекинувањето не се смета во рокот на застареност определен со законот.

(2) Застарувањето прекинато со признание од страна на должникот почнува да тече одново од признанието.

(3) Кога прекинување на застарувањето настанало со подигање тужба или со повикување во заштита, или со истакнување на пребивање на побарувањата во спор односно со пријавување на побарување во некоја друга постапка, застарувањето почнува да тече одново од денот кога спорот е окончан или завршен на некој друг начин.

(4) Кога прекинување на застарувањето настанало со пријава на побарување во стечајна постапка, застарувањето почнува да тече одново од денот на окончувањето на оваа постапка.

(5) Истото важи и кога прекинување на застарувањето настанало со барање на принудно извршување или обезбедување.

(6) Застарувањето што почнува да тече одново по прекинувањето, се завршува кога ќе измине толку време колку што со закон е определено за застарувањето што е прекинато.

Застареност во случај на новација

Член 393

Ако настанало прекинување со признавање на долгот од страна на должникот, а доверителот и должникот се спогодиле да го изменат основот или предметот на обврската, новото побарување застарува за времето кое е определено за неговата застареност.

Глава V

РАЗНИ ВИДОВИ ОБВРСКИ

ОДДЕЛ I

ПАРИЧНИ ОБВРСКИ

Отсек I

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Начело на монетарен номинализам

Член 394

Кога обврската има за предмет парична сума, должникот е должен да го исплати оној број парични единици на кој гласи обврската, освен кога со закон се определува нешто друго.

Валута на обврската

Член 395

Ако паричната обврска спротивно на посебен сојузен закон гласи на плаќање во злато или во некоја странска валута, нејзино исполнување може да се бара само во домашни пари, според курсот што важел во моментот на настанувањето на обврската.

Индексна клаузула

Член 396

Ништовна е одредбата на договор со која износот на паричната обврска во домашни пари се врзува за промените на цените за добра; стоки и услуги изразени со индекс на цените утврдени од страна на овластената организација (индексна клаузула), но ќе биде полноважна ако избраниот индекс е во непосредна економска врска со предметот на работата така што да нема шпекулативно значење или таквата одредба е договорена заради обезбедување на животниот стандард на договорната страна.

Лизгава скала

Член 397

Во договорите во кои една страна се обврзува да изработи и да испорача определени предмети е дозволено да се договори дека цената ќе зависи од цената за материјали и од трудот, како и од другите елементи кои влијаат врз височината на трошоците на производството, во определено време на определен пазар.

Плаќање пред рокот

Член 398

(1) Должникот на парична обврска може истата да ја исполни пред рокот.

(2) Ништовна е одредбата на договор со која должникот се откажува од ова право.

(3) Во случај на исполнување на парична обврска пред рокот, должникот има право од износот на долгот да го одбие износот на каматата за времето од денот на исплатата до втасаноста на обврската само ако е за тоа овластен со договор или ако тоа произлегува од обичајот.

Отсек 2

ДОГОВОРНАТА КАМАТА

Стапка на договорната камата

Член 399

(1) Стапката на договорната камата помеѓу поединци не може да биде поголема од каматната стапка која во местото на исполнувањето се плаќа на штедни влогови по видување.

(2) Во поглед на највисоката договорна каматна стапка помеѓу други лица се применуваат одредбите од посебен закон.

(3) Ако каматата е договорена, но не е определена нејзината стапка ниту времето на втасување, таа изнесува шест отсто, а во обврските произлезени од договори во стопанството осум отсто годишно и втасува по истекот на годината, ако за определен случај не е предвидено нешто друго.

(4) Ако е договорена поголема камата од дозволената, ќе се примени највисоката дозволена стапка на камата.

Камата на камата

Член 400

(1) Ништовна е одредбата на договор со која се предвидува дека на каматата, кога ќе втаса за исплата, ќе почне да тече камата, ако не биде исплатена.

(2) Но, може однапред да се договори дека стапката на каматата ќе се зголеми ако должникот не ги исплати втасаните камати навреме.

(3) Одредбите на претходните ставови не се однесуваат на кредитното работење на банките и на другите банкарски организации.

Кога каматата престанува да тече

Член 401

Каматата престанува да тече кога сумата на втасаните а неисплатени камати ќе ја достигне главницата.

Камата во непарични обврски

Член 402

Одредбите на овој закон за договорната камата сообразно важат и за другите обврски што за предмет имаат предмети определени според родот.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ СО ПОВЕЌЕ ПРЕДМЕТИ

Отсек 1

АЛТЕРНАТИВНИ ОБВРСКИ

Право на избор

Член 403

Ако некоја обврска има два или повеќе предмети, но должникот е должен да даде само еден за да се ослободи од обврската, правото на избор, ако не е договорено нешто друго, му припаѓа на должникот и обврската престанува кога тој ќе го предаде предметот што го избрал.

Исполнивливост и дејство на извршениот избор

Член 404

(1) Изборот е извршен кога страната на која ѝ припаѓа правото на избор ќе ја извести другата страна за тоа што избрала, и од тој момент изборот повеќе не може да се менува.

(2) Со извршување на изборот се смета дека обврската од почетокот била едноставна и дека нејзин предмет од почетокот бил избраниот предмет.

Трасење на правото на избор

Член 405

(1) Должникот има право на избор сè додека во постапката за принудно извршување еден од предметите што се должат не ќе му биде наполно или делумно предаден на доверителот по негов избор.

(2) Ако правото на избор му припаѓа на доверителот, а тој не ќе се изјасни за изборот во рокот определен за исполнување, должникот може да го повика да изврши избор и за тоа да му определи примерен рок, по чиј истек правото на избор преминува врз должникот.

Избор доверен на трето лице

Член 406

Ако изборот треба да го изврши некое трето лице, а лицето не го направи тоа секоја страна може да бара изборот да го изврши судот.

Ограничување на преостанатиот предмет

Член 407

Ако еден предмет на обврска станал невозможен поради некој настан за кој не одговара ни една страна, обврската се ограничува на преостанатиот предмет.

Ограничување во случај на одговорност на една страна

Член 408

(1) Кога еден предмет на обврската станал невозможен поради настан за кој е одговорен должникот, обврската се ограничува на преостанатиот предмет во случај кога правото на избор му припаѓа нему, а ако правото на избор му припаѓа на доверителот, тој може според својот избор да го бара преостанатиот предмет или надомест на штетата.

(2) Кога еден предмет на обврската станал невозможен поради настан за кој е одговорен доверителот, обврската на должникот престанува, но во случај нему да му припаѓа правото на избор, тој може да бара надомест на штетата и да ја изврши својата обврска со преостанатиот предмет, а ако правото на избор го има доверителот, тој може да даде надомест на штетата и да го бара преостанатиот предмет.

Отсек 2

ФАКУЛТАТИВНИ ОБВРСКИ И ФАКУЛТАТИВНИ ПОБАРУВАЊА

1. ФАКУЛТАТИВНИ ОБВРСКИ

Овластување на должникот во факултативна обврска

Член 409

Должникот чија обврска има еден предмет, но му е дозволено да се ослободи од својата обврска

давајќи некој друг определен предмет, може да ја користи таа можност сè додека доверителот во постапка за принудно извршување не ќе го добие на полно или делумно предметот на обврската.

Овластувања на доверителот во факултативна обврска

Член 410

(1) Доверителот во факултативна обврска може да го бара од должникот само предметот на обврската, но не и друг предмет со кој должникот, ако сака, може исто така да ја исполни својата обврска.

(2) Кога предметот на обврската ќе стане невозможен поради настан за кој должникот не одговара, доверителот може да бара само надомест на штетата, но должникот може да се ослободи од обврската давајќи го предметот за кој е овластен да го даде наместо предметот што го должи.

II. ФАКУЛТАТИВНИ ПОБАРУВАЊА

Член 411

(1) Кога со договор или со закон е предвидено дека доверителот може наместо предметот што се должи да бара од должникот некој друг определен предмет, должникот е должен да му го предаде тој предмет, ако тоа го бара доверителот.

(2) Во другото, за ваквите факултативни побарувања, според намерата на договарачите и спрема приликите на работата, важат соодветните правила за факултативните и за алтернативните обврски.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ СО ПОВЕЌЕ ДОЛЖНИЦИ ИЛИ ДОВЕРИТЕЛИ

Отсек 1

ДЕЛИВИ ОБВРСКИ

Деление на обврската и на побарувањето

Член 412

(1) Обврската е делива ако она што се должи може да се подели и исполни во делови што имаат исти својства како и целиот предмет, и ако тоа со таа поделба не губи ништо од својата вредност, инаку обврската е неделива.

(2) Кога во некоја делива обврска има повеќе должници, обврската се дели помеѓу нив на еднакви делови, ако не е определена поинаква поделба, и секој од нив одговара за својот дел од обврската.

(3) Кога во некоја делива обврска има повеќе доверители, побарувањето се дели помеѓу нив на еднакви делови, ако не е определено нешто друго, и секој доверител може да го бара само својот дел од побарувањето.

Претпоставка на солидарноста

Член 413

Кога има повеќе должници во некоја делива обврска настаната со договор во стопанството, тие му одговараат на доверителот солидарно, освен ако договарачите изречно ја отстраниле солидарната одговорност.

Отсек 2

СОЛИДАРНИ ОБВРСКИ

I. СОЛИДАРНОСТ НА ДОЛЖНИЦИТЕ

Содржина на солидарноста на должниците

Член 414

(1) Секој должник на солидарна обврска му одговара на доверителот за целата обврска и доверителот може да го бара нејзиното исполнување од кого сака сè додека не ќе биде на полно исполнета, но кога еден должник ќе ја исполни обврската таа престанува и сите должници се ослободуваат.

(2) Од повеќе солидарни должници, секој може да должи со друг рок на исполнување, под други услови и воопшто со различни отстапувања.

Пребивање

Член 415

(1) Секој солидарен должник може да се повикува на пребивањето што го извршил неговиот со-должник.

(2) Солидарниот должник може побарувањето на својот должник спрема доверителот да го пребие со побарувањето на доверителот, но само за онолку колку што изнесува делот од долгот на тој содолжник во солидарната обврска.

Отпуштање на долг

Член 416

(1) Отпуштањето на долг извршено спогодбено со еден солидарен должник ги ослободува од обврската и другите должници.

(2) Но, ако отпуштањето имало за цел да го ослободи од обврската само должникот со кој е извршено, солидарната обврска се намалува за делот кој според меѓусебните односи на должниците паѓа врз него, а другите должници одговараат солидарно за остатокот од обврската.

Новација

Член 417

(1) Со новацијата што ја извршил доверителот со еден солидарен должник се ослободуваат и другите должници.

(2) Но, ако доверителот и должникот ја ограничиле новацијата на делот од обврската што паѓа врз овој, обврската на другите не престанува, туку само се намалува за тој дел.

Порамнување

Член 418

Порамнувањето што го склучил еден од солидарните должници со доверителот нема дејство спрема другите должници, но овие имаат право да го прифатат тоа порамнување, ако тоа не е ограничено на должникот со кој е склучено.

Соединување

Член 419

Кога во едно лице ќе се соединат својството на доверител и својството на должник на иста солидарна обврска, обврската на другите должници се намалува за износот на делот што паѓа врз него.

Задоцнување на доверителот**Член 420**

Кога доверителот падне во задоцнување спрема еден солидарен должник, тој е во задоцнување и спрема другите солидарни должници.

Задоцнување на еден должник и признавање на долг**Член 421**

- (1) Задоцнување на еден солидарен должник нема дејство спрема другите должници.
- (2) Истото важи и за признавањето на долгот што би го извршил еден од солидарните должници.

Застој и прекин на застарувањето и откажување од застареноста**Член 422**

- (1) Ако застарувањето не тече или е прекинато спрема еден должник, тоа тече за другите солидарни должници и може да се наврши, но должникот спрема кој обврската не е застарена и кој морал да ја исполни има право да бара од другите должници спрема кои обврската застарела да му го надоместат секој својот дел од обврската.
- (2) Откажувањето од навршената застареност нема дејство спрема другите должници.

Право на исполнувачот на надомест**Член 423**

- (1) Должникот што ја исполнил обврската има право да бара од секој содолжник да му го надомести делот од обврската кој паѓа врз него.
- (2) При тоа не е од влијание околноста што доверителот го ослободил од долгот некого од содолжниците или му го намалил долгот.
- (3) Делот што паѓа врз должникот од кого не може да се добие надомест се дели сразмерно на сите должници.

Поделба на еднакви делови и исклучок**Член 424**

- (1) Ако не е договорено нешто друго или не произлегува поинаку од правните односи на учесниците во работата, врз секој должник паѓа еднаков дел.
- (2) Но, ако солидарната обврска е склучена во исклучив интерес на еден солидарен должник, тој е должен да му го надомести целиот износ на обврската на содолжникот кој го намирал доверителот.

II. СОЛИДАРНОСТ НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ**Солидарноста не се претпоставува****Член 425**

Кога на доверителската страна има повеќе лица, тие се солидарни само кога солидарноста е договорена или определена со закон.

Содржина на солидарноста**Член 426**

- (1) Секој солидарен доверител има право да бара од должникот исполнување на целата обврска,

но кога еден од нив ќе биде намирен, обврската престанува и спрема другите доверители.

- (2) Должникот може да му ја исполни обврската на доверителот што ќе го избере самиот, сè додека некој доверител не ќе побара исполнување.

Пребивање**Член 427**

- (1) Должникот може да изврши пребивање на својата обврска со побарувањето што го има спрема доверителот кој му бара исполнување.
- (2) Пребивање со побарувањето што го има спрема некој друг доверител должникот може да изврши само до височината на делот на солидарно побарување што му припаѓа на тој доверител.

Отпуштање на долгот и новација**Член 428**

Со отпуштањето на долгот и со новацијата помеѓу должникот и еден доверител се намалува солидарната обврска за толку колку што изнесува делот од тоа побарување на доверителот.

Порамнување**Член 429**

Порамнувањето што го склучил еден од солидарните доверители со должникот нема дејство спрема другите доверители, но овие имаат право да го прифатат тоа порамнување, освен кога тоа се однесува само на делот на доверителот со кој е склучено.

Соединување**Член 430**

Кога во личноста на еден солидарен доверител ќе се соедини и својството на должник, секој од другите солидарни доверители може од него да го бара само својот дел од побарувањето.

Задоцнување**Член 431**

- (1) Кога должникот падне во задоцнување спрема еден солидарен доверител, тогаш тој е во задоцнување и спрема другите доверители.
- (2) Задоцнувањето на еден солидарен доверител дејствува и спрема другите доверители.

Признавање на долг**Член 432**

Признавањето на долг направено на еден доверител им користи на сите доверители.

Застареност**Член 433**

- (1) Ако еден доверител го прекине застарувањето, или ако спрема него не тече застарувањето, то не им користи на другите доверители и спрема нив застарувањето тече и натаму.
- (2) Откажувањето од застареноста извршено спрема еден доверител им користи и на другите доверители.

Односи помеѓу доверителите по исполнувањето**Член 434**

(1) Секој солидарен доверител има право да бара од доверителот кој примил исполнување од должникот да му го предаде делот што му припаѓа.

(2) Ако од односот помеѓу доверителите не произлегува нешто друго, на секој солидарен доверител му припаѓа еднаков дел.

Отсек 3**НЕДЕЛИВИ ОБВРСКИ****Член 435**

(1) За неделивите обврски во кои има повеќе должници сообразно се применуваат прописите за солидарните обврски.

(2) Кога во неделивата обврска има повеќе доверители, помеѓу кои не е ниту договорена ниту со закон определена солидарност, еден доверител може да бара должникот да му ја исполни нему само ако е овластен од другите доверители да го прими исполнувањето, а инаку секој доверител може да бара од должникот да им ја исполни обврската на сите доверители заедно, или да ја положи кај суд.

Глава VI**ПРОМЕНА НА ДОВЕРИТЕЛОТ ИЛИ НА ДОЛЖНИКОТ****ОДДЕЛ 1****ОТСТАПУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊЕТО СО ДОГОВОР (ЦЕСИЈА)****Отсек 1****ОПШТИ ОДРЕДБИ**

Кои побарувања можат да се пренесат со договор

Член 436

(1) Доверителот може со договор склучен со трет да го пренесе врз овој своето побарување, освен она чие пренесување е забрането со закон или кое е врзано за личноста на доверителот, или кое според својата природа му се спротивставува на пренесувањето врз друг.

(2) Договорот за отстапување нема дејство спрема должникот, ако тој и доверителот договориле дека овој не ќе може да го пренесе побарувањето врз друг или дека не ќе може да го пренесе без должниковата согласност.

Споредни права**Член 437**

(1) Со побарувањето преминуваат врз примачот споредните права, како што се правото на првенствена наплата, хипотеката, залогот, правата од договорот со гарантот, правата на камата, договорната казна и сл.

(2) Сепак, отстапувачот може да му го предаде заложиениот предмет на примачот само ако залогодавецот се согласи со тоа, инаку тој останува кај отстапувачот да го чува за сметка на примачот.

(3) Се претпоставува дека втасаните, а неисплатени камати се отстапени со главното побарување.

Известување на должникот**Член 438**

(1) За пренесување на побарување не е потребна согласност од должникот, но отстапувачот е должен да го извести должникот за извршеното отстапување.

(2) Исполнувањето извршено на отстапувачот пред известувањето за отстапување е полноважно и го ослободува должникот од обврската, но само ако не знаел за отстапувањето, инаку обврската останува и тој е должен да му ја исполни на примачот.

Повеќекратно отстапување**Член 439**

Ако доверителот им отстапил исто побарување на разни лица, побарувањето му припаѓа на примачот за кого отстапувачот прво го известил должникот односно кој прв му се јавил на должникот.

Отсек 2**ОДНОС НА ПРИМАЧОТ И ДОЛЖНИКОТ****Член 440**

(1) Примачот ги има спрема должникот истите права што отстапувачот ги имал спрема должникот до отстапувањето.

(2) Должникот може да му ги истакне на примачот покрај приговорите што ги има спрема него и оние приговори што можел да му ги истакне на отстапувачот до моментот кога узнал за отстапувањето.

Отсек 3**ОДНОС НА ОТСТАПУВАЧОТ И ПРИМАЧОТ****Предавање на исправи за долг****Член 441**

(1) Отстапувачот е должен на примачот да му предаде обврзница или друга исправа за долгот, ако ги има, како и други докази за отстапеното побарување и за споредните права.

(2) Ако отстапувачот пренел врз примачот само еден дел од побарувањето, тој е должен да му предаде заверен препис на обврзница или на некоја друга исправа со која се докажува постоењето на отстапеното побарување.

(3) Тој е должен, по негово барање, да му издаде заверена потврда за отстапувањето.

Одговорност за постоењето на побарување**Член 442**

Кога отстапувањето е извршено со договор со надомест, отстапувачот одговара за постоењето на побарување во моментот кога е извршено отстапувањето.

Одговорност за наплативоста**Член 443**

(1) Отстапувачот одговара за наплативоста на отстапеното побарување ако тоа било договорено, но само до височината на она што го примил од примачот, како и за наплативоста на каматите, трошоците околу отстапувањето и трошоците на постапката против должникот.

(2) Поголема одговорност на совесниот отстапувач не може да се договори.

Отсек 4

Случај кога долгот е обезбеден со хипотека

ПОСЕБНИ СЛУЧАИ НА ОТСТАПУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊА

Отстапување наместо исполнување или заради наплатување

Член 444

(1) Кога должникот наместо исполнувањето на својата обврска му го отстапи на доверителот своето побарување, или еден негов дел, со склучувањето на договорот за отстапување должниковата обврска се гаси до износот на отстапеното побарување.

(2) Но, кога должникот ќе му го отстапи на својот доверител своето побарување само заради наплатување, неговата обврска се гаси односно се намалува дури тогаш кога доверителот ќе го наплати отстапеното побарување.

(3) Во обата случаја примачот е должен да му го предаде на отстапувачот сето она што го наплатил над износот на своето побарување спрема отстапувачот.

(4) Во случај на отстапување заради наплатување, должникот на отстапеното побарување може да ја исполни својата обврска и спрема отстапувачот, дури и кога е известен за отстапувањето.

Отстапување заради обезбедување

Член 445

Кога отстапувањето е извршено заради обезбедување на примачовото побарување спрема отстапувачот, примачот е должен да се грижи со внимание на добар стопанственик односно добар домаќин за наплатувањето на отстапеното побарување и, по извршената наплата, откако ќе задржи колку што е потребно за намирување на сопственото побарување спрема отстапувачот, на овој да му го предаде вишокот.

ОДДЕЛ 2

ПРОМЕНА НА ДОЛЖНИКОТ

Отсек 1

ПРЕЗЕМАЊЕ НА ДОЛГ

I ОПШТИ ОДРЕДБИ

Договор за преземање на долг

Член 446

(1) Преземањето на долг се врши со договор помеѓу должникот и преземачот, со кој се согласил доверителот.

(2) За склучениот договор секој од нив може да го извести доверителот, и на секој од нив доверителот може да му ја соопшти својата согласност за преземањето на долгот.

(3) Се претпоставува дека доверителот ја дал својата согласност ако без оградвање примил некое исполнување од преземачот, што овој го направил од свое име.

(4) Договарачите, како и секој од нив посебно, можат да го повикаат доверителот во определен рок да се изјасни дали се согласува со преземањето на долгот, и ако доверителот не се изјасни во определен рок, се смета дека не ја дал својата согласност.

(5) Договорот за преземање на долг има дејство на договор за преземање на исполнување за време додека доверителот не ќе даде своја согласност за договорот за преземање на долгот, како и ако тој одбие да даде согласност.

Член 447

(1) Кога при отуѓувањето на некоја недвижност врз која постои хипотека е договорено помеѓу прибавувачот и отуѓувачот дека прибавувачот ќе го преземе долгот спрема хипотекарниот доверител, се смета дека хипотекарниот доверител дал согласност за договорот за преземање на долг ако на писмен повик од отуѓувачот не го одбил во рок од три месеци од приемот на повикот.

(2) Во писмениот повик на доверителот мора да му биде свртено внимание на оваа последица, инаку ќе се смета како да не е упатен повикот.

II. ДЕЈСТВА НА ДОГОВОРОТ ЗА ПРЕЗЕМАЊЕ НА ДОЛГ

Промена на должник

Член 448

(1) Со преземањето на долгот преземачот стапува на местото на поранешниот должник, а овој се ослободува од обврската.

(2) Но, ако во времето на доверителовата согласност со договорот за преземање на долгот преземачот бил презадолжен, а доверителот тоа не го знаел, ниту морал да го знае, поранешниот должник не се ослободува од обврската, а договорот за преземање на долгот има дејство на договор за пристапување кон долг.

(3) Помеѓу преземачот и доверителот постои истата обврска која дотогаш постоела помеѓу поранешниот должник и доверителот.

Споредни права

Член 449

(1) Споредните права што дотогаш постоеле кон побарувањето остануваат и натаму, но гаранциите, како и залозите, што ги дале трети лица престануваат ако гарантите и залогодавците не се согласат да одговараат и за новиот должник.

(2) Ако не е договорено нешто друго, преземачот не одговара за ненаплатените камати што втасале до преземањето.

Приговори

Член 450

(1) Преземачот може да му ги истакне на доверителот сите приговори што произлегуваат од правниот однос помеѓу поранешниот должник и доверителот од кого потекнува преземениот долг, како и приговорите што преземачот ги има спрема доверителот.

(2) Преземачот не може да му ги истакне на доверителот приговорите што потекнуваат од неговиот правен однос со поранешниот должник, а кој однос бил основ за преземањето.

Отсек 2

ПРИСТАПУВАЊЕ КОН ДОЛГ

Договор за пристапување кон долг

Член 451

Со договор помеѓу доверителот и трет, со кој овој се обврзува спрема доверителот дека ќе го исполни неговото побарување од должникот, третиот влегува во обврска покрај должникот.

Пристапување кон долг во случај на примање на некоја имотна целина**Член 452**

(1) Лицето врз кое ќе премине врз основа на договор некоја имотна целина (занаетчиска работилница и сл.) на поединец или граѓанско правно лице, или еден дел од таа целина, одговара за должовите што се однесуваат на таа целина односно на нејзиниот дел, покрај дотогашниот имател и солидарно со него, но само до вредноста на нејзината актива.

(2) Нема правно дејство спрема доверителите одредбата од договорот со која би се исклучувала или ограничувала одговорноста утврдена во претходниот став.

Отсек 3**ПРЕЗЕМАЊЕ НА ИСПОЛНУВАЊЕ****Член 453**

(1) Преземањето на исполнување се врши со договор помеѓу должникот и некој трет со кој овој се обврзува спрема должникот да ја исполни неговата обврска спрема неговиот доверител.

(2) Тој му одговара на должникот ако навремено не ја исполни обврската спрема доверителот, па овој ќе побара исполнување од должникот.

(3) Но, тој не го презема долгот, ниту пристапува кон долгот, и доверителот нема никакво право спрема него.

Дел втори**ДОГОВОРИ****Глава VII****ПРОДАЖБА****ОДДЕЛ I****ОПШТИ ОДРЕДБИ****Поим****Член 454**

(1) Со договорот за продажба продавачот се обврзува предметот што го продава да му го предаде на купувачот така што купувачот да стекне право на располагање односно право на сопственост, а купувачот се обврзува да му ја плати на продавачот цената.

(2) Продавачот на некое право се обврзува на купувачот да му го прибави продаденото право, а кога вршењето на тоа право бара држење на предметот, и да му го предаде предметот.

Форма на продажбата на недвижности**Член 455**

Договорот за продажба на недвижни предмети што општествените правни лица ги пуштаат во правен промет во рамките на своето редовно работење мора да биде склучен во писмена форма.

Ризик**Член 456**

(1) До предавањето на предметот на купувачот, ризикот за случајна пропаст или оштетување на предметот го поднесува продавачот, а со предавањето на предметот ризикот преминува врз купувачот.

(2) Ризикот не преминува врз купувачот ако тој поради некој недостаток на предадениот предмет го раскинал договорот или барал замена на предметот.

Преминување на ризикот во случај на задоцнување на купувачот**Член 457**

(1) Ако предавањето на предметот не е извршено поради задоцнување на купувачот, ризикот преминува врз купувачот во моментот кога паднал во задоцнување.

(2) Кога предмет на договорот се предмети определени според родот, ризикот преминува врз купувачот во задоцнување ако продавачот ги издвоил предметите очигледно наменети за извршување на предавањето и за тоа му испратил известување на купувачот.

(3) Но, кога предметите определени според родот се од таква природа што продавачот не може да издвои еден нивни дел, доволно е продавачот да ги извршил сите дејствија што се потребни за да може купувачот да ги преземе предметите и за тоа да испратил известување до купувачот.

ОДДЕЛ I**СОСТОЈКИ НА ДОГОВОРОТ ЗА ПРОДАЖБА****Отсек 1****ПРЕДМЕТ****Општо правило****Член 458**

(1) Предметот за кој е договорот мора да биде во промет, па е ништовен договорот за продажба на предмет кој е надвор од прометот.

(2) За продажбата на предмети чијшто промет е ограничен важат посебни прописи.

(3) Продажбата може да се однесува и на иден предмет.

Кога предметот пропаднал пред договорот**Член 459**

(1) Договорот за продажба нема правно дејство, ако во моментот на неговото склучување предметот за кој е договорот пропаднал.

(2) Ако во моментот на склучувањето на договорот предметот бил само делумно пропаднал, купувачот може да го раскине договорот или да остане при него со сразмерно намалување на цената.

(3) Но, договорот ќе остане во сила и купувачот ќе има само право на намалување на цената ако делумното пропаѓање не му пречи на постигањето на целта на договорот. или ако за определениот предмет постои таков обичај во правниот промет.

Продажба на туѓ предмет**Член 460**

Продажбата на туѓ предмет ги обврзува договорачите, но купувачот кој не знаел или не морал да знае дека предметот е туѓ може, ако поради тоа не може да се оствари целта на договорот, да го раскине договорот и да бара надомест на штетата.

Продажба на спорно право**Член 461**

(1) Спорно право може да биде предмет на договор за продажба.

(2) Но, ништовен е договорот со кој адвокат или некој друг налогопримач би купил спорно право чиешто остварување му е доверено, или би договорил за себе учество во поделбата на износот досуден на неговиот налогодавец.

Отсек 2

ЦЕНА

Кога цената не е определена

Член 462

(1) Ако со договорот за продажба цената не е определена, а ни договорот не содржи доволно податоци со чија помош таа би можела да се определи, договорот нема правно дејство.

(2) Кога со договорот за продажба во стопанството цената не е определена, ниту во него има доволно податоци со помошта на кои таа би можела да се определи, купувачот е должен да ја плати цената што продавачот редовно ја наплатувал во време на склучувањето на договорот, а во недостиг на оваа, разумна цена.

(3) Како разумна цена се смета тековната цена во време на склучувањето на договорот, а ако таа не може да се утврди, тогаш цената што ја утврдува судот според околностите на случајот.

Пропишана цена

Член 463

Кога е договорена поголема цена од онаа што за определен вид предмети ја пропишал надлежниот орган, купувачот го должи само износот на пропишаната цена, а ако веќе ја исплатил договорената цена, има право да бара да му се врати разликата.

Кога е договорена тековна цена

Член 464

(1) Кога е договорена тековна цена, купувачот ја должи цената утврдена со официјалната евиденција на пазарот во местото на продавачот во време кога требало да настани исполнувањето.

(2) Ако таква евиденција нема, тогаш тековната цена се определува врз основа на елементите со помошта на кои, според обичаите на пазарот, се утврдува цената.

Кога определувањето на цената му е доверено на трет

Член 465

Ако трето лице на кое му е доверено определувањето на цената не сака или не може да ја определи, а договарачите не ќе се согласат дополнително за определувањето на цената, ниту ќе го раскинат договорот, ќе се смета дека е договорена разумна цена.

Кога определувањето на цената му е оставено на еден договарач

Член 466

Одредбата од договорот со која определувањето на цената се остава на волјата на еден договарач се смета како да не е ни договорена и тогаш купувачот ја должи цената како во случајот кога цената не е определена.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА ПРОДАВАЧОТ

Отсек 1

ПРЕДАВАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ

I. ЗА ПРЕДАВАЊЕТО ВООПШТО

Време и место на предавањето

Член 467

(1) Продавачот е должен да му го предаде предметот на купувачот во времето и на местото предвидено со договорот.

(2) Продавачот ја извршил обврската за предавање на купувачот, по правило, кога предметот ќе му го врачи или ќе му предаде исправа со која предметот може да се преземе.

Предмет на предавањето

Член 468

(1) Ако не е договорено нешто друго или ако не произлегува нешто друго од природата на работата, продавачот е должен да му го предаде предметот на купувачот во исправна состојба, заедно со неговите припадоци.

(2) Плодовите и другите користи од предметот му припаѓаат на купувачот од моментот кога продавачот бил должен да му ги предаде.

Кога е договорено предавање во текот на извесен период време

Член 469

Кога е договорено предавањето на предметот да се изврши во текот на извесен период време, а не е определено која страна ќе има право да го определи датумот на предавањето во границите на тој период, тоа право му припаѓа на продавачот, освен кога од околностите на случајот произлегува дека определувањето на датумот на предавањето му е оставено на купувачот.

Кога датумот на предавањето не е определен

Член 470

Кога датумот на предавањето на предметот на купувачот не е определен, продавачот е должен предавањето да го изврши во разумен рок по склучувањето на договорот, со оглед на природата на предметот и на другите околности.

Кога местото на предавањето не е определено со договорот

Член 471

(1) Кога местото на предавањето не е определено со договорот, предавањето на предметот се врши во местото во кое продавачот во моментот на склучувањето на договорот имал свое живеалиште или во недостиг на ова, свое престојувалиште, а ако продавачот го склучил договорот во вршењето на својата редовна стопанска дејност, тогаш во местото на неговото седиште.

(2) Но, ако во моментот на склучувањето на договорот на договарачите им било познато каде се наоѓа предметот односно каде треба да биде изработен, предавањето се врши во тоа место.

Предавање на превозник

Член 472

Во случај кога според договорот е потребно да се изврши превоз на предметот, а со договорот не е

определено местото на исполнувањето, предавањето е извршено со врачувањето на предметот на превозникот или на лицето кое го организира експедирањето.

Организирање на превозот

Член 473

Ако продавачот и должен да го испрати предметот до купувачот тој мора, на вообичаени начин и под вообичаени услови, да склучи договори потребни за извршување на превозот до определено место.

Трошоци

Член 474

Трошоците на предавањето, како и оние што му претходат, ги поднесува продавачот, а трошоците за однесување на предметот и сите други трошоци по предавањето ги поднесува купувачот, ако не е договорено нешто друго.

II. ИСТОВРЕМЕНО ИЗВРШУВАЊЕ НА ПРЕДАВАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ И ИСПЛАТА НА ЦЕНАТА

Одлагање на предавањето до исплатата на цената

Член 475

Ако не е нешто друго договорено или вообичаено, продавачот не е должен да го предаде предметот ако купувачот не му ја исплати цената истовремено, или ако не е готов тоа да го стори истовремено, но купувачот не е должен да ја исплати цената пред да има можност да го прегледа предметот.

Одлагање на предавањето во случај на превоз на предметот

Член 476

(1) Кога предавањето на предметот се остварува со врачување на превозникот, продавачот може да го одложи испраќањето на предметот до исплатата на цената, или да го испрати предметот така што да го задржи правото да располага со него за време на превозот.

(2) Ако го задржал правото да располага со предметот на превозот, продавачот може да бара предметот да не му биде предаден на купувачот во местото на определувањето додека не ќе ја исплати цената, а купувачот не е должен да ја исплати цената пред да има можност да го прегледа предметот.

(3) Меѓутоа, кога договорот предвидува плаќање со предавање на соодветна исправа, купувачот нема право да ја одбие исплатата на цената поради тоа што немал можност да го прегледа предметот.

Спречување на предавањето на испратен предмет

Член 477

(1) Ако по испраќањето на предметот до купувачот се покаже дека неговите материјални прилики се такви што основано може да се посомнева дека тој ќе може да ја исплати цената, продавачот може да го спречи предавањето на предметот на купувачот, дури и кога овој веќе има во рацете исправа која го овластува да бара предавање на предметот.

(2) Меѓутоа, продавачот не може да го спречи предавањето, ако го бара некое трето лице кое е уреден имател на исправа која го овластува да бара предавање на предметот, освен ако исправата содржи резерви во поглед на дејството на преносот или ако продавачот докаже дека имателот на исправата кога ја прибавувал, постапил свесно на штета на продавачот.

Отсек 2

ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНИТЕ НЕДОСТАТОЦИ

I. ЗА МАТЕРИЈАЛНИТЕ НЕДОСТАТОЦИ ВООПШТО

Материјални недостатоци за кои одговара продавачот

Член 478

(1) Продавачот одговара за материјалните недостатоци на предметот што тој ги имал во моментот на преминувањето на ризикот врз купувачот, без оглед дали тоа му било познато.

(2) Продавачот одговара и за оние материјални недостатоци што ќе се појават по преминувањето на ризикот врз купувачот ако се последица од причина што постоела пред тоа.

(3) Незначителниот материјален недостаток не се зема предвид.

Кога постојат материјални недостатоци

Член 479

Недостаток постои:

1) ако предметот ги нема потребните својства за негова редовна употреба или за промет;

2) ако предметот ги нема потребните својства за особена употреба за која го набавува купувачот, а која му била позната на продавачот, или морала да му биде позната;

3) ако предметот ги нема својствата и одлики што се изречно или премолчно договорени односно пропишани;

4) кога продавачот предал предмет кој не е соодветен на мострата или на моделот, освен ако мострата или моделот се покажани само заради извештување.

Недостатоци за кои продавачот не одговара

Член 480

(1) Продавачот не одговара за недостатоците од точ. 1) и 3) на претходниот член, ако во моментот на склучувањето на договорот му биле познати на купувачот, или не можеле да му останат непознати.

(2) Се смета дека на купувачот не можеле да му останат непознати оние недостатоци што грижливо лице со просечно знаење и искуство на лице со исто занимање и струка како купувачот би можело лесно да ги забележи при вообичаениот преглед на предметот.

(3) Но, продавачот одговара и за недостатоците што купувачот можел лесно да ги забележи ако изјавил дека предметот нема никакви недостатоци или дека предметот има определени својства или одлики.

Преглед на предметот и видливи недостатоци

Член 481

(1) Купувачот е должен применити предмет на вообичаен начин да го прегледа или да го даде на преглед, штом тоа според редовниот тек на работите е можно, и за видливите недостатоци да го извести продавачот во рок од осум дена, а кај договор во стопанството без одлагање, инаку го губи правото што му припаѓа по тој основ.

(2) Кога прегледот е извршен во присуство на обете страни, купувачот е должен своите забелешки поради видливите недостатоци да му ги соопшти на продавачот веднаш, инаку го губи правото што му припаѓа по тој основ.

(3) Ако купувачот го експедирал предметот натаму без претовар, а на продавачот при склучува-

њето на договорот му била позната или морала да му биде позната можноста за такво натамошно експедирање, прегледот на предметот може да биде одложен до неговото пристигнување во новото место на определување, и во тој случај купувачот е должен да го извести продавачот за недостатоците штом, според редовниот тек на работите, можел за нив да узнае од своите клиенти.

Скриени недостатоци

Член 482

(1) Кога по приемот на предметот од страна на купувачот ќе се покаже дека предметот има некој недостаток што не можел да се открие со вообичаениот преглед при преземањето на предметот (скриен недостаток), купувачот е должен, под закана на губење на правото, за тој недостаток да го извести продавачот во рок од осум дена, сметајќи од денот кога го открил недостатокот, а кај договор во стопанството без одлагање.

(2) Продавачот не одговара за недостатоците што ќе се покажат откако ќе изминат шест месеци од предавањето на предметот, освен кога со договорот е определен подолг рок.

Рокови во случај на поправка, замена и сл.

Член 483

Кога поради некој недостаток дошло до поправка на предметот, испорака на друг предмет, замена на делови и слично, роковите од претходните два члена почнуваат да течат од предавањето на поправениот предмет, предавањето на другиот предмет, извршената замена на делови и слично.

Известување за недостатокот

Член 484

(1) Во известувањето за недостатокот на предметот купувачот е должен поблиску да го опише недостатокот и да го повика предавачот да го прегледа предметот.

(2) Ако известувањето за недостатокот кое купувачот навремено го испратил до продавачот со препорачано писмо, телеграма, или на некој друг сигурен начин, задолжни или воопшто не стигне до продавачот, се смета дека купувачот ја извршил својата обврска да го извести продавачот.

Значење на фактот дека продавачот знаел за недостатокот

Член 485

Купувачот не го губи правото да се повика на некој недостаток и кога не ја извршил својата обврска предметот да го прегледа без одлагање, или обврската во определениот рок да го извести продавачот за постоенето на недостатокот, како и кога недостатокот се покажал дури по истекот на шест месеци од предавањето на предметот, ако тој недостатокот му бил познат на продавачот или не можел да му остане непознат.

Договорно ограничување или исклучување на одговорноста на продавачот за материјалните недостатоци

Член 486

(1) Договорачите можат да ја ограничат или сосема да ја исклучат одговорноста на продавачот за материјалните недостатоци на предметот.

(2) Одредбата од договорот за ограничување или исклучување на одговорноста за недостатоците на предметот е ништовен, ако недостатокот му бил познат на продавачот, а тој за него не го извештил купувачот, како и тогаш кога продавачот ја наметнал таа одредба користејќи ја својата посебна монопольска положба.

(3) Купувачот кој се откажал од правото да го раскине договорот поради недостатоци на предметот ги задржува другите права поради тие недостатоци.

Принудна јавна продажба

Член 487

Имателот чиј предмет е продаден на принудна јавна продажба не одговара за недостатоците на предметот.

II. ПРАВА НА КУПУВАЧОТ

Исполнување, намалување на цената, раскинување на договорот, надомест на штетата

Член 488

(1) Купувачот кој навремено и уредно го известил продавачот за недостатокот може:

- 1) да бара од продавачот да го отстрани недостатокот или да му предаде друг предмет без недостаток (исполнување на договорот);
- 2) да бара намалување на цената;
- 3) да изјави дека го раскинува договорот.

(2) Во секој од овие случаи купувачот има право и на надомест на штетата.

(3) Покрај тоа, и независно од тоа, продавачот му одговара на купувачот и за штетата што овој поради недостатокот на предметот ја претрпел на другите свои добра, и тоа според општите правила за одговорноста за штета.

Неисполнување на договорот во разумен рок

Член 489

Ако купувачот не го добие бараното исполнување на договорот во разумен рок, тој го задржува правото да го раскине договорот или да ја намали цената.

Кога купувачот може да го раскине договорот

Член 490

(1) Купувачот може да го раскине договорот само ако претходно му оставил на продавачот дополнителен примерен рок за исполнување на договорот.

(2) Купувачот може да го раскине договорот и без оставање на дополнителен рок ако продавачот, по известувањето за недостатоците, му соопштил дека нема да го исполни договорот, или ако од околностите на конкретниот случај очигледно произлегува дека продавачот не ќе може да го исполни договорот ни во дополнителниот рок.

Неисполнување на договорот во дополнителниот рок

Член 491

Ако продавачот во дополнителниот рок не го исполни договорот, тој се раскинува според самиот закон, но купувачот може да го одржи ако без одлагање му изјави на продавачот дека договорот го одржува во сила.

Делумни недостатоци

Член 492

(1) Кога само дел од предадениот предмет има недостатоци, или кога е предаден само дел од предметот односно помало количество од договореното, купувачот може да го раскине договорот во смисла

на претходните членови само во поглед на делот што има недостатоци, или само во поглед на делот или количеството што недостигаат.

(2) Купувачот може да го раскине целиот договор само ако договореното количество или предметиот предмет сочинува целина, или ако купувачот инаку има оправдан интерес да го прими договорениот предмет или количество во целост.

Кога продавачот му дал на купувачот поголемо количество

Член 493

(1) Со договорот за продажба во стопанството, кога продавачот на предмети определени според родот му дал на купувачот поголемо количество отколку што е договорено, а купувачот во разумен рок не изјавил дека го одбива вишокот, се смета дека го примил и тој вишок, па е должен да го плати по истата цена.

(2) Ако купувачот одбие да го прими вишокот, продавачот е должен да му ја надомести штетата на купувачот.

Кога е определена една цена за повеќе предмети

Член 494

(1) Кога со еден договор и за една цена се продадени повеќе предмети или една група предмети, па само некои од нив имаат недостатоци, купувачот може да го раскине договорот само во поглед на тие предмети, а не и на другите.

(2) Меѓутоа, ако тие сочинуваат една целина така што нивното раздвојување би било штетно, купувачот може да го раскине целиот договор, или ако тој сепак изјави дека го раскинува договорот само во поглед на предметите со недостаток, продавачот од своја страна може да го раскине договорот и во поглед на другите предмети.

Губење на правото да се раскине договорот поради недостаток

Член 495

(1) Купувачот го губи правото да го раскине договорот поради недостаток на предметот кога му е невозможно да го врати предметот или да го врати во состојбата во која го примил.

(2) Сепак, купувачот може да го раскине договорот поради некој недостаток на предметот ако предметот напослно или делумно пропаднал или е оштетен поради недостатокот што го оправдува раскинувањето на договорот, или поради некој настан што не потекнува од него ниту од некое лице за кое одговара тој.

(3) Истото важи ако предметот напослно или делумно пропаднал, или е оштетен поради обврската на купувачот да го прегледа предметот, или ако купувачот пред да се открие недостатокот потрошил или изменил еден дел од предметот во текот на неговата редовна употреба, како и ако оштетувањето или измената се без значење.

Зачувување на другите права

Член 496

Купувачот кој поради невозможност да го врати предметот или да го врати во состојбата во која го примил го загубил правото да го раскине договорот, ги задржува другите права што му ги дава законот поради постоењето на некој недостаток.

Дејства на раскинувањето поради недостаток

Член 497

(1) Раскинувањето на договорот поради недостаток на предметот произведува исти дејства како и раскинувањето на двостраните договори поради неисполнување.

(2) Купувачот му должи на продавачот надомест за користа од предметот и кога му е невозможно да го врати целиот или еден негов дел, а договорот е сепак раскинат.

Намалување на цената

Член 498

Намалувањето на цената се врши според сразмерот помеѓу вредноста на предметот без недостаток и вредноста на предметот со недостаток во време на склучувањето на договорот.

Постапно откривање на недостатоците

Член 499

Купувачот кој постигнал намалување на цената поради постоењето на некој недостаток, може да го раскине договорот или да бара ново намалување на цената ако дополнително се открие некој друг недостаток.

Губење на правата

Член 500

(1) Правата на купувачот кој навремено го известил продавачот за постоењето на недостаток се гаснат по истекот на една година, сметајќи од денот кога е испратено известувањето до продавачот, освен ако со продавачова измама купувачот бил спречен да ги употреби.

(2) Меѓутоа, купувачот кој навремено го известил продавачот за постоењето на недостаток може, по истекот на овој рок, ако уште не ја исплатил цената, да го истакне своето барање цената да се намали или да му се надомести штетата како приговор против продавачовото барање да му се исплати цената.

III. ГАРАНЦИЈА ЗА ИСПРАВНОТО ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ПРОДАДЕНИОТ ПРЕДМЕТ

Одговорност на продавачот и на производителот

Член 501

(1) Кога продавачот на некоја машина, мотор, некој апарат или други слични предмети, кои спаѓаат во таканаречените технички стоки, му предал на купувачот гарантен лист со кој производителот го гарантира исправното функционирање на предметот во текот на определено време, сметајќи од неговото предавање на купувачот, купувачот може, ако предметот не функционира исправно, да бара, како од продавачот така и од производителот, да го поправи предметот во разумен рок или ако тоа не го стори наместо него да му предаде предмет кој функционира исправно.

(2) Со овие правила не се засега во правилата за одговорноста на продавачот за недостатоци на предметот.

Барање поправка или замена

Член 502

(1) Купувачот може поради неисправното функционирање да бара од продавачот односно од производителот поправка или замена на предметот во текот на гарантниот рок, без оглед на тоа кога се појавил недостатокот во функционирањето.

(2) Тој има право на надомест на штетата што ја претрпел поради тоа што бил лишен од употребата на предметот од моментот на барањето поправка или замена до нивното извршување.

Продолжување на гарантниот рок**Член 503**

(1) Во случај на помала поправка, гарантниот рок се продолжува онолку колку што купувачот бил лишен од употребата на предметот.

(2) Меѓутоа, кога поради неисправното функционирање е извршена замена на предметот, или негова суштествена поправка, гарантниот рок почнува повторно да тече од замената односно од враќањето на поправениот предмет.

(3) Ако е заменет или суштествено поправен само некој дел од предметот, гарантниот рок почнува повторно да тече само за тој дел.

Раскинување на договорот и намалување на цената**Член 504**

Ако продавачот не изврши во разумен рок поправка или замена на предметот, купувачот може да го раскине договорот или да ја намали цената и да бара надомест на штетата.

Трешници и ризик**Член 505**

(1) Продавачот односно производителот е должен на своја сметка да го пренесе предметот до местото каде што треба да се поправи односно да се замени, како и поправениот односно заменетиот предмет да му го врати назад на купувачот.

(2) За тоа време продавачот односно производителот го поднесува ризикот за пропаѓање или оштетување на предметот.

Одговорност на кооперантите**Член 506**

Кога во изработката на одделни делови од предметот или во извршувањето на одделни дејствија учествувале повеќе самостојни производители, нивната одговорност спрема финалниот производител за неисправното функционирање на предметот кое потекнува од тие делови или од тие дејствија престанува кога ќе престане одговорноста на финалниот производител спрема купувачот на предметот.

Губење на правата**Член 507**

Правата на купувачот спрема производителот по основ на гарантниот лист се гаснат по истекот на една година, сметајќи од денот кога барал од него поправка или замена на предметот.

Отсек 3**ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРАВНИТЕ НЕДОСТАТОЦИ (ЗАШТИТА ОД ЕВИКЦИЈА)****Правни недостатоци****Член 508**

(1) Продавачот одговара ако врз продадениот предмет постои некое право на трет што го исклучува, намалува или ограничува правото на купувачот, а за чие постоење купувачот не е известен, ниту се согласил да го земе предметот оптоварен со тоа право.

(2) Продавачот на некое друго право гарантира дека тоа постои и дека нема правни пречки за неговото остварување.

Известување на продавачот**Член 509**

Кога ќе се покаже дека трето лице полага некое право врз предметот, купувачот е должен да го извести продавачот за тоа, освен ако тоа на продавачот веќе му е познато, и да го повика во разумен рок да го ослободи предметот од правото или претензијата на трет или, кога предмет на договорот се предмети определени според родот, да му испорача друг предмет без правен недостаток.

Санкции на правните недостатоци**Член 510**

(1) Ако продавачот не постапи според барањето на купувачот, во случај на одземање на предметот од купувачот, договорот се раскинува според самиот закон, а во случај на намалување или ограничување на правото на купувачот, купувачот може по свој избор да го раскине договорот или да бара сразмерно намалување на цената.

(2) Ако продавачот не го задоволи барањето на купувачот во разумен рок да го ослободи предметот од правото или претензиите на трет, купувачот може да го раскине договорот ако поради тоа неговата цел не може да се оствари.

(3) Во секој случај купувачот има право на надомест на претрпената штета.

(4) Меѓутоа, ако купувачот во моментот на склучувањето на договорот знаел за можноста предметот да му биде одземен, или да му биде намалено или ограничено неговото право, нема право на надомест на штетата ако таа можност се оствари, но има право да бара враќање односно намалување на цената.

Кога купувачот не ќе го известува продавачот**Член 511**

Купувачот кој, не известувајќи го продавачот, се впуштил во спор со трет и спорот го загубил, сепак може да се повика на продавачовата одговорност за правните недостатоци, освен ако продавачот докаже дека тој располагал со средства да се одбие барањето на третото лице.

Кога правото на трет е очигледно основано**Член 512**

(1) Купувачот има право да се повика на продавачовата одговорност за правните недостатоци и кога без известување на продавачот и без спор го признал очигледното основано право на третиот.

(2) Ако купувачот му исплатил на трет извесна сума пари за да се откаже од своето очигледно право, продавачот може да се ослободи од својата одговорност ако му ја надомести на купувачот исплатената сума и претрпената штета.

Договорно ограничување или исклучување на продавачовата одговорност**Член 513**

(1) Одговорноста на продавачот за правните недостатоци може со договор да се ограничи или сооптем да се исклучи.

(2) Но, ако во времето на склучувањето на договорот на продавачот му бил познат или не можел да му остане непознат некој недостаток во неговото право, одредбата од договорот за ограничување или за исклучување на одговорноста за правните недостатоци е ништовна.

Ограничување од јавноправна природа**Член 514**

Продавачот одговара и за посебните ограничувања од јавноправна природа што на купувачот не му биле познати, ако тој знаел за нив или знаел дека можат да се очекуваат, а не му ги соопштил на купувачот.

Губење на правото**Член 515**

(1) Правото на купувачот по основ на правните недостатоци се гаси со истекот на една година од унавањето за постосњето на правото на трет.

(2) Но, ако третото лице пред истекот на тој рок повело спор, а купувачот го повикал продавачот да се замени во спорот, правото на купувачот се гаси дури со истекот на шест месеци по правосилно завршениот спор.

ОДДЕЛ 4**ОБВРСКИ НА КУПУВАЧОТ****Отсек 1****ИСПЛАТА НА ЦЕНИТЕ****Време и место на исплатата****Член 516**

(1) Купувачот е должен да ја плати цената во времето и на местото определено во договорот.

(2) Во недостиг на договорна одредба или на поинакви обичаи, плаќањето се врши во моментот и во местото во кое се врши предавањето на предметот.

(3) Ако цената не мора да се плати во моментот на предавањето, плаќањето се врши во живеалиштето односно во седиштето на продавачот.

Камата во случај на продажба на кредит**Член 517**

Ако предметот продаден на кредит дава плодови или некакви други користи, купувачот должи камата од кога му е предаден предметот без оглед на тоа дали втасала обврската за исплата на цената.

Исплата на цената во случај на последователни испораки**Член 518**

(1) Во случај на последователни испораки, купувачот е должен да ја исплати цената за секоја испорака во моментот на нејзиното преземање, освен ако нешто друго е договорено или произлегува од околностите на работата.

(2) Ако во договорот со последователни испораки купувачот му дал аванс на продавачот, првите испораки се наплатуваат од авансот, ако не е договорено нешто друго.

Отсек 2**ПРЕЗЕМАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ****Член 519**

(1) Преземањето на предметот се состои во вршење на потребните дејствија за да биде возможно предавањето, како и во однесување на предметот.

(2) Ако купувачот без оправдана причина одбие да го преземе предметот чие предавање му е попушено на договорениот или вообичаениот начин и на време, продавачот може, ако има основана причина да се посомнева дека купувачот нема да ја исплати цената, да изјави дека го раскинува договорот.

ОДДЕЛ 3**ОБВРСКА ЗА ЧУВАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ ЗА СМЕТКА НА СОДОВОРАЧОТ****Случаи на обврска за чување****Член 520**

(1) Кога поради задоцнување на купувачот ризикот преминал врз купувачот пред предавањето на предметот, продавачот е должен да го чува предметот со внимание на добар стопанственик односно добар домаќин и за таа цел да ги преземе потребните мерки.

(2) Истото важи и за купувачот кога предметот му е врачен, а тој сака да му го врати на продавачот, било поради тоа што го раскинал договорот, било поради тоа што барал друг предмет наместо него.

(3) И во едниот и во другиот случај договаработ кој е должен да ги преземе мерките за зачувување на предметот има право на надомест на трошоците потребни заради зачувување на предметот.

Кога купувачот не сака да го прими предметот што му е упатен**Член 521**

Купувачот кој не сака да го прими предметот што му е упатен во местото на определувањето и таму ставен на располагање, должен е да го преземе за сметка на продавачот, ако овој не е присутен во местото на определувањето, ниту таму има некој што би го презел за него, а под услов ако е тоа можно без исплата на цената и без поголеми негоди или претерани трошоци.

Права на страната што е должна да го чува предметот**Член 522**

Договорната страна која, според претходните одредби, е должна да преземе мерки за зачувување на предметот може, под условите и со последиците наведени во одредбите на овој закон за полагањето кај судот и за продажбата на предметот што се должи, да го положи кај суд, да го предаде на чување на некој друг, или да го продаде за сметка на другата страна.

ОДДЕЛ 6**НАДОМЕСТ НА ШТЕТАТА ВО СЛУЧАЈ НА РАСКИНУВАЊЕ НА ПРОДАЖБАТА****Општо правило****Член 523**

Кога продажбата е раскината поради повреда на договорот од страна на еден договаработ, другата страна има право на надомест на штетата што ја трпи поради тоа, според општите правила за надомест на штетата настаната со повреда на договорот.

Кога предметот има тековна цена**Член 524**

(1) Кога продажбата е раскината поради повреда на договорот од страна на еден договаработ, а предметот има тековна цена, другата страна може да ја бара разликата помеѓу цената определена со договорот и тековната цена на денот на раскинувањето на договорот на пазарот во местото во кое е извршена работата.

(2) Ако на пазарот во местото во кое е извршена работата нема тековна цена, за пресметување на

висоцината на надоместот се зема во сметка тековната цена на пазарот кој би можел да го замени во дадениот случај, кој која треба да се додаде разликата во трошоците на превозот.

Кога е извршена продажба или купувачка заради покритие

Член 525

(1) Кога предмет на продажбата е извесно количество предмети определени според родот, на едната страна не ја изврши својата обврска на време, другата страна може да изврши продажба заради покритие односно купување заради покритие, и да ја бара разликата помеѓу цената определена со договорот и цената на продажбата односно на купувањето заради покритие.

(2) Продажбата односно купувањето заради покритие мора да биде извршено во разумен рок и на разумен начин.

(3) За намерата да се изврши продажба односно купувачка, доверителот е должен да го извести должникот.

Надомест на другата штета

Член 526

Покрај правото на надомест на штетата според правилата од претходните членови, страната верна на договорот има право и на надомест на поголемата штета, доколку ја претрпела.

ОДДЕЛ 7

СЛУЧАИ НА ПРОДАЖБА СО ОСОБЕНИ ПОГОДБИ

Отсек 1

ПРОДАЖБА СО ПРАВО НА ПРВЕНСТВЕНО КУПУВАЊЕ

Норм

Член 527

Со договорната одредба за правото на првенствено купување купувачот се обврзува да го извести продавачот за намерата да му го продаде предметот на определено лице, како и за условите на таа продажба, и да му понуди тој да го купи предметот за истата цена.

Рокви за вршење на правото и за исплата на цената

Член 528

(1) Продавачот е должен да го извести купувачот на сигурен начин за својата одлука да го користи правото на првенствено купување во рок од еден месец, сметајќи од денот кога купувачот го извештил за намерата да изврши продажба на трето лице.

(2) Истовремено со изјавата дека тој го купува предметот, продавачот е должен да ја исплати цената договорена со третото лице, или да ја положи кај судот.

(3) Ако во договорот со трет е предвиден рок за исплата на цената, продавачот може да го користи тој рок само ако даде доволно обезбедување.

Можност за наследување и отуѓување

Член 529

Правото на првенствено купување на подвижни предмети не може ниту да се отуѓи ниту да се наследува, доколку со законот не е определено поинаку.

Во случај на принудна јавна продажба

Член 530

(1) Во случај на принудна јавна продажба продавачот не може да се повикува на своето право на првенствено купување.

(2) Но, продавачот чие право на првенствено купување било запишано во јавната книга може да бара поништување на јавната продажба, ако не бил посебно повикан да ѝ присуствува.

Траење на правото на првенствено купување

Член 531

(1) Правото на првенствено купување престанува по пет години од склучувањето на договорот, ако не е договорено дека тоа ќе престане порано.

(2) Договорениот подолг рок се сведува на рок од пет години.

Кога е извршен пренос на сопственоста без известување на продавачот

Член 532

(1) Ако купувачот продал предмет и неговата сопственост ја пренел врз трет не известувајќи го продавачот, и ако на третиот му било познато или не можело да му остане непознато дека продавачот има право на првенствено купување, продавачот може, во рок од шест месеци, сметајќи од денот кога узнал за овој пренос, да бара преносот да се поништи и предметот да му се отстапи нему под истите услови.

(2) Ако купувачот неточно го извештил продавачот за условите на продажбата на трет, и ако на третиот тоа му било познато или не можело да му остане непознато, овој рок од шест месеци почнува да тече од денот кога продавачот узнал за точните услови на договорот.

(3) Правото на првенствено купување престанува во секој случај по истекот на пет години од преносот на сопственоста на предметот врз трет.

Законско право на првенствено купување

Член 533

(1) За определени лица правото на првенствено купување може да биде установено со закон.

(2) Траењето на законското право на првенствено купување не е ограничено.

(3) Лицата кои според самиот закон имаат право на првенствено купување мораат да бидат известени писмено за намерата да се изврши продажба и за нејзините услови, инаку имаат право да бараат поништување на продажбата.

(4) Правилата за продажбата со право на првенствено купување сообразно се применуваат и врз законското право на првенствено купување.

Отсек 2

КУПУВАЊЕ НА ПРОБА

Норм

Член 534

(1) Кога е договорено дека купувачот ќе го земе предметот под услов да го испроба за да утврди дали одговара на неговите желби, должен е за тоа дали останува при договорот да го извести продавачот во рокот утврден со договорот или со обичајот, а ако таков нема, тогаш во примерениот рок што ќе му го определи продавачот, инаку се смета дека се откажал од договорот.

(2) Ако предметот му е предаден на купувачот за да го проба до определен рок, а тој не го врати без одлагање по истекот на рокот, или ако не му изјави на продавачот дека се откажува од договорот, се смета дека останал при договорот.

Објективна проба

Член 535

Кога пробата е договорена за да се утврди дали предметот има определено својство, или дали е подобен за определена употреба, опстанокот на договорот не зависи од мислењето на купувачот, туку од тоа дали тој навистина ги има тие својства односно дали е подобен за определената употреба.

Ризик

Член 536

Ризикот за случајно пропаѓање или оштетување на предметот предаден на купувачот заради проба го поднесува продавачот до изјавата на купувачот дека останува при договорот односно до истекот на рокот кога купувачот бил должен да му го врати предметот на продавачот.

Купување по преглед односно со резерва да се проба

Член 537

Одредбите за купувањето на проба сообразно се применуваат врз купувањето по преглед и врз купувањето со резерва да се проба.

Отсек 3

ПРОДАЖБА ПО МОСТРА ИЛИ МОДЕЛ

Член 538

(1) Во случај на продажба по мостра или модел, кај договор во стопанството, ако предметот што продавачот му го предал на купувачот не е сообразен со мострата или со моделот, продавачот одговара според прописите за одговорност на продавачот за материјалните недостатоци на предметот, а во другите случаи според прописите за одговорност за неисполнување на обврската.

(2) Продавачот не одговара за недостиг на сообразноста ако мострата односно моделот му го поднел на купувачот само заради известување и приближно определување на особините на предметот без ветување на сообразност.

Отсек 4

ПРОДАЖБА СО СПЕЦИФИКАЦИЈА

Член 539

(1) Ако со договорот е задржано право за купувачот подоцна да ја определи формата, мерата или некои други подробности на предметот, а купувачот не ја изврши оваа спецификација до договорениот датум, или до истекот на разумниот рок, сметајќи од продавачовото барање тоа да го стори, продавачот може да изјави дека го раскинува договорот или да изврши спецификација според она што му е познато за потребите на купувачот.

(2) Ако самиот продавач изврши спецификација, тој е должен да го извести купувачот за нејзините подробности и да му определи разумен рок да изврши самиот поинаква спецификација.

(3) Ако купувачот не ја искористи оваа можност задолжителна е спецификацијата што ја извршил продавачот.

Отсек 5

ПРОДАЖБА СО ЗАДРЖУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА РАСПОЛАГАЊЕ ОДНОСНО НА ПРАВОТО НА СОПСТВЕНОСТ

Услови

Член 540

(1) Продавачот на определен подвижен предмет може со посебна одредба на договорот да го задржи правото на сопственост и по предавањето на предметот на купувачот, сè додека купувачот не ќе ја исплати цената во целост.

(2) Задржувањето на правото има дејство спрема доверителите на купувачот само ако е направено во форма на јавно заверена исправа, пред стечајот на купувачот или пред заплената на предметот.

(3) Над подвижните предмети за кои се водат посебни јавни книги може да се задржи правото на располагање односно правото на сопственост, само ако е тоа предвидено со прописите за уредување и водење на тие книги.

(4) Задржување на правото на располагање не може да се договори кај продажбата на подвижни предмети помеѓу општествените правни лица, освен ако со сојузен закон е определено поинаку.

Ризик

Член 541

Ризикот за случајно пропаѓање или оштетување на предметот го поднесува купувачот од моментот кога предметот му е предаден.

Отсек 6

ПРОДАЖБА СО ОТПЛАТА НА ЦЕНАТА ВО РАТИ

Поим

Член 542

(1) Со договорот за продажба на подвижен предмет со отплата на цената во рати продавачот се обврзува да му предаде на купувачот определен подвижен предмет пред да му биде наплатено исплатената цена, а купувачот се обврзува да ја исплати неговата цена во рати, во определени временски интервали.

(2) Одредбите од овој отсек за продажбата со отплата на цената во рати се применуваат само ако купувачот е поединец.

Форма на договорот

Член 543

Договорот за продажба со отплата на цената во рати мора да биде составен во писмена форма.

Суштествени состојки на договорот

Член 544

(1) Покрај предметот и неговата цена во продажбата за готово, во исправата за договорот мораат под закана од ништовност да бидат наведени: вкупниот износ на сите рати, сметајќи ја и онаа што е извршена во моментот на склучувањето на договорот, износот на одделните рати, нивниот број и нивните рокови.

(2) Исправата за договорот мора под закана од ништовност да содржи одредба дека купувачот може да се откаже од договорот ако тоа писмено му го соопшти на продавачот во рок од три дена од потпишувањето на исправата, и дека од ова право купувачот не може да се откаже однапред.

Право на купувачот да ја исплати цената одеднаш**Член 545**

(1) Купувачот може секогаш да го исплати одеднаш остатокот на цената што ја должи.

(2) Тој остаток се исплатува чист, без договорните камати и без трошоци.

(3) Ништовна е спротивната одредба на договорот.

Раскинување на договорот и барање за целосна исплата на цената**Член 546**

(1) Продавачот може да го раскине договорот ако купувачот падне во задоцнување со почетната рата.

(2) По исплатата на почетната рата продавачот може да го раскине договорот ако купувачот падне во задоцнување со најмалку две последователни рати кои претставуваат најмалку осмина од цената.

(3) По исклучок, продавачот може да го раскине договорот кога купувачот ќе падне во задоцнување со исплатата само на една рата, ако за исплатата на цената не се предвидени повеќе од четири рати.

(4) Во случаите предвидени во ст. 2 и 3 од овој член продавачот може, наместо да го раскине договорот, да бара од купувачот исплата на целиот остаток од цената, но пред тоа барање должен е да му остави на купувачот дополнителен рок од петнаесет дена.

Судско продолжување на роковите за отплата**Член 547**

По барање од купувачот судот може, кога тоа околностите на случајот го оправдуваат, да ги продолжи роковите за исплата на задоцнетите рати, ако купувачот даде обезбедување дека ќе ги изврши своите обврски, и ако поради тоа продавачот не трпи штета.

Ништовност на договорната казна**Член 548**

Ништовна е одредбата на договорот за договорната казна во случај на раскинување на договорот, како и во случај купувачот да падне во задоцнување со исплатата на некоја рата од цената.

Раскинување на договорот**Член 549**

(1) Во случај на раскинување на договорот, продавачот е должен да му ги врати на купувачот примени рати со законската камата од денот кога ги примили, и да му ги надомести нужните трошоци што ги направил за предметот.

(2) Од своја страна, купувачот е должен да му го врати предметот на продавачот во состојбата во која бил кога му бил предаден и да му даде надомест за неговото употребување до раскинувањето на договорот.

Примена на правилата за продажбата со отплата на цената во рати**Член 550**

(1) Правилата за продажбата со отплата на цената во рати важат и во случај на други погодби што имаат иста суштина, како што е на пример, договорот за закуп со одредба дека предметот што е даден во закуп ќе пречине во сопственост на закупецот ако плаќа закупнина за определено време.

(2) Тие ќе се применуваат и во случај на заем даден на купувачот и наменет за купување на определени предмети ако заемодавецот и продавачот се спогодили купувачот, за предметот што продавачот му го продал, да му ја отплатува на заемодавецот цената во рати, според договорот склучен помеѓу купувачот и продавачот.

Ништовност на одредбите неповолни за купувачот**Член 551**

Ништовни се одредбите од договорот за продажба со отплата на цената во рати, кои би биле несповолни за купувачот од одредбите на оваа глава, освен одредбите за задржување на правото на располагање односно на правото на сопственост.

Глава VIII**РАЗМЕНА****Поим****Член 552**

(1) Со договорот за размена секој договарач се обврзува спрема својот содоговарач да му го предаде предметот што се разменува така што тој да стекне право на располагање односно право на сопственост.

(2) Предмет на размена можат да бидат и преносливи права.

Дејства на договорот за размена**Член 553**

Од договорот за размена настануваат за секој договарач обврските и правата што од договорот за продажба настануваат за продавачот.

Глава IX**ПРОДАВЕН НАЛОГ****Поим****Член 554**

(1) Со договорот за продавен налог се обврзува налогопримачот определен подвижен предмет, што му го предал налогодавецот, да го продаде за определена цена во определен рок или во тој рок да му го врати на налогодавецот.

(2) Продавниот налог не може да се отповика.

Ризик за пропаѓање и оштетување на предметот**Член 555**

Предметот предаден на налогопримачот му останува на налогодавецот и тој го поднесува ризикот за негово случајно пропаѓање или оштетување, но тој не може да располага со него додека не ќе му биде вратен.

Кога се смета дека налогопримачот го купил предметот**Член 556**

(1) Ако налогопримачот не го продаде предметот и не му ја предаде определената цена на налогодавецот до определениот рок, ниту го врати во тој рок, се смета дека тој го купил предметот.

(2) Но, неговите доверители не можат да го запленат предметот додека тој не ќе му ја исплати цената на налогодавецот.

Глава X

ЗАЕМ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 557

(1) Со договорот за заем се обврзува заемодавецот да му предаде на заемопримачот определен износ пари или определено количество други замениви предмети, а заемопримачот се обврзува да му го врати по извесно време истиот износ пари односно истото количество предмети од ист вид и квалитет.

(2) Врз примените предмети заемопримачот стекнува право на располагање односно право на сопственост.

Камата

Член 558

(1) Заемопримачот може да се обврзе покрај главницата да должи и камата.

(2) Во договорите во стопанството заемопримачот должи камата и ако таа не е договорена.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА ЗАЕМОДАВЕЦОТ

Предавање на ветените предмети

Член 559

(1) Заемодавецот е должен да ги предаде определените предмети во договореното време, а ако рокот за предавање не е определен, тогаш кога тоа ќе го побара заемопримачот.

(2) Правото на заемопримачот да бара предавање на определени предмети застарува за три месеци од паѓањето на заемодавецот во задолжување, а во секој случај за една година од склучувањето на договорот.

Лоши материјални прилики на заемопримачот

Член 560

(1) Ако се покаже дека материјалните прилики на заемопримачот се такви што е неизвесно дали тој ќе биде во состојба да го врати заемот, заемодавецот може да одбие да ја изврши својата обврска за предавање на ветените предмети ако во време на склучувањето на договорот не го знаел тоа, како и ако влошувањето на заемопримачовите материјални прилики настанало по склучувањето на договорот.

(2) Но, тој е должен да ја изврши својата обврска ако заемопримачот или некој друг за него даде доволно обезбедување.

Штета поради недостатоци на зајмени предмети

Член 561

(1) Заемодавецот е должен да му ја надомести на заемопримачот штетата што би му била причинета поради материјалните недостатоци на зајмените предмети.

(2) Но, ако е заемот без надомест, тој е должен да ја надомести штетата само ако недостатоците на предметите му биле познати или не можеле да му останат непознати, а тој за нив не го известил заемопримачот.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА ЗАЕМОПРИМАЧОТ

Рок за враќање на заемот

Член 562

(1) Заемопримачот е должен да го врати во договорениот рок истото количество предмети, од ист вид и квалитет.

(2) Ако договарачите не го определиле рокот за враќање на заемот, ниту тој може да се определи од околностите на заемот, заемопримачот е должен да го врати заемот по истекот на примерениот рок кој не може да биде пократок од два месеца сметајќи од барањето на заемодавецот да му се врати заемот.

Избор при враќањето на заемот

Член 563

(1) Ако на заем не се дадени пари, а договорено е заемопримачот да го врати заемот во пари, заемопримачот сепак е овластен да ги врати по свој избор зајмените предмети или износот на пари кој одговара на вредноста на тие предмети во времето и во местото што со договорот се определени за враќање.

(2) Истото важи и во случај кога не е можно да се врати исто количество предмети од ист вид и со ист квалитет.

Откажување од договорот

Член 564

Заемопримачот може да се откаже од договорот пред да му ги предаде заемодавецот определените предмети, но ако поради тоа би настанала каква и да било штета за заемодавецот, должен е да ја надомести.

Враќање на заемот пред рокот

Член 565

Заемопримачот може да го врати заемот и пред рокот определен за враќање, но должен е однапред да го извести заемодавецот за својата намера и да му ја надомести штетата.

ОДДЕЛ 4

НАМЕНСКИ ЗАЕМ

Член 566

Ако со договорот е определена целта за која заемопримачот може да ги употреби зајмените пари, па тој ги употреби за некоја друга цел, заемодавецот може да изјави дека го раскинува договорот.

Глава XI

ЗАКУП

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 567

(1) Со договорот за закуп се обврзува закуподавецот да му предаде определен предмет на закупецот на употреба, а овој се обврзува за тоа да му плаќа определена закупнина.

(2) Употребата го опфаќа и користењето на предметот (прибирањето на плодите) ако не е поинаку договорено или вообичаено.

Примена на посебните прописи

Член 568

Одредбите од оваа глава нема да се применуваат врз закупните уредени со посебни прописи.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА ЗАКУПОДАВЕЦОТ

Предавање на предметот

Член 569

(1) Закуподавецот е должен да му го предаде на закупецот закупениот предмет во исправна состојба, заедно со неговите припадници.

(2) Предметот е во исправна состојба, ако е во состојбата определена со договорот, а во недостиг на договор, во состојба да може да послужи за употребата заради која е склучен договорот.

Одржување на предметот

Член 570

(1) Закуподавецот е должен да го одржува предметот во исправна состојба за време на траењето на закупот и заради тоа да врши потребни поправки на него.

(2) Тој е должен на закупецот да му ги надомести трошоците што овој ги направил за одржувањето на предметот, а кои тој самиот би бил должен да ги направи.

(3) Трошоците за ситни поправки предизвикани од редовната употреба на предметот, како и трошоците при самата употреба, паѓаат врз товар на закупецот.

(4) За потребата од поправка, закупецот е должен да го извести закуподавецот.

Раскинување на договорот и намалување на закупнината поради поправки

Член 571

(1) Ако потребните поправки на закупениот предмет ја попречуваат неговата употреба во значителна мера и за подолго време, закупецот може да го раскине договорот.

(2) Тој има право на намалување на закупнината сразмерно со организирањето на употребата на предметот поради тие поправки.

Измени на закупен предмет

Член 572

(1) Закуподавецот не може без согласност од закупецот да врши измени на закупениот предмет за време на траењето на закупот, доколку тоа би ја спречувало употребата на предметот.

(2) Ако со измени на предметот би му била на закупецот намалена во извесна мера употребата на предметот, ќе се намали и закупнината во соодветен сразмер.

Одговорност за материјалните недостатоци

Член 573

(1) Закуподавецот му одговара на закупецот за сите недостатоци на закупениот предмет кои ја по-

пречуваат неговата договорена или редовна употреба, без оглед дали знаел за нив или не, како и за недостатоците на својствата или одликите предвидени изречно или премолчно со договорот.

(2) Не се земаат предвид недостатоците кои се од помало значење.

Недостатоци за кои закуподавецот не одговара

Член 574

(1) Закуподавецот не одговара за недостатоците на закупениот предмет кои му биле познати на закупецот во моментот на склучувањето на договорот или кои не можеле да му останат непознати.

(2) Но, закуподавецот одговара за недостатокот на закупениот предмет кој на закупецот поради крајно невнимание му останал непознат, ако тој знаел за тој недостаток и намерно пропуштил за него да го извести закупецот.

Проширување на одговорноста за материјалните недостатоци

Член 575

Закуподавецот одговара за сите недостатоци на закупениот предмет, ако тврдел дека тој нема никакви недостатоци.

Договорно исклучување или ограничување на одговорноста

Член 576

(1) Одговорноста за материјалните недостатоци на закупениот предмет може да биде со договор исклучена или ограничена.

(2) Одредбата од договорот со кој оваа одговорност се исклучува или ограничува е ништовна ако закуподавецот знаел за недостатоците и намерно пропуштил за нив да го извести закупецот или ако недостатокот е таков што ја оневозможува употребата на закупениот предмет, како и тогаш кога закуподавецот ја наметнал таа одредба користејќи ја својата монополска положба.

Известување на закуподавецот за недостатоци и опасности

Член 577

(1) Закупецот е должен да го извести закуподавецот без непотребно одлагање за секој недостаток на закупениот предмет кој би се покажал во текот на закупот, освен ако закуподавецот знае за недостатокот.

(2) Тој исто така е должен да го извести закуподавецот за секоја непредвидена опасност која во текот на закупот би му се закинала на закупениот предмет, за да може да ги преземе потребните мерки.

(3) Закупецот што не ќе го извести закуподавецот за појавениот недостаток или за настанатата опасност, за кои овој не знаел, го губи правото на надомест на штетата што би ја претрпел поради постоењето на недостатокот или настанатата опасност за закупениот предмет, а е должен да ја надомести штетата што би ја претрпел закуподавецот поради тоа.

Права на закупецот кога предметот има некој недостаток

Член 578

(1) Ако во моментот на предавањето закупениот предмет има некој недостаток кој не може да се отстрани, закупецот може, по свој избор, да го раскине договорот или да бара намалување на закупнината.

(2) Кога предметот има некој недостаток кој може да се отстрани без поголеми незгоди за закупецот,

а предавањето на предметот во определениот рок не било суштествена состојка на договорот, закупецот може да бара од закупадавецот или отстранување на недостатокот во примерен рок или намалување на закупнината.

(3) Ако закупадавецот не го отстрани недостатокот во дополнителниот примерен рок што му го определил закупецот, закупецот може да го раскисне договорот или да бара намалување на закупнината.

(4) Во секој случај закупецот има право на надомест на штетата.

Кога недостатокот ќе настане во текот на закупот и кога предметот го нема договореното или вообичаеното својство

Член 579

(1) Одредбите од претходниот член се применуваат и во случај кога во текот на закупот ќе настане некој недостаток на закупениот предмет.

(2) Тие се применуваат и во случаите кога закупениот предмет нема некое својство кое според договорот или обичајот треба да го има или кога тоа својство ќе го загуби во текот на закупот.

Одговорност на закупадавецот за правните недостатоци

Член 580

(1) Кога некој трет претендира да врши некое право врз закупениот предмет или врз некој негов дел, и со свое барање се обрати до закупецот, како и ако самовласно го одземе предметот од закупецот, овој е должен да го извести за тоа закупадавецот, освен ако тој веќе го знае, инаку ќе одговара за штетата.

(2) Ако се утврди дека на трет му припаѓа некое право кое сосем го исклучува правото на закупецот на употребата на предметот, договорот за закуп се раскинува според самиот закон, а закупадавецот е должен да му ја надомести на закупецот штетата.

(3) Во случај кога со правото на трет само се ограничува правото на закупецот, овој може, по свој избор, да го раскине договорот или да бара намалување на закупнината, и во секој случај надомест на штетата.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА ЗАКУПЕЦОТ

Употреба на предметот според договорот

Член 581

(1) Закупецот е должен да го употребува предметот како добар стопанственик односно добар домаќин.

(2) Тој може да го употребува само онака како што е определено со договорот или со намената на предметот.

(3) Тој одговара за штетата што ќе настане со употребата на закупениот предмет противно на договорот или на неговата намена, без оглед дали го употребувал предметот тој или некое лице кое работи по негов налог, подзакупецот или некое друго лице на кое тој му овозможил да го употребува предметот.

Отказ поради употреба противно на договорот

Член 582

Ако закупецот и по опомената од закупадавецот го употребува предметот противно на договорот или на неговата намена или го занемарува неговото одржување, та постои опасност од значителна штета за закупадавецот, овој може да го откаже договорот без давање на отказан рок.

Плаќање на закупнината

Член 583

(1) Закупецот е должен да ја плаќа закупнината во роковите определени со договорот или со закон, а во недостиг на договор и закон, како што е вообичаено во местото каде што предметот му е предаден на закупецот.

(2) Ако поинаку не е договорено или во местото на предавањето на предметот вообичаено, закупнината се плаќа полугодишно кога предметот е даден под закуп за една или повеќе години, а ако е даден за покусо време, тогаш по истекот на тоа време.

Отказ поради неплаќање на закупнината

Член 584

(1) Закупадавецот може да го откаже договорот за закуп ако закупецот не ја плати закупнината ни во рок од 15 дена откако закупадавецот го повикал да ја плати.

(2) Но, договорот ќе остане во сила ако закупецот го исплати износот на закупнината што ја должи пред да му биде соопштен отказот.

Враќање на закупениот предмет

Член 585

(1) Закупадавецот е должен да го чува закупениот предмет и по престанувањето на закупот да го врати неопштетен.

(2) Предметот се враќа во местото во кое бил предаден.

(3) Закупецот не одговара за истрошеноста на предметот која настанува со неговата редовна употреба, како ни за општетувањата што потекнуваат од неговата дотраеност.

(4) Ако за време на закупот извршил некакви промени на предметот, должен е да го врати во состојбата во која бил кога му е предаден во закуп.

(5) Тој може да ги однесе додатоците што ги направил на предметот ако можат да се одвојат без негово општетување, но закупадавецот може да ги задржи ако му ја надомести нивната вредност во време на враќањето.

ОДДЕЛ 4

ПОДЗАКУП

Кога можат предмети да се дадат во подзакуп

Член 586

(1) Доколку не е договорено поинаку, закупецот може закупениот предмет да му го даде во закуп на друг (подзакуп) или според некој друг основ да му го предаде на употреба, но само ако со тоа не му се нанесе штета на закупадавецот.

(2) Закупецот му гарантира на закупадавецот дека подзакупецот ќе го употребува предметот според договорот за закуп.

Кога закупадавецот може да ја одбие дозволата

Член 587

Кога за давањето на закупен предмет во подзакуп е потребна дозвола од закупадавецот, овој може да ја одбие само од оправдани причини.

Отказ поради недозволен подзакуп

Член 588

Закупадавецот може да го откаже договорот за закуп ако закупениот предмет е даден во подзакуп

без негова дозвола, кога оваа е потребна според законот или според договорот.

Непосредно барање на закуподавецот

Член 589

Закуподавецот може, заради наплата на своите побарувања од закупецот настанати од закупот, да бара непосредно од подзакупецот исплата на износите што овој му ги должи на закупецот по основ на подзакупот.

Престанување на подзакупот според самиот закон

Член 590

Подзакупот престанува во секој случај кога ќе престане закупот.

ОДДЕЛ 5

ОТУГУВАЊЕ НА ЗАКУПЕН ПРЕДМЕТ

Отуѓување по предавањето во закуп

Член 591

(1) Во случај на отуѓување на предмет кој пред тоа му е предаден на некој друг во закуп, прибавувачот на предметот стапува на местото на закуподавецот и по тоа правата и обврските од закупот настануваат помеѓу него и закупецот.

(2) Прибавувачот не може да бара од закупецот да му го предаде предметот пред истекот на времето за кое е договорен закупот, а ако траењето на закупот не е определено ни со договор ни со закон, тогаш пред истекот на отказниот рок.

(3) За обврските на прибавувачот од закупот спрема закупецот одговара пренесувачот како солидарен гарант.

Право на закупнина

Член 592

(1) Ако не е договорено нешто друго, прибавувачот на предметот предаден во закуп има право на закупнина почитувајќи од првиот нареден рок по прибавувањето на предметот, а ако пренесувачот ја примил таа закупнина однапред, должен е да му ја отплати.

(2) Од моментот кога е известен за отуѓувањето на закупениот предмет закупецот може да му ја исплати закупнината само на прибавувачот.

Отуѓување на закупен предмет пред предавањето на закупецот

Член 593

(1) Кога предметот за кој е склучен договор за закуп му е предаден на прибавувачот, а не на закупецот, прибавувачот стапува на местото на закуподавецот и ги презема неговите обврски спрема закупецот ако во моментот на склучувањето на договорот за отуѓување знаел за постоењето на договорот за закуп.

(2) Прибавувачот кој во моментот на склучувањето на договорот за отуѓување не знаел за постоењето на договорот за закуп, не е должен да му го предаде предметот на закупецот, а закупецот може само да бара надомест на штетата од закуподавецот.

(3) За обврските на прибавувачот од закупот спрема закупецот одговара пренесувачот како солидарен гарант.

Отказ на договор поради отуѓување на предметот

Член 594

Кога поради отуѓување на закупен предмет правата и обврските на закуподавецот ќе преминат врз прибавувачот, закупецот може да го откаже договорот во секој случај, почитувајќи ги законските отказни рокови.

ОДДЕЛ 6

ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ЗАКУПОТ

Истек на определеното време

Член 595

(1) Договорот за закуп склучен за определено време престанува со самиот истек на времето за кое е склучен.

(2) Истото важи и во случаите кога во недостиг на волја на договорачите, траењето на закупот е определено со закон.

Премолчно обнопување на закупот

Член 596

(1) Кога по истекот на времето за кое бил склучен договорот за закуп закупецот ќе продолжи да го употребува предметот, а закуподавецот не му се противи на тоа, се смета дека е склучен нов договор за закуп со неопределено траење, под истите услови како и претходниот.

(2) Обезбедувањата што трети лица ги дале за првиот закуп престануваат со истекот на времето за кое бил склучен.

Отказ

Член 597

(1) Договорот за закуп чие траење не е определено ниту може да се определи од околностите или од месните обичаи престанува со отказот што секоја страна може да ѝ го даде на другата, почитувајќи го определениот отказан рок.

(2) Ако должината на отказниот рок не е определена со договор или со закон или со месните обичаи, таа изнесува осум дена со тоа што отказот не може да биде даден во невреме.

(3) Ако закупените предмети се опасни за здравјето, закупецот може да го откаже договорот без давање отказан рок, дури ако и во моментот на склучувањето на договорот го знаел тоа.

(4) Закупецот не може да се откаже од правото од став 3 на овој член.

Пронаѓање на предмет поради виша сила

Член 598

(1) Закупот престанува ако закупениот предмет биде уништен од некој случај на виша сила.

(2) Ако закупениот предмет биде делумно уништен или само оштетен, закупецот може да го раскине договорот или и натаму да остане во закуп и да бара соодветно намалување на закупнината.

Смрт

Член 599

Во случај на смрт на закупецот или на закуподавецот закупот се продолжува со неговите наследници ако не е договорено поинаку.

Глава XII

ДОГОВОР ЗА ДЕЛО

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 600

Со договор за дело вршителот на работата (претприемач, изведувач на работи) се обврзува да изврши определена работа, како што е изработка или поправка на некој предмет или извршување на некоја физичка или интелектуална работа и сл., а нарачувачот се обврзува за тоа да му плати надомест.

Однос со договорот за продажба

Член 601

(1) Договорот со кој едната страна се обврзува да изработи определен подвижен предмет од свој материјал кога постои сомневање се смета како договор за продажба.

(2) Но, договорот останува договор за дело ако нарачувачот се обврзал да даде супституен дел од материјалот потребен за изработка на предметот.

(3) Во секој случај, договорот се смета како договор за дело ако договарачите го имале предвид особено трудот на вршителот на работата.

Квалитет на материјалот на вршителот на работата

Член 602

(1) Кога е договорено вршителот на работата да изработи предмет од свој материјал, а не е определен квалитетот, вршителот на работата е должен да даде материјал со среден квалитет.

(2) Тој му одговара на нарачувачот за квалитетот на употребениот материјал исто како продавачот.

ОДДЕЛ 2

НАДЗОР

Член 603

Нарачувачот има право да врши надзор над извршувањето на работата и да дава упатства кога тоа одговара на природата на работата, а вршителот на работата е должен да му го овозможи тоа.

ОДДЕЛ 3

СКЛУЧУВАЊЕ НА ДОГОВОР СО НАДДАВАЊЕ

Повик за наддавање за цената на работите

Член 604

(1) Повикот упатен до определен или неодреден број лица за наддавање за извршување на определени работи, под определени услови и со определени гаранции, го обврзува повикувачот да склучи договор за тие работи со оној што ќе понуди најниска цена, освен ако таа обврска ја исклучил во повикот за наддавање.

(2) Во случај на исклучување на обврската да се склучи договор, повикот за наддавање се смета како повик до заинтересираните тие да направат понуди на договор под објавените услови.

Повик за наддавање за уметничко или техничко решение на работите за кои постои намера

Член 605

Повикот упатен до определен или неодреден број лица за наддавање за уметничко или техничко решение на работи за кои постои намера го обврзува повикувачот под условите содржани во повикот за наддавање да склучи договор со учесникот во наддавањето чие решение е прифатено од камисијата чиј состав е објавен однапред, освен ако таа обврска ја исклучил во повикот за наддавање.

ОДДЕЛ 4

ОБВРСКИ НА ВРШИТЕЛОТ НА РАБОТАТА

Недостатоци на материјалот

Член 606

(1) Вршителот на работата е должен да му го сврти вниманието на нарачувачот на недостатоците на материјалот што му го предал нарачувачот, а кои ги забележил или морал да ги забележи, инаку ќе одговара за штетата.

(2) Ако нарачувачот барал предметот да се изработи од материјал на чии недостатоци му укажал вршителот на работата, вршителот на работата е должен да постапи според неговото барање, освен ако е очигледно дека материјалот не е подобен за нареданото дело или ако изработката од бараниот материјал би можела да му нанесе штета на угледот на вршителот на работата, во кој случај вршителот на работата може да го раскине договорот.

(2) Вршителот на работата е должен да го предупреди нарачувачот на недостатоците во неговиот налог, како и на другите околности за кои знаел или морал да знае, а кои можат да бидат од значење за нареданото дело или за неговото извршување на време, инаку ќе одговара за штетата.

Обврска да го изврши делото

Член 607

(1) Вршителот на работата е должен да го изврши делото како што е договорено и според правилата на работата.

(2) Тој е должен да го изврши за определеното време, а ако тоа не е определено, тогаш за времето кое разумно е потребно за таквите работи.

(3) Тој не одговара за задоцнувањето настанато поради тоа што нарачувачот не му го предал материјалот на време, или поради тоа што барал измени, или што не му го исплатил авансот што го должи и воопшто за задоцнувањето настанато поради однесувањето на нарачувачот.

Раскинување на договорот поради отстапување од договорните услови

Член 608

(1) Ако во текот на извршувањето на делото се покаже дека вршителот на работата не се придржува кон условите на договорот и воопшто дека не работи како што треба, и дека извршеното дело ќе има недостатоци, нарачувачот може за тоа да го предупреди вршителот на работата и да му определи примесен рок својата работа да ја сообрази со своите обврски.

(2) Ако до истекот на тој рок вршителот на работата не постапи според барањето на нарачувачот, овој може да го раскине договорот и да бара надомест на штетата.

Раскинување на договор пред истекот на рокот**Член 609**

(1) Ако е рокот суштествена состојка на договорот, а вршителот на работата е во толкаво задолжување со започнувањето или завршувањето на работата што да е очигледно дека нема да ја заврши во рокот, нарачувачот може да го раскине договорот и да бара надомест на штетата.

(2) Тој го има тоа право и тогаш кога рокот не е суштествена состојка на договорот, ако поради таквото задолжување нарачувачот очигледно не би имал интерес за исполнување на договорот.

Доверување на извршување работа на трет**Член 610**

(1) Доколку од договорот или од природата на работата не произлегува нешто друго, вршителот на работата не е должен да ја изврши работата лично.

(2) Вршителот на работата и натаму одговара пред нарачувачот за извршувањето на работата и кога работата не ќе ја изврши лично.

Одговорност за соработниците**Член 611**

Вршителот на работата одговара за лицата кои по негов налог работеле врз работата што ја презел да ја изврши, како да ја извршил самиот.

Непосредно барање на соработниците на вршителот на работата од нарачувачот**Член 612**

За наплата на своите побарувања од вршителот на работата, неговите соработници можат да се обрратат непосредно до нарачувачот и да бараат од него да им ги исплати тие побарувања врз товар на сумата што во тој момент му ја должи на вршителот на работата, ако тие побарувања се признаени.

Предавање на изработен предмет на нарачувачот**Член 613**

(1) Вршителот на работата е должен на нарачувачот да му го предаде изработениот или поправениот предмет.

(2) Вршителот на работата се ослободува од оваа обврска ако предметот што го изработил или поправил пропадне од причини за кои тој не одговара.

ОДДЕЛ 5**ОДГОВОРНОСТ ЗА НЕДОСТАТОЦИТЕ****Прегледување на извршеното дело и известување на вршителот на работата****Член 614**

(1) Нарачувачот е должен да го прегледа извршеното дело штом тоа според редовниот тек на работата е возможно и за најдените недостатоци да го извести вршителот на работата без одлагање.

(2) Ако нарачувачот на повик од вршителот на работата да ја прегледа и прими извршената работа тоа не го стори без оправдана причина, ќе се смета дека работата е примена.

(3) По прегледот и примањето на извршената работа вршителот на работата повеќе не одговара за недостатоците што можеле да се забележат со обичен преглед, освен ако знаел за нив а не му ги покажал на нарачувачот.

Скриени недостатоци**Член 615**

(1) Ако подоцна се покаже некој недостаток кој не можел да се открие со обичен преглед, нарачувачот сепак може да се повика на него, под услов за него да го извести вршителот на работата што побргу, а најдолго во рок од еден месец од неговото откривање.

(2) Со истекот на две години од приемот на извршената работа, нарачувачот повеќе не може да се повика на недостатоците.

Престанување на правото**Член 616**

(1) Нарачувачот кој на време го известил вршителот на работата за недостатоците на извршената работа, не може своето право да го остварува по судски пат по истекот на една година од направеното известување.

(2) Но и по истекот на тој рок нарачувачот може, ако за недостатоците на време го известил вршителот на работата, со приговор против барањето на вршителот на работата за исплата на надоместите да го истакне своето право на намалување на надоместите и на надомест на штетата.

Кога вршителот на работата го губи правото да се повика на претходните членови**Член 617**

Вршителот на работата не може да се повика на некоја одредба од претходните членови кога недостатокот се однесува на факти кои му биле познати, или не можеле да му останат непознати, а не му ги соопштил на нарачувачот.

Право да се бара отстранување на недостатоците**Член 618**

(1) Нарачувачот кој уредно го известил вршителот на работата дека извршената работа има некој недостаток, може од него да бара да го отстрани недостатокот и за тоа да му определи примерен рок.

(2) Тој има право и на надомест на штетата што ја трпи поради тоа.

(3) Ако отстранувањето на недостатоците бара претерани трошоци, вршителот на работата може да одбие да го изврши, но во тој случај на нарачувачот, по негов избор, му припаѓа право на намалување на надоместот или на раскинување на договорот, како и право на надомест на штетата.

Раскинување на договорот во посебен случај**Член 619**

Кога извршената работа има таков недостаток кој ја прави неупотреблива или е извршена во спротивност со изречните услови на договорот, нарачувачот може, не барајќи претходно отстранување на недостатокот, да го раскине договорот и да бара надомест на штетата.

Право на нарачувачот во случај на други недостатоци на извршената работа**Член 620**

(1) Кога извршената работа има недостаток поради кој делото не е неупотребливо, односно кога ра-

ботата не е извршена во спротивност со изречните услови на договорот, нарачувачот е должен да му дозволи на вршителот на работата да го отстрани недостатокот.

(2) Нарачувачот може на вршителот на работата да му определи примерен рок за отстранување на недостатокот.

(3) Ако вршителот на работата не го отстрани недостатокот до истекот на тој рок, нарачувачот може, по свој избор, да изврши отстранување на недостатокот за сметка на вршителот на работата, или да го намали надоместот, или да го раскине договорот.

(4) Кога се работи за незначителен недостаток, нарачувачот не може да го користи правото на раскинување на договорот.

(5) Во секој случај тој има право и на надомест на штетата.

Намалување на надоместот

Член 621

Намалување на надоместот се врши во сразмер помеѓу вредноста на извршената работа без недостаток во време на склучувањето на договорот и вредноста што би ја имала во тоа време извршената работа со недостаток.

ОДДЕЛ 6

ОБВРСКА НА НАРАЧУВАЧОТ

Обврска да ја прими работата

Член 622

Нарачувачот е должен да ја прими работата извршена според одредбите на договорот и правилата на работата.

Определување и исплата на надоместот

Член 623

(1) Надоместот се определува со договор, ако не е определено со задолжителна тарифа или со некој друг задолжителен акт.

(2) Ако надоместот не е определен, ќе го утврди судот според вредноста на работата, според нормално потребното време за таква работа, како и според вообичаениот надомест за тој вид работа.

(3) Нарачувачот не е должен да го исплати надоместот пред да ја прегледа извршената работа и да ја одобри, освен ако е договорено поинаку.

(4) Истото важи ако е договорено извршување и предавање на работата во делови.

Претсметка со изречна гаранција

Член 624

(1) Ако надоместот е договорен врз основа на претсметка со изречна гаранција од вршителот на работата за нејзината точност, тој не може да бара зголемување на надомест дури и ако во работата вложил повеќе труд и ако извршувањето на работата барало повеќе трошоци отколку што било предвидено.

(2) Со ова не се исклучува примената на правилата за раскинување и измена на договорот поради промени во околности.

(3) Ако надоместот е договорен врз основа на претсметка без изречна гаранција од вршителот на работата за нејзината точност, па во текот на работата пречекрувањето на претсметката се покаже како неизбежно, вршителот на работата мора за тоа без одлагање да го извести нарачувачот, инаку губи секое побарување поради зголемените трошоци.

ОДДЕЛ 7

РИЗИК

Кога материјалот го дал вршителот на работата

Член 625

(1) Во случај кога вршителот на работата го дал материјалот за изработка на предметот, а предметот ќе биде оштетен или ќе пропадне од која и да е причина пред предавањето на нарачувачот, ризикот го поднесува вршителот на работата и нема право на надомест за дадениот материјал, како ни на надомест за својата работа.

(2) Ако нарачувачот ја прегледал извршената работа и ја одобрил, се смета дека предметот му е предаден, а дека кај вршителот на работата останал на чување.

(3) Ако нарачувачот паднал во задоцнување поради непримање на понудениот предмет, ризикот од случајно пропаѓање или оштетување на предметот преминува врз него.

Кога материјалот го дал нарачувачот

Член 626

(1) Ризикот од случајно пропаѓање или оштетување на предметот го поднесува нарачувачот ако тој го дал материјалот за изработка.

(2) Во тој случај, вршителот на работата има право на надомест само ако предметот пропаднал или бил оштетен по паѓањето на нарачувачот во задоцнување, или ако нарачувачот не се одзвал на неговиот уреден повик да го прегледа предметот.

Ризик во случај на предавање по делови

Член 627

Ако е договорено дека нарачувачот ќе врши преглед и прием на одделни делови штом ќе бидат изработени, вршителот на работата има право на надомест за изработката на деловите што нарачувачот ги прегледал и одобрил, дури и ако тие по тоа би пропаднале кај него без негова вина.

ОДДЕЛ 8

ПРАВО НА ЗАЛОГ

Член 628

Заради обезбедување наплата на побарувањата за надомест за работата и надомест за потрошениот материјал, како и на други побарувања по основ на договор за дело, вршителот на работата има право на зalog над предметите што ги направил или направил, како и над другите предмети што му ги предал нарачувачот во врска со неговата работа, сè додека ги држи и додека не ќе престане доброволно да ги држи.

ОДДЕЛ 9

ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ДОГОВОРОТ

Раскинување на договорот по волја на нарачувачот

Член 629

Сè додека нарачаната работа не е завршена, нарачувачот може да го раскине договорот секогаш кога сака, но во тој случај е должен на вршителот на работата да му го исплати договорениот надомест, намален за износот на трошоците што овој не ги направил, а кои би бил должен да ги направи да не е раскинат договорот, како и за износот на заработката што ја остварил на друга страна или што намерно пропуштил да ја оствари.

Глава XIII

ДОГОВОР ЗА ГРАДЕЊЕ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 630

(1) Договорот за градење е договор за дело со кој изведувачот се обврзува да изгради според определен проект во договорениот рок определен градеж на определено земјиште, или да изврши на такво земјиште односно на веќе постоен објект некакви други градежни работи, а нарачувачот се обврзува за тоа да му исплати определена цена.

(2) Договорот за градење мора да биде склучен во писмена форма.

Градеж

Член 631

Под „градеж“, во смисла на оваа глава, се подразбираат сградите, браните, мостовите, тунелите, водородите, канализациите, патиштата, железничките пруги, бунарите и други градежни објекти чија изработка бара поголеми и посложени работи.

Надзор над работите и контрола на квалитетот на материјалот

Член 632

Изведувачот е должен да му овозможи на нарачувачот постојан надзор над работите и контрола на количеството и квалитетот на употребениот материјал.

Отстапување од проектот

Член 633

(1) За секое отстапување од проектот за градење односно од договорените работи изведувачот мора да има писмена согласност од нарачувачот.

(2) Тој не може да бара зголемување на договорената цена за работите што ги извршил без таква согласност.

Итни непредвидени работи

Член 634

(1) Непредвидени работи изведувачот може да изведе и без претходна согласност од нарачувачот ако поради нивната итност не бил во можност да ја прибави таа согласност.

(2) Непредвидени работи се оние чие преземање било нужно поради осигурување на стабилноста на објектот или заради спречување на настанувањето на штета, а се предизвикани од неочекуваната потешка природа на земјиштето, неочекуваната појава на вода или од други вонредни и неочекувани настани.

(3) Изведувачот е должен за овие појави и за преземените мерки да го извести нарачувачот без одлагање.

(4) Изведувачот има право на справедлив надомест за непредвидени работи што морале да бидат извршени.

(5) Нарачувачот може да го раскине договорот ако поради овие работи договорената цена би морала да биде значително зголемена, за што е должен да го извести изведувачот без одлагање.

(6) Во случај на раскинување на договорот, нарачувачот е должен да му исплати на изведувачот соодветен дел од цената за веќе извршените работи, како и справедлив надомест за направените неопходни трошоци.

Цена на работите

Член 635

Цената на работите може да се определи по единица мера на договорените работи (единична цена) или во вкупен износ за целиот објект (вкупно договорена цена).

Измена на цената

Член 636

(1) Ако со договорот во поглед на измената на цената не е предвидено нешто друго, изведувачот што ја исполнил својата обврска во предвидениот рок може да бара зголемување на цената на работите ако во времето помеѓу склучувањето на договорот и неговото исполнување се зголемиле цените на елементите врз основа на кои е определена цената на работите, така што би требало таа цена да биде поголема за повеќе од два процента.

(2) Во случај изведувачот по своја вина да не ги изведе работите во рокот предвиден со договорот, тој може да бара зголемување на цената на работите ако во времето помеѓу склучувањето на договорот и денот кога работите според договорот требало да бидат завршени се зголемиле цените на елементите врз основа на кои е определена цената на работите, така што таа, според новите цени на тие елементи, би требало да биде поголема за повеќе од пет проценти.

(3) Во случаите од претходните ставови изведувачот може да ја бара само разликата во цената на работите што преминува два односно пет проценти.

(4) Изведувачот не може да се повикува на зголемувањето на цените на елементите врз основа на кои е определена цената на работите ако до зголемувањето на цената дошло по неговото паѓање во задоцнување.

Одредба за непроменливост на цената

Член 637

(1) Ако е договорено дека цената на работите нема да се менува во случај по склучувањето на договорот да се зголемат цените на елементите врз основа на кои е таа определена, изведувачот може, и покрај ваквата одредба на договорот, да бара измена на цената на работите ако се зголемиле цените на елементите во толкава мера што цената на работите би требало да биде поголема за повеќе од десет проценти.

(2) Но, и во овој случај изведувачот може да ја бара само разликата во цената која преминува десет проценти, освен ако до зголемувањето на цената на елементите дошло по неговото паѓање во задоцнување.

Раскинување на договор поради зголемена цена

Член 638

(1) Ако во случаите од претходните членови договорената цена би морала да биде значително зголемена, нарачувачот може да го раскине договорот.

(2) Во случај на раскинување на договорот нарачувачот е должен да му исплати на изведувачот соодветен дел од договорената цена за дотогаш извршените работи, како и справедлив надомест за направените неопходни трошоци.

Право на нарачувачот да бара намалување на договорената цена**Член 639**

(1) Ако во времето помеѓу склучувањето на договорот и исполнувањето на обврската на изведувачот цените на елементите врз основа на кои е определена цената на работите се намалиле за повеќе од два процента, а работите се извршени во договорениот рок, нарачувачот има право да бара соодветно намалување на договорената цена на работите над тој процент.

(2) Ако е договорена непроменливост на цената на работите, а тие се извршени во договорениот рок, нарачувачот има право на сразмерно намалување на цената во случај цените на елементите врз основа на кои е определена цената да се намалиле за толку што цената би била пониска за повеќе од десет проценти, и тоа за разликата во цената над десет проценти.

(3) Во случај на задоцнување на изведувачот на работите, нарачувачот има право на сразмерно намалување на цената на работите за секое намалување на цената на елементите врз основа на кои е определена цената на работите.

ОДДЕЛ 2**ДОГОВОР ЗА ГРАДЕЊЕ СО ПОСЕБНА ОДРЕДБА****Член 640**

(1) Ако договорот за градење ја содржи одредбата „клуч во раце“ или некоја друга слична одредба изведувачот самостојно се обврзува да ги изврши збирно сите работи потребни за изградба и употреба на определен целосен објект.

(2) Во тој случај договорената цена ја опфаќа и вредноста на сите непредвидени работи и на вишоките на работите, а го исклучува влијанието на недостатоците на работите врз договорената цена.

(3) Ако во договорот „клуч во раце“ учествуваат како договорна страна повеќе изведувачи, нивната одговорност спрема нарачувачот е солидарна.

ОДДЕЛ 3**ОДГОВОРНОСТ ЗА НЕДОСТАТОЦИТЕ****Примена на правилата од договорот за дело****Член 641**

Доколку во оваа глава не е определено поинаку, за одговорноста за недостатоци на градеж се применуваат соодветните одредби од договорот за дело.

Преминување на правата од одговорноста за недостатоците**Член 642**

Правата на нарачувачот спрема изведувачот поради недостаток на градеж преминуваат и врз сите подоцнежни стекнувачи на градежот или на негов дел, но со тоа што на подоцнежните стекнувачи да не им тече нов рок за известување и тужба, туку им се засметува рокот на претходникот.

Посебни права на носител на станарско право**Член 643**

Носител на станарско право на стан во општествена сопственост има право да бара од изведувачот отстранување на недостатокот во границите на неговата одговорност за недостатоците на градеж спрема нарачувачот.

ОДДЕЛ 4**ОДГОВОРНОСТ НА ИЗВЕДУВАЧОТ И ПРОЕКТАНТОТ ЗА СОЛИДНОСТА НА ГРАДЕЖ****Во што се состои****Член 644**

(1) Изведувачот одговара за недостатоците во изработката на градеж што се однесуваат на неговата солидност, доколку тие недостатоци би се покажале за време од десет години од предавањето и приемот на работите.

(2) Изведувачот одговара и за недостатоците на земјиштето на кое е подигнат градежот, што би се покажале за време од десет години од предавањето и приемот на работите, освен ако специјализирана организација дала стручно мислење дека земјиштето е погодно за градење, а во текстот на градењето не се појавиле околности кои ја доведуваат во сомневање основаноста на стручното мислење.

(3) Истото важи и за проектантот ако недостатокот на градеж произлегува од некој недостаток во планот.

(4) Тие, според одредбите на претходните ставови, се одговорни не само пред нарачувачот, туку и пред секој друг стекнувач на градеж.

(5) Оваа нивна одговорност не може со договорот ниту да се исклучи ниту да се ограничи.

Должност за известување и губење на правото**Член 645**

(1) Нарачувачот или друг стекнувач е должен за недостатоците да ги известат изведувачот и проектантот во рок од шест месеци од кога го установил недостатокот, инаку го губи правото да се повика на него.

(2) Правото на нарачувачот или на друг стекнувач спрема изведувачот односно проектантот по основ на нивната одговорност за недостатоците престапува за една година, сметајќи од денот кога нарачувачот односно стекнувачот го известил проектантот односно изведувачот за недостатокот.

Намалување и исклучување на одговорноста**Член 646**

(1) Изведувачот не се ослободува од одговорноста ако штетата настанала поради тоа што при изведувањето на определени работи постапувал според барањата на нарачувачот.

(2) Но, ако пред извршувањето на определена работа по барањето на нарачувачот го предупредил овој за опасноста од штета, неговата одговорност се намалува, а според околностите на конкретниот случај може и да се исклучи.

Регреси**Член 647**

(1) Кога за штетата се одговорни изведувачот и проектантот, одговорноста на секој од нив се распределува според големината на неговата вина.

(2) Проектантот што изработил проект за градеж и на кого му е доверен надзорот над извршувањето на планираните работи, одговара и за недостатоците во извршените работи настанати по вина на изведувачот ако можел да ги забележи со нормално и разумно надгледување на работите, но има право да бара од изведувачот соодветен надомест.

(3) Изведувачот што ја надоместил штетата настаната поради недостаток во извршените работи, има право да бара надомест од проектантот во мера

во која недостатоците во извршените работи произлегуваат од недостатоците во проектот.

(4) Кога за недостатокот е одговорно лице на кос изведувачот му доверил извршување на еден дел од работата, изведувачот, ако сака од него да бар надомест, мора да го извести за постоењето на недостатокот во рок од два месеца, сметајќи од денот кога тој самиот е известен од нарачуваачот за истиот недостаток.

Глава XIV

ПРЕВОЗ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 648

(1) Со договорот за превоз се обврзува превозникот да превезе на определено место некое лице или некој предмет, а патникот односно испраќачот се обврзува за тоа да му исплати определен надомест.

(2) Како превозник, во смисла на овој закон, се смета како лице то што се занимава со превоз како свое редовно работење, така и секое друго лице кое со договор ќе се обврзе да изврши превоз со надомест.

Обврски на превозникот во линискиот превоз

Член 649

(1) Превозникот кој врши превоз на определена линија (линиски превоз) е должен редовно и уредно да ја одржува објавената линија.

(2) Тој е должен да го прими на превоз секое лице и секој предмет што ги исполнуваат условите определени во објавените општи услови.

(3) Ако редовните превозни средства на превозникот не се доволни за извршување на сите барања превози, првенство имаат лицата или предметите за кои е тоа предвидено со посебни прописи, а натамошното првенство се определува според редот на барањата, со тоа што помеѓу истовремените барања првенството се определува според поголемата должина на превозот.

Откажување од договорот

Член 650

(1) Испраќачот односно патникот може да се откаже од договорот пред да почне неговото извршување, но е должен да ја надомести штетата што превозникот би ја претрпел поради тоа.

(2) Кога превозникот со започнувањето на превозот доцни толку што другата страна повеќе нема интерес за договорениот превоз или кога превозникот не сака или не може да го изврши договорениот превоз, другата страна може да се откаже од договорот и да бара да ѝ се врати надоместот платен за превозот.

Височина на надоместот за превоз

Член 651

(1) Ако височината на надоместот за превоз е определена со тарифа или со некој друг објавен задолжителен акт, не може да се договори поголем надомест.

(2) Ако износот на надоместот за превоз не е определен со тарифа или со некој друг објавен за-

должителен акт, а ни со договор, превозникот има право на вообичаениот надомест за тој вид превоз.

(3) Во другото, сообразно се применуваат одредбите за надомест содржани во главата од овој закон за договорот за дело.

Ограничување на примената на одредбите од оваа глава

Член 652

Одредбите од оваа глава се применуваат врз сите видови превоз, ако со закон за одделни видови не е определено поинаку.

ОДДЕЛ 2

ДОГОВОР ЗА ПРЕВОЗ НА ПРЕДМЕТИ

Отсек 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Предавање на предметот

Член 653

Превозникот е должен предметот што го примил за превоз да му го предаде на определеното место на испраќачот или на определено лице (на примачот).

За што испраќачот треба да го извести превозникот

Член 654

(1) Испраќачот е должен да го извести превозникот за видот на пратката и за нејзината содржина и количество, и да му соопшти каде треба да биде превезена пратката, името и адресата на примачот на пратката, своето име и својата адреса, како и сè друго што е потребно за да може превозникот да ги исполни своите обврски без одлагање и пречки.

(2) Кога во пратката се наоѓаат скапоцености, хартии од вредност или други скапоцени предмети, испраќачот е должен да го извести за тоа превозникот во моментот на нивното предавање за превоз и да му ја соопшти нивната вредност.

(3) Кога се работи за превоз на опасен предмет или на предмет за кој се потребни посебни услови за превоз, испраќачот е должен за тоа да го извести превозникот на време, така што тој да може да преземе соодветни посебни мерки.

(4) Ако испраќачот не му ги даде на превозникот податоците од ст. 1 и 3 на овој член, или ако му ги даде погрешно, одговара за штетата што би настала поради тоа.

Товарен лист

Член 655

(1) Договорачите можат да се спогодат за пратката предадена на превоз да се направи товарен лист.

(2) Товарниот лист треба да содржи: име и адреса на испраќачот и на превозникот, вид, содржина и количество на пратката, како и вредност на скапоценостите и на другите скапоцени предмети, место на определувањето, износ на надоместот за превоз односно забележка дека надоместот е платен однапред, одредба за износот со кој е оптоварена пратката, место и ден на издавањето на товарниот лист.

(3) Во товарниот лист можат да бидат внесени и други одредби од договорот за превоз.

(4) Товарниот лист мора да биде потпишан од обата договараача.

(5) Товарниот лист може да содржи одредба „по наредба“ или да гласи на доносител.

Договор за превоз и товарен лист

Член 656

Постоенето и полноважноста на договорот за превоз се независни од постоенето на товарниот лист и неговата точност.

Потврда за приемот за превоз

Член 657

Ако не е издаден товарен лист, испраќачот може да бара од превозникот да му издаде потврда за приемот на пратката за превоз со податоците што треба да ги содржи товарниот лист.

Отсек 2

ОДНОС НА ИСПРАКАЧОТ И ПРЕВОЗНИКОТ

Пакување

Член 658

(1) Испраќачот е должен да го спакува предметот на пропишаниот или вообичаениот начин за да не дојде до настанување на некаква штета или до запознавање на сигурноста на луѓето или на добрата.

(2) Превозникот е должен да му сврти внимание на испраќачот за недостатоците на пакувањето што можат да се забележат, инаку ќе одговара за оштетувањето на пратката што би се случило поради тие недостатоци.

(3) Но, превозникот не одговара за оштетување на пратката ако испраќачот, иако му е свртено внимание за недостатоците на пакувањето, барал превозникот да ја прими пратката за превоз со тие недостатоци.

(4) Превозникот е должен да ја одбие пратката ако недостатоците во нејзиното пакување се такви што да може да биде загрозувана сигурноста на лицата или добрата, или да биде причинета некаква штета.

(5) За штетата која поради недостаток во пакувањето ќе ја претрпи трети лица за време додека предметот се наоѓа кај превозникот одговара превозникот, а тој има право да бара надомест од испраќачот.

Надомест за превоз и трошоци во врска со превозот

Член 659

(1) Испраќачот е должен да му ги исплати на превозникот надоместот за превозот и трошоците во врска со превозот.

(2) Ако во товарниот лист не е наведено дека испраќачот ги плаќа надоместот за превозот и другите трошоци во врска со превозот, се претпоставува дека испраќачот го упатил превозникот да ги паплати од примачот.

Располагање со пратка

Член 660

(1) Испраќачот може да располага со пратката и да ги менува налозите содржани во договорот, па може да му наложи на превозникот да го запре натамошниот превоз на пратката, да му ја врати пратката, да му ја предаде на друг примач или да ја упати во некое друго место.

(2) Правото на испраќачот да ги менува налозите престанува по пристигањето на пратката во

местото на определувањето кога превозникот ќе му го предаде на примачот товарниот лист, или кога превозникот ќе го повика примачот да ја преземе пратката, или кога примачот самиот ќе побара нејзино предавање.

(3) Ако е издаден товарен лист по наредба односно на доносител, правата на испраќачот од претходниот стая му припаѓаат исклучиво на имателот на товарниот лист.

(4) Овластеното лице што ќе се послужи со правото да му дава нови налози на превозникот, должно е да му ги надомести трошоците и штетата што ги имал поради тоа, како и на негово барање да му даде гаранција дека трошоците и штетата ќе му бидат надоместени.

Правец на превозот

Член 661

(1) Превозникот е должен да го изврши превозот по договорениот пат.

(2) Ако не е договорено по кој пат треба да се изврши превозот, превозникот е должен да го изврши по оној пат кој најмногу им одговара на интересите на испраќачот.

Пречки при извршувањето на превозот

Член 662

(1) Превозникот е должен да го известува испраќачот за сите околности што би биле од влијание врз извршувањето на превозот и да постапи според упатствата што ќе ги добие од него.

(2) Превозникот не е должен да постапи според упатствата на испраќачот чие извршување би можело да ја загрози сигурноста на лицата или на добрата.

(3) Ако случајот би бил таков што да не можат да се чекаат упатствата на испраќачот, превозникот е должен да постапи како што би постапил добар стопанственик односно добар домаќин во истата ситуација и за тоа да го извести испраќачот и да бара неговите натамошни упатства.

(4) Превозникот има право на надомест на трошоците што ги имал поради пречките настанати без негова вина.

Надомест во случај на прекинување на превозот

Член 663

(1) Ако превозот е прекинат поради некоја причина за која одговара превозникот, тој има право на сразмерен дел од надоместот за извршениот превоз, но е должен да ја надомести штетата што би настанала за другата страна поради прекинувањето на превозот.

(2) Ако превозот е прекинат од некоја причина за која не одговара никој од заинтересираните лица, превозникот има право на разликата помеѓу договорениот надомест за превоз и трошоците на превозот од местото каде што превозот е прекинат до местото на определувањето.

(3) Превозникот нема право ни на дел од надоместот ако во текот на превозот пратката пропадне поради виша сила.

Кога пратката не може да биде предадена

Член 664

(1) Ако примачот не може да биде известен за пристигањето на пратката, или одбие да ја прими, и воопшто ако пратката не може да биде предадена, или ако примачот не му го исплати на превозникот надоместот што му го должи и другите суми што ја товарат пратката, превозникот е должен да го извести за тоа испраќачот, да бара од него упатства и

за негова сметка да ги преземе потребните мерки за чување на предметот.

(2) Ако во примерениот рок овластеното лице не преземе ништо со пратката, превозникот има право да ја продаде според правилата за продавање на предмет што се должи во случај на задоцнување на доверителот и да ги наплати своите побарувања од постигнатата цена, а остатокот е должен да го положи кај суд за овластеното лице.

Одговорност на превозникот спрема испраќачот

Член 665

Ако превозникот му ја предал пратката на примачот, а од него не ја наплатил сумата со која била оптоварена, должен е да му ја исплати таа сума на испраќачот, но има право да бара надомест од примачот.

Отсек 3

ОДНОС НА ПРЕВОЗНИКОТ И ПРИМАЧОТ

Известување на примачот за пристигање на пратка

Член 666

(1) Превозникот е должен да го извести примачот без одлагање дека пратката е пристигната, да му ја стави на располагање како што е договорено и да му го поднесе товарниот лист ако е издаден.

(2) Во случај кога е издаден товарен лист по наредба или на доносител, тој е должен да постапи според претходниот став само ако во товарниот лист е означено лицето во местото на определувањето кое треба да се известува дека пратката е пристигната.

Предавање на пратка кога е издаден дупликат на товарниот лист

Член 667

Превозникот може да одбие да ја предаде пратката ако истовремено не му се предаде дупликатот од товарниот лист на кој примачот потврдил дека пратката му е предадена.

Право на примачот да бара предавање на пратка

Член 668

(1) Примачот може да ги врши правата од договорот за превоз спрема превозникот и од него да бара да му ги предаде товарниот лист и пратката дури откако таа ќе пристигне во местото на определувањето.

(2) Превозникот е должен на барање од примачот да му ја предаде пратката пред да пристигне таа во местото на определувањето само ако е за тоа овластен од испраќачот.

(3) Примачот може да ги врши правата од договорот за превоз и да бара од превозникот предавање на пратката само ако ги исполни условите предвидени во договорот за превоз.

Утврдување на идентичноста и на состојбата на пратката

Член 669

(1) Овластеното лице има право да бара записнички да се утврди идентичноста на пратката и ако пратката е оштетена, во што се состои оштетувањето.

(2) Ако се утврди дека пратката не е таа која му била испратена на превозникот, или дека оштетувањето е поголемо отколку што тврдел превозникот,

трошоците на утврдувањето ги поднесува превозникот.

Обврска на примачот да го плати надоместот за превозот

Член 670

(1) Со преземањето на пратката и товарниот лист, ако е издаден, примачот се обврзува да му го исплати на превозникот надоместот за превозот, ако во договорот за превоз или во товарниот лист не е определено нешто друго, како и да му ги исплати сумите со кои е оптоварена пратката.

(2) Ако примачот смета дека не е должен да му исплати на превозникот онолку колку што бара тој, тој може да ги врши правата од договорот само ако кај судот го положи спорниот износ.

Отсек 4

ОДГОВОРНОСТ НА ПРЕВОЗНИКОТ ЗА ЗАГУБУВАЊЕ, ОШТЕТУВАЊЕ И ЗАДОЦНУВАЊЕ НА ПРАТКА

Загубување или оштетување на пратка

Член 671

(1) Превозникот одговара за загубување или оштетување на пратка што би се случиле од моментот на преземањето до нејзиното предавање, освен ако се причинети со дејствие на овластеното лице, со својствата на пратката, или со надворешни причини што не можеле да се предвидат, ниту да се избегнат или отстранат.

(2) Ништовни се одредбите на договорот за превоз, на општите услови за превоз, на тарифата, или на некој друг општ акт, со кои се намалува оваа одговорност.

(3) Но полноможна е одредбата со која однапред се определува највисокиот износ на надоместот, под услов да не е во очигледен несразмер со штетата.

(4) Ова ограничување на износот на надоместот не важи ако превозникот ја причинил штетата намерно или со крајно невнимание.

(5) Ако не е договорено поинаку, височината на надоместот се определува според пазарната цена на пратката во времето и местото на предавањето за превоз.

Загубување или оштетување на пратка со скапоцени предмети

Член 672

(1) Во случај на загубување или оштетување на пратка во која се наоѓале скапоцености, хартии од вредност или други скапоцени предмети превозникот е должен да ја надомести така настанатата штета само ако при предавањето на предметите на превоз бил известен за природата на тие предмети и за нивната вредност, или ако штетата ја предизвикал намерно или со крајно невнимание.

(2) Ако со наведените предмети во пратката се наоѓале и други предмети, за нивното загубување или оштетување превозникот одговара според општите правила за одговорноста на превозникот.

Враќање на платениот надомест за превоз

Член 673

Во случај на целосно загубување на пратката превозникот е должен, покрај надоместот на штетата на испраќачот да му го врати надоместот за превозот ако истиот е платен.

Кога примачот ќе преземе пратка без приговор**Член 674**

(1) Кога примачот ќе преземе пратка без приговор и на превозникот ќе му ги исплати неговите побарувања, престанува одговорноста на превозникот, освен ако оштетувањето записнички е утврдено пред преземањето на пратката.

(2) Превозникот останува одговорен за оштетувањата на пратката што не можеле да се забележат во моментот на предавањето ако примачот го извештил за тие оштетувања веднаш по нивното откривање, но не подоцна од осум дена од предавањето.

(3) Превозникот не може да се повикува на одредбите од претходните ставови ако оштетувањето го причинил намерно или со крајно невнимание.

Одговорност на превозникот за задоцнување**Член 675**

Превозникот одговара за штетата настаната поради задоцнување, освен ако задоцнувањето е причинето со некој факт кој ја исклучува неговата одговорност за загубувањето или оштетувањето на предметот.

Одговорност за помошниците**Член 676**

Превозникот одговара за лицата што по негов налог работеле врз извршувањето на превозот.

Отсек 5**УЧЕСТВО НА ПОВЕЌЕ ПРЕВОЗНИЦИ ВО ПРЕВОЗОТ НА ПРАТКА****Кога тие одговараат солидарно****Член 677**

(1) Превозникот што ќе му довери на некој друг превозник целосно или делумно извршување на превозот на пратката што ја примил за превоз, останува и натаму одговорен за нејзиниот превоз од нејзиниот прием до предавањето, но има право на надомест од превозникот кому му ја доверил пратката.

(2) Ако вториот превозник од првиот превозник со пратката го преземе и товарниот лист, тој станува договорна страна во договорот за превоз, со права и должности на солидарен должник и солидарен доверител, чии удели се сразмерни со неговото учество во превозот.

(3) Истото важи и кога за извршувањето на превозот на некоја пратка со еден ист договор ќе се обврзат повеќе превозници кои ќе учествуваат во превозот еден по друг.

(4) Секој од повеќето превозници има право да бара да се утврди состојбата на пратката во моментот кога му се предава заради извршување на неговиот дел од превозот.

(5) Солидарните превозници учествуваат во поднесувањето на штетата сразмерно со нивните удели во превозот, освен оној што ќе докаже дека штетата не настанала додека тој ја превезувал пратката.

(6) Приговорите направени на подоцнежниот превозник дејствуваат и спрема сите поранешни.

Поделена одговорност на превозниците**Член 678**

Кога во извршувањето на превоз на иста пратка учествуваат еден по друг неколку превозници што ги определил испраќачот, тогаш секој од нив одговара само за својот дел на превозот.

Отсек 6**ПРАВО НА ЗАЛОГ****Кога превозникот има право на залог****Член 679.**

(1) Заради обезбедување наплата на надоместот за превоз и на нужните трошоци што ги направил во врска со превозот, превозникот има право на залог над предметите што му се предадени заради превоз и во врска со превозот, додека ги држи или додека има во раце исправа со помош на која може да располага со нив.

(2) Кога во извршувањето на превозот учествуваат повеќе превозници еден по друг, нивните побарувања во врска со извршувањето на превозот се обезбедени исто така со овој залог, и последниот превозник е должен, ако товарниот лист не содржи нешто друго, да ги наплати сите побарувања според товарниот лист.

(3) Побарувањата на поранешниот превозник, како и неговото право на залог, преминуваат според самиот закон врз подоцнежниот превозник кој му ги исплатил тие побарувања.

(4) Тоа исто важи и ако превозникот ги исплати експедиторите побарувања.

Судир на заложните права**Член 680**

(1) Кога покрај заложното право на превозникот истовремено над ист предмет постојат заложни права на комисионер, експедитор и складиштар, првенство за наплата имаат побарувањата на кој и да е од овие доверители настанати со експедирањето или со превозот, и тоа обратно од редот по кој настанале.

(2) Другите побарувања на комисионер и складиштар, како и побарувањата на експедитор и превозник настанати со давање на аванси, се наплатуваат дури по исплатата на побарувањата наведени во претходниот став, и тоа по редот по кој настанале.

ОДДЕЛ 3**ДОГОВОР ЗА ПРЕВОЗ НА ЛИЦА****Општа одредба****Член 681**

Превозникот е должен превозот на лица да го изврши безбедно со она превозно средство што е определено со договорот за превоз и под оние услови на удобност и хигиена што според видот на односното превозно средство и оддалеченоста на патот се сметаат како неопходни.

Право на патникот на определено место**Член 682**

Превозникот е должен да му го даде на патникот она место и во она превозно средство како што е договорено.

Одговорност на превозникот за задоцнување**Член 683**

(1) Превозникот е должен да го превезе патникот до определеното место на време.

(2) Тој одговара за штетата што би ја претрпел патникот поради задоцнување, освен ако до задоцнувањето дошло од причини што не можел да ги отстрани ни со внимание на стручњак.

Одговорност на превозникот за сигурноста на патникот

Член 684

(1) Превозникот одговара за сигурноста на патникот од почетокот до завршувањето на превозот, како во случај на превоз со надомест, така и во случај на бесплатен превоз, та е должен да ја надомести штетата што би се случила со оштетување на здравјето, со повреда или со смрт на патникот, освен ако е причинета со дејствие на патникот или од надворешна причина што не можела да се предвиди, ниту избегне или отстрани.

(2) Ништовни се одредбите на договор, како и на општите услови за превоз, на тарифата или на некој друг општ акт, со кои се намалува ова одговорност.

Одговорност за багажот предаден на превоз и за другите предмети

Член 685

(1) Багажот што му го предал патникот превозникот е должен да го превезе во исто време кога и патникот и да му го предаде по завршувањето на превозот.

(2) За загубување и оштетување на багажот што му го предал патникот превозникот одговара според одредбите за превоз на предмети.

(3) За оштетување на предметите што ги држи патникот со себе превозникот одговара според општите правила за одговорноста.

Глава XV

ДОГОВОР ЗА ЛИЦЕНЦА

ОДДЕЛ I

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 686

Со договорот за лиценца давачот на лиценца се обврзува на стекнувачот на лиценца да му го отстапи, во целост или делумно, правото на искористување на пронајдок, техничко знаење и искуство, на жиг, мостра или модел, а стекнувачот на лиценца се обврзува да му плати за тоа определен надомест

Форма

Член 687

Договорот за лиценца мора да биде склучен во писмена форма.

Траење на лиценцата

Член 688

Лиценцата за искористување на патентиран пронајдок, мостра или модел не може да биде склучена за време подолго од траењето на законската заштита на тие права.

Исклучива лиценца

Член 689

(1) Со договорот за лиценца стекнувачот на лиценца стекнува исклучиво право на искористување на предметот на лиценцата само ако е тоа изречно договорено (исклучива лиценца).

(2) Другите можности за искористување на предметот на лиценцата ги задржува давачот на лиценца.

(3) Ако во договорот за лиценца не е назначено за каква лиценца станува збор, се смета дека му е дадена неисклучива лиценца.

Просторно ограничување на правото на искористување

Член 690

(1) Правото на искористување на предметот на лиценцата може да биде просторно ограничено само ако тоа не е спротивно со прописите за единствениот југословенски пазар.

(2) Ако со договорот за лиценца не е просторно ограничено правото на искористување на предметот на лиценцата се смета дека лиценцата е просторно неограничена.

ОДДЕЛ II

ОБВРСКИ НА ДАВАЧОТ НА ЛИЦЕНЦА

Предавање на предметот на лиценцата

Член 691

(1) Давачот на лиценца е должен на стекнувачот на лиценца во определен рок да му го предаде предметот на лиценцата

(2) Давачот на лиценца е должен на стекнувачот на лиценца да му ја предаде и техничката документација потребна за практична примена на предметот на лиценцата.

Давање на упатства и известувања

Член 692

Давачот на лиценца е должен на стекнувачот на лиценцата да му ги дава сите упатства и известувања што се потребни за успешното искористување на предметот на лиценцата.

Обврска за гарантирање

Член 693

Давачот на лиценца му ја гарантира на стекнувачот на лиценца техничката изводливост и техничката употребливост на предметот на лиценцата.

Гаранција

Член 694

(1) Давачот на лиценца гарантира дека правото на искористување што е предмет на договорот му припаѓа нему, дека врз него нема товари и дека не е ограничено во корист на некој трет.

(2) Ако предмет на договорот е исклучива лиценца, давачот на лиценца гарантира дека правото на искористување не му го отстапил на друг, ни целосно ни делумно.

(3) Давачот на лиценца е должен да го чува и брани правото отстапено на стекнувачот на лиценца од сите барања на трети лица.

Обврска на давачот на исклучива лиценца**Член 695**

Ако е договорена исклучива лиценца, давачот на лиценца не може во никој вид самиот да го искористува предметот на лиценцата, ниту неговите одделни делови, ниту тоа да му го довери на некој друг во границите на просторното важење на лиценцата.

ОДДЕЛ 3**ОБВРСКИ НА СТЕКНУВАЧОТ НА ЛИЦЕНЦА****Искористување на предметот на лиценцата****Член 696**

Стекнувачот на лиценца е должен да го искористува предметот на лиценцата на договорениот начин, во договорениот обем и во договорените граници.

Користење на дополнителни усовршувања**Член 697**

Ако со договорот не е определено поинаку стекнувачот на лиценца не е овластен да ги искористува дополнителните усовршувања на предметот на лиценцата.

Чување на предметот на лиценцата во тајност**Член 698**

Ако предметот на лиценцата го сочинува непатентиран пронајдок или тајно техничко знаење и искуство, стекнувачот на лиценца е должен да го чува во тајност.

Квалитет**Член 699**

(1) Ако со лиценцата за производство е отстапена и лиценцата за употреба на жиг, стекнувачот на лиценца може да пушта во промет стоки со тој жиг само ако нивниот квалитет е ист како што е квалитетот на стоките што ги произведува давачот на лиценца.

(2) Спротивната спогодба нема правно дејство.

Обележување**Член 700**

Стекнувачот на лиценца е должен стоките да ги обележи со ознаката за производство по лиценца.

Надомест**Член 701**

Стекнувачот на лиценца е должен на давачот на лиценца да му го исплати договорениот надомест, во време и на начин како што е тоа определено со договорот.

Поднесување извештај**Член 702**

Ако надоместот се определува во зависност од обемот на искористувањето на предметот на лицен-

цата, стекнувачот на лиценца е должен на давачот на лиценца да му поднесе извештај за обемот на искористувањето и да изврши пресметка на надоместот за секоја година, ако со договорот не е определен за тоа покус рок.

Измена на договорен надомест**Член 703**

Ако договорениот надомест станал очигледно несразмерен во однос на приходот што стекнувачот на лиценца го има од искористувањето на предметот на лиценцата, заинтересираната страна може да бара измена на договорениот надомест.

ОДДЕЛ 4**ПОДЛИЦЕНЦА****Кога може да се даде****Член 704**

(1) Стекнувачот на исклучива лиценца може правото на искористување на предметот на лиценцата да му го отстапи на друг (подлиценца).

(2) Со договор може да се предвиди дека стекнувачот на лиценцата не може да му даде на друг подлиценца, или дека не може да му ја даде без дозвола од давачот на лиценца.

Кога давачот може да ја одбие дозволата**Член 705**

Кога за давањето на подлиценца е потребна дозвола од давачот на лиценца, овој може да не му ја даде на стекнувачот на исклучива лиценца само од сериозни причини.

Отказ поради недозволена подлиценца**Член 706**

Давачот на лиценца може да го откаже договорот за лиценца без отказан рок, ако подлиценцата е дадена без негова дозвола, кога оваа е потребна според законот или според договорот.

Непосредно барање на давачот на лиценца**Член 707**

(1) Со договорот за подлиценца не се создава никаков посебен правен однос помеѓу стекнувачот на подлиценца и давачот на лиценца, дури ни кога давачот на лиценца ја дал потребната дозвола за склучување на подлиценца.

(2) Но, давачот на лиценца може, заради наплата на своите побарувања од стекнувачот на лиценцата настанати од лиценцата, да бара непосредно од стекнувачот на подлиценца исплата на износите што овој му ги должи на давачот на подлиценца по основ на подлиценцата.

ОДДЕЛ 5**ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ДОГОВОР****Иstek на определено време****Член 708**

Договорот за лиценца склучен на определено време престанува со самиот истек на времето за кое е склучен, па не е потребно да биде откажан.

Премолчно обновување на лиценцата**Член 709**

(1) Кога по истекот на времето за кое бил склучен договорот за лиценца, стекнувачот на лиценца ќе продолжи да го искористува предметот на лиценцата, а давачот на лиценца не се противставува, се смета дека е склучен нов договор за лиценца со неопределено траење, под истите услови како и претходниот.

(2) Обезбедувањата што трети лица ги дале за првата лиценца престануваат со истекот на времето за кое била склучена.

Отказ**Член 710**

(1) Договорот за лиценца чие траење не е определено престанува со отказ, што секоја страна може да ѝ го даде на другата, почитувајќи го определениот отказан рок.

(2) Ако отказниот рок не е определен со договорот тој изнесува шест месеци, со тоа што давачот на лиценца не може да го откаже договорот во текот на првата година од неговото важење.

Смрт, стечај и редовна ликвидација**Член 711**

(1) Во случај на смрт на давачот на лиценца, лиценцата се продолжува со неговите наследници, ако не е договорено поинаку.

(2) Во случај на смрт на стекнувачот на лиценца, лиценцата се продолжува со неговите наследници кои ја продолжуваат неговата дејност.

(3) Во случај на стечај или редовна ликвидација на стекнувачот на лиценца, давачот на лиценцата може да го раскине договорот.

Глава XVI**ДЕПОЗИТ****ОДДЕЛ 1****ЗА ДЕПОЗИТОТ ВООПШТО****Отсек 1****ОПШТИ ОДРЕДБИ****Поим****Член 712**

(1) Со договорот за депозит примачот на депозит се обврзува да го прими предметот од давачот на депозит, да го чува и да го врати кога овој ќе го побара.

(2) Предмет на депозит можат да бидат само подвижни предмети.

Депозит на туѓ предмет**Член 713**

(1) Договор за депозит може полноважно да склучи од свое име и лице кое не е носител на правото на располагање односно сопственик на предметот, и примачот на депозит е должен нему да му го врати предметот, освен ако би дознал дека предметот е украден.

(2) Ако трето лице со тужба го бара предметот од примачот на депозит како носител на правото на

располагање односно како сопственик, примачот на депозит е должен да му соопшти на судот од кое лице го примил предметот, а истовремено да го извести давачот на депозит за подигнатата тужба.

Отсек 2**ОБВРСКИ НА ПРИМАЧОТ НА ДЕПОЗИТ****Обврска за чување и известување****Член 714**

(1) Примачот на депозит е должен да го чува предметот како свој сопствен, а ако депозитот е со надомест, како добар стопанственик односно како добар домаќин.

(2) Ако се договорени местото или начинот на чување на предметот, примачот на депозит може да ги промени само ако го бараат тоа променетите околности, инаку ќе одговара и за случајно пропаѓање или оштетување на предметот.

(3) За сите промени што би ги забележал на предметот и за опасностите да биде оштетен на кој и да е начин, примачот на депозит е должен да го извести давачот на депозит.

Предавање предмет на чување на друг**Член 715**

Примачот на депозит не може без согласност од давачот на депозит, или без нужда, предметот што му е доверен да го предаде на друг да го чува, инаку ќе одговара и за неговото случајно пропаѓање или оштетување.

Употребување на предметот**Член 716**

(1) Примачот на депозит нема право да го употребува предметот што му е доверен на чување.

(2) Во случај на недозволена употреба на предметот, примачот на депозит му должи на давачот на депозит соодветен надомест и одговара за случајното пропаѓање или оштетување на предметот што би се случиле при тоа.

(3) Кога е даден во депозит некој непотрошен предмет и на примачот на депозит му е дозволено да го употребува, тогаш врз односите на договарањите се применуваат правилата за договорот за послуга, а само за пропаѓањата на времето и местото на враќање на предметот се суди според правилата за договорот за депозит, ако договарањите не определиле нешто друго во тој поглед.

Употребување и предавање на предметот на друг**Член 717**

Кога примачот на депозит без согласност од давачот на депозит и без нужда спротивно со договорот го употребува предметот, го менува местото или начинот на негово чување или кога предметот ќе му го предаде на чување на друго лице, тој не одговара за случајното пропаѓање или оштетување на предметот до кои би дошло и да постапувал во согласност со договорот.

Враќање на предметот**Член 718**

(1) Примачот на депозит е должен да го врати предметот нитом ќе го побара давачот на депозит и тоа со сите плодови и други користи од предметот.

(2) Ако е определен рокот за враќање на предметот, давачот на депозит може да бара предметот да му се врати и пред истекот на рокот, освен кога рокот не е договорен исклучиво во интерес на давачот на депозит.

(3) Враќањето се врши во местото на предавањето на предметот на примачот на депозит, ако со договорот не е определено некое друго место, во кој случај примачот на депозит има право на надомест на трошоците за пренос на предметот.

Отсек 3

ПРАВА НА ПРИМАЧОТ НА ДЕПОЗИТ

Надомест на трошоците и на штетата

Член 719

Примачот на депозит има право да бара од давачот на депозит да му ги надомести трошоците оправдано направени заради зачувување на предметот, како и штетата што ја имал поради депозитот.

Надомест

Член 720

Примачот на депозит нема право на надомест за својот труд, освен ако е договорен надоместот, ако примачот на депозит се занимава со примање предмети на чување, или ако надомест можел да се очекува со оглед на околностите на работата.

Враќање на предметот во случај на бесплатен депозит

Член 721

(1) Примачот на депозит кој се обврзал бесплатно да го чува предметот определено време може да му го врати на давачот на депозит пред истекот на договорениот рок, ако на самиот предмет би му се заканувала опасност од пропаѓање или оштетување, или ако неговото натамошно чување би можело да му причини штета.

(2) Ако рокот не е договорен, примачот на депозит од претходниот став може во секое време да се откаже од договорот, но должен е на давачот на депозит да му определи примерен рок за преземање на предметот.

Отсек 4

ПОСЕБНИ СЛУЧАИ НА ДЕПОЗИТ

Невистински депозит

Член 722

Кога се дадени во депозит заменливи предмети со право за примачот на депозит да ги потроши и со обврска да врати исто количество предмети од ист вид, тогаш врз неговите односи со давачот на депозит се применуваат правилата на договорот за заем, само во поглед на времето и местото на враќање ќе важат правилата на договорот за депозит, ако договорачите не определите нешто друго во тој поглед.

Депозит во нужда

Член 723

Тој кому предметот му е доверен во случај на некаква невоља, на пример во случај на пожар, земјотрес, поплава, должен е да го чува со зголемено внимание.

ОДДЕЛ 2

УГОСТИТЕЛСКИ ДЕПОЗИТ

Угостителот како примач на депозит

Член 724

(1) Угостителските организации на здружен труд и другите угостители се сметаат како примачи на депозит во поглед на предметите што ги донеле гостите и одговараат за нивното загубување или оштетување најмногу до десет илјади динари, но Сојузниот извршен совет може да определи и поголем износ.

(2) Оваа одговорност е исклучена ако предметите пропаднале или се оштетени поради околности кои не можеле да се избегнат или отстранат, поради некоја причина во самиот предмет, ако се загубени или оштетени со поведението на самиот гостин, или со поведението на лицата што ги довел тој или кои му дошле во посета.

(3) Угостителот должи целосен надомест ако гостинот му го предал предметот на чување, како и ако штетата настанала по негова вина или по вина на лицето за кое одговара тој.

Обврски на угостителот да прими предмети на чување

Член 725

(1) Угостителот е должен да ги прими на чување предметите што гостите ќе ги донесат и сакаат да му ги предадат на чување, освен ако не располага со соодветни простории за нивно сместување, или ако нивното чување ги надминува неговите можности од некоја друга причина.

(2) Ако угостителот неоправдано одбие да прими предмет на чување, должи целосен надомест на штетата што гостинот ќе ја претрпи поради тоа.

Должност на гостинот да ја пријави штетата

Член 726

Гостинот е должен да го пријави загубувањето или оштетувањето на предметот штом ќе узнае за нив, инаку има право на надомест само ако докаже дека штетата настанала по вина на угостителот или на лицето за кое одговара тој.

Објави за исклучување на одговорноста

Член 727

Немаат никакво правно дејство објавите истакнати во просториите на угостителите со кои се исклучува, ограничува или условува нивната одговорност за предметите што ги донеле гостите.

Право на задржување

Член 728

Угостителските организации на здружен труд, дуќаните и поединци што примаат гости на ноќевање имаат право да ги задржат предметите што ги донеле гостите, до целосната наплата на побарувањата за сместувањето и другите услуги.

Проширување на примената на одредбите за угостителскиот депозит

Член 729

Одредбите за угостителскиот депозит сообразно се применуваат и врз болниците, гаражите, спалници, коли, организирани кампови и сл.

Глава XVII

СКЛАДИРАЊЕ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 730

(1) Со договорот за складирање се обврзува складиштарот да прими и чува определени стоки и да ги презема потребните или договорени мерки заради нивно зачувување во определена состојба, да ги предаде по барање од давачот на депозит или од друго овластено лице, а давачот на депозит се обврзува да му плати за тоа определен надомест.

(2) При предавањето на стоките давачот на депозит е должен да ги даде сите потребни известувања за нив и да изјави колкава е нивната вредност.

Исклучување на одговорноста и некои обврски на складиштарот

Член 731

(1) Складиштарот одговара за штетата на стоките освен ако докаже дека штетата е причинета поради околности што не можеле да се избегнат или отстранат или е причинета по вина на давачот на депозитот, поради недостатоците или природните својства на стоките, како и поради неисправната амбалажа.

(2) Складиштарот е должен да го предупреди давачот на депозит за недостатоците или природните својства на стоките односно за неисправната амбалажа поради кои може да дојде до штета на стоките, штом наведените недостатоци ги забележал или морал да ги забележи.

(3) Ако на стоките би се случувале такви неотстранливи промени поради кои постои опасност стоките да се расипат или да пропаднат, складиштарот е должен, ако тоа на негов повик не би можел на време да го стори давачот на депозит, да ги продаде стоките без одлагање на најпогоден начин.

(4) Складиштарот е должен да презема дејствија заради зачувување на правата на давачот на депозит спрема превозникот што му ги предал стоките за сметка на давачот на депозит во оштетена или манлива состојба.

Кога постои должност за осигурување

Член 732

(1) Складиштарот е должен да ги осигури стоките примени на чување само ако е тоа договорено.

(2) Ако со договорот не е определено кои ризици треба да ги опфати осигурувањето, складиштарот е должен да ги осигури стоките од вообичаените ризици.

Ограничување на надоместот на штета

Член 733

Надоместот на штета што складиштарот е должен да го плати поради пропаѓање, намалување или оштетување на стоките за време од нивниот прием до предавањето не може да ја надмине вистинската вредност на стоките, освен ако штетата ја причинил намерно или со крајно невнимание.

Мешање на заменливи предмети

Член 734

(1) Складиштарот не може да ги измеша примените заменливи предмети со предмети од ист вид и ист квалитет, освен ако давачот на депозит се согласил со тоа, или ако е очигледно дека станува збор за работи што можат да се мешаат без опасност од настанување штета за давачот на депозит.

(2) Ако се измешани предметите, складиштарот може, на барање од овластеното лице без учество на другите овластени лица, от смесата на заменливи предмети да го издвои делот што му припаѓа.

Прегледување на стоки и земање проби

Член 735

Складиштарот е должен да му дозволи на овластеното лице да ги прегледува стоките и да зема проби од нив.

Побарување на складиштарот и право на залог

Член 736

(1) Покрај надоместот за чување, складиштарот има право на надомест на трошоците што биле потребни за зачувување на стоките.

(2) За своите побарувања од договорот за складирање и за другите побарувања настанати во врска со чувањето на стоките тој има заложно право над тие стоки.

Подигање на стоки и продажба на неподигнати стоки

Член 737

(1) Давачот на депозит може стоките да ги подигне и пред договорениот рок.

(2) Ако давачот на депозит не ги подигне стоките по истекот на договорениот рок или по истекот на една година, ако не е договорен рокот за чување, складиштарот може за негова сметка да ги продаде стоките на јавна продажба, но е должен претходно да го извести за својата намера и да му остави дополнителен рок од најмалку осум дена да ги подигне стоките.

Недостатоци при приемот на стоки

Член 738

(1) Примачот на стоки е должен да ги прегледа стоките во моментот на нивното преземање.

(2) Ако при преземањето на стоките забележи недостатоци, примачот е должен веднаш да го предупреди за тоа складиштарот, инаку се смета дека стоките се уредно примени.

(3) За недостатоците на стоките што не можеле да се утврлат во моментот на преземањето, примачот е должен на сигурен начин да го извести складиштарот во рок од седум дена сметајќи од денот на преземањето на стоките, инаку се смета дека стоките се уредно примени.

Примена на правилата за депозит

Член 739

Врз договорите за складирање сообразно се применуваат правилата за депозитот, доколку со правилата за складирање не е регулирано поинаку.

ОДДЕЛ 1

СКЛАДИШНИЦА

Должност за издавање складишница

Член 740

Складиштарот што врз основа на законот е овластен за стоките примени на складирање да издаде складишница должен е да му ја издаде на давачот на депозит по негово барање.

Состојни и содржина на складишницата

Член 741

(1) Складишницата се состои од признаница и заложница.

(2) Признаницата и заложницата ги содржат податоците: назив односно име и занимање на давачот на депозит, негово седиште односно живеалиште, назив и седиште на складиштарот, датум и број на складишницата, место каде се наоѓа складот, вид, природа и количество на стоките, навод за тоа до кој износ се стоките осигурени, како и други податоци потребни за распознавање на стоките и за определување на нивната вредност.

(3) Признаницата и заложницата мораат да се повикуваат една на друга.

Складишница за делови на стоки

Член 742

(1) Давачот на депозит може да бара складиштарот да ги подели стоките на определени делови и за секој дел да му издаде посебна складишница.

(2) Ако веќе добил складишница за целото количество стоки, тој може да бара складиштарот да му ги подели стоките на определени делови и, во замена за складишницата што ја добил, да му издаде посебни складишници за секој одделен дел.

(3) Давачот на депозит може да бара складиштарот да му издаде складишница само за еден дел од заменливите стоки што ги оставил кај него.

Права на имателот на складишница

Член 743

(1) Имателот на складишница има право да бара да му се предатат стоките означени во неа.

(2) Тој може да располага со стоките означени во складишницата со пренесување на складишницата.

Пренесување на признаницата и заложницата

Член 744

(1) Признаницата и заложницата можат да се пренесуваат со индосамент, заедно или одделно.

(2) При секој пренос, на нив мора да биде забележан датумот.

(3) По барање од примачот на признаницата или заложницата, преносот врз него ќе се препише во регистарот на складот каде што ќе се забележи и неговото седиште односно живеалиште.

Права на имател на признаница

Член 745

(1) Преносот на признаницата без заложница му дава на примачот право да бара да му се предат стоките само ако му го исплати на имате-

лот на заложница или ако му го положи на складиштарот за имателот на заложница износот што треба да му биде исплатен на денот на втасаноста на побарувањето.

(2) Имателот на признаница без заложница може да бара стоките да се продадат, ако со постигнатата цена може да се исплати износот на кој има право имателот на заложница, со тоа што остварениот вишок да му се предаде нему.

(3) Кога се работи за заменливи предмети, имателот на признаница без заложница може да бара складиштарот да му предаде еден дел од стоките под услов да му положи на складиштарот за сметка на имателот на заложница соодветен износ во пари.

Права на имател на заложница

Член 746

(1) Преносот на заложница без признаница му дава на примачот право на залог над стоките.

(2) При првиот пренос, на заложницата мораат да бидат забележани називот односно името и занимањето на доверителот, неговото деловно седиште односно живеалиште, износот на неговото побарување, сметајќи ги и каматите, и датумот на втасувањето.

(3) Првиот примач на заложница е должен без одлагање да му пријави на складиштарот дека врз него е извршен пренос на заложницата, а складот е должен да му го препише тој пренос во својот регистар, и на самата заложница да забележи дека овој препис е извршен.

(4) Без извршување на дејствијата од претходниот став, заложницата не може понатаму да се пренесува со индосамент.

(5) Заложницата што не го содржи износот на побарувањето на заложниот доверител, ја обврзува во корист на заложниот доверител целокупната вредност на предметите наведена во неа.

Протест поради неисплатување и продажба на стоките

Член 747

(1) Имателот на заложница без признаница, ко-му не ќе му биде исплатено во рокот побарувањето обезбедено со заложницата, должен е, под закана на губење на правото да бара исплата од пренесувачите, да подигне протест според Законот за меница.

(2) Имателот на заложница кој подигнал протест може по истекот на осум дена од втасаноста на побарувањето да бара продажба на заложените стоки, а истото право му припаѓа и на пренесувачот што му го исплатил на имателот на заложница побарувањето обезбедено со заложницата.

(3) Од износот постигнат со продажбата се издвојува потребната сума за намирување на трошоците на продажбата, побарувањата на складиштарот од договорот за складирање и другите негови побарувања настанати во врска со оставените стоки, потоа се исплатува обезбеденото побарување на имателот на заложницата, а остатокот му припаѓа на имателот на признаница.

Барање исплата од пренесувачите на заложницата

Член 748

(1) Имателот на заложница може да бара исплата од пренесувачот дури ако не можел да постигне целосно намирување со продажбата на заложените стоки.

(2) Ова барање мора да биде подигнато во рокот определен во Законот за меница за барањето спрема индосантите, и тој рок почнува да тече од денот кога е извршена продажбата на стоките.

(3) Имателот на заложница го губи правото да бара исплата од пренесувачите ако не побара продажба на стоките најдоцна во рок од еден месец од протестот.

Глава XVIII

НАЛОГ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 749

(1) Со договорот за налог се обврзува налогопримачот спрема налогодавецот за негова сметка да преземе определени правни работи.

(2) Истовремено налогопримачот се овластува за преземање на тие работи.

(3) Налогопримачот има право на надомест за својот труд, освен ако е договорено поинаку или произлегува од природата на меѓусебниот однос.

Лича должни да одговараат на понудата на налогот

Член 750

Тој што се занимава со вршење туѓи работи како со занимање или јавно се нуди за вршење на тие работи, должен е ако не сака да го прифати понудениот налог што се однесува на тие работи без одлагање за тоа да ја извести другата страна, инаку ќе одговара за штетата што оваа би ја претрпела поради тоа.

ОДДЕЛ 2

Извршување на налогот како гласи

ОБВРСКА НА НАЛОГОПРИМАЧОТ

Член 751

(1) Налогопримачот е должен да го изврши налогот според примените упатства со внимание на добар стопанственик односно добар домаќин, останувајќи во неговите граници и во сè да внимава за интересите на налогодавецот и да се раководи со нив.

(2) Кога налогопримачот смета дека извршувањето на налогот според добиените упатства би било од штета за налогодавецот, тој е должен да го сврти кон тоа неговото внимание и да бара нови упатства.

(3) Ако налогодавецот не дал определени упатства за работа што треба да се изврши, налогопримачот е должен, раководејќи се од интересите на налогодавецот, да постапи како добар стопанственик односно добар домаќин, а ако е налогот без надомест, како што би постапил во истите околности во сопствена работа.

Отстапување од налогот и упатствата

Член 752

(1) Од добиениот налог и упатства налогопримачот може да отстапи само со согласност од налогодавецот, а кога поради недостиг на време или од некоја друга причина не е можно да се бара согласност од налогодавецот, тој може да отстапи од налогот и упатствата само ако според процената на сите околности можел основано да смета дека тоа го бараат интересите на налогодавецот.

(2) Ако налогопримачот ги пречекори границите на налогот или отстапи од добиените упатства вон од случајот предвиден во претходниот став, нема да се смета за налогопримач, туку за работодапител без налог освен ако налогодавецот дополнително го одобри она што го сторил.

Замена

Член 753

(1) Налогопримачот е должен да го изврши налогот лично.

(2) Тој може да му го довери извршувањето на налогот само ако налогодавецот го дозволил тоа, како и ако е на тоа принуден од околностите.

(3) Во тие случаи тој одговара само за изборот на заменикот и за упатствата што му ги дал.

(4) Во другите случаи тој одговара за работата на заменикот, како и за случајното пропаѓање или оштетување на предметите што би се случиле кај заменикот.

(5) Налогодавецот може во секој случај да бара непосредно од заменикот извршување на обврските од налогот.

Полагање сметка

Член 754

За извршената работа налогопримачот е должен да положи сметка и да му го предаде без одолжување на налогодавецот сето што го примил по основ на вршење на доверените работи, без оглед на тоа дали она што го примил за налогодавецот му било должно на овој или не.

Поднесување извештај

Член 755

Налогопримачот е должен на барање од налогодавецот да му поднесе извештај за состојбата на работите и да му положи сметка и пред определеното време.

Одговорност за употребата на парите на налогодавецот

Член 756

Ако налогопримачот се служел за своите потреби со пари што ги примил за налогодавецот, должен е да плати камата според највисоката дозволена договорна стапка, сметајќи од денот на употребата, а на другите пари што ги должи а не ги предал на време, затезна камата, сметајќи од денот кога бил должен да ги предаде.

Солидарна одговорност на налогопримачите

Член 757

Ако некоја работа им е доверена на неколкумина со ист налог да ја вршат заеднички, тие одговараат солидарно за обврските од тој налог, ако не е договорено нешто друго.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА НАЛОГОДАВЕЦОТ

Авансирање пари

Член 758

Налогодавецот е должен на барање од налогопримачот да му даде извесна сума пари за предвидените издатоци.

Надомест на трошоците и преземање на обврските**Член 759**

(1) Налогодавецот е должен да му ги надомести на налогопримачот, дури и ако неговиот труд без негова вина немал успех, сите потребни трошоци што ги направил за извршувањето на налогот, со камата од денот кога се направени.

(2) Тој е должен да ги преземе обврските што налогопримачот ги зел врз себе вршејќи ги од свое име работите што му се доверени, или на некој друг начин да го ослободи од нив.

Надомест на штета**Член 760**

Налогодавецот е должен да му ја надомести на налогопримачот штетата што ја претрпел овој без своја вина во вршењето на налогот.

Височина на надоместот**Член 761**

Ако не е договорено поинаку, налогодавецот должи надомест во вообичаена височина, а ако за тоа не постои обичај, тогаш справедлив надомест.

Исплата на надоместот**Член 762**

(1) Доколку не е договорено поинаку, налогодавецот е должен да му го исплати на налогопримачот надоместот по извршената работа.

(2) Ако налогопримачот без своја вина само делумно го извршил налогот, има право на сразмерен дел од надоместот.

(3) Во случај кога однопред договорениот надомест би бил во отицледен несразмер со направените услуги, налогодавецот може да бара негово намалување.

Право на залог**Член 763**

Заради обезбедување на надоместот и на трошоците, налогопримачот има право на залог над подвижните предмети на налогодавецот што ги добил по основ на налогот, како и над паричните износи што ги наплатил за сметка на налогодавецот.

Солидарна одговорност на налогодавците**Член 764**

Ако повеќемина му довериле на налогопримачот извршување на налог, тие му одговараат солидарно.

ОДДЕЛ 4**ПРЕСТАНУВАЊЕ НА НАЛОГОТ****Откажување од договорот****Член 765**

(1) Налогодавецот може да се откаже од договорот.

(2) Во случај на откажување од договорот во кој на налогопримачот му припаѓа надомест за него-

виот труд, налогодавецот е должен да му исплати на налогопримачот соодветен дел од надоместот и да му ја надомести штетата што ја претрпел со откажувањето од договорот, ако за откажувањето немало основани причини.

Отказ**Член 766**

(1) Налогопримачот може да се откаже од налогот кога сака, само не во невреме.

(2) Тој е должен да му ја надомести на налогодавецот штетата што ја претрпел овој поради отказот на налогот во невреме, освен кога за отказот постоеле основани причини.

(3) Налогопримачот е должен да ги продолжи по отказот работите што не трпат одлагање, додека налогодавецот не ќе биде во можност да ја преземе грижата за нив.

Смрт, престанување на правното лице**Член 767**

(1) Налогот престанува со смртта на налогопримачот.

(2) Наследниците на налогопримачот се должни за неговата смрт да го известат што побргу налогодавецот и да преземат што е потребно за заштита на неговите интереси, додека не ќе биде во состојба самиот да ја преземе грижата за нив.

(3) Налогот престанува со смртта на налогодавецот само ако е така договорено или ако налогопримачот го примил налогот со оглед на своите лични односи со налогодавецот.

(4) Во тој случај налогопримачот е должен да ги продолжи доверените работи, ако инаку би настапила штета за наследниците, додека овие не ќе бидат во можност самите да ја преземат грижата за нив.

(5) Ако налогодавецот или налогопримачот е некое правно лице, налогот престанува кога тоа лице ќе престане да постои.

Стечај, лишување од деловната способност**Член 768**

Налогот престанува кога налогодавецот или налогопримачот ќе падне под стечај или ќе биде на полно или делумно лишен од деловната способност.

Момент на престанувањето на налогот**Член 769**

(1) Кога налогодавецот се откажал од договорот, како и кога умрел или паднал под стечај, или на полно или делумно е лишен од деловната способност, налогот престанува во моментот кога налогопримачот узнае за настанот поради кој престанува налогот.

(2) Кога на налогопримачот му е издадено писмено полномошно, должен е да го врати по престанувањето на налогот.

Исклучоци**Член 770**

Кога налогот е даден за да може налогопримачот да постигне исполнување на некое свое побарување од налогодавецот, налогодавецот не може да се откаже од договорот и налогот не престанува ни со смртта, ни со стечајот на налогодавецот или налогопримачот, ни кога еден од нив ќе биде на полно или делумно лишен од деловната способност.

Глава XIX

КОМИСИОН

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 771

(1) Со договорот за комисион се обврзува комисионерот за надомест (провизија) да изврши од свое име и за сметка на комитентот една или повеќе работи што му ги доверува комитентот.

(2) Комисионерот има право на надомест и кога овој не е договорен.

Примена на правилата за договорот за налог

Член 772

Врз договорот за комисион сообразно се применуваат правилата за налогот, доколку со правилата за комисионот не е определено поинаку.

Склучување работа под услови различни од налогот

Член 773

(1) Ако комисионерот склучил некоја работа под понеповолни услови од оние определени со налогот кога тоа не го смеел, должен е да му ја надомести на комитентот разликата, како и причинетата штета.

(2) Во случајот од претходниот став комитентот може да одбие да ја прифати склучената работа, под услов за тоа веднаш да го извести комисионерот.

(3) Но, комитентот го губи тоа право ако комисионерот покаже готовност веднаш да му ја исплати разликата и да му ја надомести причинетата штета.

(4) Ако работата е склучена под поповолни услови од оние определени со налогот, сета така постигната корист му припаѓа на комитентот.

Продажба на стоки на презадолжено лице

Член 774

Комисионерот му одговара на комитентот за штетата ако му продал стоки на лице за чија презадолженост знаел или можел да знае.

Кога самиот комисионер купува стоки од комитентот или му продава свои стоки

Член 775

(1) Комисионерот кому му е доверено да продаде или да купи некои стоки котирали на берзата или на пазарот може, ако му го дозволил комитентот, да ги задржи стоките за себе како купувач односно да ги испорача како продавач, по цената во време на извршувањето на доверената работа.

(2) Во тој случај помеѓу комисионерот и комитентот настапуваат односи од договорот за продажба.

(3) Ако берзанската односно пазарната цена и цената што ја определил комитентот не се согласуваат, комисионерот-продавач има право на помалата од овие две цени, а комисионерот-купувач е должен да ја плати поголемата.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА КОМИСИОНЕРОТ

Чување и осигурување

Член 776

(1) Комисионерот е должен да ги чува доверените стоки со внимание на добар стопанственик.

(2) Тој одговара и за случајното пропаѓање или оштетување на стоките ако не ги осигурил, а според налогот бил должен тоа да го стори.

Известување за состојбата на примени стоки

Член 777

(1) При преземањето од превозникот на стоките што му ги испратил комитентот, комисионерот е должен да ја утврди нивната состојба и да го извести без одлагање комитентот за денот на пристигнувањето на стоките, како и за видливите оштетувања или кусокот, инаку ќе одговара за штетата што поради тоа пропуштање би настанала за комитентот.

(2) Тој е должен да ги преземе сите потребни мерки заради зачувување на правата на комитентот спрема одговорното лице.

Известување за промените на стоки

Член 778

Комисионерот е должен да го извести комитентот за сите промени на стоките поради кои тие би можеле да загубат од својата вредност, а ако нема време за чекање на неговите упатства, или ако тој одолжува со давањето упатства, во случај на опасност од позначително оштетување на стоките, комисионерот е должен да ги продаде на најпогоден начин.

Соопштување на комитентот името на содоговарачот

Член 779

(1) Комисионерот е должен да му соопшти на комитентот со кое лице ја извршил работата што му ја доверил комитентот.

(2) Ова правило не важи во случај на пордажба на подвижни предмети која се врши преку комисионите продавници, освен ако не е договорено поинаку.

Полагање сметка

Член 780

(1) Комисионерот е должен да положи сметка за извршената работа без непотребно одлагање.

(2) Тој е должен да му го предаде на комитентот сето што го примил по основ на работата извршена за негова сметка.

(3) Комисионерот е должен да ги пренесе врз комитентот побарувањата и другите права што ги стекнал спрема третиот со кој ја извршил работата од свое име и за негова сметка.

Делкредере

Член 781

(1) Комисионерот одговара за исполнувањето на обврските на својот содоговарач само ако посебно гарантирал дека тој своите обврски ќе ги исполни (делкредере), во кој случај тој одговара солидарно со него.

(2) Комисионерот кој гарантирал за исполнувањето на обврските на својот содоговарач има право и на посебен надомест (делкредере провизија).

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА КОМИТЕНТОТ

Надомест (провизија)

Член 782

(1) Комитентот е должен да му исплати на комисионерот надомест кога ќе биде извршена работата што ја извршил комисионерот, како и ако извршувањето на работата биде спречено од некоја причина за која одговара комитентот.

(2) Во случај на постапно извршување, комисионерот може да бара сразмерен дел од надоместот по секое делумно исполнување.

(3) Ако не дојде до извршување на склучената работа од причини за кои не одговараат ни комисионерот ни комитентот, комисионерот има право на соодветен надомест за својот труд.

(4) Комисионерот што постапил неверно спрема комитентот нема право на надомест.

Височина на надоместот

Член 783

(1) Ако износот на надоместот не е определен со договор или тарифа, на комисионерот му припаѓа надомест според извршената работа и постигнатиот резултат.

(2) Ако во дадениот случај надоместот е несразмерно голем спрема извршената работа и постигнатиот резултат, судот може, на барање од комитентот, да го намали на справедлив износ.

Надомест на трошоците

Член 784

(1) Комитентот е должен да му ги надомести на комисионерот трошоците што биле потребни за извршување на налогот, со камата од денот кога се направени.

(2) Комитентот е должен да му даде на комисионерот посебен надомест за употребата на неговите складови и транспортни средства, ако тој не е опфатен со надоместот за извршување на работата.

Авансирање пари на комисионерот

Член 785

Ако со договорот за комисион не е определено нешто друго, комитентот не е должен да му авансира на комисионерот потребни средства за извршување на доверената работа.

ОДДЕЛ 4

ЗАЛОЖНО ПРАВО

Член 786

(1) Комисионерот има право на залог над предметите што се предмет на договорот за комисион додека тие предмети се наоѓаат кај него, или кај некој кој ги држи за него или додека тој има во рацете исправа со помош на која може да располага со нив.

(2) Од вредноста на тие предмети комисионерот може да ги наплати пред другите доверители на комитентот своите побарувања по основ на сите комисион работи со комитентот, како и по основ на за-

емите и авансите дадени на комитентот, без оглед на тоа дали настанале во врска со тие предмети или со некои други.

(3) Право на првенствена наплата има комисионерот од побарувањата што, извршувајќи го налогот, ги стекнал за сметка на комитентот.

ОДДЕЛ 5

ОДНОСИ СО ТРЕТИ ЛИЦА

Права на комитентот на побарувања од работа со трет

Член 787

(1) Комитентот може да бара исполнување на побарувањата од работата што комисионерот ја склучил со трет за негова сметка дури откако комисионерот ќе му ги отстапи.

(2) Но, во поглед на односите на комитентот со комисионерот и со неговите доверители, овие побарувања од своето настанување се сметаат како побарувања на комитентот.

Ограничување на правата на доверителите на комисионер

Член 788

Доверителите на комисионерот не можат заради наплата на своите побарувања, ни во случај на негов стечај, да преземат мерки на извршување врз правата и предметите што комисионерот, извршувајќи го налогот, ги стекнал од свое име но за сметка на комитентот, освен ако се работи за побарувања настанати во врска со стекнувањето на тие права и предмети.

Стечај на комисионер

Член 789

(1) Во случај на стечај на комисионер, комитентот може да бара одлачување од стечајната маса на предметите што му ги предал на комисионерот заради продажба за негова сметка, како и на предметите што комисионерот ги набавил за негова сметка.

(2) Во истиот случај комитентот може да бара од третиот кому комисионерот му ги предал предметите, да му ја исплати нивната цена односно нејзиниот уште неисплатен дел.

Глава XX

ДОГОВОР ЗА ТРГОВСКО ЗАСТАПУВАЊЕ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 790

(1) Со договорот за трговско застапување се обврзува застапникот постојано да се грижи трети лица да склучуваат договори со неговиот налогодавец и во таа смисла посредува помеѓу нив и налогодавецот, како и, според добиеното овластување, да склучува договори со трети лица од име и за сметка на налогодавецот, а овој се обврзува за секој склучен договор да му исплати определен надомест (провизија).

(2) Налогодавецот може да има на исто подрачје за ист вид работи повеќе застапници.

(3) Еден застапник не може без согласност од налогодавецот да преземе обврска да работи на исто подрачје и за ист вид работи за друг налогодавец.

Форма

Член 791

Договорот за трговско застапување мора да биде склучен во писмена форма.

Склучување договори од името на налогодавецот

Член 792

Застапникот може да склучува договори од името и за сметка на својот налогодавец, ако за тоа добил од него посебно или генерално овластување.

Примање на исполнувањето

Член 793

Застапникот не може да бара ни да прими исполнување на побарување на својот налогодавец, ако за тоа не е посебно овластен.

Изјави на застапникот за налогодавецот

Член 794

Кога договорот е склучен со посредување на застапникот, тогаш содоговораот на налогодавецот може полноважно да му прави на застапникот изјави што се однесуваат на недостатоците на предметот на договорот, како и други изјави во врска со тој договор, заради зачувување или вршење на правата од договорот.

Изјави од името на налогодавецот

Член 795

Застапникот е овластен заради зачувување на правата на својот налогодавец да му дава потребни изјави на неговиот содоговарач.

Мерки за обезбедување

Член 796

Заради заштита на интересите на налогодавецот, застапникот може да бара преземање на потребни мерки за обезбедување.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА ЗАСТАПНИКОТ

Грижа за интересите на налогодавецот

Член 797

(1) Застапникот е должен да се грижи за интересите на налогодавецот и во сите работи што ги презема е должен да постапи со внимание на добар стопанственик.

(2) Притоа е должен да се придржува кон упатствата што му ги дал налогодавецот.

(3) Тој е должен да му ги дава на налогодавецот сите потребни известувања за пазарната ситуација, особено оние што се од значење за секоја одделна работа

Учествување во склучувањето на работи

Член 798

Застапникот е должен да учествува, според упатствата од налогодавецот, при склучувањето на работи и тоа до нивното целосно завршување.

Чување на деловни тајни

Член 799

(1) Застапникот е должен да ги чува деловните тајни на својот налогодавец за кои узнал во врска со договорената работа.

(2) Тој одговара ако ги искористи или на друг му ги открие и по престанувањето на договорот за трговско застапување.

Враќање на предмети дадени на употреба

Член 800

По престанувањето на договорот за трговско застапување, застапникот е должен да му ги врати на налогодавецот сите предмети што му ги предал тој на употреба за време на траењето на договорот.

Посебен случај на одговорност

Член 801

(1) Застапникот одговара пред налогодавецот за исполнување на обврските од договорот за чие склучување посредувал или што според овластувањето ги склучи од името на налогодавецот, само ако за тоа посебно писмено гарантирал.

(2) Во тој случај тој има право и на посебен надомест (делкредере провизија).

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА НАЛОГОДАВЕЦОТ

Материјал и документација

Член 802

Кога за вршење на неговите работи на застапникот му е потребен материјал или определена документација, налогодавецот е должен тоа да му го стави на располагање.

Должност за известување

Член 803

(1) Налогодавецот може според своето мислење да го прифати или да го отфрли склучувањето на договорот подготвен од страна на застапникот, но е должен да го извести застапникот за својата одлука без одлагање.

(2) Налогодавецот е должен без одлагање да го извести застапникот за потребата обемот на работите склучени со негово посредување да се сведе на помала мера отколку што застапникот можел основано да очекува за да ја намали тој навреме својата претприемливост во соодветна мера, инаку тој пред него ќе одговара за претрпената штета.

Надомест (провизија)

Член 804

(1) Налогодавецот е должен да му исплати на застапникот надомест за договорите склучени со негово посредување, како и за договорите што са-

миот застапник ги склучил, ако за тоа бил овластен.

(2) Застапникот има право на надомест и за договорите што ги склучил налогодавецот непосредно со клиенти што ги нашол застапникот.

Стекнување право на надомест

Член 805

Доколку помеѓу договорните страни не е договорено поинаку, застапникот стекнува право на надомест кога ќе биде извршен договорот, но тоа право му припаѓа и кога договорот ќе остане неизвршен, ако до тоа дошло од причина што е на страната на налогодавецот.

Височина на надоместот

Член 806

(1) Ако износот на надоместот не е определен со договор или со тарифа, застапникот има право на вообичаениот надомест.

(2) Ако во дадениот случај надоместот е несразмерно голем спрема направената услуга, судот може на барање од налогодавецот да го намали на справедлив износ.

Посебен надомест

Член 807

Застапникот кој по овластување од налогодавецот извршил наплата на некое негово побарување, има право на посебен надомест од наплатената сума.

Трошоци

Член 808

(1) Застапникот нема право на надомест на трошоците што произлегуваат од редовното вршење на посреднички работи, освен ако е договорено поинаку.

(2) Но, тој има право на надомест на посебните трошоци што ги направил во корист на налогодавецот или по негов налог.

ОДДЕЛ 4

ЗАЛОЖНО ПРАВО

Член 809

Заради обезбедување наплата на своите втасани побарувања настанати во врска со договорот, застапникот има право на залог над сумите што ги наплатил за налогодавецот по негово овластување, како и над сите предмети на налогодавецот што во врска со договорот ги примил од налогодавецот или од некој друг, додека се наоѓаат кај него, или кај некој што ги држи за него, или додека има во рацете исправа со помош на која може да располага со нив.

ОДДЕЛ 5

ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ДОГОВОРОТ

Раскинување на договорот склучен за неопределено време

Член 810

(1) Кога траењето на договорот за трговско застапување не е определено со договор ниту од околностите на работата може да се определи, секоја страна може да го раскине договорот кон крајот на секое календарско тримесечје.

(2) Отказот мора да ѝ биде соопштен на другата страна најмалку еден месец пред истекот на календарското тримесечје, а ако договорот трае три години, отказот мора да ѝ биде соопштен два месеца пред истекот на календарското тримесечје.

(3) Договорните страни можат поинаку да ги определат роковите за отказ и престанување на договорот, но помеѓу отказот и престанувањето на договорот мора да биде оставен рок од најмалку еден месец.

Раскинување на договорот без отказан рок

Член 811

(1) Од сериозни причини секоја страна може, наведувајќи ги тие причини, да го раскине договорот без отказан рок.

(2) Ако изјавата за раскинување е дадена без сериозни причини, таа ќе се смета како отказ со редовен отказан рок.

(3) Застапникот кој поради неоснован отказ ја прекинал својата дејност има право на надомест на штета поради загубената провизија, а ако тој неосновано го откажал договорот, правото на надомест на штета му припаѓа на налогодавецот.

(4) Неоснованиот отказ ѝ дава право на другата страна да го раскине договорот без отказан рок.

Престанување на договорот склучен за определено време

Член 812

(1) Кога договорот за трговско застапување е склучен за определено време, тој престанува со самиот истек на определеното време.

(2) Ако таквиот договор се продолжи премолчено ќе се смета понатаму како договор склучен за неопределено време.

Глава XXI

ПОСРЕДУВАЊЕ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 813

Со договорот за посредување се обврзува посредникот да настојува да најде и да доведе во врска со налогодавецот лице кое со него би преговарало за склучување на определен договор, а налогодавецот се обврзува да му исплати определен надомест ако тој договор биде склучен.

Примена на одредбите од законот за договор за дело

Член 814

Кога е договорено дека посредникот ќе има право на определен надомест и ако неговото настојување остане без резултат, за таквиот договор ќе се суди според одредбите што важат за договорот за дело.

Примање на исполнување

Член 815

(1) Налогот за посредување не содржи овластување за посредникот да прими за налогодавецот

исполнување на обврската од договорот склучен со негово посредување.

(2) За тоа е потребно посебно писмено полномошно.

Отповикување на налог за посредување

Член 816

Налогодавецот може да го отповика налогот за посредување секогаш кога сака, ако од тоа не се откажал, и под услов отповикувањето да не е противно на совесноста.

Отеуство на обврската за налогодавецот да го склучи договорот

Член 817

Налогодавецот не е должен да пристапи кон преговори за склучување на договор со лицето што го нашол посредникот, ниту да склучи со него договор под условите што му ги соопштил на посредникот, но ќе одговара за штетата ако постапил противно на совесноста.

ОДДЕЛ :

ОБВРСКИ НА ПОСРЕДНИКОТ

Обврска да се бара прилика

Член 818

(1) Посредникот е должен со внимание на добар стопанственик да бара прилика за склучување на определен договор и да му укаже за неа на налогодавецот.

(2) Посредникот е должен да посредува во преговорите и да настојува да дојде до склучување на договор ако за тоа се обврзал посебно.

(3) Тој не одговара ако и покрај потребната грижливост не успее во своето настојување.

Обврска за известување

Член 819

Посредникот е должен да го извести налогодавецот за сите околности од значење за наменената работа кои му се познати или морале да му бидат познати.

Одговорност на посредникот

Член 820

(1) Посредникот одговара за штетата што би ја претрпела едната или другата страна помеѓу кои посредувал, а која би се случила поради тоа што посредувал за деловно неспособно лице за чија неспособност знаел или можел да знае, или за лице за кое знаел или морал да знае дека не ќе може да ги изврши обврските од тој договор и воопшто за секоја штета настаната по негова вина.

(2) Посредникот одговара за штетата што би настанала за налогодавецот поради тоа што без дозвола од налогодавецот известил некој трет за содржината на налогот, за преговорите или за условите на склучениот договор.

Посреднички дневник и лист

Член 821

Посредникот во стопанството е должен во посебна книга (посреднички дневник) да ги забележи

суштествените податоци за договорот што е склучен со негово посредување и да издаде извод од таа книга потпишан од негова страна (посреднички лист).

ОДДЕЛ :

ОБВРСКИ НА НАЛОГОДАВЕЦОТ

Надомест

Член 822

(1) Посредникот има право на надомест и кога не е договорен.

(2) Ако височината на надоместот не е определена ниту со тарифа или со некој друг општ акт, ниту со договор, а ниту со обичај, ќе ја определи судот според посредничкиот труд и направената услуга.

(3) Договорениот посреднички надомест судот може да го намали на барање од налогодавецот, ако најде дека претерано е висок со оглед на посредничкиот труд и направената услуга.

(4) Намалување на договорениот надомест не може да се бара ако му е исплатен на посредникот по склучувањето на договорот за кој посредувал тој.

Кога посредникот стекнува право на надомест

Член 823

(1) Посредникот стекнува право на надомест во моментот на склучувањето на договорот за кој посредувал, ако не е договорено нешто друго.

(2) Но, ако договорот е склучен под одложен услов, посредникот стекнува право на надомест дури кога ќе се оствари условот.

(3) Кога договорот е склучен под раскинлив услов, остварувањето на условот нема влијание врз посредничкото право на надомест.

(4) Во случај на неважност на договорот, посредникот има право на надомест ако причината за неважноста не му била позната.

Надомест на трошоците

Член 824

(1) Посредникот нема право на надомест на трошоците направени во извршувањето на налогот, освен кога е тоа договорено.

(2) Но, ако со договорот му е признато правото на надомест на трошоците, тој има право на тој надомест и во случај кога договорот не е склучен.

Посредување за обете страни

Член 825

(1) Доколку не е договорено поинаку, посредникот кој добил налог за посредување од обете страни може да бара од секоја страна само половина од посредничкиот надомест и надомест на половината од трошоците, ако надоместот на трошоците е договорен.

(2) Посредникот е должен да се грижи со внимание на добар стопанственик за интересите на обете страни помеѓу кои посредува.

Губење на правото на надомест

Член 826

Посредникот кој спротивно на договорот или противно на интересите на својот налогодавец, работи за другата страна, го губи правото на посреднички надомест и на надомест на трошоците.

Глава XXII

ЭКСПЕДИРАЊЕ (шпедиција)

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 827

(1) Со договорот за експедирање се обврзува експедиторот да склучи, заради превоз на определен предмет од свое име и за сметка на налогодавецот, договор за превоз и други договори потребни за извршување на превозот, како и да ги изврши другите вообичаени работи и дејствија, а налогодавецот се обврзува да му исплати определен надомест.

(2) Ако со договорот е предвидено, експедиторот може да склучува договор за превоз и да презема други правни дејствија од името и за сметка на налогодавецот.

Откажување од договорот

Член 828

Налогодавецот може да се откаже од договорот по своја волја, но во тој случај е должен на експедиторот да му ги надомести сите трошоци што ги имал дотогаш и да му исплати сразмерен дел од надоместот за дотогашната работа.

Примена на правилата за договорот за комисион односно за трговско застапување

Член 829

Врз односите на налогодавецот и експедиторот што не се уредени во оваа глава сообразно се применуваат правилата за договорот за комисион односно за трговско застапување.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА ЕКСПЕДИТОРОТ

Предупредување за недостатоците на налогот

Член 830

Експедиторот е должен да го предупреди налогодавецот за недостатоците во неговиот налог, особено за оние што го изложуваат на поголеми трошоци или на штета.

Предупредување за недостатоците на пакувањето

Член 831

Ако предметот не е запакуван или инаку не е подготвен за превоз како што треба, експедиторот е должен да го предупреди налогодавецот за тие недостатоци, а кога чекањето да ги отстрани налогодавецот би било од штета за него, експедиторот е должен да ги отстрани на сметка на налогодавецот.

Чување на интересите на налогодавецот

Член 832

(1) Експедиторот е должен во секоја прилика да постапи како што тоа го бараат интересите на налогодавецот и со внимание на добар стопанственик.

(2) Тој е должен без одлагање да го извести налогодавецот за оштетувањето на предметите ка-

ко и за сите настани од значење за него и да ги преземе сите потребни мерки заради зачувување на неговите права спрема одговорното лице.

Постапување според упатствата на налогодавецот

Член 833

(1) Експедиторот е должен да се придржува кон упатствата за правецот на патот, за средствата и начинот на превозот како и кон другите упатства добиени од налогодавецот.

(2) Ако не е можно да се постапи според упатствата содржани во налогот, експедиторот е должен да бара нови упатства, а ако за тоа нема време или е тоа невозможно, експедиторот е должен да постапи како што тоа го бараат интересите на налогодавецот.

(3) За секое отстапување од налогот, експедиторот е должен без одлагање да го извести налогодавецот.

(4) Ако налогодавецот не го определил ниту правецот на патот, ниту средството односно начинот на превозот, експедиторот ќе ги определи како што бараат интересите на налогодавецот во дадениот случај.

(5) Ако експедиторот отстапил од добиените упатства одговара и за штетата настаната поради виша сила, освен ако докаже дека штетата би се случила и да се придржувал кон дадените упатства.

Одговорност на експедиторот за други лица

Член 834

(1) Експедиторот одговара за изборот на превозникот како и за изборот на други лица со кои во извршувањето на налогот склучил договор (складирање на стоки и сл.), но не одговара и за нивната работа, освен ако таа одговорност ја презел со договорот.

(2) Експедиторот кој ќе му го довери извршувањето на налогот на друг експедитор, наместо самиот да го изврши, одговара за неговата работа.

(3) Ако налогот содржи изречно или премолчно овластување за експедиторот да му го довери извршувањето на налогот на друг експедитор или ако тоа е очигледно во интерес на налогодавецот, тој одговара само за неговиот избор, освен ако ја презел одговорноста за неговата работа.

(4) Одговорностите од претходните ставови на овој член не можат со договор да се исклучат ниту да се ограничат.

Царински дејствија и плаќање на царина

Член 835

Доколку со договорот не е определено поинаку налогот за експедирање на предмети преку границата содржи обврска за експедиторот да ги спроведе потребните царински дејствија и да ги исплати царинските давачки за сметка на налогодавецот.

Кога експедиторот сам врши превоз или други работи

Член 836

(1) Експедиторот може и самиот да изврши на полно или делумно превоз на предметите, чие експедирање му е доверено, ако не е договорено нешто друго.

(2) Ако експедиторот сам го извршил превозот или дел од превозот, ги има правата и обврските на превозник и во тој случај му припаѓа и соодветен надомест за превозот, покрај надоместот по основ на експедирање и надоместот на трошоците во врска со експедирањето.

(3) Истото важи во поглед на другите работи опфатени со налогот, со обичаите или со општите услови.

Осигурување на пратка

Член 837

(1) Експедиторот е должен да ја осигури пратката само ако е тоа договорено.

(2) Ако со договорот не е определено кои ризици треба да ги опфати осигурувањето, експедиторот е должен да ги осигури предметите од вообичаените ризици.

Полагање сметка

Член 838

(1) Експедиторот е должен по завршената работа да му положи сметка на налогодавецот.

(2) Спрема барањето од налогодавецот експедиторот е должен да положи сметка и во текот на извршувањето на налогот.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА НАЛОГОДАВЕЦОТ

Исплата на надомест

Член 839

Налогодавецот е должен да му исплати на експедиторот надомест според договорот, а ако надоместот не е договорен, тогаш надомест што е определен со тарифата или со некој друг општ акт, а во недостиг на овој, надоместот го определува судот.

Кога експедиторот може да бара надомест

Член 840

Експедиторот може да бара надомест кога ќе ги изврши своите обврски од договорот за експедирањето.

Трошоци и аванс

Член 841

(1) Налогодавецот е должен да му ги надомести на експедиторот потребните трошоци направени заради извршување на налогот за експедирање на предмети.

(2) Експедиторот може да бара надомест на трошоците веднаш откако ги направил.

(3) Налогодавецот е должен, на барање од експедиторот, да му ја авансира потребната сума за трошоците што ги бара извршувањето на налогот за експедирање на предмети.

Кога е договорено надоместот да го исплати примачот на предметите

Член 842

Ако е договорено дека експедиторот ќе ги наплати своите побарувања од примачот на предметите, експедиторот го задржува правото да бара исплата на надоместот од налогодавецот ако примачот одбие да му го исплати.

Опасни предмети и скапоцености

Член 843

(1) Налогодавецот е должен да го извести експедиторот за особините на предметите со кои може

да биде загрозувана сигурноста на лица или добра или да биде нанесена штета.

(2) Кога во пратката се наоѓаат скапоцености, хартии од вредност или други скапоцени работи, налогодавецот е должен да го извести за тоа експедиторот и да му ја соопшти нивната вредност во моментот на предавањето заради експедирање.

ОДДЕЛ 4

ПОСЕБНИ СЛУЧАИ НА ЕКСПЕДИРАЊЕ

Експедирање со фиксен надомест

Член 844

(1) Кога со договорот за експедирање е определена една вкупна сума за извршување на налогот за експедирање на предмети, таа го опфаќа надоместот по основ на експедирање и надоместот за превоз и надоместот на сите други трошоци, ако не е договорено нешто друго.

(2) Во тој случај експедиторот одговара и за работата на превозникот и на другите лица со кои се послужил преку овластувањата од договорот.

Збирно експедирање

Член 845

(1) Експедиторот може во извршувањето на добиените налози да организира збирно експедирање, освен ако тоа е исклучено со договорот.

(2) Ако со збирното експедирање постигне разлика во возарината во корист на налогодавецот, експедиторот има право на посебен дополнителен надомест.

(3) Во случај на збирно експедирање експедиторот одговара за загубувањето или општеувањето на предметите настанати за време на превозот до кои не би дошло да немало збирно експедирање.

ОДДЕЛ 5

ЗАЛОЖНО ПРАВО НА ЕКСПЕДИТОРОТ

Член 846

(1) Заради обезбедување наплата на своите побарувања настанати во врска со договорот за експедирање, експедиторот има право на залог над предметите предадени заради експедирање и во врска со експедирањето сè додека ги држи или додека има во рацете исправа со помош на која може да располага со нив.

(2) Кога во извршувањето на експедирањето учествувал и друг експедитор, тој е должен да се грижи за наплатата на побарувањата и за остварувањето на правото на залог на претходните експедитори.

(3) Ако друг експедитор ги исплати експедиторовите побарувања спрема налогодавецот, тие побарувања и правото на експедиторот на залог преминуваат врз него според самиот закон.

(4) Тоа истото станува ако друг експедитор ги исплати побарувањата на превозникот.

Глава XXIII

ДОГОВОР ЗА КОНТРОЛА НА СТОКИ И УСЛУГИ

Поим

Член 847

(1) Со договорот за контрола на стоките едната договорна страна (вршителот на контролата) се об-

врзува стручно и непристрасно да ја изврши договорената контрола на стоките и да издаде сертификат за тоа, а другата страна (нарачувачот на контролата) се обврзува за извршената контрола да го исплати договорениот надомест.

(2) Контролата на стоките може да се состои во утврдување на идентитетот, квалитетот, квантитетот и на другите својства на стоките.

Обем на контролата

Член 848

Вршителот на контролата е должен да ја изврши контролата во обемот и на начинот што се определени во договорот, а ако во договорот не е определено ништо, во обемот и на начинот што ѝ одговараат на природата на предметите.

Ништовност на одделни одредби на договорот

Член 849

(1) Ништовни се одредбите од договорот што му наметнуваат на вршителот на контролата должности кои би можеле да влијаат врз непристрасноста во вршењето на контролата или врз исправноста на исправата за извршената контрола (сертификатот).

(2) Контролата се смета за извршена дури по издавањето на сертификатот.

Чување на стоки односно на мостра

Член 850

(1) Стоките што нарачувачот на контролата му ги предал на вршителот на контролата заради извршување на договорената контрола, вршителот на контролата е должен да ги чува и да ги обезбеди од замена.

(2) Вршителот на контролата е должен да ги чува мострите што му се предадени најмалку шест месеци, доколку не е договорено поинаку.

Обврска за известување на нарачувачот

Член 851

Вршителот на контролата е должен за сите значајни околности во текот на контролата и чувањето на стоките навремено да го известува нарачувачот на контролата, а особено за нужните и корисните трошоци направени за негова сметка.

Надомест

Член 852

(1) За извршената контрола и чување на стоките вршителот на контролата има право на договорениот односно вообичаениот надомест.

(2) Вршителот на контролата има право и на надомест на сите нужни и корисни трошоци што се направени за сметка на нарачувачот на контролата.

Право на залог

Член 853

Заради обезбедување на договорениот или вообичаениот надомест и надоместот на нужните и корисните трошоци, вршителот на контролата има право на залог над стоките што му се предадени на контролата.

Доверување на контролата на стоки на друг вршител на контрола

Член 854

(1) Вршителот на контролата може извршувањето на договорената контрола на стоките да му ја довери на друг, освен ако нарачувачот на контролата тоа изречно му го забранил.

(2) Вршителот на контролата одговара пред нарачувачот на контролата за работата на другиот вршител на контролата.

Контрола на стоки со вршење на одделни правни дејствија

Член 855

(1) Врз основа на изречен налог од нарачувачот на контролата, вршителот на контролата е овластен, покрај извршувањето на договорената контрола на стоките, да врши и одделни правни дејствија од името и за сметка на нарачувачот на контролата.

(2) Вршителот на контролата има право на посебен, вообичаен или договорен надомест за извршувањето на одделни правни дејствија од името и за сметка на нарачувачот на контролата.

Контрола на стоки со гаранција

Член 856

(1) Вршителот на контролата може да гарантира за непроменливоста на својствата на контролираните стоки во договорениот рок.

(2) За преземената гаранција во поглед на својствата на стоките, вршителот на контролата има право на посебен, договорен или вообичаен надомест.

Контрола на услуги и предмети што не се наменети за промет

Член 857

Ако вршењето на контролата се однесува на услуги или предмети што не се наменети за промет, вршителот на контролата и нарачувачот на контролата ги имаат истите права и обврски како и кај контролата на стоки.

Раскинување на договор

Член 858

Нарачувачот на контролата може да изјави дека го раскинува договорот сè додека нареданата контрола не е извршена, но во тој случај е должен на вршителот на контролата да му плати сразмерен дел од надоместот и направените нужни и корисни трошоци, како и да му ја надомести штетата.

Глава XXIV

ДОГОВОР ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ПАТУВАЊЕ

ОДДЕЛ 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 859

Со договорот за организирање на патување се обврзува организаторот на патувањето да му прибави на патникот збир на услуги кои се состојат од превоз, престој и други услуги што се врзани со нив, а патникот се обврзува на организаторот да му плати една вкупна (паушална) цена.

Издавање на потврда за патувањето**Член 860**

(1) Организаторот на патувањето при склучувањето на договорот му издава на патникот потврда за патувањето.

(2) Потврдата за патувањето треба да содржи: место и датум на издавањето; ознака и адреса на организаторот на патувањето; име на патникот; место и датум на почетокот и крајот на патувањето; датуми на престојот, нужни податоци за превозот, престојот како и за другите услуги што се опфатени со вкупната цена; најмал број на потребните патници; вкупната цена за збирот на услугите предвидени со договорот; услови под кои патникот може да бара раскинување на договорот, како и други податоци за кои се смета дека е корисно да бидат содржани во потврдата.

(3) Ако пред издавањето на потврдата за патување на патникот му е врачена програма за патувањето во која се наоѓаат податоците од претходниот став, потврдата за патувањето може да содржи само упатување кон таа програма.

Однос на договорот и потврдата за патување**Член 861**

(1) Постоенето и полноважноста на договорот за организирање на патување се независни од постоењето на потврдата за патување и од нејзината содржина.

(2) Но, организаторот на патувањето одговара за сета штета што ќе ја претрпи другата страна поради неиздавањето на потврда за патување или поради нејзината неточност.

Претпоставка на точноста на потврдата**Член 862**

Се смета дека е точно она што стои во потврдата сè додека не ќе се докаже спротивното.

Оддел 2**ОБВРСКИ НА ОРГАНИЗАТОРОТ НА ПАТУВАЊЕТО****Заштита на правата и интересите на патникот****Член 863**

Организаторот на патувањето е должен на патникот да му даде услуги што ги имаат содржината и својствата предвидени со договорот, со потврдата односно со програмата за патување и да се грижи за правата и интересите на патникот, согласно со добрите деловни обичаи во оваа област.

Обврска за известување**Член 864**

Организаторот на патувањето е должен на патникот да му ги даде потребните известувања за цените и условите на превозот, престојот и посебните услуги, како и известувања што се однесуваат на квалитетот на превозните средства и сместувањето, на возниот ред, врските, граничните и царинските формалности, на санитарните, монетарните и други административни прописи.

Обврска за чување на тајна**Член 865**

Ивестувањата што ќе ги добие за патникот, неговиот багаж и за неговите движења, организато-

рот може да ги соопштува на трети лица само со одобрение од патникот или по барање од надлежниот орган.

Одговорност за организирање на патувањето**Член 866**

Организаторот на патувањето одговара за штетата што ќе му ја причини на патникот поради целосно или делумно неизвршување на обврските кои се однесуваат на организирањето на патувањето, предвидени со договорот и со овој закон.

Одговорност на организаторот на патувањето кога самиот врши одделни услуги**Член 867**

Ако самиот дава услуги на превоз, сместување или други услуги врзани за извршување на организираното патување, организаторот одговара за штетата што му е направена на патникот според прописите што се однесуваат на тие услуги.

Одговорност на организаторот на патувањето кога извршувањето на одделни услуги им го доверил на трети лица**Член 868**

(1) Организаторот на патувањето што им го доверил на трети лица извршувањето на услугите на превоз, сместување или други услуги врзани за извршувањето на патувањето одговара пред патникот за штетата што настанала поради целосно или делумно неизвршување на овие услуги, согласно со прописите што се однесуваат на нив.

(2) Но, и кога услугите се извршени согласно со договорот и со прописите што се однесуваат на нив, организаторот одговара за штетата што ја претрпел патникот по повод нивното извршување, освен ако докаже дека се однесувал како внимателен организатор на патувањето при изборот на лицата што ги извршиле.

(3) Патникот има право непосредно од третото лице, одговорно за штетата, да бара целосен или дополнителен надомест за претрпената штета.

(4) Во мера во која му ја надоместил штетата на патникот, организаторот на патувањето ги стекнува сите права што би ги имал патникот спрема третото лице одговорно за оваа штета (право на регрес).

(5) Патникот е должен да му ги отстапи на организаторот на патувањето исправите и сè што е потребно за остварување на правото на регрес.

Намалување на цената**Член 869**

(1) Ако услугите од договорот за организирање на патувањето се извршени нецелосно или неквалитетно патникот може да бара сразмерно намалување на цената под услов да ставил приговор до организаторот на патувањето во рок од осум дена од денот на завршувањето на патувањето.

(2) Барањето за намалување на цената не влијае врз правото на патникот да бара надомест на штетата.

Исклучување и ограничување на одговорноста на организаторот на патувањето**Член 870**

(1) Ништовни се одредбите од договорот за организирање на патување со кои се исклучува или намалува одговорноста на организаторот на патувањето.

(2) Но полноважна е писмената одредба на договорот со која однапред се определува највисо-

киот износ на надоместот, под услов да не е во очигледен несразмер со штетата.

(3) Ова ограничување на износот на надоместот не важи ако организаторот штетата ја причинил намерно или со крајно невнимание.

Оддел 3

ОБВРСКИ НА ПАТНИКОТ

Плаќање на цената

Член 871

Патникот е должен на организаторот на патувањето да му ја плати договорената цена за патувањето во времето како што е договорено односно вообичаено.

Обврска за давање на податоци

Член 872

Патникот е должен по барање од организаторот навремено да ги достави сите податоци потребни за организирање на патувањето, а посебно за прибавување на превозни карти, резервација за сместување, како и исправи потребни за преминување преку границата.

Исполнување на условите предвидени со прописите

Член 873

Патникот е должен да се грижи тој лично, неговите лични исправи и неговиот багаж да ги исполнуваат условите предвидени со граничните, царинските, санитарните, монетарните и други административни прописи.

Одговорност на патникот за причинета штета

Член 874

Патникот одговара за штетата што ќе му ја причини на организаторот на патувањето со неизвршување на обврските што произлегуваат за него од договорот и од одредбите на овој закон.

ОДДЕЛ 4

ПОСЕБНИ ПРАВА И ОБВРСКИ НА ДОГОВОРНИТЕ СТРАНИ

Замена на патникот со друго лице

Член 875

Ако не е договорено поинаку, патникот може да определи друго лице наместо него да ги користи договорените услуги под услов ова лице да ги задоволува посебните барања предвидени за определено патување и патникот да му ги надомести на организаторот на патувањето трошоците причинети со замената.

Зголемување на договорената цена

Член 876

(1) Организаторот на патувањето може да бара зголемување на договорената цена само ако то склучувањето на договорот дошло до промени во курсот на размената на валутата или до промена во тарифите на превозникот, што влијаат врз цената на патувањето.

(2) Правото на зголемување на договорената цена од претходниот став, организаторот на патувањето може да го остварува само под услов тоа да е предвидено во потврдата за патување.

(3) Ако зголемувањето на договорената цена премине десет проценти, патникот може да го раскине договорот без обврска да ја надомести штетата.

(4) Во тој случај, патникот има право на враќање на она што му го платил на организаторот на патувањето.

Право на патникот да се откаже од договорот

Член 877

(1) Патникот може во секој момент да се откаже од договорот, на полно или делумно.

(2) Ако патникот пред почетокот на патувањето се откаже од договорот во разумен рок кој се определува со оглед на видот на аранжманот (навремено откажување), организаторот на патувањето има право само на надомест на административните трошоци.

(3) Во случај на ненавременно откажување од договорот, организаторот на патувањето може да бара од патникот надомест во определен процент од договорената цена, кој се утврдува сразмерно со времето преостанато до почетокот на патувањето и кој мора да биде економски оправдан.

(4) Организаторот на патувањето има право само на надомест на направените трошоци ако патникот се откажал од договорот поради околности кои не можел да ги избегне или отстрани и кои, да постоеле во време на склучувањето на договорот, би претставувале оправдана причина да не го склучи договорот, како и во случај ако патникот обезбедил соодветна замена или замена на тој самиот организатор.

(5) Ако патникот се откаже од договорот по почетокот на патувањето, а причина за тоа не се околности од претходниот став на овој член, организаторот има право на полниот износ на договорената цена на патувањето.

Право на организаторот на патувањето да се откаже од договорот

Член 878

(1) Организаторот на патувањето може да се откаже од договорот, на полно или делумно, без обврска за надомест на штетата, ако пред или за време на извршувањето на договорот настапат извонредни околности кои не можеле да се предвидат, ниту да се избегнат или отстранат, а кои, да постоеле во време на склучувањето на договорот, би претставувале оправдана причина за организаторот на патувањето да не го склучи договорот.

(2) Организаторот на патувањето може да се откаже од договорот без обврска за надомест на штетата и кога минималниот број патници, предвиден во потврдата за патување, не се собрале, под услов за таа околност патникот да биде известен во примерен рок кој не може да биде пократок од пет дена пред денот кога патувањето требало да започне.

(3) Во случај на откажување од договорот пред неговото извршување, организаторот мора во целост да го врати она што го примил од патникот.

(4) Ако организаторот се откажал од договорот за време на неговото извршување, има право на справедлив надомест за остварените договорени услуги, а е должен да ги преземе сите нужни мерки за заштита на интересот на патникот.

Измена на програмата за патување

Член 879

(1) Измени во програмата за патување можат да се вршат само ако се предизвикани од вонредни околности што организаторот на патувањето не можел да ги предвиди, избегне или отстрани.

(2) Трошоците што настанале поради измена на програмата ги поднесува организаторот на патува-

њето, а намалувањето на трошоците оди во корист на патникот.

(3) Замена на договореното сместување може да се врши само со употреба на објект од иста категорија или на товар на организаторот со употреба на објект од повисока категорија и во договореното место на сместување.

(4) Ако во програмата за патување се извршени суштествени измени без оправдана причина, организаторот на патувањето мора во целост да го врати она што го примил од патникот кој поради тоа се откажал од патувањето.

(5) Ако се направени суштествени измени во програмата за време на извршувањето на договорот, патникот во случај на откажување ги поднесува само вистинските трошоци на остварените услуги.

Глава XXV

ПОСРЕДНИЧКИ ДОГОВОР ЗА ПАТУВАЊЕ

Поим

Член 880

Со посредничкиот договор за патување посредникот се обврзува да склучи, од името и за сметка на патникот, било договор за организирање на патување, било договор за извршување на една или повеќе посебни услуги што овозможуваат да се оствари некое патување или престој, а патникот се обврзува да плати за тоа надомест.

Обврска за издавање на потврда

Член 881

(1) Кога со посреднички договор за патување се презема обврска за склучување на договор за организирање на патување, посредникот е должен при склучувањето да издаде потврда за патување која, покрај податоците што се однесуваат на самото патување и ознаката и адресата на организаторот на патувањето, мора да ги содржи ознаката и адресата на посредникот, како и податок дека тој истапува во тоа својство.

(2) Ако во потврдата за патување не го назначи својството на посредник, посредникот во организирањето на патувањето се смета како организатор на патувањето.

(3) Во случај кога посредничкиот договор за патување се однесува на склучување договор за некоја посебна услуга, посредникот е должен да издаде потврда што се однесува на таа услуга со назнака на износот што е платен за услугата.

Постапување според упатствата на патникот

Член 882

(1) Посредникот е должен да постапува според упатствата што патникот навремено му ги дал, ако се тие во согласност со договорот, вообичаеното работење на посредникот и интересите на другите патници.

(2) Ако патникот не ги даде потребните упатства, посредникот е должен да работи на начинот што во дадените прилики е најпогоден за патникот.

Избор на трети лица

Член 883

Посредникот е должен совесно да го врши изборот на трети лица кои треба да ги вршат услугите предвидени со договорот и му одговара на патникот за нивниот избор.

Сообразна примена на одредбите на договорот за организирање на патување

Член 884

Одредбите на овој закон што се однесуваат на договорот за организирање на патување сообразно се применуваат врз посредничкиот договор за патување, ако со одредбите на оваа глава е определено поинаку.

Глава XXVI

ДОГОВОР ЗА АНГАЖИРАЊЕ НА УГОСТИТЕЛСКИ КАПАЦИТЕТИ (ДОГОВОР ЗА АЛОТМАН)

ОДДЕЛ I

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 885

(1) Со договорот за алотман угостителот се обврзува во текот на определено време да ѝ стави на располагање на туристичката агенција определен број легла во определен објект, да им даде угостителски услуги на лицата што ќе ги упати агенцијата и да ѝ плати определена провизија, а оваа се обврзува да настојува да ги пополни односно да извести во утврдените рокови дека тоа не го може, како и да ја плати цената на дадените услуги доколку ги користела ангажираните хотелски капацитети.

(2) Ако со договорот не е определено поинаку, се смета дека сместувачките угостителски капацитети се ставени на располагање за една година.

Форма на договорот

Член 886

Договорот за алотман мора да биде склучен во писмена форма.

ОДДЕЛ 2

ОБВРСКИ НА ТУРИСТИЧКАТА АГЕНЦИЈА

Обврска за известување

Член 887

(1) Туристичката агенција е должна да го известува угостителот за текот на пополнувањето на сместувачките капацитети.

(2) Доколку не е во можност да ги пополни сите ангажирани сместувачки капацитети, туристичката агенција е должна во договорените или вообичаените рокови да го известува угостителот за тоа и да му ја достави листата на гостите, како и во известувањето да го определи рокот до кој угостителот може слободно да располага со ангажираните капацитети.

(3) Угостителските капацитети што во листата на гостите не се означени како пополнети, се сметаат слободни од денот на приемот на таа листа од страна на хотелот за периодот на кој се однесува листата.

(4) По истекот на тој рок туристичката агенција повторно стекнува право да ги пополнува ангажираните сместувачки капацитети.

Обврска за придружување кон договорените цени

Член 888

Туристичката агенција не може на лицата што ги праќа во угостителски објект да им засметува поголеми цени за угостителските услуги од оние што

се предвидени со договорот за алотман или со угостителскиот ценовник.

Обврска за плаќање на угостителските услуги

Член 889

(1) Доколку со договорот не е определено поинаку, цената на дадените угостителски услуги на угостителот му ја плаќа туристичката агенција по извршените услуги.

(2) Угостителот има право да бара плаќање на соодветна аконтација.

Обврска за издавање на посебна писмена исправа

Член 890

(1) Туристичката агенција е должна на лицата што ги праќа врз основа на договор за алотман да им издаде посебна писмена исправа (посебна писмена исправа).

(2) Посебната писмена исправа гласи на име или на определена група, непренослива е и содржи налог за угостителот да ги даде услугите што се наведени во неа.

(3) Посебната писмена исправа служи како доказ дека лицето е клиент на туристичката агенција која со угостителот склучила договор за алотман.

(4) Врз основа на посебната писмена исправа се врши пресметка на заемните побарувања помеѓу туристичката агенција и угостителот.

ОДДЕЛ 3

ОБВРСКИ НА УГОСТИТЕЛОТ

Обврска за ставање на користење на договорените сместувачки капацитети

Член 891

(1) Угостителот презема конечна и неотповиклива обврска во тек на определено време да стави на користење договорен број легла и да им даде на лицата што ги упатува туристичката агенција услугите наведени во посебната писмена исправа.

(2) Угостителот не може да договори со друга туристичка агенција ангажирање на капацитетите што се веќе резервирани врз основа на договор за алотман.

Обврски за еднакво постапување

Член 892

Угостителот е должен на лицата што ќе ги упати туристичката агенција да им даде услуги под истите услови како и на лицата со кои непосредно склучил договор за угостителските услуги.

Обврска на угостителот да не ги менува цените на услугите

Член 893

(1) Угостителот не може да ги менува договорените цени ако за тоа не ја извести туристичката агенција најмалку шест месеци однапред, освен во случај на промена во курсот на размената на валутите што влијаат врз договорената цена.

(2) Новите цени можат да се применуваат по истекот на еден месец од нивното доставување до туристичката агенција.

(3) Новите цени нема да се применуваат врз услугите за кое е веќе доставена листа на гостите.

(4) Во секој случај измените на цените немаат дејство врз резервациите што ги потврдил угостителот.

Обврска за плаќање на провизија

Член 894

(1) Угостителот е должен на туристичката агенција да ѝ исплати провизија на прометот остварен врз основа на договорот за алотман.

(2) Провизијата се определува во процент од цената на извршените угостителски услуги.

(3) Доколку процентот на провизијата не е определен со договор, на туристичката агенција ѝ припаѓа провизијата определена со општите услови за работење на туристичката агенција или, ако овие ги нема, со деловните обичаи.

ОДДЕЛ 4

ПРАВО НА ТУРИСТИЧКАТА АГЕНЦИЈА ДА СЕ ОТКАЖЕ ОД ДОГОВОРОТ

Право на откажување од ангажираните сместувачки капацитети

Член 895

(1) Туристичката агенција може привремено да се откаже од користењето на ангажираните сместувачки капацитети, а со тоа да не го раскине договорот за алотман, ниту да создаде за себе обврска за надомест на штета на угостителот, доколку во договорениот рок му прати известување за откажувањето од користењето.

(2) Ако рокот за известување за откажувањето не е определен со договорот, се утврдува врз основа на деловните обичаи во угостителството.

(3) Во случај известувањето за откажувањето да не биде пратено во предвидениот рок, угостителот има право на надомест на штетата.

(4) Туристичката агенција може да се откаже од договорот во целост без обврска да ја надомести штетата ако известувањето за откажувањето го испрати во договорениот рок.

Обврска на туристичката агенција да ги пополни ангажираните капацитети

Член 896

(1) Со договорот за алотман може да се предвиди посебна обврска за туристичката агенција да ги пополни ангажираните угостителски капацитети.

(2) Ако во тој случај не ги пополни ангажираните угостителски капацитети, туристичката агенција е должна да му плати на угостителот надомест за неискористено легло во ден.

(3) Туристичката агенција тогаш нема право преку навремено известување да го откаже договорот било делумно или во целост.

Глава XXVII

ОСИГУРУВАЊЕ

ОДДЕЛ 1

ЗАЕДНИЧКИ ОДРЕДБИ ЗА ИМОТНИ ОСИГУРУВАЊА И ЗА ОСИГУРУВАЊА НА ЛИЦА

Отсек 1

1. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Поим

Член 897

Со договорот за осигурување се обврзува договорачот на осигурувањето, врз начелата на заем-

ност и солидарност, да здружува определен износ во заедницата на осигурување односно во заедницата на ризици (осигурувач), а заедницата се обврзува ако дојде до настан кој претставува осигурен случај да му го исплати на осигуреникот или на некое трето лице надоместот односно договорената сума или да направи нешто друго.

Осигурен случај

Член 898

(1) Настанот со оглед на кој се склучува осигурувањето (осигурениот случај) мора да биде идеен, неизвесен и независен од исклучивата волја на договарачот.

(2) Договорот за осигурување е ништовен ако во моментот на неговото склучување веќе настанал осигурениот случај, или тој бил во настапување, или било извесно дека ќе настапи, или ако веќе тогаш престанала можноста тој да настане.

(3) Но, ако е договорено дека со осигурувањето ќе биде опфатен определен период кој му претходи на склучувањето на договорот, договорот ќе биде ништовен само ако во моментот на неговото склучување на заинтересираната страна ѝ било познато дека веќе настанал осигурениот случај, односно дека веќе тогаш престанала можноста тој да настане.

Исклучување на некои осигурувања

Член 899

(1) Одредбите на оваа глава нема да се применуваат врз пловидбеното осигурување, како ни врз другите осигурувања врз кои се применуваат правилата за пловидбеното осигурување.

(2) Наведените одредби нема да се применуваат ни врз осигурувањето на побарувањата, како ни врз односите од реосигурувањето.

Отстранување од одредбите на оваа глава

Член 900

(1) Со договор може да се отстапи само од оние одредби на оваа глава во кои тоа отстапување изречно е дозволено, како и од оние што им даваат на договарачите можност да постапат како што сакаат.

(2) Отстапување од другите одредби, доколку не е забрането со овој или со некој друг закон, е дозволено само ако е во несомнен интерес на осигуреникот.

Отсек 2

СКЛУЧУВАЊЕ НА ДОГОВОР

Кога е договорот склучен

Член 901

(1) Договорот за осигурување е склучен кога договарачите ќе ја потпишат полисата на осигурување или листата на покритието.

(2) Писмената понуда направена на осигурувачот за склучување на договор за осигурување го врзува понудувачот, ако тој не определил пократок рок, за време од осум дена од денот кога понудата пристигнала до осигурувачот, а ако е потребен лекарски преглед, тогаш за време од триесет дена.

(3) Ако осигурувачот во тој рок не ја одбие понудата која не отстапува од условите под кои тој

го врши предложеното осигурување, ќе се смета дека ја прифатил понудата и дека договорот е склучен.

(4) Во тој случај договорот се смета за склучен кога понудата пристигнала до осигурувачот.

Полиса и листа на покритието

Член 902

(1) Во полисата мораат да бидат наведени: договорните страни, осигурениот предмет односно осигуреното лице, ризикот опфатен со осигурувањето, траењето на осигурувањето и периодот на покритието, сумата на осигурувањето или дека осигурувањето е неограничено; премијата или придонесот, датумот на издавањето на полисата и потписи на договорните страни.

(2) Полисата на осигурувањето може да биде привремено заменета со листа на покритието во која се внесуваат суштествените состојки на договорот.

(3) Осигурувачот е должен да го предупреди договарачот на осигурувањето дека општите и посебните услови на осигурувањето се составен дел на договорот и да му го предаде нивниот текст, ако тие услови не се печатени на самата полиса.

(4) Извршувањето на обврската од претходниот став мора да биде констатирано на полисата.

(5) Во случај на несогласување на некоја одредба за општите или посебните услови и некоја одредба на полисата ќе се примени одредбата на полисата, а во случај на несогласување на некоја печатена одредба на полисата и некоја нејзина ракописна одредба, ќе се примени оваа последнава.

(6) Според спогодбата на договарачите, полисата може да гласи на определено лице, по наредба или на доносител.

Осигурување без полиса

Член 903

Со условите на осигурувањето можат да бидат предвидени случаите во кои договорниот однос од осигурувањето настанува со самото плаќање на премијата.

Склучување на договори од името на друг без овластување

Член 904

(1) Тој што ќе склучи договор за осигурување од името на друг без негово овластување, му одговара на осигурувачот за обврските од договорот сè додека оној од чие име е склучен договорот не ќе го одобри.

(2) Заинтересиранот може да го одобри договорот и откако настанал осигурениот случај.

(3) Ако одобрението е одбиено, договарачот на осигурувањето должи премија за периодот на осигурувањето во кој осигурувачот е известен за одбивањето на одобрението.

(4) Но, не одговара за обврските од осигурувањето работодаводителот без налог кој го известил осигурувачот дека истапува без овластување од името и за сметка на друг.

Осигурување за туѓа сметка или за сметка на оној на кого се однесува

Член 905

(1) Во случај на осигурување за туѓа сметка или за сметка на оној на кого се однесува, обврските за плаќање на премијата и другите обврски од договорот е должен да ги извршува договарачот на осигурување.

гурувањето, но тој не може да ги врши правата од осигурувањето, дури и кога држи полиса, без согласност од лицето чиј интерес е осигурен и кому тие му припаѓаат.

(2) Договорачот на осигурувањето не е должен да му ја предаде полисата на заинтересираното лице додека не ќе му бидат надоместени премните што му ги исплатил на осигурувачот, како и трошоците на договорот.

(3) Договорачот на осигурувањето има право на првостепената наплата на овие побарувања од надоместот што се должи како и право да бара нивна исплата непосредно од осигурувачот.

(4) Осигурувачот може на секој корисник на осигурувањето за туѓа сметка да му ги истакне сите приговори што по основ на договорот ги има спрема договорачот на осигурувањето.

Застапници на осигурувањето

Член 906

(1) Кога осигурувачот го овласти некого да го застапува, а не го определи обемот на неговите овластувања, застапникот е овластен од името и за сметка на осигурувачот да склучува договори за осигурување, да договара измени на договорите или продолжување на нивното важење, да издаде полиси на осигурувањето, да наплатува премии и да прима изјави упатени од осигурувачот.

(2) Ако осигурувачот го ограничил овластувањето на својот застапник, а тоа на договорачот на осигурувањето не му било познато, се смета како да не постоеле тие ограничувања.

Отсек 3

ОБВРСКА НА ОСИГУРЕНИКОТ ОДНОСНО НА ДОГОВАРАЧОТ НА ОСИГУРУВАЊЕТО

I. ПРИЈАВУВАЊЕ НА ОКОЛНОСТИТЕ ЗНАЧАЈНИ ЗА ОЦЕНА НА РИЗИКОТ

Должност за пријавување

Член 907

Договарачот на осигурувањето е должен при склучувањето на договорот да му ги пријави на осигурувачот сите околности што се од значење за оцена на ризикот, а што му се познати или не можеле да му останат непознати.

Намерна неточна пријава или премолчување

Член 908

(1) Ако договарачот на осигурувањето намерно направил неточна пријава или намерно премолчил некоја околност од таква природа што осигурувачот не би склучил договор ако знаел за вистинската состојба на работите, осигурувачот може да бара поништување на договорот.

(2) Во случај на поништување на договорот од причините наведени во претходниот став, осигурувачот ги задржува наплатените премии и има право да бара исплата на премијата за периодот на осигурувањето во кој побарал поништување на договорот.

(3) Правото на осигурувачот да бара поништување на договорот за осигурување престанува ако тој во рок од три месеци од денот на узнавањето за неточноста на пријавата или за премолчувањето не му изјави на договарачот на осигурувањето дека има намера да го користи тоа право.

Ненамерна неточност или нецелосност на пријавата

Член 909

(1) Ако договарачот на осигурувањето направил неточна пријава, или пропуштил да го даде должното известување, а тоа не го сторил намерно, осигурувачот може, по свој избор, во рок од еден месец од узнавањето за неточноста или нецелосноста на пријавата, да изјави дека го раскинува договорот или да предложи зголемување на премијата сразмерно со поголемиот ризик.

(2) Договорот во тој случај престанува по истекот на четиринаесет дена од кога осигурувачот својата изјава за раскинување му ја соопштил на договарачот на осигурувањето, а во случај на предлог од осигурувачот премијата да се зголеми, раскинувањето настапува според самиот закон ако договарачот на осигурувањето не го прифати предлогот во рок од четиринаесет дена од кога го примил.

(3) Во случај на раскинување, осигурувачот е должен да го врати делот од премијата што отпаѓа на времето до крајот на периодот на осигурувањето.

(4) Ако осигурениот случај настанал пред да е утврдена неточноста или нецелосноста на пријавата, или по тоа но пред раскинувањето на договорот односно пред постигнувањето на спогодба за зголемување на премијата, надоместот се намалува во сразмер помеѓу стапката на платените премии и стапката на премините што би требало да се платат според вистинскиот ризик.

Проширување на примената на претходните членови

Член 910

Одредбите на претходните членови за последиците од неточната пријава или премолчувањето на околностите од значење за оцена на ризикот се применуваат и во случаи на осигурувања склучени од името и за сметка на друг, или во корист на трет, или за туѓа сметка или за сметка на оној на кого се однесува, ако овие лица знаеле за неточноста на пријавата или за премолчувањето на околностите од значење за оцената на ризикот.

Случаи во кои осигурувачот не може да се повикува на неточноста или нецелосноста на пријавата

Член 911

(1) Осигурувачот, кому во моментот на склучувањето на договорот му биле познати или не можеле да му останат непознати околностите што се од значење за оцена на ризикот, а кои договарачот на осигурувањето неточно ги пријавил или ги премолчил, не може да се повикува на неточноста на пријавата или на премолчувањето.

(2) Истото важи во случај кога осигурувачот узнал за тие околности за време на траењето на осигурувањето, а не ги користел законските овластувања.

II. ПЛАЌАЊЕ НА ПРЕМИЈАТА

Должност за плаќање и примање на премија

Член 912

(1) Договорачот на осигурувањето е должен да ја плати премијата на осигурувањето, но осигурувачот е должен да ја прими исплатата на премијата од секое лице кое има правен интерес таа да биде платена.

(2) Премијата се плаќа во договорените рокови, а ако треба да се исплати одеднаш, се плаќа при склучувањето на договорот.

(3) Место на плаќањето на премијата е местото во кое договарачот на осигурувањето има своје седиште односно живеалиште, ако со договорот не е определено некое друго место.

Последици од неисплата на премија**Член 913**

(1) Ако е договорено премијата да се плаќа при склучувањето на договорот, обврската на осигурувачот да го исплати надоместот или сумата определена со договорот почнува наредниот ден од денот на уплатата на премијата.

(2) Ако е договорено премијата да се плаќа по склучувањето на договорот, обврската на осигурувачот да го исплати надоместот или сумата определена со договорот почнува од денот определен во договорот како ден на почеток на осигурувањето.

(3) Но, ако договарачот на осигурувањето премијата што втасала по склучувањето на договорот не ја плати до втасаноста, ниту тоа го стори некое друго заинтересирано лице, договорот за осигурување престанува според самиот закон по истекот на рокот од триесет дена од кога на договарачот на осигурувањето му е вработено препорачано писмо од осигурувачот со известување за втасаноста на премијата, но со тоа што тој рок да не може да истече пред да поминат триесет дена од втасаноста на премијата.

(4) Во секој случај договорот за осигурување престанува според самиот закон ако премијата не биде платена во рок од една година од втасаноста.

(5) Одредбите на овој член не се применуваат врз осигурувањето на живот.

III. ИЗВЕСТУВАЊЕ НА ОСИГУРУВАЧОТ ЗА ПРОМЕНЕТЕ НА РИЗИКОТ**Зголемување на ризикот****Член 914**

(1) Договарачот на осигурувањето е должен, кога поголема премија да постоела таква состојба осигурувачот за секоја промена на околностите која може да биде од значење за оцена на ризикот, а кога е во прашање осигурување на лица, тогаш само ако ризикот е зголемен поради тоа што осигуреното лице ја променило професијата.

(2) Тој е должен без одлагање да го известува осигурувачот за зголемувањето на ризикот, ако ризикот е зголемен со некоја негова постапка, а ако зголемувањето на ризикот се случило без негово учество, тој е должен да го известува во рок од четиринаесет дена од кога узнал за тоа.

(3) Ако зголемувањето на ризикот е толкаво што осигурувачот не би склучил договор ако постоела таква состојба во моментот на неговото склучување, тој може да го раскине договорот.

(4) Но, ако зголемувањето на ризикот е толкаво што осигурувачот би склучил договор само со поголема премија да постоела таква состојба во моментот на склучувањето на договорот, тој може на договарачот на осигурувањето да му предложи нова стапка на премијата.

(5) Ако договарачот на осигурувањето не се согласи со новата стапка на премијата во рок од четиринаесет дена од приемот на предлогот на новата стапка, договорот престанува според самиот закон.

(6) Но, договорот останува во сила и осигурувачот повеќе не може да ги користи овластувањата да му предложи на договарачот на осигурувањето нова стапка на премијата или да го раскине договорот, ако не ги искористи тие овластувања во рок од еден месец од кога на кој и да е начин узнал за зголемувањето на ризикот, или ако уште пред истекот на тој рок покаже на некој начин дека се согласува со продолжувањето на договорот (ако ја прими премијата, исплати надомест за осигурен случај што настанал по тоа зголемување и сл.)

Кога осигурениот случај настане во меѓувреме**Член 915**

Ако осигурениот случај настане пред да биде известен осигурувачот за зголемувањето на ризикот, или откако е известен за зголемувањето на ризикот, но пред да го раскине договорот или да постигне спогодба со договарачот на осигурувањето за зголемување на премијата, надоместот се намалува во сразмер помеѓу платените премии и премииите што би требало да се платат според зголемениот ризик.

Намалување на ризикот**Член 916**

(1) Во случај кога по склучувањето на договорот за осигурување настанало намалување на ризикот, договарачот на осигурувањето има право да бара соодветно намалување на премијата, сметајќи од денот кога за намалувањето го известил осигурувачот.

(2) Ако осигурувачот не се согласи со намалувањето на премијата, договарачот на осигурувањето може да го раскине договорот.

Обврска за известување за настапувањето на осигурениот случај**Член 917**

(1) Осигуреникот е должен, освен во случај на осигурување на живот, да го известува осигурувачот за настапувањето на осигурениот случај најдоцна во рок од три дена од кога узнал за тоа.

(2) Ако тој не ја изврши оваа своја обврска во определеното време, должен е да му ја надомести на осигурувачот штетата која би ја имал овој поради тоа.

Ништовност на одредбите за губење на правото**Член 918**

Ништовни се одредбите на договорот кои предвидуваат губење на правото на надомест или сумата на осигурувањето, ако осигуреникот по настапувањето на осигурениот случај не изврши некоја од пропишаните или договорените обврски.

Отсек 4**ОБВРСКИ НА ОСИГУРУВАЧОТ****Исплата на надомест или на договорена сума****Член 919**

(1) Кога ќе настане осигурен случај, осигурувачот е должен да го исплати надоместот или сумата определена со договорот во договорениот рок кој не може да биде подолг од четиринаесет дена, сметајќи од кога осигурувачот добил известување дека настанал осигурениот случај.

(2) Но, ако за утврдување на постоењето на обврската на осигурувачот или на нејзиниот износ е потребно извесно време, овој рок почнува да тече од денот кога е утврдено постоењето на неговата обврска и нејзиниот износ.

(3) Ако износот на обврската на осигурувачот не биде утврден во рокот определен во првиот став на овој член, осигурувачот е должен, на барање од овластеното лице, да го исплати износот на неспорниот дел од својата обврска на име аванс.

Исклучување на одговорноста на осигурувачот во случај на намера и измама**Член 920**

Ако договарачот на осигурувањето, осигуреникот или корисникот предизвикал осигурен случај

намерно или со измама, осигурувачот не е обврзан на никакви давања, а спротивната договорна одредба нема правно дејство.

Приговори на осигурувачот

Член 921

(1) Против барањето на донесувачот на полисата, како и барањето на некое друго лице кое се повикува на неа, осигурувачот може да ги истакне сите приговори што ги има во врска со договорот спрема лицето со кое го склучил договорот за осигурување.

(2) По исклучок, против барањето на трето лице во случај на доброволно осигурување од одговорноста и барањето на носителите на определени права над осигурениот предмет чие право преминало според самиот закон од уништениот или оштетениот осигурен предмет врз надоместот од осигурувањето, осигурувачот може да ги истакне само приговорите што настанале пред да настанал осигурениот случај.

Отсек 5

ТРАЕЊЕ НА ОСИГУРУВАЊЕТО

Почетокот на дејството на осигурувањето

Член 922

(1) Ако не е договорено поинаку, договорот за осигурување произведува свое дејство почнувајќи од дваесет и четвртиот час на денот што е означен во полисата како ден на почетокот на траењето на осигурувањето, па сè до завршувањето на последниот ден на рокот за кој е договорено осигурувањето.

(2) Ако рокот на траењето на осигурувањето не е определен со договор, секоја страна може да го раскине договорот со денот на втасаноста на премијата, известувајќи ја писмено другата страна најдоцна три месеци пред втасаноста на премијата.

(3) Ако осигурувањето е склучено на рок подолг од пет години, секоја страна може по истекот на овој рок при отказан рок од шест месеци писмено да ѝ изјави на другата страна дека го раскинува договорот.

(4) Со договорот не може да се исклучи правото на секоја страна да го раскине договорот како што е напред изложено.

(5) Одредбите на овој член не важат за осигурувањето на живот.

Влијание на стечајот врз осигурувањето

Член 923

(1) Во случај на стечај на договарањот на осигурувањето, осигурувањето се продолжува, но секоја страна има право да го раскине договорот за осигурување во рок од три месеци од отворањето на стечајот, во кој случај на стечајната маса на договарањот ѝ припаѓа дел од платената премија кој му одговара на преостанатото време на осигурувањето.

(2) Во случај на стечај на осигурувачот, договорот за осигурување престанува по истекот на триесет дена од отворање на стечајот.

ОДДЕЛ 2

ОСИГУРУВАЊЕ НА ИМОТ

Отсек 1

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Интерес за осигурување

Член 924

(1) Осигурување на имот може да склучи секоје лице кое има интерес да не настане осигурениот

случај, зашто инаку би претрпело некоја материјална загуба.

(2) Право од осигурувањето можат да имаат само лицата кои во моментот на настанувањето на штетата имале материјален интерес да не настане осигурениот случај.

Цел на осигурувањето на имот

Член 925

(1) Со осигурување на имот се обезбедува надомест за штетата која би настанала во имотот на осигуреникот поради настанувањето на осигурениот случај.

(2) Износот на надоместот не може да биде поголем од штетата која осигуреникот ја претрпел со настанувањето на осигурениот случај.

(3) Кај осигурувањето на посеви и плодови и на други производи на земјата износот на штетата се утврдува со оглед на вредноста што би ја имале во времето на собирањето, ако не е договорено поинаку.

(4) Полноважни се одредбите на договорот со кои износот на надоместот се ограничува на помал износ од износот на штетата.

(5) При утврдувањето на износот на штетата се зема предвид пропуштената добивка само ако е тоа договорено.

(6) Ако во текот на ист период на осигурувањето настанат повеќе осигурени случаи еден по друг, надоместот од осигурувањето за секој од нив се определува и се исплатува во целост со оглед на целата сума на осигурувањето, без нејзино намалување за износот на порано исплатените надомести во тој период.

(7) Ако со договорот за осигурување вредноста на осигурениот предмет е утврдена спогодбено, надоместот се определува според таа вредност, освен ако осигурувачот докаже дека договорената вредност значително е поголема од вистинската вредност, а за таа разлика не постои оправдана причина (како на пример, осигурување на употребуван предмет на вредноста на таков нов предмет или осигурување на субјективната вредност).

Спречување на осигурениот случај и спасување

Член 926

(1) Осигуреникот е должен да ги преземе пропишаните, договорените и сите други мерки потребни за да се спречи настанувањето на осигурениот случај, а ако осигурениот случај настапи, е должен да преземе сè што е во негова моќ да се ограничат неговите штетни последици.

(2) Осигурувачот е должен да ги надомести трошоците, загубите, како и другите штети причинети со разумен обид да се отстрани непосредната опасност од настанувањето на осигурениот случај, како и со обид да се ограничат неговите штетни последици, па и тогаш ако тие обиди останале без успех.

(3) Осигурувачот е должен да го даде овој надомест дури и ако тој заедно со надоместот на штетата од осигурениот случај ја надминува сумата на осигурувањето.

(4) Ако осигуреникот не ја исполни својата обврска за спречување на осигурениот случај или обврската за спасување, а за тоа нема оправдување, обврската на осигурувачот се намалува за онолку за колку што настанала поголема штета поради тоа неисполнување.

Препуштање на оштетен осигурен предмет

Член 927

Ако не е договорено поинаку, осигуреникот нема право по настанувањето на осигурениот случај да му го препушти на осигурувачот оштетениот предмет и од него да бара исплата на полната сума на осигурувањето.

Пропаѓање на предмет поради настан што не е предвиден во полисата**Член 928**

(1) Ако осигурениот предмет или предметот во врска со чија употреба е склучено осигурување од одговорност пропадне за време на периодот на осигурувањето поради некој настан кој не е предвиден во полисата, договорот престанува да важи понатаму, а осигурувачот е должен да му врати на договаработ на осигурувањето дел од премијата сразмерно со преостанатото време.

(2) Кога еден од повеќе предмети опфатени со еден договор ќе пропадне поради некој настан кој не е предвиден во полисата, осигурувањето останува во сила и понатаму во поглед на другите предмети со потребните измени поради намалувањето на предметот на осигурувањето.

Отсек 2**ОГРАНИЧУВАЊЕ НА ОСИГУРЕНИТЕ РИЗИЦИ****Штети покриени со осигурувањето****Член 929**

(1) Осигурувачот е должен да ги надомести штетите настанати случајно или по вина на договаработ на осигурувањето, на осигуреникот или на корисникот на осигурувањето, освен ако во поглед на определена штета оваа негова обврска изречно е исклучена со договорот за осигурување.

(2) Тој не одговара за штетата што тие лица ја причиниле намерно, на ништовна е одредбата во полисата која би ја предвидувала неговата одговорност и во тој случај.

(3) Но, доколку се остварил осигурениот случај, осигурувачот е должен да ја надомести секоја штета причинета од страна на некое лице за чишто постапки осигуреникот одговара по кој и да е основ, без оглед на тоа дали штетата е причинета со невнимание или намерно.

Штета причинета со недостатоци на осигурениот предмет**Член 930**

Осигурувачот не одговара за штетата на осигурениот предмет која потекнува од неговите недостатоци, освен ако е договорено поинаку.

Штети причинети со воени операции и бунтови**Член 931**

(1) Осигурувачот не е должен да ги надомести штетите причинети од воени операции или бунтови, освен ако е договорено поинаку.

(2) Осигурувачот е должен да докаже дека штетата е причинета со некој од овие настани.

Отсек 3**НАДОСИГУРУВАЊЕ И ДОГОВОР СО ПОВЕЌЕ ОСИГУРУВАЧИ****Надосигурување****Член 932**

(1) Ако при склучувањето на договорот една страна се послужила со измама и така договорила сума на осигурувањето поголема од вистинската вредност на осигурениот предмет, другата страна може да бара поништување на договорот.

(2) Ако договорената сума на осигурувањето е поголема од вредноста на осигурениот предмет, а при тоа ниедна страна не постапила несовесно, до-

говорот останува во сила, сумата на осигурувањето се намалува до износот на вистинската вредност на осигурениот предмет, а премиите се намалуваат сразмерно.

(3) Во обата случаја совесниот осигурувач ги задржува примените премии и има право на ненамалена премија за тековниот период.

Дополнително намалување на вредноста**Член 933**

Ако осигурената вредност се намали за време на траењето на осигурувањето, секоја договорна страна има право на соодветно намалување на сумата на осигурувањето и на премијата, почнувајќи од денот кога своето барање за намалување ѝ го соопштила на другата страна.

Повеќекратно и двојно осигурување**Член 934**

(1) Ако некој предмет е осигурен кај двајца или повеќе осигурувачи од ист ризик, за ист интерес и за исто време, така што збирот на сумите на осигурувањето да не ја преминува вредноста на тој предмет (повеќекратно осигурување), секој осигурувач одговара за извршувањето во целост на обврските настанати од договорот што го склучил тој.

(2) Ако, пак, збирот на сумите на осигурувањето ја преминува вредноста на осигурениот предмет (двојно осигурување), а при тоа договаработ на осигурувањето не постапил несовесно, сите тие осигурувања се полноважни, и секој осигурувач има право на договорената премија за периодот на осигурувањето во тек, а осигуреникот има право да бара од секој одделен осигурувач надомест според договорот склучен со него, но вкупно не повеќе од износот на штетата.

(3) Кога ќе стане осигурениот случај, договаработ на осигурувањето е должен да го извести за тоа секој осигурувач на истиот ризик и да му ги соопшти имињата и адресите на другите осигурувачи, како и сумите на осигурувањето на одделните договори склучени со нив.

(4) По исплатата на надоместот на осигуреникот, секој осигурувач поднесува дел од надоместот во сразмер во кој стои сумата на осигурувањето на која се обврзал тој спрема вкупниот збир на сумите на осигурувањето, па осигурувачот кој платил повеќе има право да бара од другите осигурувачи надомест на повеќе платеното.

(5) Ако некој договор е склучен без назначување на сумата на осигурувањето или со неограничено покритие, ќе се смета како договор склучен со највисока сума на осигурувањето.

(6) За делот на осигурувачот кој не може да плати, одговараат другите осигурувачи сразмерно со своите делови.

(7) Ако договаработ на осигурувањето склучил договор за осигурување со кој настанало двојно осигурување не знаејќи за порано склученото осигурување, тој може, без оглед на тоа дали поранешното осигурување го склучил тој или некој друг, во рок од еден месец откако узнал за тоа осигурување, да бара соодветно намалување на сумата на осигурувањето и на премиите на подоцнежното осигурување, но осигурувачот ги задржува примените премии и има право на премија за тековниот период.

(8) Ако до двојното осигурување дошло поради намалување на вредноста на осигурениот предмет за време на траењето на осигурувањето, договаработ на осигурувањето има право на соодветни намалувања на сумите на осигурувањето и на премиите, почнувајќи од денот кога своето барање за намалување му го соопштил на осигурувачот.

(9) Ако при настанувањето на двојно осигурување договаработ на осигурувањето постапил несове-

сно, секој осигурувач може да бара поништување на договорот, да ги задржи примените премии и да бара ненамалена премија за тековниот период.

Соосигурување

Член 935

Кога договорот за осигурување е склучен со повеќе осигурувачи кои се спогодиле за заедничко поднесување и распределба на ризикот, секој осигурувач назначен во полисата на осигурувањето му одговара на осигуреникот за целосниот надомест.

Отсек 4

ПОДОСИГУРУВАЊЕ

Член 936

(1) Кога ќе се утврди дека во почетокот на односниот период на осигурувањето вредноста на осигурениот предмет била поголема од сумата на осигурувањето, износот на надоместот што го должи осигурувачот се намалува сразмерно, освен ако не е договорено поинаку.

(2) Осигурувачот е должен да даде целосен надомест сè до износот на сумата на осигурувањето, ако е договорено дека односот помеѓу вредноста на предметот и сумата на осигурувањето нема значење за определувањето на износот на надоместот.

Отсек 5

ПРЕМИНУВАЊЕ НА ДОГОВОРОТ И ИСПЛАТА НА НАДОМЕСТОТ ОД ОСИГУРУВАЊЕТО НА ДРУГ

Преминување на договорот врз прибавувачот на осигурен предмет

Член 937

(1) Во случај на отуѓување на осигурен предмет, како и на предмет во врска со чија употреба е склучено осигурување од одговорност, правата и обврските на договарањот на осигурувањето преминуваат, според самиот закон, врз прибавувачот, освен ако не е договорено поинаку.

(2) Но, ако е отуѓен само еден дел од осигурените предмети кои во поглед на осигурувањето не сочинуваат посебна целина, договорот за осигурување престанува според самиот закон во поглед на отуѓените предмети.

(3) Во случај кога поради отуѓување на предмет ќе се зголеми или ќе се намали веројатноста за настапување на осигурениот случај, се применуваат општите одредби за зголемувањето или намалувањето на ризикот.

(4) Договарањот на осигурувањето кој нема да го извести осигурувачот дека осигурениот предмет е отуѓен, останува во обврска за плаќање на премиите што втасуваат и по денот на отуѓувањето.

(5) Осигурувачот и прибавувачот на осигурениот предмет можат да се откажат од осигурувањето со отказан рок од петнаесет дена, со тоа што се должни отказот да го поднесат најдоцна во рок од триесет дена од узнавањето за отуѓувањето.

(6) Договорот за осигурување не може да се раскине ако полисата на осигурувањето е издадена на доносител или по наредба.

Деделување надомест на носителите на залог и на други права

Член 938

(1) По настапувањето на осигурениот случај, заложните права и другите права што порано посто-

еле над осигурениот предмет, го имаат за предмет надоместот што се должи, како во случај на осигурување на сопствен предмет, така и во случај на осигурување на туѓи предмети поради обврската за нивното чување и враќање, та осигурувачот не може да му го исплати надоместот на осигуреникот без согласност од носителите на тие права.

(2) Овие лица можат да бараат непосредно од осигурувачот, во границите на сумата на осигурувањето и според законскиот ред, да им ги исплати нивните побарувања.

(3) Меѓутоа, ако во моментот на исплатата осигурувачот не знаел ниту можел да знае за тие права, извршената исплата на надоместот на осигуреникот останува полноважна.

Отсек 6

ПРЕМИНУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ОСИГУРЕНИКОТ СПРЕМА ОДГОВОРНОТО ЛИЦЕ ВРЗ ОСИГУРУВАЧОТ (СУБРОГАЦИЈА)

Член 939

(1) Со исплатата на надоместот од осигурувањето преминуваат врз осигурувачот, според самиот закон, до височината на исплатениот надомест, сите права на осигуреникот спрема лицето што по кој и да е основ е одговорно за штетата.

(2) Ако по вина на осигуреникот е оневозможено ова преминување на правата врз осигурувачот, во целост или делумно, осигурувачот се ослободува во соодветна мера од својата обврска спрема осигуреникот.

(3) Преминувањето на правата од осигуреникот врз осигурувачот не може да биде на штета на осигуреникот, па ако надоместот што осигуреникот го добил од осигурувачот од каква и да е причина е понизок од штетата што ја претрпел, осигуреникот има право од средствата на одговорното лице да му се исплати остатокот на надоместот пред да се исплати побарувањето на осигурувачот по основ на правата што преминале врз него.

(4) По исклучок од правилото за преминување на правата на осигуреникот врз осигурувачот, овие права не преминуваат врз осигурувачот ако штетата ја причинило лице во сродство во права линија со осигуреникот или лице за чиешто постапки осигуреникот одговара, или кое живее со него во исто домаќинство, или лице кое е работник на осигуреникот, освен ако тие лица штетата ја причиниле намерно.

(5) Но, ако некое од лицата споменати во претходниот став било осигурено од одговорност, осигурувачот може да го бара од неговиот осигурувач надоместот на износот што му го исплатил на осигуреникот.

Отсек 7

ОСИГУРУВАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТ

Одговорност на осигурувачот

Член 940

(1) Во случај на осигурување од одговорност, осигурувачот одговара за штетата настаната со осигурениот случај само ако третото оштетено лице го бара нејзиниот надомест.

(2) Осигурувачот ги поднесува, во границите на сумата на осигурувањето, трошоците на спорот за одговорноста на осигуреникот.

Сопствено право на оштетениот и директна тужба**Член 941**

(1) Во случај на осигурување од одговорност оштетеното лице може да бара непосредно од осигурувачот надомест на штетата што ја претрпело со настанот за кој одговара осигуреникот, но најмногу до износот на обврската на осигурувачот.

(2) Оштетеното лице има, од моментот кога станал осигуреникот случај, сопствено право на надомест од осигурувањето, па секоја подоцнежна промена во правата на осигуреникот спрема осигурувачот е без влијание врз правото на оштетеното лице на надомест.

ОДДЕЛ 3**ОСИГУРУВАЊЕ НА ЛИЦА****Отсек 1****ОПШТИ ОДРЕДБИ****Утврдување на осигурената сума****Член 942**

Во договорите за осигурување на лица (осигурување на живот и осигурување од несрекен случај), височината на осигурената сума што осигурувачот е должен да ја исплати кога ќе настапи осигурениот случај, се утврдува во полисата според спогодбата на договорните страни.

Полиса за осигурување на живот**Член 943**

(1) Покрај состојките што мора да ги има секоја полиса, во полисата за осигурување на животот мораат да бидат назначени: името и презимето на лицето на чијшто живот се однесува осигурувањето, датумот на неговото раѓање и настанот или рокот од кој зависи настанувањето на правото да се бара исплата на осигурената сума.

(2) Полисата за осигурување на живот може да гласи на определено лице или по наредба, но не може да гласи на доносител.

(3) За полноважност на индосаментот на полисата по наредба потребно е тој да го содржи името на корисникот, датумот на индосирањето и потписот на индосантот.

Неточна пријава на староста на осигуреникот**Член 944**

По исклучок од општите одредби на оваа глава за последиците од неточни пријави и премолчување на околностите од значење за оцена на ризикот, за неточна пријава на староста во договорите за осигурување на живот важат следниве правила:

1) Договорот за осигурување на живот е ништовен и осигурувачот е должен во секој случај да ги врати сите примени премии, ако при неговото склучување неточно е пријавена староста на осигуреникот, а неговата вистинска старост ја преминува границата на староста до која осигурувачот, според своите услови и тарифи, врши осигурување на живот;

2) ако е неточно пријавено дека осигуреникот има помалку години, а неговата вистинска старост не ја преминува границата до која осигурувачот врши осигурување на живот, договорот е полноважен, а осигурената сума се намалува во сразмер со договорената премија и со премијата предвидена за осигурување на живот на лицата што се на возраст како осигуреникот;

3) кога осигуреникот има помалку години отколку што е пријавено при склучувањето на договорот, премијата се намалува на соодветен износ, а осигурувачот е должен да ја врати разликата помеѓу примените премии и премиите на кои има право.

Последици од неплаќањето на премијата и намалување на осигурената сума**Член 945**

(1) Ако договаработ на осигурувањето на животот не плати некоја премија во рокот на втасаноста, осигурувачот нема право нејзината исплата да ја бара по судски пат.

(2) Ако договаработ на осигурувањето, по покана од осигурувачот, што мора да му биде доставена со препорачано писмо, не ја исплати втасаната премија во рокот определен во тоа писмо, а кој не може да биде покус од еден месец, сметајќи од денот кога му е вработено писмото, ниту тоа ќе го стори некое друго, заинтересирано лице. Осигурувачот може само, ако дотогаш се платени барем три годишни премии, да му изјави на договаработ на осигурувањето дека ја намалува осигурената сума на износот на откупната вредност на осигурувањето, а во спротивен случај, дека го раскинува договорот.

(3) Ако осигурениот случај настапил пред раскинувањето на договорот или пред намалувањето на осигурената сума, ќе се смета како да е намалена осигурената сума, односно дека договорот е раскинат, според тоа дали премиите биле платени барем за три години или не.

Осигурување на трето лице**Член 946**

(1) Осигурувањето на живот може да се однесува на животот на договаработ на осигурувањето, а може да се однесува и на живот на некој трет.

(2) Истото важи и за осигурувањето од несрекен случај.

(3) Ако осигурувањето се однесува на случај на смрт на некој трет, за полноважност на договорот е потребна негова писмена согласност дадена во полисата, или во издвоено писмо, при потпишувањето на полисата, со назначување на осигурената сума.

Осигурување за случај на смрт на малолетници и лица лишени од деловната способност**Член 947**

(1) Ништовно е осигурувањето за случај на смрт на трето лице помладо од четиринаесет години, како и на лице на полно лишено од деловната способност, та осигурувачот е должен да му ги врати на договаработ на осигурувањето сите премии примени по основ на таков договор.

(2) За полноважност на осигурувањето за случај на смрт на трето лице постаро од четиринаесет години е потребна писмена согласност од неговиот законски застапник, како и писмена согласност од секое осигурено лице.

Кумулирање на надоместот и на осигурената сума**Член 948**

(1) Во осигурувањето на лица, осигурувачот кој ја исплатил осигурената сума не може да има по никој основ право на надомест од трето лице одговорно за настапувањето на осигурениот случај.

(2) Правото на надомест од трето лице одговорно за настапувањето на осигурениот случај му припаѓа на осигуреникот односно на корисникот, независно од неговото право на осигурената сума.

(3) Одредбите од претходните ставови не се однесуваат на случајот кога осигурувањето од после-

диците од несрекен случај е договорено како осигурување од одговорност.

Отсек 2

ИСКЛУЧЕНИ РИЗИЦИ

Самоубиство на осигуреникот

Член 949

(1) Со договорот за осигурување за случај на смрт не е опфатен ризикот од самоубиство на осигуреникот, ако тоа се случило во првата година од осигурувањето.

(2) Во случај самоубиството да се случило во рок од три години од денот на склучувањето на договорот, осигурувачот не е должен да му ја исплати на корисникот осигурената сума, туку само математичката резерва од договорот.

Намерно убиство на осигуреникот

Член 950

Осигурувачот се ослободува од обврската да му ја исплати на корисникот осигурената сума, ако овој намерно предизвикал смрт на осигуреникот, но е должен, ако дотогаш биле уплатени барем три годишни премии, да му ја исплати математичката резерва од договорот на осигурувањето, а ако е тој осигуреник, на неговите наследници.

Намерно причинување на несрекен случај

Член 951

Осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување од несрекен случај ако осигуреникот намерно го предизвикал несрекниот случај.

Воени операции

Член 952

(1) Ако смртта на осигуреникот е причинета со воени операции, осигурувачот, ако нешто друго не е договорено, не е должен да му ја исплати на корисникот осигурената сума, но е должен да му ја исплати математичката резерва од договорот.

(2) Ако не е договорено нешто друго, осигурувачот се ослободува од обврската од договорот за осигурување од несрекен случај ако несрекниот случај е причинет со воени операции.

Договорно исклучување на ризици

Член 953

Со договорот за осигурување за случај на смрт или од несрекен случај, од осигурувањето можат да бидат исклучени и други ризици.

Отсек 3

ПРАВА НА ДОГОВАРАЧОТ НА ОСИГУРУВАЊЕТО ПРЕД НАСТАПУВАЊЕТО НА ОСИГУРЕНИОТ СЛУЧАЈ

Откуп

Член 954

(1) По барање од договарачот на осигурувањето на живот склучено за целиот живот на осигурени-

кот, осигурувачот е должен да му ја исплати откупната вредност на полисата, ако дотогаш се платени барем три годишни премии.

(2) Во полисата мораат да бидат наведени условите под кои договарачот може да бара исплата на нејзината откупна вредност, како и начинот како се пресметува таа вредност, согласно со условите на осигурувањето.

(3) Правото да се бара откуп не можат да го вршат доверителите на договарачот на осигурувањето, како ни корисникот на осигурувањето, но откупната вредност ќе му биде исплатена на корисникот, по негово барање, ако определувањето на корисникот е неотповикливо.

(4) По исклучок од претходниот став, откуп на полисата може да бара доверителот на кој му е предадена полисата во залог, ако побарувањето заради чиешто осигурување е даден залогот не биде намирено во рокот на втасаноста.

Аванс

Член 955

(1) По барање од договарачот на осигурувањето на живот склучено за целиот живот на осигуреникот, осигурувачот може да му исплати однапред дел од осигурената сума до височината на откупната вредност на полисата што договарачот на осигурувањето може да го врати подоцна.

(2) На примениот аванс договарачот на осигурувањето е должен да плаќа определена камата.

(3) Ако договарачот на осигурувањето задоцни со плаќањето на втасаната камата, ќе се постапи како да барал откуп.

(4) Во полисата на осигурувањето мораат да бидат наведени условите за давање на аванс, можноста да му се врати на осигурувачот износот примен на име аванс, височината на каматната стапка, последиците од неплаќањето на втасаната камата, како што е определено со условите на осигурувањето.

Заложување на полисата

Член 956

(1) Полисата за осигурување на живот може да биде дадена во залог.

(2) Заложувањето на полисата има дејство спрема осигурувачот само ако е писмено известен дека полисата е заложена кај определен доверител.

(3) Кога полисата гласи по наредба, заложувањето се врши со индосамент.

Отсек 4

ОСИГУРУВАЊЕ НА ЖИВОТ ВО КОРИСТ НА ТРЕТО ЛИЦЕ

Определување на корисникот

Член 957

(1) Договарачот на осигурувањето на живот може во договорот, како и со некоја подоцнежна правна работа, па и со тестамент, да го определи лицето на кое ќе му припаднат правата од договорот.

(2) Ако осигурувањето се однесува на живот на некое друго лице, за определувањето на корисникот е потребна и неговата писмена согласност.

(3) Корисникот не мора да биде определен по име, доволно е ако актот ги содржи нужните податоци за неговото определување.

(4) Кога за корисници се определени децата или потомците, користа им припаѓа и на оние што се родени подоцна, а користа наменета на сопругот му припаѓа на лицето кое било во брак со осигуреникот во моментот на неговата смрт.

Поделба на користа помеѓу повеќе корисници**Член 958**

Кога за корисници се определени децата, потомците, и воопшто наследниците, ако договаработ на осигурувањето не определил како ќе се изврши поделбата помеѓу нив, поделбата ќе се изврши сразмерно со нивните наследнички делови, а ако корисниците не се наследници, осигурената сума ќе биде поделена на еднакви делови.

Отповикување на одредбата за определување на корисникот**Член 959**

(1) Одредбата со која користа од осигурувањето му се доделува на определено лице може да ја отповика само договаработ на осигурувањето, и тоа негово право не можат да го вршат ниту неговите доверители, ниту неговите законски наследници.

(2) Договаработ на осигурувањето може да ја отповика одредбата за користа сè додека корисникот не ја изјави на кој и да е начин дека ја прима, кога таа станува неотповиклива.

(3) Сепак, договаработ може да ја отповика одредбата за користа и по изјавата на корисникот дека ја прима, ако корисникот обидел убиство на осигуреникот, а ако користа е доделена без надомест, за отповикувањето важат и одредбите за отповикување на подарок.

(4) Ќе се смета дека корисникот ја одбил користа што му е наменета, ако по смртта на договаработ на осигурувањето, по покана од неговите наследници, не се изјасни во рок од еден месец дека ја прима.

Сопствено и непосредно право на корисникот**Член 960**

(1) Осигурената сума што треба да му биде исплатена на корисникот не влегува во оставината на договаработите на осигурувањето, па ни тогаш кога за корисници се определени нивните наследници.

(2) Право на осигурената сума има само корисникот, и тоа од самото склучување на договорот за осигурување и без оглед на тоа како и кога е определен за корисник, и без оглед на тоа дали го изјавил своето прифаќање пред или по смртта на осигуреникот, па може да се обрати непосредно до осигурувачот со барање да му се исплати осигурената сума.

(3) Ако договаработ на осигурувањето ги определил за корисници своите деца, своите потомци, или наследниците воопшто, на секој така определен корисник му припаѓа право на соодветен дел од осигурената сума и ако се откаже од наследството.

Доверители на договаработ на осигурувањето и на осигуреникот**Член 961**

(1) Доверителите на договаработ на осигурувањето и на осигуреникот немаат никакво право на осигурената сума договорена за корисникот.

(2) Но, ако премиите што ги уплатил договаработ на осигурувањето биле несразмерно големи спрема неговите можности во моментот кога биле уплатени, неговите доверители можат да бараат да им се предаде делот од премиите кој ги надминува неговите можности, ако се исполнети условите под кои доверителите имаат право на побивање на правните дејствија на должникот.

Отстапување на осигурената сума**Член 962**

Своето право на осигурената сума корисникот може да го пренесе врз друг и пред осигурениот

случај, но за тоа му е потребна писмена согласност од договаработ на осигурувањето во која мора да биде наведено името на лицето врз кое се пренесува правото, а ако осигурувањето се однесува на животот на некое друго лице, тогаш е потребна иста таква согласност и од тоа лице.

Кога определенот корисник ќе умре пред втасаноста**Член 963**

Кога лицето кое без надомест е определено за корисник ќе умре пред втасаноста на осигурената главница или рента користа од осигурувањето не им припаѓа на неговите наследници туку на наредниот корисник, а ако овој не е определен, тогаш на имотот на договаработ на осигурувањето.

Осигурување за случај на смрт без определен корисник**Член 964**

Ако договаработ на осигурувањето за случај на смрт не определил корисник, или ако одредбата за определување на корисникот остане без дејство поради отповикување, или поради одбивање на определеното лице или од која и да било друга причина, а договаработ на осигурувањето не определил друг корисник, осигурената сума му припаѓа на имотот на договаработ на осигурувањето и како негов дел преминува со другите негови права врз неговите наследници.

Совесна исплата на осигурената сума на неовластено лице**Член 965**

(1) Кога осигурувачот ќе му ја исплати осигурената сума на лицето кое на неа би имало право ако договаработ на осигурувањето не определил корисник, тој се ослободува од обврската од договорот за осигурување ако во моментот на извршената исплата не знаел ниту можел да знае дека корисникот е определен со тестамент или со некој друг акт што не му бил доставен, а корисникот има право да бара враќање од лицето кое ја примило осигурената сума.

(2) Истото важи во случај на промена на корисникот.

Глава XXVIII**ЗАЛОГ****ОДДЕЛ I****ОПШТИ ОДРЕДБИ****Поим****Член 966**

Со договорот за залог се обврзува должникот или некој трет (залогодавецот) спрема доверителот (залогопримачот) да му предаде некој подвижен предмет врз кој постои право на сопственост за да може пред другите доверители да се наплати од неговата вредност, ако побарувањето не му биде исплатено во рокот на втасаноста, а доверителот се обврзува да го чува примениот предмет и по престанувањето на своето побарување да му го врати неопштетен на залогодавецот.

Заложување на предмет во општествена сопственост**Член 967**

Подвижен предмет во општествена сопственост може да се даде во залог само кога е тоа предвидено со овој или со друг закон.

Стекнување на заложно право**Член 968**

Залогопримачот стекнува заложно право кога предметот заради кој е склучен договорот ќе му биде предаден.

Способност**Член 969**

За склучување на полноможен договор за залог потребно е залогодавецот да има способност за располагање со предметите што ги дава во залог.

Залог над предмет веќе заложен кај друг**Член 970**

(1) Договор за залог може да биде склучен за предмет што е веќе заложен кај друг.

(2) Во тој случај заложното право настанува кога залогодавецот ќе го извести доверителот кај кого се наоѓа предметот за склучувањето на договор за залог со друг доверител и ќе му наложи по наплатата на своето побарување, предметот да му го предаде на овој.

Залог за идна или условна обврска**Член 971**

Залог може да се даде за идна, како и за условна обврска.

Протегање на залогот врз другите обврски на залогодавецот**Член 972**

Залогот со кој е обезбедено исполнувањето на некоја обврска се протега и врз договорните обврски што би настанале помеѓу залогопримачот и залогодавецот по склучувањето на договорот за залог, а кои би втасале за исплата пред намиравањето на обврската за чиешто обезбедување е даден залогот.

Забранети одредби**Член 973**

(1) Ништовна е одредбата на договорот за залог дека заложениот предмет ќе премине во сопственост на доверителот ако неговото побарување не биде намирено во рокот на втасаноста, како и одредбата дека во тој случај доверителот ќе може по однапред определена цена да го продаде заложениот предмет или да го задржи за себе.

(2) Но, ако во залог е даден предмет чијашто цена е пропишана, договорачите можат да се спогодат дека доверителот ќе може да го продаде заложениот предмет по пропишаната цена или по таа цена да го задржи за себе.

ОДДЕЛ 2**ЗАЛОЖУВАЊЕ НА ПРЕДМЕТИ****Отсек 1****ОБВРСКИ НА ЗАЛОГОДАВЕЦОТ****Член 974**

(1) Залогодавецот е должен да му го предаде на залогопримачот или на трето лице што го опреде-

лиле спогодбено предметот заради кој е склучен договорот или исправа која му дава на имателот исклучиво право на располагање со него.

(2) Договорачите можат да се спогодат заеднички да го чуваат предметот или исправата.

Отсек 2**ОБВРСКИ НА ЗАЛОГОПРИМАЧОТ****Чување на заложен предмет****Член 975**

(1) Залогопримачот е должен да го чува предметот со внимание на добар стопанственик односно добар домаќин.

(2) Тој е должен да го врати штом ќе му биде намирено долгот.

Употребување на заложен предмет**Член 976**

(1) Залогопримачот нема право да го употребува заложениот предмет или да му го предаде на друг на употреба, или во залог на подзалог, освен ако тоа му го дозволи залогодавецот.

(2) Залогопримачот кој го употребува предметот без дозвола од залогодавецот, или му го предаде на друг на употреба, или во залог, одговара и за случајното пропаѓање или оштетување на предметот што би се случиле при тоа.

Плодови на заложен предмет**Член 977**

(1) Ако заложениот предмет дава плодови, а не е договорено кому ќе му припаднат по одвојувањето од предметот, доверителот, ако сака, може да ги задржи за себе.

(2) Во тој случај износот на чистиот приход од плодите се одбива од трошоците на чијшто надомест доверителот има право, потоа од каматата што се должи и на крајот од главницата.

(3) Истото важи за користите постигнати со употреба на заложениот предмет.

Одземање на заложен предмет од залогопримачот**Член 978**

По барање од залогодавецот, судот ќе нареди заложениот предмет да се одземе од залогопримачот и да му се предаде на некое трето лице да го држи за него, ако залогопримачот не го чува заложениот предмет како што треба, ако го употребува без дозвола од залогодавецот или му го дава на друг на употреба, или ако не го употребува во согласност со дадената дозвола, и воопшто ако постапува со него спротивно на договорот и законот.

Отсек 3**ПРАВА НА ЗАЛОГОПРИМАЧОТ****Кога заложен предмет има некој недостаток****Член 979**

Кога ќе се покаже дека заложениот предмет има некој материјален или правен недостаток, па не претставува доволно обезбедување за наплата на побарувањето, заложниот доверител има право да бара од залогодавецот друг соодветен залог.

Продажба на заложен предмет**Член 980**

(1) Ако побарувањето на доверителот не биде намирено во рокот на втасаноста, доверителот може да бара од судот одлука да се продаде предметот на јавна продажба, или по тековната цена, кога предметот има берзанска или пазарна цена.

(2) Ако трошоците од јавната продажба би биле несразмерно големи спрема вредноста на заложениот предмет, судот може да одлучи доверителот да го продаде предметот по цената утврдена со процена на стручњак или, ако сака, да го задржи за себе по таа цена.

Продажба на предмет заложен за побарување од договор во стопанството**Член 981**

(1) Ако должникот не намери во рокот на втасаноста побарување настанато од договор во стопанството, доверителот не е должен да се обраќа до судот туку може да пристапи кон продажба на заложениот предмет на јавна продажба по истекот на осум дена по предупредувањето направено на должникот, како и на залогодавецот, кога тоа не е исто лице, дека така ќе постапи.

(2) Доверителот е должен навремено да ги извести обете лица за датумот и местото на продажбата.

(3) Ако заложените предмети имаат пазарна или берзанска цена, доверителот може да ги продаде по таа цена по истекот на осум дена од предупредувањето направено на должникот и на залогодавецот дека така ќе постапи.

Продажба на заложен предмет предвреме и поради расипување или губење на неговата вредност и негова замена**Член 982**

(1) Кога заложениот предмет се расипува или кога инаку ја губи вредноста, па постои опасност да стане недоволен за обезбедување на побарувањето на доверителот, судот може, по барање од залогопримачот или залогодавецот, а по сослушувањето на другата страна, да одлучи предметот да се продаде на јавна продажба, или по берзанската или пазарната цена ако ја има, и цената или доволен дел од цената да се положи кај судот заради обезбедување на побарувањето на залогопримачот.

(2) Судот ќе го одбие барањето на залогопримачот ако залогодавецот му понуди на залогопримачот да му предаде наместо заложениот предмет некој друг предмет со иста вредност чиешто чување не бара поголем труд и грижа од чувањето на првобитно заложениот предмет.

(3) Судот, под истите услови, ќе дозволи замена на заложениот предмет по барање од залогодавецот и во случај кога залогопримачот не бара негова продажба.

Продажба на заложен предмет предвреме по барање од залогодавецот**Член 983**

(1) По барање од залогодавецот, судот може да дозволи заложениот предмет да му се продаде на определено лице за определена цена, ако најде дека цената е поволна и ако со тоа се зачувани оправданите интереси на залогопримачот.

(2) Добиевата цена, или доволен дел од цената, што ќе го определи судот дозволувајќи ја продажбата, стапува на местото на заложениот предмет и се полага кај суд за обезбедување на наплатата на побарувањето на доверителот.

Право на првенствена наплата**Член 984**

Залогопримачот има право од цената постигната со продажба на заложениот предмет да го наплати, пред другите доверители на залогодавецот, своето побарување, каматата што се должи, трошоците направени за зачувување на заложениот предмет, како и трошоците околу остварувањето на наплатата на побарувањето.

Редослед на заложните права**Член 985**

Кога еден предмет им е заложен на неколкумина доверители, редот по кој се исплатуваат нивните побарувања од вредноста на заложениот предмет се определува според датумот на настанувањето на нивните заложни права.

Отсек 4**ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ЗАЛОЖНОТО ПРАВО****Престанување на заложното право со губење на поседот****Член 986**

(1) Правото на доверителот првенствено да се наплати од вредноста на заложениот предмет престанува со престанувањето на неговиот посед.

(2) Тоа право повторно настанува кога доверителот ќе го поврати поседот над предметот.

Престанување на заложното право со престанување на побарувањето**Член 987**

Кога ќе престане побарувањето чиешто исполнување било обезбедено со залог, доверителот е должен да му го врати заложениот предмет на залогодавецот.

Застареност на меѓусебните побарувања**Член 988**

Побарувањата на залогодавецот спрема залогопримачот за надомест на штетата поради влошување на предметот, како и побарувањата на залогопримачот спрема залогодавецот за надомест на трошоците направени заради подобрување на предметот, застаруваат во рок од една година од денот кога предметот е вратен.

ОДДЕЛ 3**ЗАЛОЖУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊА И НА ДРУГИ ПРАВА****Отсек 1****ЗАЛОЖУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊА****Известување на должникот и предавање на исправа****Член 989**

(1) За стекнување на заложно право врз некое побарување потребно е должникот да биде писмено известен за склучениот договор за залог.

(2) Залогодавецот е должен да му предаде на залогопримачот исправа за заложеното побарување.

Давање во залог на побарување од хартија од вредност**Член 990**

(1) Доверителот стекнува заложно право над побарувањето запишано на хартија од вредност на носител кога таа ќе му биде предадена.

(2) Давањето во залог на побарување од хартија по наредба се врши со индосамент во кој е назначено дека е предадена во залог.

Должност за зачувување на побарувањето**Член 991**

Залогопримачот е должен да ги преземе мерките потребни за зачувување на заложеното побарување.

Наплатување и засметување на камата**Член 992**

(1) Ако заложеното побарување дава право на камати или некакви други повремени побарувања, залогопримачот е должен да ги наплати.

(2) Така постигнатите износи се пребиваат со трошоците на чијшто надомест залогопримачот има право, потоа со каматата што му се должи и на крајот со главницата.

Наплатување на заложено побарување**Член 993**

(1) Кога заложеното побарување ќе втаса за наплата, залогопримачот е должен да го наплати.

(2) Со исполнувањето на заложеното побарување заложното право преминува врз предметот со кој е исполнето побарувањето.

(3) Кога предмет на заложеното побарување се пари, залогопримачот е должен, по барање од залогодавецот, да го положи наплатениот износ кај суд, но ако предмет на неговото побарување се, исто така, пари, и ако тоа втасало за наплата, залогопримачот може да задржи за себе колку што му се должи, а другото е должен да му го предаде на залогодавецот.

Приговори на должникот на заложеното побарување**Член 994**

Должникот на заложеното побарување може на залогопримачот да му ги истакне приговорите што во случај на отстапување на побарувањето може должникот на отстапеното побарување да му ги истакне на примачот.

Отсек 2**ДАВАЊЕ ВО ЗАЛОГ НА ДРУГИ ПРАВА****Начин на заложување****Член 995**

(1) Освен побарувањата, во залог можат да се дадат и други права.

(2) Давањето во залог на тие права се врши на начинот предвиден за нивно пренесување врз друг, ако за определен случај не е пропишано нешто друго.

Отсек 3**ПРИМЕНА НА ОДРЕДБИТЕ ЗА ДАВАЊЕ ПРЕДМЕТИ ВО ЗАЛОГ****Член 996**

Одредбите за давање предмети во залог се применуваат и врз залозите над побарувања и на други права, доколку за нив не е пропишано нешто друго.

Глава XXIX**ГАРАНЦИЈА****ОДДЕЛ 1****ОПШТИ ОДРЕДБИ****Поим****Член 997**

Со договорот за гаранција се обврзува гарантот спрема доверителот дека ќе ја исполни полноможната и втасаната обврска на должникот, ако тоа не го стори овој.

Форма**Член 998**

Договорот за гаранција го обврзува гарантот само ако изјавата за гаранција ја направил писмено.

Способност за гарантирање**Член 999**

Со договор за гаранција може да се обврзе само оној кој има целосна деловна способност.

Гарантирање за деловно неспособен**Член 1000**

Тој што ќе се обврзе како гарант за обврска на некое деловно неспособно лице, му одговара на доверител исто како гарантот на деловно способно лице.

Предмет на гарантирањето**Член 1001**

(1) Гаранција може да се даде за секоја полноможна обврска, без оглед на нејзината содржина.

(2) Може да се гарантира и за условна обврска, како и за определена идна обврска.

(3) Гаранцијата за идна обврска може да се отповика пред да настане обврската, ако не е предвиден рокот во кој таа треба да настане.

(4) Гаранција може да се даде и за обврска на некој друг гарант (гарантов гарант).

Обем на одговорноста на гарантот**Член 1002**

(1) Обврската на гарантот не може да биде поголема од обврската на главниот должник, а ако е договорено да биде поголема, таа се сведува на мерата на должниковата обврска.

(2) Гарантот одговара за исполнувањето на целата обврска за која гарантирал, ако неговата одговорност не е ограничена на некој нејзин дел или на друг начин е подложена на полесни услови.

(3) Тој е должен да ги надомести потребните трошоци што ги направил доверителот со цел да го наплати долгот од главниот должник.

(4) Гарантот одговара и за секое зголемување на обврската што би настанало со задоцнување на должникот или по вина на должникот, доколку не е договорено поинаку.

(5) Тој одговара само за онаа договорена камата што втасала по склучувањето на договорот за гаранција.

Преминување на правата на доверителот врз гарантот (суброгација)

Член 1003

Врз гарантот кој намирал побарување на доверителот преминува тоа побарување со сите споредни права и со гаранциите за неговото исполнување.

ОДДЕЛ 2

ОДНОС НА ДОВЕРИТЕЛОТ И ГАРАНТОТ

Форми на гаранција

Член 1004

(1) Од гарантот може да се бара исполнување на обврската дури откако главниот должник не ќе ја исполни во рокот определен во писмениот повик (супсидијарна гаранција).

(2) Доверителот може да бара исполнување од гарантот, иако пред тоа не го повикал главниот должник да ја исполни обврската, ако е очигледно дека од средствата на главниот должник не може да се оствари нејзино исполнување, или ако главниот должник паднал под стечај.

(3) Ако гарантот се обврзал како гарант-платец, му одговара на доверителот како главен должник за целата обврска и доверителот може да бара нејзино исполнување било од главниот должник било од гарантот или од двајцата во исто време (солидарна гаранција).

(4) Гарантот за обврска настаната од договор во стопанството одговара како гарант-платец, ако не е договорено нешто друго.

Солидарност на гарантите

Член 1005

Повеќе гарантите на некој долг одговараат солидарно, без оглед дали гарантирале заедно или секој од нив се обврзал спрема доверителот одделно, освен кога со договорот нивната обврска е уредена поинаку.

Губење на правото на рок

Член 1006

Ако должникот го загубил правото на рокот определен за исполнување на неговата обврска, доверителот сепак не може да бара исполнување од гарантот пред истекот на тој рок, доколку не е договорено поинаку.

Стечај на главниот должник

Член 1007

(1) Во случај на стечај на главниот должник доверителот е должен да го пријави своето побарување во стечајот и за тоа да го извести гарантот, инаку му одговара на гарантот за штетата што би ја имал овој поради тоа.

(2) Намалувањето на обврската на главниот должник во стечајната постапка или во постапката за присилно порамнување не повлекува со себе и соодветно намалување на обврската на гарантот, па гарантот му одговара на доверителот за целиот износ на својата обврска.

Случај на намалена одговорност на наследникот на должникот

Член 1008

Гарантот одговара за целиот износ на обврската за кој гарантирал и во случај кога од наследникот на должникот би можело да се бара исплата само на оној нејзин дел што ѝ одговара на вредноста на наследениот имот.

Приговори од гарантот

Член 1009

(1) Гарантот може против барањето на доверителот да ги истакне сите приговори на главниот должник, вклучувајќи го и приговорот за пребивање, а не и чисто личните должникови приговори.

(2) Должниковото откажување од приговорот, како и неговото признавање на доверителовото побарување нема дејство спрема гарантот.

(3) Гарантот може да истакне против доверителот и свои лични приговори, на пример, ништовност на договорот за гаранција, застареност на доверителовото побарување спрема него, приговор за пребивање на заемните побарувања.

Должност за известување на гарантот за должниковото пропуштање

Член 1010

Ако должникот не ја исполни својата обврска, на време, доверителот е должен да го извести за тоа гарантот, инаку ќе му одговара за штетата што би ја претрпел гарантот поради тоа.

Ослободување на гарантот поради доверителовото одолжување

Член 1011

(1) Гарантот се ослободува од одговорност ако доверителот, на негов повик по рокот на втасаноста на побарувањето, не бара исполнување од главниот должник во рок од еден месец од денот на тој повик.

(2) Кога рокот за исполнување не е определен, гарантот се ослободува од одговорноста ако доверителот, на негов повик по истекот на една година од склучувањето на договорот за гаранција, не ја направи во рок од еден месец од тој повик потребната изјава за определување на датумот на исполнувањето.

Ослободување на гарантот поради напуштање на гаранциите

Член 1012

(1) Ако доверителот го напушти залогот или некое друго право со кое било обезбедено исполнувањето на негово побарување, или го загуби со свое невнимание и така го оневозможи преминувањето на тоа право врз гарантот, овој се ослободува од својата обврска спрема доверителот за онолку колку што би можел да добие со вршењето на тоа право.

(2) Правилото од претходниот став важи како во случај кога правото настанало пред склучувањето на договорот за гаранција, така и во случај кога настанало потоа.

ОДДЕЛ 3

ОДНОС ПОМЕЃУ ГАРАНТОТ И ДОЛЖНИКОТ

Право да се бара надомест од должникот

Член 1013

(1) Гарантот кој му исплатил на доверителот негово побарување, може да бара од должникот да му го надомести сето што го исплатил за негова сметка, како и каматата од денот на исплатата.

(2) Тој има право на надомест на трошоците настанати во спор со доверителот од моментот кога го известил должникот за тој спор, како и на надомест на штетата ако имало штета.

Право на гарантот на еден солидарен должник

Член 1014

Гарантот на еден од повеќе солидарни должници може да бара од кој и да било од нив да му го надомести она што му го исплатил на доверителот, како и трошоците.

Право на гарантот на претходно обезбедување

Член 1015

И пред да го намира доверителот, гарантот кој се обврзал со знаење или одобрение од должникот има право да бара од должникот да му даде потребно обезбедување за неговите евентуални барања во следните случаи: ако должникот не ја исполни својата обврска во рокот на нејзината втасаност, ако доверителот по судски пат побарал наплата од гарантот и ако имотната состојба на должникот значително се влошила по склучувањето на договорот за гаранција.

Губење на правото на надомест

Член 1016

(1) Должникот може да ги употреби против гарантот, кој без негово знаење извршил исплата на доверителовото побарување, сите правни средства со кои во моментот на таа исплата можел да го одбие доверителовото барање.

(2) Гарантот кој исплатил доверителово побарување, а за тоа не го известил должникот, па и овој од незнаење за таа исплата повторно го исплатил истото побарување, не може од должникот да бара надомест, но има право да бара од доверителот да му го врати она што му го исплатил.

Право на враќање на исплатеното

Член 1017

Гарантот кој без должниковото знаење исплатил доверителово побарување, кое подоцна по барање на должникот е поништено или утасено со пребивање, може само да бара од доверителот да му го врати исплатеното.

ОДДЕЛ 4

РЕГРЕС НА ИСПЛАТУВАЧОТ СПРЕМА ДРУГИТЕ ГАРАНТИ

Член 1018

Кога има повеќе гарантите, па еден од нив го исплати втасаното побарување, тој има право да бара од другите гарантите секој да му го надомести делот што паѓа врз него.

ОДДЕЛ 5

ЗАСТАРЕНОСТ

Член 1019

(1) Со застареноста на обврската на главниот должник застарува и обврската на гарантот.

(2) Кога рокот за застарување на обврските на главниот должник е подолг од две години, обврската на гарантот застарува по истекот на две години од втасаноста на обврската на главниот должник, освен кога гарантот одговара солидарно со должникот.

(3) Прекилот на застарувањето на побарувањето спрема главниот должник дејствува и спрема гарантот само ако до прекилот дошло со некоја постапка на доверителот пред судот против главниот должник.

(4) Застојот на застарувањето на обврската на главниот должник нема дејство спрема гарантот.

Глава XXX

УПАТУВАЊЕ (АСИГНАЦИЈА)

ОДДЕЛ 1

ПОИМОТ ДОГОВОР

Член 1020

Со упатување (асигнација) едно лице, упатувач (асигнант) овластува друго лице, упатеник (асигнат), за негова сметка да изврши нешто за определено трето лице, примач на упатување (асигнатор), а него го овластува да го прими тоа извршување од свое име.

ОДДЕЛ 2

ОДНОСИ ПОМЕЃУ ПРИМАЧОТ НА УПАТУВАЊЕ И УПАТЕНИКОТ

Прифаќање од страна на упатеникот

Член 1021

(1) Примачот на упатување стекнува право да бара од упатеникот исполнување дури кога овој ќе му изјави дека го прифаќа упатувањето.

(2) Прифаќањето на упатувањето не може да се отповика.

Приговори од упатеникот

Член 1022

(1) Со прифаќањето на упатувањето помеѓу примачот на упатувањето и упатеникот настанува должнички однос независен од односот помеѓу упатувачот и упатеникот, како и од односот помеѓу упатувачот и примачот на упатувањето.

(2) Упатеникот кој го прифатил упатувањето може на примачот на упатувањето да му ги истакне само приговорите што се однесуваат до полноважност на прифаќањето, приговорите што се засноваат врз содржината на прифаќањето или врз содржината на самото упатување, како и приговорите што ги има лично спрема него.

Пренесување на упатување

Член 1023

(1) Примачот на упатување може да го пренесе упатувањето врз друг и пред прифаќањето од упатеникот, а овој може да го пренесе понатаму, освен

кога од самото упатување или од посебни околности произлегува дека е тоа непреносливо.

(2) Ако упатеникот му изјавил на примачот на упатувањето дека го прифаќа упатувањето, тоа прифаќање има дејство спрема сите лица врз кои упатувањето би било пренесено еднопобудруго.

(3) Ако упатеникот му изјавил на прибавувачот, врз кого примачот на упатувањето го пренел упатувањето, дека го прифаќа, тој не може на прибавувачот да му ги истакне приговорите што ги има лично спрема примачот на упатувањето.

Застареност

Член 1024

(1) Правото на примачот на упатувањето да бара исполнување од упатеникот застарува за една година.

(2) Ако за исполнувањето не е определен рок, застареноста почнува да тече кога упатеникот ќе го прифати упатувањето, а ако тој го прифатил пред да му биде дадено на примачот на упатувањето, тогаш кога ќе му биде дадено на овој.

ОДДЕЛ 3

ОДНОС ПОМЕЃУ ПРИМАЧОТ НА УПАТУВАЊЕТО И УПАТУВАЧОТ

Ако примачот на упатувањето е доверител на упатувачот

Член 1025

(1) Доверителот не е должен да се согласи со упатувањето што му го направил должникот заради исполнување на својата обврска, но е должен за своето одбивање веднаш да го извести должникот, инаку ќе му одговара за штетата.

(2) Доверителот кој се согласил со упатувањето е должен да го повика упатеникот да го изврши.

Упатувањето не е исполнување

Член 1026

(1) Кога доверителот се согласил со упатувањето направено од неговиот должник заради исполнување на обврската, таа обврска не престанува ако не е договорено поинаку, ни со неговата согласност со упатувањето, ни со прифаќањето од страна на упатеникот, туку дури со исполнувањето од страна на упатеникот.

(2) Доверителот кој се согласил со упатувањето направено од неговиот должник, може да бара од упатувачот да му го исполни она што му го должи само ако не го добил исполнувањето од упатеникот во времето определено во упатувањето.

Должност на примачот на упатувањето да го извести упатувачот

Член 1027

Ако упатеникот ја одбие согласността со упатувањето, или го одбие исполнувањето што му го бара примачот на упатувањето, или ако изјави однапред дека не сака да го изврши, примачот на упатувањето е должен веднаш да го извести упатувачот за тоа, инаку му одговара за штетата.

Откажување од прифатеното упатување

Член 1028

Примачот на упатување кој не е доверител на упатувачот и кој не сака да го користи упатувањето може да се откаже од него, дури и ако веќе изјавил дека го прима, не е должен да го извести за тоа упатувачот без одлагање.

Отповикување на овластувањето дадено на примачот на упатувањето

Член 1029

Упатувачот може да го отповика овластувањето што му го дал со упатувањето на примачот на упатувањето, освен ако упатувањето го издал заради исполнување на некој свој долг спрема него и воопшто ако упатувањето го издал во негов интерес.

ОДДЕЛ 4

ОДНОС ПОМЕЃУ УПАТУВАЧОТ И УПАТЕНИКОТ

Ако упатеникот е должник на упатувачот

Член 1030

(1) Упатеникот не е должен да го прифати упатувањето, дури и ако му е должник на упатувачот, освен ако тоа му го ветил.

(2) Но, кога упатувањето е издадено врз основа на долг на упатеникот спрема упатувачот, упатеникот е должен да го изврши до износот на тој долг, ако тоа не му е во ништо потешко од исполнувањето на обврската спрема упатувачот.

(3) Со извршувањето на упатувањето издадено врз основа на долг на упатеникот спрема упатувачот, упатеникот се ослободува во иста мера од својот долг спрема упатувачот.

Отповикување на овластувањето дадено на упатеникот

Член 1031

(1) Упатувачот може да го отповика овластувањето што му го дал на упатеникот со упатувањето додека овој не ќе му изјави на примачот на упатувањето дека го прифаќа упатувањето, или додека не ќе го изврши.

(2) Тој може да го отповика и кога во самото упатување е наведено дека е неотповикливо, како и кога со отповикувањето би се навредувала некоја негова обврска спрема примачот на упатувањето.

(3) Отворањето на стечај над имотот на упатувачот според самиот закон повлекува отповикување на упатувањето, со исклучок на случајот кога упатеникот веќе го прифатил упатувањето пред отворањето на стечајот, како и кога во моментот на прифаќањето не замел ниту морал да знае за тој стечај.

ОДДЕЛ 5

СМРТ И ЛИШУВАЊЕ ОД ДЕЛОВНАТА СПОСОБНОСТ

Член 1032

Смртта на упатувачот, на примачот на упатување или на упатеникот, како и лишувањето од деловната способност на некој од нив, нема влијание врз упатувањето.

ОДДЕЛ 6

УПАТУВАЊЕ ВО ФОРМА НА ХАРТИЈА НА ДОНОСИТЕЛ

Член 1033

(1) Писмено упатување може да биде издадено на доносител.

(2) Во тој случај секој имател на хартија има спрема упатеникот положба на примач на упатување.

(3) Односите што со упатувањето настануваат помеѓу примачот на упатувањето и упатувачот, во овој случај настануваат само помеѓу секој одделен имател на хартија и лицето што му ја отстапило хартијата.

ОДДЕЛ 1

УПАТУВАЊЕ ВО ФОРМА НА ХАРТИЈА ПО НАРЕДБА

Член 1034

Писмено упатување кое гласи на пари, на хартии од вредност или на заменливи предмети, може да биде издадено со одредбата „по наредба“, ако упатеникот е лице кое се занимава со стопанска дејност, и ако она што треба да го изврши влегува во рамките на таа дејност.

Глава XXXI

БАНКАРСКИ ПАРИЧНИ ДЕПОЗИТИ

ОДДЕЛ 1

ПАРИЧЕН ДЕПОЗИТ

Поим

Член 1035

(1) Договорот за паричен депозит е склучен кога банката се обврзала да прими, а депонентот да положи кај банката определен паричен износ.

(2) Со овој договор банката стекнува право да располага со депонирани пари и е должна да ги врати според условите предвидени во договорот.

Отворање сметка

Член 1036

(1) Врз основа на договорот за паричен депозит банката отвора сметка во корист и врз товар на која ги запишува сите побарувања и должења што ќе произлезат од работите со депонентот или за негова сметка со трет.

(2) Не се запишуваат во сметката оние побарувања односно должења за кои договорните страни ќе се договорат да ги исклучат.

Отстранување на долговно салдо

Член 1037

(1) Банката е должна да врши исплати од сметката во границите на расположливите средства.

(2) Ако банката извршила едно или повеќе уплати и исплати во рамките на договорот за депозит, кои ја прават сметката пасивна, за тоа мора без одлагање да го извести депонентот кој е должен веднаш да преземе мерки за да се отстрани долговното салдо.

Видови парични депозити

Член 1038

(1) Паричниот депозит може да биде по видување или орочен, со отказан рок и без отказан рок, со посебна намена и без намена.

(2) Ако не е спротивно договорено, се смета дека сметката на паричниот депозит е по видување, па депонентот на сметката има право да располага со дел или со целото салдо во секој момент.

Состојба на сметката

Член 1039

(1) Банката е должна да го известува депонентот за секоја промена на состојбата на неговата сметка.

(2) Банката е должна на крајот од секоја година а ако е тоа договорено или вообичаено и почесто, да испрати извештај за состојбата за сметката (салдо).

Место на уплати и исплати

Член 1040

Ако меѓу договорните страни не е договорено поинаку налозите за уплата и исплата од сметката на депонентот се упатуваат во седиштето на банката кај која е отворена сметката.

Постоење на повеќе сметки

Член 1041

Во случај кога исто лице има кај една банка или кај повеќе нејзини деловни единици повеќе сметки, секоја од овие сметки е самостојна.

Плаќање камата

Член 1042

(1) Банката плаќа камата на средствата што се депонирани кај неа, доколку со закон не е определено поинаку.

(2) Височината на каматата се утврдува со договорот за депонирање на средствата, а ако со договорот не е предвидено ништо, се плаќа законска камата.

ОДДЕЛ 2

ШТЕДЕН ВЛОГ

Штедна книшка

Член 1043

(1) Ако паричниот депозит е примен како штеден влог, банката односно штедно-кредитната организација му издава на депонентот штедна книшка.

(2) Штедната книшка може да биде издадена само на име на определено лице или на доносител.

Упис во книшката

Член 1044

(1) Во штедната книшка се внесуваат сите уплати и подигања на пари.

(2) Уписите во книшката потврдени со печатот на банката и потписот на овластеното лице се доказ за уплатите односно за подигањата во односите помеѓу банката и вложувачот.

(3) Спротивната спогодба е ништовна.

Плаќање камата

Член 1045

На штедните влогови се плаќа камата.

Видови штедни влогови

Член 1046

Штедните влогови можат да бидат по видување или орочени, со отказан рок и без отказан рок.

Глава XXXII

ДЕПОНИРАЊЕ НА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Поим

Член 1047

Со договорот за депонирање на хартии од вредност банката се обврзува дека, со надомест, ќе ги преземе хартиите од вредност заради чување и вршење на правата и обврските што се бараат во врска со тоа.

Вршење на правата

Член 1048

Ако не е договорено поинаку, банката може да ги врши правата од депонираните хартии од вредност исклучиво за сметка на депонентот.

Должности на банката

Член 1049

(1) Банката е должна да обезбеди чување на хартиите од вредност со внимателност која се бара од примачот на депозитот со надомест и, за сметка на депонентот, да ги презема сите дејствија заради зачувување и остварување на неговите права од хартиите од вредност.

(2) Доколку помеѓу договорните страни не е договорено нешто друго, банката е должна да ги наплатува втасаните камати, главницата и воопшто сите суми на кои депонираните хартии даваат право, штом ќе втасаат тие за исплата.

(3) Банката е должна да му ги стави на располагање на депонентот наплатените суми, а ако овој кај банката има сметка со паричен депозит, да ги запише во корист на таа сметка.

Враќање на хартиите од вредност

Член 1050

(1) Банката е должна, по барање од депонентот, да ги врати хартиите од вредност во секое време.

(2) Враќањето, по правило, се врши во местото каде што е извршено депонирањето.

(3) Предмет на враќањето се самите хартии од вредност, доколку помеѓу договорните страни не е договорено дека враќањето може да биде извршено со плаќање на соодветен износ.

(4) Враќањето може да му се изврши само на депонентот или на неговите правни следбеници или на лицата што ќе ги означат тие, дури и кога од самите хартии е видно дека тие им припаѓаат на трети.

Барања на трети лица

Член 1051

За секое барање што ќе го истакне трето лице во поглед на депонираните хартии, банката е должна да го извести депонентот.

Глава XXXIII

БАНКАРСКА ТЕКОВНА СМЕТКА

Поим

Член 1052

Со договорот за банкарска тековна сметка банката се обврзува да му отвори на својот клиент по-

себна сметка и преку неа да прима уплати и да врши исплати во границите на неговите средства и на одобриот кредит.

Форма на договорот

Член 1053

Договорот за отворање на тековна сметка мора да биде склучен во писмена форма.

Средства на тековната сметка

Член 1054

(1) Паричните средства на тековната сметка се остваруваат со уплати од страна на депонентот и со наплати на паричните износи извршени за негова сметка.

(2) Банката е должна преку тековната сметка да врши плаќања за депонентот и тогаш кога на сметката нема покритие и тоа во обемот што е предвиден со договорот за отворање на тековна сметка или со посебна спогодба.

(3) Оваа обврска на банката може да се исклучи со договорот за отворање на тековна сметка.

Пребивање помеѓу салдата на повеќе сметки

Член 1055

Ако депонентот кај иста банка има повеќе тековни сметки, активното и пасивното салдо на овие сметки заемно се пребиваат, доколку не е договорено поинаку.

Располагање со салдото

Член 1056

Корисникот на тековната сметка може во секој момент да располага со салдото што на сметката се појавува во негова корист, освен ако е договорен отказан рок.

Примена на правилата на договорот за налог

Член 1057

(1) Банката одговара за извршувањето на налогот на депонентот според правилата на договорот за налог.

(2) Ако налогот треба да се изврши во местото каде што банката нема деловна единица, таа може тоа да го изврши преку друга банка.

Траење на сметката

Член 1058

Ако во договорот за отворање на тековна сметка не е утврден рокот на неговото траење, секоја страна може да го раскине со отказан рок од 15 дена.

Провизија и надомест на трошоците

Член 1059

(1) Банката има право да засметува провизија за извршените услуги што се опфатени со договорот за тековната сметка, како и надомест за посебните трошоци направени во врска со тие услуги.

(2) Овие свои побарувања банката ги запишува во своја корист во тековната сметка, доколку помеѓу договорните страни не е договорено поинаку.

Доставување изводи**Член 1060**

(1) При секоја промена на состојбата на тековната сметка банката е должна да издаде извод со назначување на салдото и да му го предаде на клиентот на спогодбено утврдениот начин.

(2) Се смета дека изводот е одобрен ако не е оспорен во договорениот рок или, ако договор нема, во рок од 15 дена.

(3) И по неговото одобрување, изводот на сметката може да се оспорува поради грешки во пишувањето или во пресметката, поради испуштање или дуплирање, но ова оспорување мора да се преземе најдоцна во рок од една година од приемот на сметката за ликвидацијата на салдото по заклучувањето на тековната сметка, инаку правото се гаси.

Глава XXXIV**ДОГОВОР ЗА СЕФ****Поим****Член 1061**

(1) Со договорот за сеф банката се обврзува да му стави на употреба на корисникот сеф за определен период време, а корисникот се обврзува за тоа да ѝ плати на банката определен надомест.

(2) Банката мора да ги преземе сите потребни мерки за да обезбеди добра состојба на сефот и надзор над него.

Пристап кон сефот**Член 1062**

(1) Пристап кон сефот може да му се дозволи само на корисникот или на неговиот полномошник.

(2) Банката не смее кај себе да држи дупликат од клучот или од клучевите кои му се предаваат на корисникот.

Предмети што не смеат да се стават во сеф**Член 1063**

(1) Корисникот не смее да стави во својот сеф предмет или производ што може да ја загрози сигурноста на банката или на другите сефови.

(2) Во случај кога корисникот не се придржува кон оваа обврска, банката може да изјави дека го раскинува договорот за сеф.

Права на банката во случај на неплаќање**Член 1064**

(1) Ако корисникот не ѝ плати на банката макар само една рата од надоместот по втасаноста, банката може да го раскине договорот по истекот на еден месец откако ќе го опомене корисникот со препорачано писмо за наплатата.

(2) Откако ќе го раскине договорот, банката може да го повика корисникот да го испразни сефот и да ѝ го предаде клучот, па ако корисникот тоа не го направи, банката може да бара сефот да се отвори по пат на суд, да се утврди неговата содржина и најдените предмети да се стават во судски депозит или да ѝ се доверат на банката на чување.

(3) Банката има право на првенство за наплата на надоместот што се должи настанат од договорот за сеф, од паричниот износ што е пронајден во сефот, како и од цената добиена со продажба на другите вредности најдени во сефот.

Глава XXXV**ДОГОВОР ЗА КРЕДИТ****Поим****Член 1065**

Со договорот за кредит банката се обврзува на корисникот на кредитот да му стави на располагање определен износ парични средства, на определено или неопределено време, за некоја намена или без утврдена намена, а корисникот се обврзува на банката да ѝ ја плаќа договорената камата и добиениот износ пари да го врати во времето и на начинот како што е утвредено со договорот.

Форма и содржина**Член 1066**

(1) Договорот за кредит мора да биде склучен во писмена форма.

(2) Со договорот за кредит се утврдуваат износот, како и условите за давање, користење и враќање на кредитот.

Отказ на давачот на кредитот**Член 1067**

(1) Договорот за кредит банката може да го откаже пред истекот на договорениот рок ако кредитот е користен во спротивност со неговата намена.

(2) Договорот за кредит банката може да го откаже пред истекот на договорениот рок и во случај на insolventност на корисникот, дури и кога не е утврдена со судска одлука, во случај на престанување на правното лице или на смрт на корисникот, ако во тие случаи давачот на кредитот би дошол во суштествено понеповолна положба.

Откажување од договорот и враќање на кредитот пред рокот**Член 1068**

(1) Корисникот на кредитот може да се откаже од договорот пред да почне да го користи кредитот.

(2) Корисникот на кредитот може да го врати кредитот и пред рокот определен за враќање, но е должен за тоа однапред да ја извести банката.

(3) Во обата случаја корисникот на кредитот е должен да ја надомести штетата доколку давачот на кредитот ја претрпел.

(4) Во случај на враќање на кредитот пред определените рок, банката не може да ја засмета каматата за времето од денот на враќањето на кредитот до денот кога според договорот требало да биде вратен.

Глава XXXVI**ДОГОВОР ЗА КРЕДИТ ВРЗ ОСНОВА НА ЗАЛОГ НА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ****Поим****Член 1069**

Со договорот за кредит врз основа на залог на хартии од вредност банката одобрува кредит во определен износ со обезбедување залог на хартиите од вредност што му припаѓаат на корисникот на кредитот или на трет кој ќе се согласи со тоа.

Форма и содржина**Член 1070**

Договорот за кредит врз основа на залог на хартии од вредност мора да биде склучен во писмена форма и да го содржи назначувањето на хартиите од вредност што се заложуваат, називот односно фирмата и седиштето односно живеалиштето на имателот на хартиите, износот и условите на одобренит кредит, како и износот и вредноста на хартиите што е земена предвид за одобрување на кредитот.

Кога банката може да ги продаде заложените хартии

Член 1071

Ако корисникот не го врати добиениот кредит по втасаноста, банката може да ги продаде заложените хартии од вредност.

Глава XXXVII**АКРЕДИТИВИ**

Обврска на акредитивната банка и форма на акредитивот

Член 1072

(1) Со прифаќање на барањето на налогодавецот за отворање на акредитив, акредитивната банка се обврзува дека на корисникот на акредитивот ќе му ја исплати определената парична сума ако до определеното време бидат исполнети условите наведени во налогот за отворање на акредитив.

(2) Акредитивот мора да биде составен во писмена форма.

Кога настанува обврска спрема корисникот

Член 1073

(1) Банката е обврзана спрема корисникот од денот кога му е соопштено отворањето на акредитивот.

(2) Налогодавецот е врзан со издадениот налог од моментот кога налогот пристигнал до банката.

Независност на акредитивот од друга правна работа

Член 1074

Акредитивот е независен од договорот за продажба или од друга работа по чиј повод е отворен акредитивот.

Документарен акредитив

Член 1075

Документарен акредитив постои кога банката е должна да му исплати на корисникот на акредитивот определена парична сума под услов да ѝ бидат поднесени документите според условите утврдени во акредитивот.

Должност на акредитивната банка

Член 1076

Банката која отвора документарен акредитив е должна да ги изврши клаузулите за плаќање под условите предвидени во акредитивот.

Видови на документарен акредитив**Член 1077**

(1) Документарниот акредитив може да биде отповиклив или неотповиклив.

(2) Доколку не е изречно договорено поинаку, акредитивот секогаш е отповиклив, дури и кога е отворен за определен период време.

Отповиклив акредитив

Член 1078

Отповикливиот документарен акредитив не ја врзува банката спрема корисникот па во секој момент може да го измени или да го отповика на барање од налогодавецот или по сопствена иницијатива, ако е тоа во интерес на налогодавецот.

Неотповиклив акредитив

Член 1079

(1) Неотповикливиот документарен акредитив содржи самостојна и непосредна обврска на банката спрема корисникот.

(2) Оваа обврска може да биде укината или изменета само со спогодба на сите заинтересирани страни.

(3) Неотповикливиот документарен акредитив може да биде потврден од некоја друга банка, која со тоа, покрај акредитивната банка, презема самостојна и непосредна обврска спрема корисникот.

(4) Нотификацијата на акредитивот на корисникот од страна на некоја друга банка не е самата по себе потврдување на овој акредитив.

Должности на банката во поглед на документите

Член 1080

(1) Банката е должна да испита дали документите се сообразни во сè со барањата на налогодавецот.

(2) Кога ќе ги добие документите, банката мора во најкраток рок за тоа да го извести налогодавецот и да му укаже на утврдените неправилности и недостатоци.

Граници на одговорноста на банката

Член 1081

(1) Банката не презема никаква одговорност ако поднесените документи на изглед се сообразни со упатствата на налогодавецот.

(2) Таа не презема никаква обврска во поглед на стоките кои се предмет на отворениот акредитив.

Преносливост и деливост на акредитивот

Член 1082

(1) Документарниот акредитив е пренослив или делив само ако банката која отвора акредитив во корист на корисникот што го означил налогодавецот е овластена во упатствата од првиот корисник да им плати во целост или делумно на еден или на поголем број трети лица.

(2) Акредитивот може да го пренесе, врз основа на изречни упатства, само банката која го отвора и тоа само еднаш, доколку не е договорено спротивно.

Глава XXXVIII

БАНКАРСКА ГАРАНЦИЈА

Поим

Член 1083

(1) Со банкарската гаранција банката се обврзува спрема примачот на гаранцијата (корисникот) дека во случај трето лице да не му ја исполни обврската во рокот на втасаноста, ќе му ја намира обврската ако бидат исполнети условите наведени во гаранцијата.

(2) Гаранцијата мора да биде издадена во писмена форма.

Намирување на обврска од гаранција во пари

Член 1084

Банката намирава обврска од гаранција во пари и во случај со гаранцијата да се обезбедува непарична обврска.

Потврда на гаранцијата (супергаранција)

Член 1085

Ако друга банка ја потврди обврската од гаранцијата, корисникот може своите барања од гаранцијата да ги поднесе било до банката што ја издала гаранцијата, било до онаа што ја потврдила гаранцијата.

Отстапување на правата од гаранцијата

Член 1086

Своите права од банкарската гаранција корисникот може да му ги отстапи на трет само со отстапување на побарувањето што е обезбедено со гаранцијата и со пренос на своите обврски во врска со обезбеденото побарување.

Гаранција „без приговор“

Член 1087

(1) Ако банкарската гаранција содржи клаузула „без приговор“, „на прв повик“ или содржи зборови што имаат исто значење, банката не може да ги истакнува спрема корисникот приговорите што налогодавецот како должник може да ги истакнува спрема корисникот по обезбедената обврска.

(2) Налогодавецот е должен да ѝ го плати на банката секој износ што го платила банката по основ на гаранција издадена со клаузулата од претходниот став.

(3) Корисникот на гаранцијата му го должи на налогодавецот износот примен по основ на гаранцијата на кој инаку не бил имал право поради оправданите приговори на налогодавецот.

Глава XXXIX

ПРИМЕНА НА ОДРЕДБИТЕ ЗА БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ

Член 1088

Одредбите на чл. 1035 до 1087 од овој закон сообразно се применуваат и врз организациите на вдружен труд и врз други општествени правни лица, доколку со закон се овластени за вршење на определени банкарски работи.

Глава XL

ПОРАМНУВАЊЕ

Поим

Член 1089

(1) Со договорот за порамнување лицата помеѓу кои постои спор или неизвесност за некој правен однос, со помош на заемни попуштања го прекинуваат спорот односно ја отстрануваат неизвесноста и ги определуваат своите заемни права и обврски.

(2) Постои неизвесност и кога остварувањето на определено право е несигурно.

Во што се состојат заемните попуштања

Член 1090

(1) Попуштањето може да се состои, помеѓу другото, во делумно или напивно признавање на некое барање на другата страна или во откажување од некое свое барање; во земање врз себе некоја нова обврска; во намалување на каматната стапка; во продолжување на рокот; во согласување со делумни отплати; во давање право на пишманлак.

(2) Попуштањето може да биде условно.

(3) Кога само една страна ќе ѝ попусти на другата, на пример, ѝ го признае правото на другата страна, тогаш тоа не е порамнување, па не подлежи на правилата за порамнување.

Способност

Член 1091

За склучување на договор за порамнување е потребна способност за располагање со правото кое е предмет на порамнувањето.

Предмет

Член 1092

(1) Предмет на порамнувањето може да биде секое право со кое може да се располага.

(2) Полноважно е порамнувањето за имотните последици од кривично дело.

(3) Не можат да бидат предмет на порамнување споровите што се однесуваат на статусните односи.

Примена на одредбата за двостраните договори

Член 1093

(1) За договорот за порамнување важат општите одредби за двостраните договори, ако за него не е предвидено нешто друго.

(2) Кога под називот порамнување договарачите ќе извршат некоја друга работа, врз нивните односи не се применуваат одредбите од законот што важат за порамнувањето, туку оние што важат за вистински извршената работа.

Прекумерно оштетување

Член 1094

Поради прекумерно оштетување не може да се бара поништување на порамнувањето.

Дејство на порамнувањето спрема гарантите и налогодавците

Член 1095

(1) Ако со порамнувањето е извршена новација на обврската, гарантот се ослободува од одговор-

носта за нејзиното исполнување, а престанува и залогот што го дал некој трет.

(2) Инаку, гарантот и третиот што дал свој предмет во залог остануваат и натаму во обврска, а нивната одговорност може да биде намалена со порамнувањето, но не и зголемена, освен ако се согласиле со порамнувањето.

(3) Кога должникот со порамнувањето ќе го признае спорното побарување, гарантот и залогодавецот го задржуваат правото да му ги истакнат на доверителот приговорите од кои се откажал должникот со порамнувањето.

Порамнување за работа која може да се поништи

Член 1096

(1) Полноважно е порамнувањето за правната работа чиешто поништување можела да го бара едната страна, ако таа во моментот на склучувањето на порамнувањето знаела за таа можност.

(2) Но, ништовно е порамнувањето за ништовна правна работа и кога договорачите знаеле за ништовноста и сакале да ја отстранат со порамнувањето.

Ништовност на порамнувањето

Член 1097

(1) Порамнувањето е ништовно ако е засновано врз погрешно верување на обата договорачи дека постои правен однос кој всушност не постои, и ако без тоа погрешно верување меѓу нив не би имало ниту спор ниту неизвесност.

(2) Истото важи и кога погрешното верување на договорачите се однесува на обични факти.

(3) Откажувањето од оваа ништовност нема правно дејство и она што е дадено на име извршување на обврските од таквото порамнување може да се бара назад.

Ништовност на една одредба од порамнувањето

Член 1098

Одредбите од порамнувањето претставуваат целост, па ако една одредба е ништовна, целото порамнување е ништовно, освен кога од самото порамнување се гледа дека тоа се состои од независни делови.

Дел трет

МЕРОДАВНО ПРАВО ВО СЛУЧАЈ НА СУДИР НА РЕПУБЛИЧКИ ОДНОСНО ПОКРАИНСКИ ЗАКОНИ

Примена на овој дел од законот

Член 1099

Одредбите од овој дел на законот се применуваат врз облигационите односи кои се уредени со законите на републиките односно на автономните покраини.

Меродавно право во поглед на недвижност

Член 1100

Врз правата и обврските во поглед на недвижност се применува правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија се наоѓа недвижноста.

Меродавно право кај договорните односи

Член 1101

(1) Врз правата и обврските од договорот се применува правото на републиката односно на автономната покраина што ги избрале договорните страни.

(2) Ако договорните страни не ги избрале меродавното право, се применува правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија е договорот склучен.

Меродавно право во случај на причинување штета

Член 1102

(1) Врз правата и обврските што настануваат со причинување на штета надвор од договорниот однос се применува правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија е извршено штетното дејствие или настапиле штетните последици.

(2) На правата и обврските што настануваат со причинување на штета надвор од договорот извршена со сукцесивни дејствија или со повеќекратни последици меродавно е правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија дејствието барем делумно е преземено или последицата барем делумно настапила.

(3) Ако како оштетен во случај на причинување на штета со кривично дело се појавува малолетник или друго лице на кое со штетно дејствие суштествено му е намалена работната или животната способност, за обврската на одговорното лице да ја надомести штетата може да биде меродавно и правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија се наоѓа живеалиштето на оштетениот односно чијшто државјанин е тој.

(4) Органот надлежен да одлучува за надоместот на штета при изборот помеѓу повеќе меродавни права ќе го примени правото што е најповолно за оштетениот.

Меродавно право за другите облигациони односи

Член 1103

Врз правата и обврските што произлегуваат од едностраната изјава на волја, стекнувањето без основ, работороводството без налог и од други правни факти се применува правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија се преземени тие работи односно на чија територија настанале тие факти.

Право меродавно за застареноста

Член 1104

Врз застареноста на правата и обврските се применува правото кое е меродавно за содржината на тие права и обврски.

Облигациони односи настајати надвор од СФРЈ

Член 1105

Врз правата и обврските што не настанале на територијата на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, доколку учесниците на облигационите односи не избрале меродавно право, се применува правото на републиката односно на автономната покраина на чија територија се остваруваат тие права и обврски, а ако правата и обврските се остваруваат на територија на повеќе републики.

лики односно автономни покраини или се остваруваат надвор од Социјалистичка Федеративна Република Југославија, меродавно е правото на републиката односно на автономната покраина кое е во најблиска врска со договорот односно со друг облигационен однос.

Дел четврти

ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Примена на овој закон

Член 1106

Одредбите на овој закон нема да се применуваат врз облигационите односи што настанале пред влегувањето во сила на овој закон.

Примена на обичаите

Член 1107

(1) Одредбата на општите или посебните узанси со која се утврдува претпоставката дека договорните страни се согласиле со примената на узансите, доколку не ги исклучиле со договорот, нема да се применува по влегувањето во сила на овој закон.

(2) Општите узанси за прометот со стоки („Службен лист на ФНРЈ“, бр. 15/54) нема да се применуваат по влегувањето во сила на овој закон во прашањата што се регулирани со него.

(3) Ако општите или посебните узанси или другите трговски деловни обичаи се спротивни со диспозитивните норми на овој закон, ќе се применуваат одредбите на овој закон, освен ако страните изречно договориле примена на узансите односно на други трговски деловни обичаи.

Престанување на важењето на другите прописи

Член 1108

Со денот на влегувањето во сила на овој закон престанува да важи Законот за застареноста на побарувањата („Службен лист на ФНРЈ“, бр. 40/53 и 57/54).

Влегување во сила на овој закон

Член 1109

Овој закон влегува во сила на 1 октомври 1978 година.

ОДЛИКУВАЊА

УКАЗ

ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА СОЦИЈАЛИСТИЧКА ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА

врз основа на член 337 точка 4 од Уставот на Социјалистичка Федеративна Република Југославија и член 4 од Законот за одликувањата на Социјалистичка Федеративна Република Југославија одлучува да се одликуваат:

Од СР Хрватска

— за особени заслуги и постигнати успеси во работата од значење за социјалистичката изградба на земјата

СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНИ ЗРАЦИ

Лозовина Ивана Анка, Сладе Блажа Винко;

— за особени заслуги во создавањето и ширењето на братството и единството меѓу нашите народи и народности

СО ОРДЕН БРАТСТВО И ЕДИНСТВО СО СРЕБРЕН ВЕНЕЦ

Каталинић Марина Ловре, Ковачевић Дује Винка, Пеовић Марка Иван, Рацетин Јоже Мате;

— за особени заслуги и постигнати успеси во работата од значење за напредокот на земјата

СО ОРДЕН НА ТРУДОТ СО ЗЛАТЕН ВЕНЕЦ

Бећир Мате Божо, Цветић Еда Едо, Храбров Јакова Иво;

— за заслуги и постигнати успеси во работата од значење за социјалистичката изградба на земјата

СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНА СВЕЗДА

Бачић Луке Томислав, Франић Марина Тонко, Графина Јосипа Стјепан, Попадић Богосава Љубомир, Рожић Ивана Анте, Рожић Шпира Марин, Шантић Николе Коља, Шантић Андрије Томислав, Живаљ Јакова Душан;

— за заслуги и постигнати успеси во работата од значење за напредокот на земјата

СО ОРДЕН НА ТРУДОТ СО СРЕБРЕН ВЕНЕЦ

Цесар Ивана Антун, Гиро-Микачић Фране Тонка, Гуина Јоже Марин, Гулан Андрије Анте, Марас Анте Анте, Матешкић Ивана Рафаел, Мише Шпира Божо, Мише Анте Иво, Паил Јосипа Јосип, Раде Јозе Анте, Радош Марка Мирко, Станић Јуре Јурица Стојановић Илије Мидан;

Суботић Николе Војин, Томашић-Ерјавец Фране Иванка, Вукић Фране Љубо;

— за залагање и постигнати успеси во работата

СО МЕДАЛ НА ТРУДОТ

Брачић Пашка Иван, Јакшић Дмитра Стојан, Јавор Јовић Нике Елза, Кожул Шиме Иве, Кучина-Радојчић Стеве Пава, Маринка Мате Балдо, Мишић Анђела Марко, Радека Милоша Милош, Зедник Јосипа Јосип;

Од СР Србија

— за особени заслуги и постигнати успеси во работата од значење за социјалистичката изградба

СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНИ ЗРАЦИ

Вукић Живана Стојан;

— за особени заслуги и постигнати успеси во работата од значење за напредокот на земјата

СО МЕДАЛ НА ТРУДОТ СО ЗЛАТЕН ВЕНЕЦ

Маришиќ Јована Миодраг, Младеновиќ Алек-
сандра Бошко, Моковиќ Станоја Миодраг, Стефано-
виќ Светозара Милован, Тошиќ Остоје Веселин, Ву-
јичиќ Михајла Радиша;

— за заслуги и постигнати успеси во работата
од значење за социјалистичката изградба на зем-
јата

**СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНА
СВЕЗДА**

Драгичевиќ Радомир Станојло, Рајковиќ Буре
Миле, Станисављевиќ Јована Живко;

— за заслуги и постигнати успеси во работата
од значење за напредокот на земјата

СО ОРДЕН НА ТРУДОТ СО СРЕБРЕН ВЕНЕЦ

Арас Анте Југослав, Бабец Ђорѓа Бора, Бојко-
ковиќ Владимира Војин, Бубњар Симе Тешо, Булиќ
Милоша Ристо, Бурчиќ Спаса Душан, Ђекиќ Миле
Радослав, Ђуровиќ Лазара Бранко, Игумановиќ Ву-
ковиќ Мирослава Десанка, Јевтиќ Радоје Радован,
Јосиповиќ Велимира Љубиша, Јовановиќ Данила
Милош, Ковиќ Маринка Боривоје, Крајник Милу-
тина Бранислав, Крчмаревиќ Косте Ненад, Крец
Живојина Јован, Лончар Марије Бранко, Махмудо-
виќ Синона Осман, Максимовиќ Теодора Славко,
Масларевиќ Средоја Миодраг, Миљковиќ Милована
Миодраг, Миљковиќ Петровиќ Божида Нада, Ми-
тиќ Светислава Бора, Најдановиќ Драгомира Радос-
лав, Оцокољиќ Славомира Мирослав, Опра Јована
Александар, Плазиниќ Милана Слободан, Поповиќ
Ђуре Зоран, Поткоњак Стеве Загорка, Путица Илије
Спасоје;

Радевиќ Новице Владислав, Радосављевиќ Ра-
домира Милоје, Савиќ Стевана Михаило, Савиќ
Драгутина Миодраг, Савиќ Радоње Миодраг, Симиќ
Цветка Љубиша, Тасиќ Николе Петар, Ускоковиќ
Ђорѓе Урош;

— за залагање и постигнати успеси во работата

СО МЕДАЛ НА ТРУДОТ

Бериша Лимана Мифтар, Човиќ Милосава Ра-
дивоје, Јевтовиќ Исаила Иван, Јовановиќ Милоша
Богдан, Максиќ Станимира Миладин, Мојсировиќ-
Тодиќ Тадије Олга, Муса Хатима Бехрам, Нова-
ковиќ Василија Богдан Новаковиќ Максима Душан-
ка, Новаковиќ Александра Зоран, Радосављевиќ
Божида Матија, Теслиќ Стевана Милан, Вуковиќ
Радомана Миле;

Од САП Косово

— за особени заслуги и постигнати успеси во
работата од значење за социјалистичката изградба
на земјата

**СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНИ
ЗРАЦИ**

Божовиќ Кариќ Живана Ружа, Ђорђевиќ Ми-
љана Ђорѓе, Гаси Садри Абдурахим, Грковиќ Ђор-
ѓа Младен Хоџа Шаипа Абдула, Када-Мекули Ис-
мајла Шећерка Кадилу Весима Ешреф, Мојсировиќ
Миленка Милосав, Мухаџири Сабри Хусеин, Рама-
дани Касума Мусли, Симиќ Крсте Живко, Вујоше-

виќ-Влаховиќ Милије Савета, Вукосављевиќ Ми-
лана Радмила;

— за особени заслуги во создавањето и шире-
њето на братството и единството меѓу нашите на-
роди и народности

**СО ОРДЕН БРАТСТВО И ЕДИНСТВО СО СРЕБРЕН
ВЕНЕЦ**

Адемај Фека Рамо, Антељевиќ Лазара Новица,
Ђоцај Ђеме Ђељадин, Ферати Ариф Миран, Гаши
Џафера Ђерим, Горани Иса Хивзија, Јашаровиќ
Љутви Фадил, Милаку Сидика Рамадан, Никчевиќ
Митра Урош, Николиќ Вислава Миодраг, Пешиќ
Милана Радован, Прекази Мунипи Иљаза Мубера,
Селџа Зенуна Џемиљ, Шабани Даута Јакуп;

— за покажана лична храброст во борбата
против непријателот за ослободување на земјата

СО ОРДЕН ЗА ХРАБРОСТ

Ђуриќ Јована Саво, Хоџа Шерифа Салих, Шар-
ки Сеферија Ѓамил;

— за особени заслуги и постигнати успеси во
работата од значење за напредокот на земјата

СО ОРДЕН НА ТРУДОТ СО ЗЛАТЕН ВЕНЕЦ

Ајданиќ Јове Бранко, Алексиќ Богољуба Дра-
гиќ, Бабарогиќ Ристе Добривоје, Ђлакај Смајла
Ешреф, Буњак Мустафе Хамит, Цветниќ Милована
Драгомир, Џида Qazim Аликемајл, Ђуриќ Алекса
Спасоје, Грујиќ Радоње Љубомир, Хација Метуша
Бајрам, Хацимехмети Мусе Бислим, Јагодиќ Андра-
ша Јосип, Јанковиќ Радоје Радић, Јашари Рама
Шефхет, Јовановиќ Михајла Марко, Kemerolli Ми-
фтара Кадрија, Малипиќ Јанићија Малиша, Марај
Ахмета Ибиш, Милосављевиќ Рала Филип, Недељ-
ковиќ Вукојице Спасоје, Пековиќ Перише Пето Пе-
шиќ Живана Миленко, Петковиќ Драгољуба Станко,
Поповиќ Милосава Драган, Рамалани Јусуфа Рамвиш,
Садик Рамиза Зидо, Станиќ Зарије Радован, Стан-
ковиќ Недељка Чедомир, Стевиќ Стевана Љубомир,
Васиќ Недељка Светислав, Влаховиќ Мирослава Јо-
ван, Влаховиќ Милосава Милован, Вукићевиќ Нова-
ка Ранко;

— за заслуги на полето на јавната дејност со
која се придонесува кон општиот напредок на зем-
јата

**СО ОРДЕН НА РЕПУБЛИКАТА СО БРОНЗЕН
ВЕНЕЦ**

Баровиќ Драга Данило, Беголи Мехмета Селим,
Бојаниќ Драга Часлав, Брајовиќ-Павловиќ Васе Да-
ница, Петковиќ Вуксана Була, Дабетиќ-Кушиќ Бу-
ла Васиљка, Денда-Жарковиќ Владе Софија, Лекиќ
Николе Милета, Осмокровиќ Максима Мане, Петру-
шиќ-Комад Душана Ксенија, Ристиќ Драгољуба Ву-
косав, Спасиќ Јована Милорад, Шкољоли-Бериша
Бајрама Ђељана, Вујошевиќ Максима Велимир;

— за заслуги и постигнати успеси во работата
од значење за социјалистичката изградба на зем-
јата

СО ОРДЕН ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД СО СРЕБРЕНА
СВЕЗДА

Ачковић-Станковић Јанка Милица, Адемај Бош-
ка Миладин, Бајрактари Емина Чазим, Баљај Оса
Адем, Бљакај Арифа Ризо, Бљакај Бајрама Салија,
Браха Авди Авдиљ, Бреноли Фејза Џељадин, Чехаје
Фете Кадри, Дарлишта Шахира Емин, Дедић Пе-
тра Станислав, Дерџани Салиха Гани, Ђуринац Ра-
дована Милан, Ђуровић-Стојановић Михаила Мил-
ка, Етемај Селима Бајрам, Фератај Муља Ајет, Гаши
Мехмета Весел, Горани Кадрије Шефхет, Хаџа Фе-
риза Осман, Хајризај Муља Ајет, Хамити Qerim
Елуп, Хоти Џемаиља Рамуш, Исени Мете Џемаиљ,
Jaghiu Селмана Фетах, Јанковић Луке Живко;

Кастрати Асана Хамди, Келменди Шуџурије
Весел, Кољај Џура Ђин, Краснићи Хамзе Јусуф,
Лукај Бајрама Ариф, Маџарај Шабана Суљо, Ми-
лисављевић-Николић Вауџа Тијана, Милосавље-
вић-Петковић Младена Илинка, Митровић Василија
Драгослав, Младеновић Сарафина Стеван, Мучоли
Хариза Назиф, Мујановић Дуиџа Чазим, Мушља
Абдулаха Неџмедин, Османи-Узуналић Емина Мак-
фире, Петровић Милића Милорад, Поповић-Вујади-
новић Миње Зорка, Прењај Ник Ђок, Рака-Симић
Станимира Добрила, Рама Горани Саније, Рамизи
Зелиха, Реџеџи Ибрахим Исмајл, Сејдијај Салије
Зумбер, Сентић Јована Слободан, Советић Тодора
Илија, Стругар-Пајковић Крстиња, Сука-Зеџири Су-
лејмана Ђулисара, Вардари Ахмета Јенуз, Воџић-
Јовановић Лазара Радмила, Зеџирај Алила Сокољ,
Жарић-Драшковић Јакова Надежда;

— за заслуги и постигнати успеси во работата
од значење за напредокот на земјата

СО ОРДЕН НА ТРУДОТ СО СРЕБРЕН ВЕНЕЦ

Абази Имера Алејдин, Адеми Ферата Шанија,
Алексић Михајила Јован, Алија Асана Хамди Алија
Милаима Иљаз, Андријевић Сокола Радован;

Антић Божицара Војислав, Авдулаху Лаха Ав-
дулах, Авни Салиха Вашота, Баља Абаза Имер,
Баљај Камера Мујо, Баље Кадрије Нусрет, Баша
Халима Сабит, Башановић Станка Бошкко, Батача-
вин Вукоја Пуниша, Бечири Ајдара Фазли, Беџет
Зеџира Зеџир, Бериша Ремзи Вудим, Бериша Не-
бије Ибуш, Бољевић Петра Милена, Бошковић Три-
фунна Мара, Буџица Ислама Атите, Буџинца Рамиза
Исак, Буњаку Рахмана Реџеп, Џричевић Блаже
Злата, Чаја-Кулинца Ахмета Зехра, Чалаку Беџира
Мехмет, Чановић Филипа Петар, Чанџић Раде Ми-
лислав, Чарњаевски Сергеј Светислав, Чекић-Дерви-
шевић Мехмета Музафера, Дабић-Милановић Драге
Јелица, Даци Иљаз Нухи, Дани Латифа Џезахир,
Дедај Јакупа Рамадан, Дејановић Угрина Владимир,
Делибаша Селима Вехби, Дервишај Садика Шабан,
Дева Рама Адем, Дибрани Јахира Азиз, Димић Па-
најота Александар, Догани Фаика Селман, Души
Суља Селим, Ђељадин Муслије Пеци, Ђемајл Фета
Хајрула, Ђокић Николе Ђон, Ђокић Недељка Ра-
домир;

Ђокић Станка Радомир, Ђорђевић Крсте Бори-
сав, Ђуровић Јагоша Богољуб, Ђезеи Асана Амет,
Ѓезеи Тосума Ибиша, Ѓезеи Арифа Рафиз, Фанај
Сулејмана Бајрам, Фазлија-Будурин Живојина Сто-
јанка, Филиповић-Кесић Боже Анџелија, Филипо-
вић Радомира Угрин, Фирзи Рамадана Бечир, Гаса-
fergi Хилми Јусуф, Гаши Хасана Авдија, Гаши
Белуља Исмет, Гаши Незира Намон, Гаши Сабри,
Грашци Сулејмана Мухарем, Грбеши-Краснићи Ај-
ваза Мехтије, Хаџијај Халила Садик, Хајдини Ма-
лић Афиз, Хајдини Ђазима Зука, Хамди Ибрахима
Муса, Хасани Шеџира Мехмет, Хазири-Реџеџи
Абаза Хајрије, Хазири Сулејмана Меџит, Хоџа Ша-
бана Авни, Ибрахими Ђемзиља Етем, Идризи Му-
харема Азем, Илић Милутина Душан, Иљаз Ах-
мета Хусеин, Имери Бејтулах Решат, Исљами Ха-
сана Иљаз, Исљами Рамадана Шукри, Иссуфи
Ђазима Хафиз, Јакупи Шемседина Салих, Јаничије-
вић Мита Чедо, Јокић-Стаменковић Николе Боса,
Јовичић Стајка Дамњан, Јуполи Хасима Мухарем,
Кадрић Ђорџа Радмила, Кадрија Ибиша Лимон;

Кадриу Рамадана Исмаил, Карић Милорада
Драгиша, Коларевић, Косте Светозар, Коши Халима
Сурија, Которчевић Петра Ристо, Крагић Његоша
Јела, Краснић Суље Авдулах, Краснић Нике Коља,
Краснић Рама Осман, Краснићи Рушита Наип, Крас-
нићи Рифата Шабан, Крсмановић Гвоздена Љубо-
мир, Крстић Драгољуба Душан, Крстић-Милутино-
вић др Нада, Кући Ђазима Мунуш, Кук-Јаношевић
Нада, Куртеши Мухарема Изет, Лапаштица Исака
Ахмет, Лапаштица Сулејмана Осман, Лазовић Пав-
ла Милоје, Лазовић Кузмана Станимир, Лекић Ми-
лана Милутин, Лени Хусеина Иса, Љатиџи Фаз-
лије Ајет Љатиџи-Мароца Беслима Сала, Љиља
Qazim Масар, Љубовци Ђерима Ђерим, Љури Име-
ра Кадри, Љушић Миленка Станоје, Махмути Ве-
хије Назим, Мани Џемаил Авдиљ, Марковић Сто-
јана Радован, Марковски Петра Марко, Меденица
Боже Васо, Мехмети Мустафе Ризах, Мекули
Схефки Суаде, Мемаревић Радована Станоје, Миф-
тари Авди Авдуљ, Михајловић-Делевић Миљана
Милена, Михајловић Владана Момчило;

Микулић Бошка Јефто, Милошевић Јакше Ђор-
џије, Миљковић Вукомана Милован, Минић Мијата
Златија, Мирдита Нреца Антоа, Мирковић Радова-
на Миливоје, Младеновић Војислава Мирко, Морина
Имера Рахман, Мухареми Мехмета Реџеп, Насковић
Стојана Велибор, Недељковић Обрада Божицар, Не-
делковић Гаврила Велимир, Негро Одорико Челе-
стино, Николић Миодрага Милорад, Николић Трајка
Обрад, Нимани-Руковци Исмајла Хазбије, Нухиу-
-Османи Хакије Арше, Опоја Ибрахима Јонуз, Ос-
мани Рахима Риза, Пала Ђамиља Хусни, Пала Мах-
мута Бедрин, Пантелић Стојиљка Вуксан, Патрић
Пере Стојан, Павићевић-Ђуровић Новака Јулија,
Пеја Јусуфа Мухарем, Перић Јована Љубомир, Пе-
тровић Спира Спаса, Поповић Тодора Добросав, По-
повић Андрије Мирко, Пороштица Сабана Ризах,
Прџа Беџира Мехмет, Путић Љубомира Влада, Ра-
ба Сулејмана Вејсед, Раџај Реџа Бајрам, Раџипи Ра-
џипа Мустафа, Радић Стале Светислав, Радончић

Салихе Шуho, Радовановић Влајка Драгољуб, Рахмани Садиќа Абдулах, Рамадани Рама Ахмет;

Реџеџи Ферата Џеват, Реџеџи Хусејна Фаик, Реџеџи Ибрахима Сали, Ризани Суле Исмаил, Руди Јакупа Хидаверди, Руговај Рустема Алија, Руговај Ибиша Имер, Сарачи Хасана Надер, Савић Миодрага Вукомир, Савић Сретена Загорка, Сефа Сефа Тамиле, Сефери Хамзе Сулејман, Селишта Емурлаха Есат, Селиште Амдије Шериф, Сељаци Сахита Халита, Сељими Схемседин Имер, Симић Ристе Бори-воје, Сумонових-Елек Благоја Љубица, Синадиновић Благоја Весељин, Сокољи Сулејмана Муса, Спахија Реџеџи Елез, Сталетовић Душана Миодраг, Стамен-ковић Витомира Велибор, Стевановић Цветка Добри-воје, Сулћа Беџира Али, Сурдуљи Сахита Вехби, Су-тај Асслала Хајдар, Шабани Мехмета Ајет, Шабани Весеља Јакуп, Шабани Нирија Шани, Шаља Сабита Мустафа, Шарку Аслана Хидајет, Шатри Ибрахима Ризо, Шефику Шефика Садрија, Шеху Халиља Ектем, Шкрељи Бајрама Кадрија, Шуфта Аслана Тасим; Шукрија Шукри Реџеџи, Табаковски Вангела Иван, Тафиљај Махмута Зеко;

Тахири Брахима Ружди, Таши Исена Имер, Тер-хани Хајдина Садри, Тодоровић Јефта Вождар, То-појани Феридин Нехат, Укеља Демуша Садик, Вито-шевић Јована Стеван, Влаховић-Цаковска Ђорђе Добрила, Вучковић Стојана Ратомир, Вујачић Јова-на Вождар, Вујадиновић Нове Илија, Вуксановић Благоја Небојша, Вуловић Тодосија Мијат, Забрља Рахима Хашим, Закић Драгутина Богољуб, Збубић Стојана Звонимир, Зеџири Сејдије Сали, Зека На-зифа Рахим, Зеленовић-Биберџић Павла Восилка, Зерза Азиза Ибрахим, Зумбери Мехмета Салих, Жарку Адема Ђерим;

— за залагање во социјалистичката изградба на земјата

СО МЕДАЛ ЗАСЛУГИ ЗА НАРОД

Белјај Хисена Смаил, Бекај Хајдара Исусф, Белошевић Петра Раденко, Војовић Љубомира Мило-мир, Цветковић Велија Ружди, Ђикановић Мијата Спаса, Гаши-Ѓиколу Јусуфа Саиде, Хаџај Риза Рахмон, Илић Ратомира Стражмир, Јовановић Па-вла Никодин, Кабаш Адема Ибиш, Кастрати Хасана Бахрије, Кастрати Шабана Расим, Мака Тефика Му-харем, Мерница Ислама Бектеш, Милошевић Петра Вукоје, Мустафа Шабана Ђем, Пардузи Мехмета Хасан;

— за залагање и постигнати успеси во работата

СО МЕДАЛ НА ТРУДОТ

Абази Ђевата Муса, Алибајро Ибраим Хамзе, Алија Исусфа Ахмет, Бајгора Алије Бајрам, Батуша Фаика Миродије, Веља Ејупа Хетем, Џури Арифа Бајруш, Цветковић Светозара Милка, Цветковић

Миладина Трајан, Чекај Османа Јонуз, Черими Ша-бана Хасан, Далавери Сељмана Рамадан, Дединца Ѓазима Јонуз, Дема Хасана Мусли, Демај Садрије Ђерим, Денић Стојадина Живко, Денковић Петка Александар, Доброши Рамадана Лирије, Думани Че-рима Раиф, Дурмиши Халита Сејди, Ѓакова Теки Мехди, Ѓуричић Цветка Петар, Ѓуричковић-Нико-лић Милутина Наталија, Ферати Суља Исмет, Фера-ти Рамадана Лугаљуи, Ѓлигоријевић Љубомира Бого-љуб Говораи Ибрахима Назми, Ѓрабаница Ѓазима Јусуф, Ѓрантоли-Рамадани Сулејмана Недмије;

Ѓрги Ахмет Вечир, Ѓудинџи-Бафтијари Бафти-јара Џуска, Хаџиу Хезера Нусрет, Халилај Арифа Дин, Хамити Хамита Али, Хиљми Хамди Лугаљуи, Нусен Рустема Исмаил, Хоџа Елмаза Хаки, Хоџај Исена Сељам, Ибрахими Илаза Рамадан, Јакупи Хашима Сабрије, Јаџарај Кадри Исмет, Јевтић Јо-вана Добривоје, Кабашни Дервиша Фазли, Кабашни Мароша Нуа, Калаџић Милана Милорад, Камбери Имера Шерифе, Келменди Мухарема Наније, Кел-менди Мехмета Зенел, Кочмези Алије Ариф, Кр-чељи Алије Тефик, Кријешторац Хакије Хуснија, Круези Ибрахима Џеват, Ѓамалари Рамадана Реџеџи, Ѓумези Палуша Кољ, Мађуни Небиха Рефик, Ма-локу Брахима Али, Маљоку Раџити Пајазита Фа-тима, Марку-Марушић Ивана Хеленка, Мазреку Адем Хасан Мека Хакије Нусен, Мекани Сулејмана Јусуф, Михајловић-Михајловић Радомира Восилка, Миленковић Еогдана Благоје, Билићевић-Боговић Марка Милица, Мркић Илије Владимир, Миџић Али Селвете, Муљхаџа Емина Хаки, Мурсељи Мур-сеља Мациде, Муса Халита Халил, Мустафа Саита Риза;

Николић-Докнић Радована Вукосава, Перчуку Ризаха Ферати, Петковић Мите Велика, Радовић Косте Миодраг, Рака Хаида Хазиз, Реџеџи Адема Хамдија, Ругова Бајрама Рамадан, Руџи Фаик Са-дик, Сабит Емина Попова, Сабри Камер Руџити, Са-хити Мурата Скендер, Савић Николе Зорка, Секира-ча Илаза Весел, Сератли Висел Алириза, Симић Ђор-ђа Тихомир, Сула Ислама Малић, Сокољи Шабана Илијаз, Шахнини Селмана Хасан, Шаља Ибрахима Хакиде, Шехи Мустафа Сами, Шехоли Имера Ше-чир, Тафиљи Авдија Нејаз, Тршњаку Љутвије Саб-рит, Витковић Саве Световид, Зечевин-Цветковић Пануша Олга, Зувић Александра Радољуб.

Бр. 125
20 октомври 1977 година
Белград

Претседател
на Републиката,
Јосип Броз Тито, с. р.

СОДРЖИНА:

	Страна
462. Закон за облигационите односи — — —	1181
Одликувања — — — — —	1289

Издавач: Новинско-издавачка установа Службен лист на Социјалистичка Федеративна Република Југославија, Белград, Јована Ристиќа бр. 1. Пош. фах 226. — Директор и главен и одговорен уредник Душан Машовиќ, Улица Јована Ристиќа бр. 1 — Печати Београдски издавачко-графички завод Белград, Булевар војводе Мишиќа бр. 17.